

ปัญหาการนำมาตรการพิเศษตามกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน
ในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาใช้ในการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต

นายกฤษฎา เจือละออง

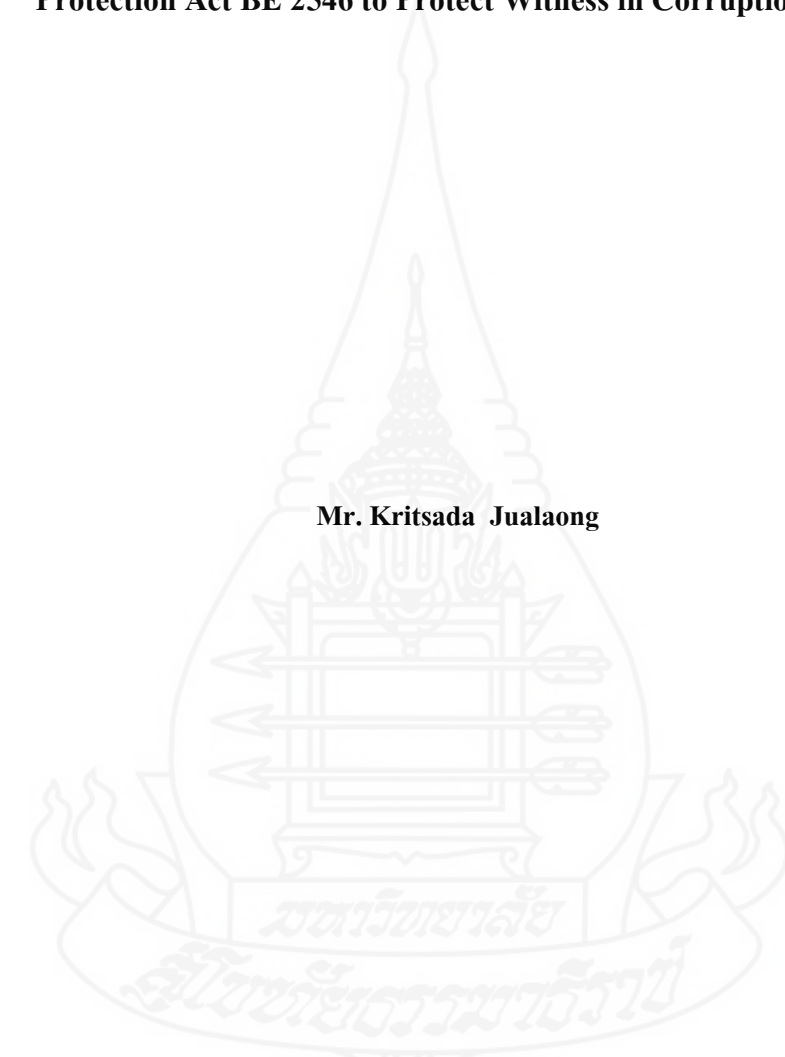

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2560

**The Problem to Implementation of the Special Measures under the Witness
Protection Act BE 2546 to Protect Witness in Corruption Case**

Mr. Kritsada Jualaong

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	ปัญหาการนำมาตรการพิเศษตามกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาใช้ในการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต
ชื่อและนามสกุล	นายกฤษฎา เจือละออง
วิชาเอก	กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ

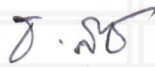
การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2561

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

(อาจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ)

ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. รวิชชัย สุวรรณพานิช)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ชัดเงางาม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปัญหาการนำมาตรการพิเศษตามกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาใช้ในการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต

ผู้ศึกษา นายกฤษฎา เจือละออง **รหัสนักศึกษา** 2584004762 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. วรณวิภา เมืองถ้ำ **ปีการศึกษา** 2560

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา บทบาทของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองพยาน เพื่อศึกษาเงื่อนไขและวิธีดำเนินการคุ้มครองพยานโดยใช้มาตรการพิเศษ รวมทั้งระเบียบและประกาศที่เกี่ยวข้องและศึกษาการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษตามกฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายต่างประเทศ เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากการนำมาตรการพิเศษมาใช้ในการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต และเพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร จากตำรา หนังสือ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร ตำบลดุษฎีนิพนธ์ คำพิพากษาของศาล ข้อมูลจากสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดจากการนำมาตรการพิเศษมาใช้ในคดีทุจริตเกิดจากปัญหาการไม่บัญญัติเรื่องการคุ้มครองพยานในกรณีเร่งด่วนไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ปัญหาการกำหนดตัวบุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง การกำหนดคดีความผิดที่ได้รับความคุ้มครอง การกำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครอง และการขอให้ความคุ้มครองบุคคลอื่นๆ นอกจากพยานร้องขอ ไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ยังไม่มีความเหมาะสม ปัญหาการไม่บัญญัติบทลงโทษทางวินัยแก่ผู้บังคับบัญชาที่ขัดขวางการเปิดเผยข้อมูล และการให้ความคุ้มครองบุคคลผู้ที่กำลังจะเปิดเผยข้อมูลไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 และปัญหาในทางปฏิบัติกรณีการเปลี่ยนชื่อ ชื่อสกุลของพยาน ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้บัญญัติเพิ่มเติมกรณีการคุ้มครองพยานกรณีจำเป็นเร่งด่วนไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 6/1 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 3, 8 และ 10 บัญญัติเรื่องบทลงโทษทางวินัยแก่ผู้บังคับบัญชาที่ขัดขวางการเปิดเผยข้อมูล และการให้ความคุ้มครองบุคคลผู้ที่กำลังจะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริต ไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103/2 และมาตรา 120/1 และพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 มาตรา 53 และมาตรา 64/1 และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10 เกี่ยวกับการประสานให้เปลี่ยนชื่อ ชื่อสกุลให้พยานที่กระทำต่อเจ้าพนักงานหรือหน่วยงานอื่นใด มิให้ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นความผิด และเจ้าพนักงานได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา ทางแพ่งและทางวินัย

คำสำคัญ คุ้มครองพยาน มาตรการพิเศษ

Independent Study title: The Problem to Implementation of the Special Measures under the Witness Protection Act BE 2546 to Protect Witness in Corruption Case

Author: Mr. Kritsada Jualaong; **ID:** 2584004762; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Dr. Wanwipa Muangtham; **Academic year:** 2017

Abstract

The purpose of this independent study is to study about the rules and the concept relating to the witness protection in the criminal case, the role of the institute performing the mission concerning the witness protection in order to research the condition and process to protect the witness by the special measure including the regulations and the proclamation relating and to study the witness protection via the special measure in accordance with the international laws and the foreign laws for the purpose of research of the issues arising from the application of the special measure in the witness protection in corruption case and the law regarding the witness protection amendment guidelines.

This independent study is the qualitative research by means of the documentary research from textbooks, books, the independent studies, researches, academic papers, articles, journals, the provisions of the law, the judgments, electronic data and other relating documents.

Result of the research: the problems arising from the application of the special measures in the corruption case are resulted from there is none of the provision of the witness protection in emergency cases in the Witness Protection Act, B.E. 2546, the problems about the appointment of the person being protected, the determination of the offense being protected and the inappropriateness of the protection to other people other than the request from the witness in the Witness Protection Act, B.E. 2546, the problem that there is no provision of the discipline punishment to the officer obstructing the disclosure of the information and the protection of the person in the act of revealing the information in the organic law on counter corruption, B.E. 2542, and Executive Measures in Anti-Corruption Act B.E. 2551 and the problem arising from the practices about the witness's name and surname changing. Therefore, the researcher suggests legislating the law regarding the witness protection in an emergency case in section 6/1 of the Witness Protection Act, B.E. 2546, amending section 3, 8 and 10 of the same Act, prescribing the provision of the discipline punishment to the officer obstructing the disclosure of the information and the protection of the person in the act of revealing the information in the section 103/2 and 120/1 of the organic law on counter corruption, B.E. 2542 and section 53 and 64/1 of Executive Measures in Anti-Corruption Act B.E. 2551 as well as amending section 10 of the Witness Protection Act, B.E. 2546 that the witness's name and surname changing is not considered as an offence and the officer is exempted from the criminal, civil and discipline liability.

Keywords: Witness protection, Special measure

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก อาจารย์ ดร. วรรณวิภา เมืองถ้ำ ที่ได้ให้เกียรติรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ และกรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำ ให้แก่วิจัยเรื่องการคุ้มครองพยานต่อผู้เขียน ตลอดจนช่วยเหลือแก้ไขข้อบกพร่องให้การจัดทำการค้นคว้าอิสระนี้สำเร็จไปด้วยดี ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ธวัชชัย สุวรรณพานิช และอาจารย์ปิ่นณวิษ ทัพภวิมล ที่ได้ให้ความกรุณารับเป็นกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ พร้อมทั้งได้ให้คำแนะนำและข้อสังเกตบางประการที่ผู้เขียนยังทำไม่สมบูรณ์ด้วยความละเอียดรอบคอบ ช่วยเสริมประเด็นให้แก่ผู้เขียน ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดทำการค้นคว้าอิสระนี้

ผู้เขียนศึกษาจนสำเร็จการศึกษานี้ก็ด้วยพระคุณของคณาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้อบรมสั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้เขียน เป็นอย่างดีตั้งแต่ต้นจนสำเร็จการศึกษา จึงขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่าน

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ที่คอยให้กำลังใจและติดตามความคืบหน้าในการเรียนของผู้เขียนอยู่เสมอ อีกทั้งผลักดันให้ผู้เขียนตั้งใจทำการค้นคว้าอิสระนี้ และขอขอบคุณกำลังใจและความช่วยเหลือจากพี่น้องทุกคน เพื่อนที่ร่วมศึกษาระดับปริญญาโทด้วยกัน พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัณฑิตศึกษา เจ้าหน้าที่สาขาวิชานิติศาสตร์ทุกท่านที่คอยช่วยเหลือ ดูแล อำนวยความสะดวกในการเรียน การจัดทำการค้นคว้าอิสระนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รวมถึงเพื่อนร่วมงานในอดีตจนถึงปัจจุบันและบุคคลที่ผู้เขียนไม่อาจกล่าวชื่อนามได้ทั้งหมด ณ ที่นี้

ท้ายที่สุด ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ อาจมีประโยชน์แก่ผู้สนใจอยู่บ้าง ผู้เขียนขอขอบคุณดีให้กับทุกๆ ท่าน ที่กล่าวมาทั้งหมด แต่ถ้ามีความบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

กฤษฎา เจือละออง

มีนาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์การศึกษา	3
3. ขอบเขตการศึกษา	4
4. ระเบียบวิธีวิจัย	4
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลและการป้องกันและปราบปราม การทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท.	6
1. แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล	6
1.1 แนวคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง	7
1.1.1 แนวคิดที่ประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย	7
1.1.2 แนวคิดที่รัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย	7
1.2 แนวคิดเกี่ยวกับพยานหลักฐานในคดีอาญา	8
1.2.1 ความสำคัญของพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี	8
1.2.2 ประเภทของพยานหลักฐาน	9
2. ความหมายและประเภทของพยานบุคคล	9
2.1 ความหมายของพยานบุคคล	9
2.2 ประเภทของพยานบุคคล	11
2.2.1 ประจักษ์พยาน	11
2.2.2 พยานแวดล้อมกรณี หรือพหุคดีเหตุ	12
2.2.3 พยานบอกเล่า	12
2.2.4 พยานผู้ชำนาญพิเศษ	12
3. ความสำคัญของพยานบุคคลในคดีอาญา	13
3.1 ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา	13

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2 การควบคุมความสงบเรียบร้อยต่อสังคม	13
3.3 ความสำคัญต่อการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน	14
4. บทบาทและความสำคัญของพยานบุคคลต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญา	14
5. แนวคิดการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา	17
6. เหตุผลและความจำเป็นในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา	18
6.1 เหตุผลและความจำเป็นในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ	18
6.2 เหตุผลและความจำเป็นในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรม	18
6.3 เหตุผลและความจำเป็นทางด้านบทบาทที่สำคัญของพยานบุคคล	19
6.4 เหตุผลและความจำเป็นที่รัฐต้องก่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน ในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนในสังคม	19
6.5 เหตุผลและความจำเป็นในแง่ความร่วมมือระหว่างประเทศ	19
7. วิวัฒนาการของมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลความผิด ต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่	21
7.1 วิวัฒนาการตามกฎหมายต่างประเทศ	21
7.2 วิวัฒนาการตามกฎหมายไทย	24
8. แนวคิดของมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริต ต่อหน้าที่	29
8.1 ความสำคัญของพยานหลักฐานต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญา	30
8.2 ความสำคัญของพยานบุคคลต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญา	31
8.3 แนวคิดในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เปิดเผยข้อมูล เบาะแส หรือเป็นพยานในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่	33
8.4 ความหมายของความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่	34
8.5 ความหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เปิดเผยข้อมูล หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
9. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ	44
10. กระบวนการคุ้มครองพยาน	50
10.1 กระบวนการคุ้มครองพยานช่วงก่อนการนำคดีขึ้นสู่ศาล	50
10.2 กระบวนการคุ้มครองพยานช่วงระหว่างการพิจารณาคดีของศาล	59
11. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ	63
บทที่ 3 การคุ้มครองพยานตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย	67
1. การคุ้มครองพยานตามกฎหมายระหว่างประเทศ	67
1.1 อนุสัญญาของสภายุโรปเรื่องกฎหมายแพ่งว่าด้วยการทุจริต	67
1.2 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003	68
1.3 อนุสัญญาของสหภาพแอฟริกันว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	69
1.4 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000	70
2. การคุ้มครองพยานตามกฎหมายต่างประเทศ	88
2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	88
2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลของประเทศสหรัฐอเมริกา	88
2.1.2 มาตรการทางกฎหมาย	89
2.1.3 มาตรการคุ้มครองพยานในประเทศสหรัฐอเมริกา	102
2.1.4 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน	106
2.2 ประเทศเยอรมันหรือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	108
2.2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	108
2.2.2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน	110
2.2.3 หน่วยงานในการคุ้มครองพยาน	124
2.3 ประเทศออสเตรเลีย	125
2.3.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	125
2.3.2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน	127

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. การคุ้มครองพยานตามกฎหมายไทย	135
3.1 แนวคิดและที่มาของกฎหมายคุ้มครองพยานในประเทศไทย	135
3.1.1 การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546	137
3.1.2 การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542	146
3.1.3 พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ. 2551	154
3.2 หน่วยงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยาน	169
3.2.1 อำนาจหน้าที่ของสำนักงานคุ้มครองพยาน	169
3.2.2 หน่วยงานร่วมรับผิดชอบในการคุ้มครองพยาน	169
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการนำมาตรการพิเศษมาใช้ในการคุ้มครอง ความปลอดภัยแก่พยานบุคคลในคดีทุจริต	170
1. วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการคุ้มครองพยานของคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตในภาครัฐกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ	170
2. วิเคราะห์เปรียบเทียบการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามอนุสัญญา สหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กับกฎหมายไทย	172
2.1 การกำหนดตัวบุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง	172
2.2 การกำหนดคดีความผิดที่ได้รับความคุ้มครอง	172
2.3 การกำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครอง	173
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามกฎหมาย สหรัฐอเมริกา (The Whistleblower Protection Act of 1989) กับกฎหมายไทย	174
3.1 ผู้ที่ได้รับความคุ้มครอง	174
3.2 ข้อมูลที่ได้รับความคุ้มครอง	174

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.3 วิธีการเปิดเผยข้อมูล	174
3.4 มูลเหตุจูงใจในการเปิดเผยข้อมูล	175
4. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการพิเศษตามที่ปรากฏ ในมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546	175
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	178
1. บทสรุป	178
2. ข้อเสนอแนะ	179
บรรณานุกรม	184
ประวัติผู้ศึกษา	190

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่มีมาอย่างยาวนานในสังคมไทย แม้ว่าจะมีการปราบปรามการทุจริตอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังมีการทุจริตอีกมาก สาเหตุหนึ่งที่มีการปราบปรามการทุจริตขาดประสิทธิภาพคือ ขาดพยานบุคคลที่จะให้ถ้อยคำ ข้อมูล เบาะแสหรือชี้ช่องพยานหลักฐาน

การดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองหรือข้าราชการประจำที่ทุจริตคอร์รัปชันต้องอาศัยพยานหลักฐานเป็นสิ่งสำคัญ ได้แก่ พยานเอกสาร พยานวัตถุ พยานบุคคล และพยานผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งในคดีอาญานั้น พยานบุคคลจะเข้ามาเกี่ยวข้องและถูกใช้อ้างอิงมากกว่าพยานหลักฐานอื่นๆ ซึ่งพยานบุคคลเป็นบุคคลที่มีความเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบและได้รับอันตรายจากการให้ถ้อยคำ ให้ข้อมูลหรือแจ้งเบาะแสการกระทำความผิด ดังนั้น พยานบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่รู้เห็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด มักจะหลีกเลี่ยง หลบหนี ปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดำเนินคดี เนื่องจากเกรงกลัวอิทธิพล หวาดกลัวภัยอันตรายไม่เชื่อมั่นในการให้ความคุ้มครองของรัฐ และการที่บุคคลมาเป็นพยานนั้นต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย รวมทั้งขาดรายได้ประจำที่เคยได้รับ ซึ่งพยานก็ไม่ได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรในการเป็นพยาน การคุ้มครองพยานบุคคลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินคดีอาญา อันเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรักษาสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขและปลอดภัย เพื่อเป็นกลไกกลไกหนึ่งที่จะขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมให้สามารถค้นหาความจริง สร้างความยุติธรรม สร้างความมั่นคงและความมั่นใจให้แก่พยาน เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความจริงหรือเบาะแสความเสียหายไปสู่การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ได้แสดงเจตนารมณ์ชัดเจนที่จะป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างต่อเนื่อง โดยมีมาตรการต่างๆ ทั้งในทางป้องกันและปราบปรามการทุจริต เพื่อให้ภาครัฐปฏิบัติหน้าที่โดยเน้นผลงานที่มีคุณภาพอยู่บนหลักของความซื่อสัตย์สุจริต ขณะเดียวกันได้เน้นการปลูกฝังการมีจิตสำนึกและส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาคเอกชน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด ทั้งในแง่มุมมองของการเป็นผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้องในการกระทำความผิด

หรือเป็นผู้รู้เห็นกระบวนการทุจริตที่เกิดขึ้นในภาครัฐ แนวความคิดการกวาดล้างการทุจริตคอร์รัปชันให้หมดไปจากสังคมหรือวาระการจึงดูเหมือนว่าเป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลาานาน ส่วนหนึ่งเกิดจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือรู้เห็นการทุจริตไม่กล้ากล่าวหาหรือเรียนการกระทำความผิดต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ เพราะเกรงว่าตนเองและบุคคลใกล้ชิดจะได้รับผลกระทบจากการกล่าวหาหรือเรียนดังกล่าว

พยานผู้ร้องเรียนและชี้เบาะแสการทุจริต (Whistleblower) หากแปลตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ Whistleblower แปลว่า ผู้เป่านกหวีด¹ เพราะการทุจริตทุกวันนี้ไม่ได้เป็นความลับอีกต่อไป หรือถึงเป็นความลับก็จะอยู่ได้ไม่นาน สุดท้ายจะมีผู้รู้เห็นอยู่เสมอ แต่ผู้รู้เห็นมักไม่กล้าร้องเรียน เพราะเกรงกลัวภัยที่จะเกิดขึ้นแก่ตนและบุคคลใกล้ชิดในภายหลัง ถ้ากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ผู้แจ้งเบาะแสการทุจริต มีผลบังคับใช้เช่นเดียวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ก็อาจจะทำให้ผู้มีข้อมูลการทุจริตเต็มใจร้องเรียน และชี้ช่องพยานหลักฐานในการกระทำความผิด ขณะเดียวกันจะทำให้การพิสูจน์ความผิดมีพยานหลักฐานแน่นชัดจนยิ่งขึ้น รวมทั้งยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ร้องเรียนและชี้เบาะแสการทุจริต ซึ่งเป็นไปตามหลักสากลในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้เป็นไปตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) และได้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2548 โดยมีประเทศที่ลงนามรับรองอนุสัญญาดังกล่าว จำนวน 140 ประเทศ รวมถึงประเทศไทยที่ได้ให้สัตยาบัน (ratify) หรือภาคยานุวัติ (accession) ในอนุสัญญาฯ ดังกล่าว

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตไว้มากมายหลายประการ เช่น การคุ้มครองช่วยเหลือพยาน การให้รางวัล การกักบุคคลเป็นพยาน และการกำหนดมาตรการเสริมในเชิงป้องปราม และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ออกระเบียบ ชื่อว่า “ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554” กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เกี่ยวกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานในคดีที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามการทุจริต การร่ำรวยผิดปกติ และการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล รวมทั้งเกิดประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรมและบุคคล ซึ่งเป็นพยานในคดีตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตไว้ โดยเฉพาะ แยกต่างหากจากการคุ้มครองพยานบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาทั่วไป โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน

¹ เรวดี ตันตยานนท์, Whistleblower ผู้เป่านกหวีดสัญญาเดือน, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2561, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/638384>

ในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายแม่บทในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่กำหนดมาตรการคุ้มครองพยานโดยมีทั้งมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ

ในส่วนของคดีทุจริตที่อยู่ในอำนาจพิจารณาของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐก็มีการบัญญัติเรื่องการคุ้มครองพยานไว้ทำนองเดียวกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 โดยบัญญัติเรื่องการคุ้มครองพยานไว้ในพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 และออกระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้น ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข เกี่ยวกับการคุ้มครองเหยื่อพยาน ซึ่งคดีทุจริตที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. ถือเป็นคดีที่มีความสำคัญมาก เพราะผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ การที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้พยานผู้ร้องเรียน และชี้เบาะแสการทุจริตกล้าให้ข้อมูลกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. จะต้องมีการนำมาตราการคุ้มครองพยาน โดยเฉพาะมาตรการพิเศษมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสม ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการนำมาตราการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาใช้กับคดีทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานในคดีทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับสภาวะการณ์ในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา แนวคิดการให้ความคุ้มครองพยานในประเทศไทย บทบาทของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองพยาน

2.2 เพื่อศึกษาความเป็นมา หลักการและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เงื่อนไขและวิธีดำเนินการคุ้มครองพยานโดยใช้มาตรการพิเศษ รวมทั้งระเบียบและประกาศที่เกี่ยวข้องและศึกษาการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษตามกฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายต่างประเทศ

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากการนำมาตราการพิเศษมาใช้ในการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต

2.4 เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขกฎหมายคุ้มครองพยาน

3. ขอบเขตการศึกษา

การค้นคว้าอิสระนี้ มุ่งศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ระเบียบกระทรวงยุติธรรม และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ เป็นการวิจัยทางนิติศาสตร์ (Legal Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากตำรา หนังสือ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร ตำบทยุทธศาสตร์ คำพิพากษาของศาล ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการของการคุ้มครองพยานบุคคล มาตรการคุ้มครองพยานบุคคลของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยานบุคคลของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อกำหนดมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้มีประสิทธิภาพ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ทำให้ทราบถึงหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา แนวคิดการให้ความคุ้มครองพยานในประเทศไทย บทบาทของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองพยาน

5.2 ทำให้ทราบถึงความเป็นมา หลักการและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เงื่อนไขและวิธีดำเนินการคุ้มครองพยาน โดยใช้มาตรการพิเศษ รวมทั้งระเบียบและประกาศที่เกี่ยวข้องและการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษตามกฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายต่างประเทศ

5.3 ทำให้ทราบปัญหาที่เกิดจากการนำมาตรการพิเศษมาใช้ในการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต

5.4 ทำให้ทราบแนวทางแก้ไขกฎหมายคุ้มครองพยาน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลและการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท.

พยานบุคคลนับว่าเป็นพยานที่มีความสำคัญมากในการพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้กระทำความผิดในคดีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม จึงจำเป็นต้องศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล และการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา พยานหลักฐานถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ใช้ในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานบุคคลที่พบหรืออยู่ในเหตุการณ์การกระทำความผิดโดยตรงหรือประจักษ์พยาน ซึ่งพยานบุคคลที่รับรู้และใกล้ชิดเหตุการณ์ที่สุดย่อมสามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการกระทำความผิดได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากเจ้าหน้าที่เหล่านั้นมิได้เข้าไปสัมผัสรับรู้กับเหตุการณ์นั้นโดยตรง ดังนั้น พยานบุคคลที่เป็นประจักษ์พยาน จึงเป็นพยานที่มีบทบาทอย่างมากในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่พยานในคดีอาญาก็อาจถูกข่มขู่ คุกคามหรือถูกประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ชื่อเสียง หรือเสรีภาพ ไม่ว่าจะต่อตนเองหรือบุคคลใกล้ชิด จึงอาจทำให้พยานเกิดความกังวล หวาดกลัว จนไม่กล้าที่จะไปให้การหรือเบิกความ หรือไปแต่ไม่กล้าให้การ หรือเบิกความตามความเป็นจริง กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงไม่อาจให้ความยุติธรรมแก่สมาชิกในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเกิดแนวความคิดในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาขึ้นดังนี้

1.1 แนวคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองนับว่าเป็นภารกิจอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของรัฐ รัฐมีหน้าที่ดูแลความปลอดภัยของประชาชนที่อยู่ในประเทศ รัฐต้องคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของพลเมืองของตนเพื่อทำให้เกิดความสงบสุขภายในรัฐ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อระยะเวลาผ่านไปมาๆ ด้วยเหตุผลเรื่องความแตกต่างของชนชาติและการรวมตัวกันทำให้แนวความคิดในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยนี้แตกต่างกันออกไป โดยอาจแบ่งออกได้เป็น 2 แนวความคิดคือ แนวความคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย และแนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย²

1.1.1 แนวคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวคิดที่ว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยนี้เป็นแนวคิดของประเทศอังกฤษ เกิดขึ้นจากการที่ประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ เนื่องจากรัฐมีการใช้อำนาจที่มีอยู่ไปในทางที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของประชาชนมีอยู่สูงมากจนทำให้มีแนวโน้มไปในทางปฏิเสธอำนาจรัฐ จึงมีการสถาปนาอำนาจรัฐสภาอันถือว่าเป็นตัวแทนของประชาชนขึ้นมาจากอำนาจของกษัตริย์ และในที่สุดอำนาจรัฐสภาก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นอำนาจสูงสุด เนื่องจากเป็นอำนาจที่มาจากประชาชน ประชาชนเลือกผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภา ดังนั้น รูปแบบการดำเนินคดีอาญาจึงเป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน” ซึ่งประชาชนทุกคนสามารถที่จะนำคดีมาฟ้องศาลได้ โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือไม่ ถึงแม้การฟ้องร้องคดีอาญาส่วนใหญ่ ตำรวจจะเป็นโจทก์ฟ้องคดีก็ตาม แต่การฟ้องร้องคดีดังกล่าวก็เป็นไปตามสิทธิของเขาในฐานะเป็นประชาชนคนหนึ่ง มิใช่หน้าที่ที่ต้องฟ้องร้องคดี การฟ้องร้องคดีเล็กๆ น้อยๆ ในศาลล่างจะปรากฏชื่อคู่ความที่ฟ้องร้องเหมือนกับว่าเป็นการฟ้องร้องระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกัน ทั้งๆ ที่ผู้ฟ้องร้อง (โจทก์) นั้นเป็นเจ้าของหน้าที่ตำรวจ ถึงแม้ในคดีอุกฉกรรจ์ที่ปรากฏในศาลสูง การฟ้องร้องจะกระทำในนามของกษัตริย์ (crown) ก็ตาม แต่ก็ปรากฏอยู่เสมอๆ ว่าได้ใช้ชื่อของเอกชนเป็นผู้ฟ้องร้องคดีโดยอาศัยทฤษฎีทางกฎหมายว่าเป็นการกระทำของเอกชน

1.1.2 แนวคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยนี้เป็นแนวคิดดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาในประเทศภาคพื้นทวีปยุโรป ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาจึงเป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” การดำเนินคดีในลักษณะนี้ไม่เป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่าย หากแต่ศาล อัยการ หรือแม้แต่นายความของจำเลยหรือผู้ต้องหาที่ต่างมีหน้าที่ในการร่วมกันค้นหาความจริงในคดีอาญาทั้งสิ้น แนวความคิดนี้ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย เนื่องจากรัฐมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องรักษาความสงบเรียบร้อย

² คณิศ ฌ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน” วารสารนิติศาสตร์ 15, 3 (กันยายน 2528): หน้า 1-2

ให้เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและก่อให้เกิดความเสียหายแก่พลเมืองที่อยู่ในรัฐ ก็เท่ากับว่ารัฐนั้นบกพร่องต่อหน้าที่ที่ไม่สามารถคุ้มครองดูแลประชาชนของตนให้ได้รับความปลอดภัยได้ เป็นผลให้รัฐได้รับความเสียหาย รัฐจึงเป็นผู้เสียหายตามแนวความคิดนี้ ดังนั้น รัฐจึงมีสิทธิหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา โดยการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐคือ พนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนฟ้องร้อง ไม่ถือว่ารัฐเป็นปรปักษ์กับประชาชน องค์กรต่างๆ ของรัฐต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกของรัฐ รัฐจึงไม่อาจเป็นคู่ความกับเอกชนหรือประชาชนในรัฐได้ ดังนั้น ในการดำเนินคดีอาญา อัยการและตำรวจมีหน้าที่ค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น ส่วนศาลก็ต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงด้วยตนเอง ศาลจึงเป็นผู้ถามพยานเองและจะค้นหาความจริงจนพอใจ ศาลไม่ได้วางตัวเป็นกลาง การดำเนินคดีในศาลก็ไม่ได้เน้นกระบวนการวิธีที่เคร่งครัด ดังนั้น การค้นหาความจริงในศาลจึงไม่มีเรื่องภาระการพิสูจน์เพื่อกำหนดการแพ้ชนะระหว่างคู่ความหรือระบบการถามค้าน (cross-examination) แต่อย่างใด³

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับพยานหลักฐานในคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนและฟ้องร้องคดี รวมทั้งการนำระบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลมานำเสนอนั้น ก็เพื่อให้เห็นภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบเสียก่อน เมื่อได้ศึกษาในประเด็นดังกล่าวแล้วก็จะเข้าสู่กระบวนการของการแสวงหาพยานหลักฐานแห่งคดี และอธิบายขยายความไปถึงความสำคัญของพยานบุคคลต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

1.2.1 ความสำคัญของพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี

ในการดำเนินคดีอาญา พยานหลักฐานถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการพิสูจน์ความจริงแห่งคดี อีกทั้งเป็นสิ่งที่ใช้ในการพิสูจน์ว่าจำเลยมีความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งพยานหลักฐานคือสิ่งที่สามารถนำมาพิสูจน์ความจริงตามที่ได้มีการกล่าวอ้างในข้อเท็จจริงแห่งคดี ในคดีอาญาจะมีคู่ความสองฝ่ายคือ ฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล ทั้งโจทก์และจำเลยต่างมีหน้าที่ในการแสวงหาและนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ตนได้กล่าวอ้างหรือที่ตนได้ระบุนำในคำฟ้องและคำให้การ เพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหาและข้อกล่าวแก้ข้อกล่าวหา โดยศาลจะนำข้อมูลที่ได้จากการสืบพยานที่คู่ความนำสืบให้ศาลเห็นมาพิจารณาซึ่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือเพื่อตัดสินคดีความนั้นต่อไป เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าพยานหลักฐานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งคดี ถ้าหากขาดปัจจัยดังกล่าวแล้วการพิจารณาคดี

³ กนกวรรณ กันต่าย, ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยานตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542, สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2557, หน้า 24 - 26

เพื่ออำนวยความสะดวกกรรมคงไม่สามารถดำเนินไปได้ เนื่องจากศาลจะขาดเครื่องมือในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงแห่งคดี⁴

1.2.2 ประเภทของพยานหลักฐาน

พยานหลักฐานที่ศาลใช้ในการพิจารณาประกอบการใช้ดุลพินิจ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท⁵ คือ

1) *พยานบุคคล* เป็นพยานในคดีที่มีความสำคัญอย่างมากในการพิสูจน์ความผิด ทำให้การของพยานบุคคลในชั้นศาลมีความน่าเชื่อถือค่อนข้างสูง

2) *พยานเอกสาร* หมายถึง ข้อความใดๆ ที่ศาลอาจอ่านดูได้จากลายลักษณ์อักษรหรือเครื่องหมายใดๆ เป็นการสื่อถึงความหมายอันปรากฏอยู่บนกระดาษหรือวัตถุอื่นใดซึ่งคู่ความเสนอต่อศาลเพื่อใช้ข้อความหรือเครื่องหมายนั้นๆ ในการแสดงความหมายที่จะสื่อต่อศาลเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง

3) *พยานวัตถุ* หมายถึง สิ่งของที่คู่ความอ้างเป็นพยาน ซึ่งได้แก่ สิ่งที่มีรูปร่างรวมทั้งคนที่มีชีวิตและซากศพ ทั้งนี้พยานวัตถุถือเป็นพยานที่มีความสำคัญอย่างมากในคดีอาญา เพราะเป็นพยานที่ดีที่สุดในการพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงบางประเด็นได้เกิดขึ้น เช่น อาวุธที่ใช้ในการกระทำความผิด บาดแผลที่ถูกทำร้าย หรือสถานที่เกิดเหตุ เป็นต้น

2. ความหมายและประเภทของพยานบุคคล

2.1 ความหมายของพยานบุคคล

พยานบุคคลเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญตั้งแต่ในชั้นสืบสวนสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมายของพยานบุคคลดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์พิเศษ พรเพชร วิชิตชลชัย⁶ ให้ความหมายของพยานบุคคล (Witness) คือ บุคคลที่มาให้การต่อศาลและเบิกความเล่าเรื่องต่อศาลด้วยวาจา เพื่อที่ศาลจะได้บันทึกถ้อยคำของพยานผู้นั้นไว้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี

⁴ เข็มชัย ชูดีวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2557, หน้า 1

⁵ อรรถกร วิเชียรรัตน์, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546: ศึกษากรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้ทรงอิทธิพล, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550, หน้า 20

⁶ พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: รัชดา, 2536, หน้า 2

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร⁷ ให้ความหมายของพยานบุคคล (Witness) คือ ผู้ที่จะต้องเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยการให้ถ้อยคำ โดยการรับรู้ของพยานบุคคลนี้เป็นการรับรู้โดยสัมผัสของตน คือ ได้จากการได้เห็น ได้ฟัง ได้กลิ่น ได้รส และได้รู้สึก

อาจารย์โสภณ รัตนกร⁸ ให้ความหมายของพยานบุคคล (Witness) คือ บุคคลที่มาเบิกความให้ข้อเท็จจริงในคดีต่อศาล รวมถึงคำเบิกความหรือถ้อยคำของพยานด้วย

ศาสตราจารย์ เข็มชัย ชุตินวงษ์⁹ ให้ความหมายของพยานบุคคล (Witness) คือ บุคคลที่มาให้ถ้อยคำต่อหน้าศาล เป็นผู้ที่จะต้องเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยการให้ถ้อยคำ ซึ่งการรับรู้เป็นการรับรู้โดยสัมผัสของตนเองโดยตรง คือ จากการได้เห็น ได้ฟัง ได้รู้สึก หรืออาจได้รับการบอกเล่ามาอีกทอดหนึ่งหรือหลายทอดแล้วแต่กรณี

อาจารย์ประมุต สุวรรณศรี¹⁰ ให้ความหมายของพยานบุคคล (Witness) คือ ถ้อยคำของบุคคลที่มาให้การต่อหน้าศาล และศาลได้จัดบันทึกข้อความไว้ในสำนวนความ

ศาสตราจารย์ไพจิตร ปุญญพันธ์¹¹ ให้ความหมายของพยานบุคคล (Witness) คือ พยานที่มาให้การต่อศาลด้วยปาก รวมถึงพยานคำพูดด้วยและถือว่าถ้อยคำของบุคคลที่มาให้การต่อศาลเป็นพยานบุคคลด้วย

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากคำนิยามคำว่า “พยานบุคคล” ที่ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวข้างต้นได้ให้ความหมายไว้ พอสรุปได้ดังนี้

พยานบุคคล หมายถึง บุคคลที่ทราบข้อเท็จจริงจากการได้เห็น ได้ฟัง ได้กลิ่น ได้รส ได้รู้สึก หรือได้รับการบอกเล่ามาอีกทอดหนึ่งหรือหลายทอด และเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้น โดยการให้ถ้อยคำหรือให้ข้อมูลต่อศาล และศาลได้จัดบันทึกข้อความไว้ในสำนวนความ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า พยานบุคคล หมายความว่าผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐหรือผู้ให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อดำเนินการทางวินัย ทางปกครอง ทางแพ่งและทางอาญาด้วย เช่น การให้ถ้อยคำต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. การให้ถ้อยคำต่อพนักงานคดีปกครอง การให้ถ้อยคำต่อคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง และการให้ถ้อยคำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นต้น

⁷ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 218

⁸ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน กรุงเทพฯ โครงการตำราเอกสารและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538, หน้า 40

⁹ เข็มชัย ชุตินวงษ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2547, หน้า 139

¹⁰ ประมุต สุวรรณศรี, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2526, หน้า 2

¹¹ ไพจิตร ปุญญพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานบางเรื่อง, กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา, 2544, หน้า 11

นอกจากนี้ ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแส หรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การรั่วรัยผิดปกติ และการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ก็ถือได้ว่าเป็นพยานบุคคลเช่นเดียวกัน

พยานบุคคลที่จะนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอาญา มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

2.1.1 ต้องเป็นพยานบุคคลที่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ ดังนั้น ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลใดๆ เด็ก ผู้พิการ หูหนวก ตาบอด หากสามารถสื่อสารถ่ายทอดได้ก็สามารถเป็นพยานได้¹²

2.1.2 ต้องเป็นบุคคลซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ การนำพยานบุคคลเข้าสืบจะต้องพิจารณาว่าบุคคลนั้นมีส่วนรู้เห็นการกระทำความผิดหรือสามารถพิสูจน์ความคิดได้¹³

2.1.3 ต้องเป็นพยานบุคคลที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่นๆ¹⁴ พยานบุคคลที่ได้มาต้องไม่เกิดขึ้นจากการกระทำที่มิชอบ เช่น พยานที่ได้รับการจ้างมาให้การ หรือพยานเท็จ รวมทั้งการให้คำมั่นสัญญา หรือการชูเชิญเพื่อให้บุคคล มาเป็นพยานจะส่งผลต่อการรับฟังพยาน¹⁵

2.1.4 ต้องมิใช่พยานบุคคลที่มากับความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดครั้งอื่นๆ หรือความประพฤติในทางเสื่อมเสียของจำเลย¹⁶

2.1.5 ต้องมิใช่พยานบอกเล่า¹⁷

2.2 ประเภทของพยานบุคคล

พยานบุคคลสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ 4 ประเภท ดังนี้

2.2.1 ประจักษ์พยาน (The Original Evidence) หมายถึง พยานบุคคลซึ่งได้รู้ได้เห็น ได้ยินหรือได้สัมผัสกับเหตุการณ์ในคดีด้วยตนเองโดยตรง หรือเรียกว่า พยานรู้เห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ในประเด็นนั้นโดยตรง มิใช่รับรู้มาจากการบอกเล่าจากผู้อื่น ในทางปฏิบัติประจักษ์พยานมีความสำคัญ มากในคดีอาญา เพราะศาลจะรับฟังและให้น้ำหนักกับประจักษ์พยานเป็นหลัก หากคดีนั้นมีประจักษ์

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 95 (1) ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226

¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 637/2481 คำให้การของพยานที่เกิดขึ้น โดยการชูเชิญ กล่าวคือ ถ้าไม่ยอมให้การ ปรักรจำเลย เจ้าพนักงานก็จะกักขังไว้ เช่นนี้รับฟังไม่ได้

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/2

¹⁷ “เรื่องเดียวกัน” มาตรา 226/3

พยานแล้วจะต้องได้ประจักษ์พยานมาสืบให้ศาลเชื่อเสมอ ดังนั้น คดีใดขาดประจักษ์พยานแล้ว ยากที่จะมีการลงโทษจำเลย¹⁸ หรือประจักษ์พยานก็คือ พยานบุคคลผู้มาเบิกความให้ข้อเท็จจริงแก่ศาล ตามที่ตนได้รับรู้มาจากประสาทสัมผัสของตนเอง มิใช่ได้รับรู้มาจากการบอกเล่าของผู้อื่น ประจักษ์พยาน เป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงมาด้วยตนเองเป็นการตรงข้ามกับพยานบอกเล่า ซึ่งมีได้รู้เห็นเอง¹⁹ บุคคลซึ่งเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์การกระทำความผิด ซึ่งบางกรณีก็คือ ผู้เสียหาย ดังนั้น ในบางกรณีผู้เสียหาย จึงมีฐานะทางกฎหมายเป็นทั้งพยานบุคคลและผู้เสียหาย

2.2.2 พยานแวดล้อมกรณีหรือพฤติเหตุ (Circumstantial Evidence) เป็นพยานที่ไม่ได้ แสดงถึงข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์โดยตรง แต่อาจทำให้ศาลอนุมานได้ว่าข้อเท็จจริงที่คู่ความประสงค์ จะพิสูจน์นั้นมีอยู่หรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นพยานเหตุผลที่ทำให้ศาลอนุมานได้ว่า ข้อเท็จจริง ที่คู่ความประสงค์จะพิสูจน์นั้นมีอยู่จริงหรือไม่

2.2.3 พยานบอกเล่า (The Hearsay Evidence) หมายความว่า พยานบุคคลที่ไม่ได้ รู้ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยินหรือไม่ได้สัมผัสกับเหตุการณ์ในคดีมาด้วยตนเอง แต่ได้รู้ ได้ยิน หรือได้ฟัง ข้อเท็จจริงต่างๆ มาจากผู้อื่นอีกต่อหนึ่ง พยานบอกเล่านี้กฎหมายได้ห้ามมิให้ศาลรับฟัง เว้นแต่ ตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มา ข้อเท็จจริงแวดล้อมของพยานบอกเล่าที่น่าเชื่อว่า จะพิสูจน์ความจริงได้ หรือกรณีมีเหตุจำเป็น ไม่สามารถหาบุคคลมาเป็นพยานได้ และมีเหตุสมควรเพื่อประโยชน์ แห่งความยุติธรรม

2.2.4 พยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ พยานประเภทนี้เป็นพยานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ในศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่ง ซึ่งพยานดังกล่าวคือพยานบุคคลที่มากับความในลักษณะแสดงความคิดเห็น เช่น แพทย์ผู้ตรวจบาดแผลมาให้การเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความเห็น ว่า บาดแผลเกิดจากอะไร ดังนั้นการเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญ จึงไม่ใช่การให้ถ้อยคำต่อศาลจากการที่ตนประสบพบเห็น ข้อเท็จจริงในคดี ทั้งนี้การรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า ในกรณีเกิดประเด็นข้อพิพาท ที่เป็นปัญหาซึ่งคนธรรมดาไม่อาจตัดสินได้ โดยใช้ความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ของวิญญูชน เพราะประเด็นนั้นเกี่ยวข้องกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือวิทยาการเฉพาะสาขา ซึ่งการนำเสนอข้อเท็จจริงนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญจากบุคคลที่มีประสบการณ์ หรือความรู้ในเรื่องนั้นๆ ดังนั้นหากเป็นกรณีข้อเท็จจริงที่วิญญูชนโดยทั่วไปสามารถเข้าใจและรู้ได้ ก็ถือว่าประเด็นดังกล่าวไม่ต้องอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญมาพิสูจน์ให้ศาลเห็น ทั้งนี้พยานผู้เชี่ยวชาญ

¹⁸ จิตติ เจริญกล้า, พยานในคดีอาญา, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2538, หน้า 94

¹⁹ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2553, หน้า 24

อาจเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญซึ่งได้มาจากการศึกษาเล่าเรียน หรืออาจได้จากการทำงานในสาขานั้นๆ มาเป็นระยะเวลาจนมีความชำนาญก็ได้

3. ความสำคัญของพยานบุคคลในคดีอาญา²⁰

3.1 ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา

การที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถบรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญานั้นคือ การพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย ดังนั้น การให้ได้มาซึ่งพยานบุคคลซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ จึงมีความสำคัญ เพราะคดีที่ขาดพยานบุคคลอาจนำไปสู่การพิพากษายกฟ้อง ในกรณีที่มีการกระทำความผิด แต่ไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าบุคคลใดกระทำความผิด กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐก็ไม่อาจแสดงบทบาทในการเป็นตัวแทนของสังคมในการดำเนินการฟ้องร้องหรือแสวงหาข้อเท็จจริงกรณีเช่นนี้ย่อมไม่อาจคุ้มครองสังคมได้เพราะไม่สามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การค้นหาความจริงเพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงจำเป็นที่แต่ละฝ่ายจะต้องแสวงหาพยานหลักฐานต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งในการรักษาไว้ซึ่งสภาพของสังคมทุกรัฐ โดยมีสิทธิที่จะกำหนดภาระหน้าที่ให้กับสมาชิกในสังคม การเป็นพยานของประชาชนนั้นมีความสำคัญมากต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา ถ้าไม่มีพยานมายืนยันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อการพิทักษ์ความเป็นธรรมตามกฎหมายได้ อาจทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับโทษ เกิดการไม่เคารพกฎหมาย และทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายได้ แต่หากผู้กระทำความผิดรู้ว่ามิพยานรู้เห็นการกระทำของเขาก็อาจจะสารภาพความผิด ไม่กล้าสู้คดีทำให้การดำเนินคดีสิ้นสุดโดยง่ายและรวดเร็ว ในกรณีกลับกัน หากผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมิพยานยืนยันความบริสุทธิ์ของตนก็จะทำให้พ้นผิดได้ ซึ่งก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมประชาชนศรัทธาและเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

3.2 การควบคุมความสงบเรียบร้อยต่อสังคม

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่มีประสิทธิภาพโดยสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษหรือในกรณีที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ย่อมส่งผลให้เกิดความยุติธรรมในสังคม และพยานบุคคลเป็นส่วนสำคัญในการให้ได้มาซึ่งการค้นหาความจริง และเมื่ออาชญากรรมเกิดขึ้นในชุมชนใด ย่อมก่อให้เกิดความหวาดกลัวต่อสมาชิกของชุมชนนั้น ระยะเวลาหนึ่งทำให้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนอาชีพ ในชุมชนอาจมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น

²⁰ ฉัฐพล อนุเมธางกูร, การคุ้มครองสิทธิของพยานบุคคลในชั้นศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548, หน้า 30

ความกลัวต่ออาชญากรรมทำให้บุคคลปรากฏตัวต่อสาธารณะน้อยลง เมื่อคนออกมาปรากฏตัวน้อยลง การควบคุมอาชญากรรมอย่างไม่เป็นทางการก็พลอยตกต่ำไปด้วย คนจะพาหลบหนีไปพร้อมๆ กับการเกิดอาชญากรรม ขณะเดียวกันความเต็มใจที่จะเป็นพยานก็พลอยตกต่ำไปด้วย²¹

3.3 ความสำคัญต่อการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

ในคดีอาญาพยานบุคคลเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการพิสูจน์ความผิด เนื่องจากโดยส่วนใหญ่ความผิดอาญาเป็นเรื่องการกระทำของบุคคลต่อบุคคลจึงจำเป็นต้องหาผู้รู้เห็นเหตุการณ์มาให้การในข้อเท็จจริง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เช่น การตรวจดีเอ็นเอ การตรวจเลือด ซึ่งมีความสามารถในการพิสูจน์ความเท็จจริงได้ แต่ยังคงอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญในการเบิกความประกอบผลการตรวจสอบดังกล่าว การรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญา ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้ต่อเมื่อโจทก์สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้จนปราศจากข้อสงสัย ฉะนั้นถ้าพยานโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิด แม้จะมีพยานจำเลยบางคนเบิกความเป็นโทษแก่จำเลยว่าเป็นจำเลยกระทำความผิด ศาลจะรับฟังพยานจำเลยที่เป็นโทษนั้น ร่วมกับพยานโจทก์เพื่อลงโทษจำเลยไม่ได้

4. บทบาทและความสำคัญของพยานบุคคลต่อกระบวนการพิจารณาตัดสินคดีอาญา²²

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ว่าจะรู้บุคคลผู้กระทำความผิดหรือไม่ พนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดทั้งในแง่การพิสูจน์ความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง²³ บุคคลที่มีส่วนได้รู้เห็นในการกระทำความผิดซึ่งบางกรณีรวมถึงตัวผู้เสียหาย มีหน้าที่ในการเป็นพยานเพื่อให้ถ้อยคำรวมทั้งส่งมอบพยานหลักฐานต่างๆ และอาจนำไปสู่การชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยการให้การในชั้นสอบสวน การเบิกความในชั้นพิจารณาคดีจะพบว่าพยานดังกล่าวมีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ โดยรัฐจะมีมาตรการทางกฎหมายในการบังคับให้บุคคลมาให้การเป็นพยานโดยวิธีการให้หมายเรียก รวมถึงการบังคับให้พยานมาศาล ให้สาบานตน²⁴ นอกจากนี้รัฐกำหนดความรับผิดชอบของบุคคล (พยาน) ที่ไม่มาตาม

²¹ อรรถพร ชูบำรุง และศรีสมบัติ, *โชคประจักษ์ชัด ความหายนะของเหยื่ออาชญากรรม*, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534, หน้า 103-105

²² อรรถกร วิเชียรรัตน์, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546: ศึกษากรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้ทรงอิทธิพล มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550, หน้า 24

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131, 132

²⁴ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 168, 170

หมายเรียกทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดี²⁵ แต่อย่างไรก็ตามรัฐไม่มีอำนาจที่จะบังคับให้พยานให้การหรือเบิกความไม่ว่ากรณีใดๆ ดังนั้น จะพบว่ากระบวนการพิจารณาคดีอาญา พยานบุคคลมีบทบาทสำคัญสัมพันธ์กับกระบวนการยุติธรรมทั้งในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลกว่าจะสิ้นสุดลงได้บางครั้งใช้เวลานาน และส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของพยาน

กรณีที่พนักงานสอบสวนรู้ว่ามิบุคคลที่รู้เห็นการกระทำความผิด พนักงานสอบสวนจะออกหมายเรียกมาให้การเป็นพยาน ส่วนในชั้นพิจารณาคดีจะเป็นผู้ออกหมายเรียก โดยพนักงานอัยการเป็นผู้ขอหมายเรียกเพื่อส่งให้กับพนักงานสอบสวนนำส่งให้กับพยานต่อไป²⁶ หากบุคคลนั้นไม่มาเป็นพยานในศาลจะมีความผิดตามกฎหมาย

ถ้าคู่ความระบุนำพยานคนหนึ่ง จะนำบุคคลอื่นที่ไม่ได้ระบุนำสืบไม่ได้ เพราะการเบิกความเป็นพยานเป็นกิจเฉพาะตัวมอบหมายไม่ได้²⁷ แต่ในกรณีที่บุคคลที่เป็นคดีที่ประชาชนฟ้องคดีโดยตนเอง ก็จะเป็นผู้ยื่นบัญชีระบุพยานให้กับศาล หากพยานไม่เต็มใจมาศาล ก็จะให้ศาลออกหมายเรียกเพื่อมาให้การ²⁸ และหากไม่มาศาลก็จะมีความผิดตามกฎหมายเช่นกัน

เมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล คู่ความที่อ้างพยานหลักฐานของตนเข้ามาในคดีจะมีหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบพิสูจน์ต่อศาล เพื่อศาลจะได้ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและพิจารณานำหนักความน่าเชื่อถือและตัดสินคดีต่อไป ทั้งนี้ การชั่งน้ำหนักพยานบุคคล ซึ่งตามปกติพยานบุคคลจะเบิกความตามที่ตนประสบมา ดังนั้นสิ่งที่พยานบุคคลจะเบิกความจึงต้องเป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นซึ่งตนได้รับรู้รับทราบมา ไม่ใช่ความคิดหรือความเห็นของตนเอง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่พยานรับรู้รับทราบมาโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้าในการรับรู้ ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็น ได้กลิ่น ได้ยิน การรับรสหรือการสัมผัส เมื่อพยานบุคคลได้รับรู้ข้อมูลแล้ว ต่อไปคือการจดจำสิ่งที่ได้พบหรือประสบมานั้นไว้ในสมองเป็นความทรงจำ ทั้งนี้ การจดจำเหตุการณ์ต่างๆ ของบุคคลแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล เช่น การช่างสังเกต ช่างจดจำ บางคนมีความจำดี บางคนมีความจำสั้น เมื่อบุคคลมาเป็นพยานในศาล หน้าที่ของพยานบุคคลคือ การให้การตามความเป็นจริงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ประสบมาต่อศาลเพื่อถ่ายทอดความจริงในทางคดีการให้การคือ การถ่ายทอดเหตุการณ์ที่รับรู้รับทราบมาเกี่ยวกับคดี พยานบุคคลจะต้องเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่ประสบมา

²⁵ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 168, 170

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 56

²⁷ เข็มชัย ชูติวงษ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา 2557, หน้า 351

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 106 และประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

ซึ่งการถ่ายทอดข้อเท็จจริงก็เป็นความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลว่าจะสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้ดี ให้เจ้าหน้าที่เข้าใจได้เพียงใด

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าคำเบิกความของพยานบุคคลจะมีน้ำหนักน่าเชื่อถือหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ การจดจำ และความสามารถในการถ่ายทอดของพยาน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวอาจมาจากคุณลักษณะเฉพาะตัวของพยานเอง เช่น อายุของพยาน พยานที่อายุน้อยหรือพยานที่มีอายุมาก อายุย่อมจะมีผลต่อการรับรู้เหตุการณ์ต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจดจำ ความบกพร่องของอวัยวะในการมองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รับรส หรือประสาทสัมผัสของตนมีความบกพร่องก็อาจทำให้คำให้การของพยานมีความคลาดเคลื่อนได้ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมอื่นๆ เช่น สภาวะของแสงที่ช่วยในการมองเห็นขณะเกิดเหตุ หรือระยะเวลาระหว่างเกิดเหตุกับช่วงเวลาที่มาเบิกความเป็นพยานห่างกันนานเกินไป ปัจจัยสุดท้ายที่มีผลต่อการเบิกความของพยานบุคคลคือ ปัจจัยจากการแทรกแซงภายนอกที่มุ่งหมายเพื่อข่มขู่พยานเพื่อให้พยานไม่มาให้การหรือเบิกความหรือเพื่อให้พยานให้การหรือเบิกความผิดจากความเป็นจริง อันจะส่งผลให้รูปคดีถูกบิดเบือน ซึ่งผลคือการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่อาจให้ความเป็นธรรมให้เกิดมีขึ้นในสังคมได้²⁹

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การเบิกความของพยานบุคคลในคดีอาญาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก เนื่องจากพยานบุคคลนั้นมีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงในการทำความผิดมากที่สุด เพราะฉะนั้นคำให้การของพยานบุคคลในชั้นศาลจึงมีความน่าเชื่อถือค่อนข้างสูง อีกทั้งน้ำหนักของพยานประเภทอื่น เช่น พยานวัตถุหรือพยานเอกสาร อาจมีการถูกทำลายหรือทำให้พยานหลักฐานดังกล่าวถูกบิดเบือนได้ง่าย เนื่องจากพยานดังกล่าวเป็นเพียงวัตถุหรือสิ่งของที่อาจทำลาย หรือทำให้เสียหายหรือลบเลือนได้ง่าย แต่พยานบุคคลนั้นคือมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อและวิญญาณการจะทำลายพยานประเภทนี้ได้ก็คงมีแต่การเอาชีวิต หรือข่มขู่คุกคามจนพยานเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าไปเป็นพยานในศาลหรือทำให้พยานให้การในลักษณะที่บิดเบือนจากความเป็นจริงนั่นเอง³⁰

²⁹อรุณกร วิเชียรรัตน์, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546: ศึกษากรณีผู้กระทำผิดเป็นผู้ทรงอิทธิพล มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550, หน้า 26

³⁰วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ, โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการระบบงานคุ้มครองพยานของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546, กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2537, หน้า 10-11

5. แนวคิดการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา

การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งคำให้การหรือคำเบิกความของพยานบุคคลที่ปราศจากการปรุงแต่ง บิดเบือน เข้าสู่กระบวนการพิจารณาเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะสิทธิในชีวิต ร่างกายของบุคคล ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลทุกคนในรัฐจะต้องได้รับการคุ้มครอง

Thomas และ Znaniecki ได้กล่าวถึงเรื่องความต้องการความปลอดภัยว่าเป็นความต้องการของมนุษย์ ซึ่งให้ความสำคัญนอกเหนือจากความต้องการของร่างกาย

Abraham Maslow นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงเรื่องความปลอดภัยซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมคือ แรงจูงใจที่ส่งผลถึงพฤติกรรมและบุคลิกภาพ โดยแรงจูงใจเพื่อความปลอดภัยแห่งตนเองและทรัพย์สินของตน เมื่อความต้องการอันดับแรกได้รับการตอบสนองต่อมาก็เกิดความต้องการที่จะรักษาชีวิตของตน ทรัพย์สินให้มีความมั่นคงปลอดภัย ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองมนุษย์จะเกิดความหวาด เขาเชื่อว่า ความกลัวหลายๆ อย่างตั้งแต่ระดับสามัญจนถึงระดับผิดปกตินั้นเกิดจากการได้รับการตอบสนองความรู้สึกเรื่องความปลอดภัย³¹

รวมทั้งหลักจิตวิทยายอมรับกันว่า คำให้การของพยานบุคคลมักมีความไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และมีความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นเสมอๆ แม้ทั้งที่พยานบุคคลนั้นจะมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้ความจริง บางครั้งถึงกับมีการกล่าวกันว่าไม่มีคำให้การของพยานบุคคลใดที่ถูกต้องสมบูรณ์ แม้พยานจะรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ถูกต้องและจดจำได้แม่นยำ ก็อาจมีปัจจัยที่มีผลกระทบทำให้พยานเบิกความไม่ตรงความจริงที่ตนรู้เห็นมา ปัจจัยที่สำคัญคือ อคติส่วนตัว เช่น พยานมีสาเหตุ โกรธเคืองกับจำเลยหรือจำเลยติดสินบนหรือข่มขู่พยาน หรือพยานมีผลได้เสียในผลของคดีอยู่ด้วย³²

ถ้อยคำของพยานบุคคลอาจบกพร่องได้ หากพยานบุคคลนั้นเกิดได้รับแรงกดดันเกิดความเครียด ขาดโอกาสที่จะเปิดเผยความจริง หรือถูกขัดขวางมิให้มีการดำเนินการตามรูปคดีแรงกดดัน หรือความเครียด อาจเกิดจากปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ ระบบงานยุติธรรม และเกิดจาก

³¹สุทธิพล ทวีชัยการ, รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการจัดตั้งลักษณะองค์กร (ระยะที่ 2), กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด 2545, หน้า 8

³²เข็มชัย ชูติงษ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2557, หน้า 356-357

สาธารณชน โดยเฉพาะการแสดงออกของสื่อมวลชน รวมถึงผู้เข้าคูการพิจารณาคดี ทำให้เกิดบรรยากาศที่กระทบต่อสภาวะอารมณ์ หรือจิตใจของพยานได้

การคุ้มครองพยานบุคคลจะมุ่งวัตถุประสงค์ไปที่ตัวพยานบุคคลเพื่อปกป้องให้ถ้อยคำของพยานบุคคลนั้นมีคุณค่าต่อการพิจารณาคดีที่สุด โดยหมายถึงการจัดการให้บุคคลที่มาเป็นพยานนั้นได้รับความปลอดภัยจากการกระทำที่มีขอบในทุกรูปแบบ โดยในกระบวนการพิจารณาจะให้ความสำคัญกับถ้อยคำของพยานบุคคลว่ามีความน่าเชื่อถือ หรือมีน้ำหนักมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการคุ้มครองพยานบุคคล จึงเป็นอำนาจและหน้าที่ของรัฐในการจัดการเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุดหรือพยานสำคัญในคดี อันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม และเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะได้รับความปลอดภัย การข่มขู่ การคุกคาม การประทุษร้าย หรือการขัดขวางด้วยวิธีการใดๆ นอกจากจะเป็นความผิดทางอาญาแล้ว ยังเป็นความผิดต่อกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชนในเรื่องดังกล่าว

6. เหตุผลและความจำเป็นในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา³³

6.1 เหตุผลและความจำเป็นในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ

ในปัจจุบันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาสำคัญที่ yak ต่อการแก้ไข เนื่องจากผู้กระทำความผิดดังกล่าวเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมักมีอำนาจในบ้านเมือง มีอิทธิพล และพวกพ้องมากเมื่อกระทำความผิดจึงเป็นการยากที่ประชาชนผู้รับทราบการทุจริตจะกล้าเข้ามาเป็นพยาน เนื่องจากเกรงว่าตนเองและผู้ใกล้ชิดจะได้รับภัยอันตรายจากการที่ตนเข้ามาเป็นพยาน ดังนั้นหากต้องการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐให้ได้ผล จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องให้ความสำคัญในการดูแลคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานบุคคลในคดีที่เกี่ยวข้อง การทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นพิเศษ และต้องมีการปรับปรุง พัฒนามาตรการการคุ้มครองอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่ประชาชน

6.2 เหตุผลและความจำเป็นในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรม

การกระทำความผิดในลักษณะขององค์กรอาชญากรรมมักมีการปกปิดหลักฐาน และมีลักษณะที่โหดเหี้ยมในการดำเนินการ องค์กรอาชญากรรมจะมีการดำเนินการกว้างขวางและมีจำนวน

³³ ชุมพล กฤษณสุวรรณ, ทัศนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กรณีศึกษาของบัญชาการตำรวจภูธร ภาค 5, สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารงานยุติธรรม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550, หน้า 29

สมาชิกที่ปะปนอยู่ในสังคมจำนวนมาก การคุ้มครองพยานบุคคลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในคดีเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม เพื่อให้พยานกล้ามาให้การ หรือเบิกความ และคำให้การ หรือคำเบิกความนั้นไม่ถูกระทบกระเทือน เพื่อให้การปราบปรามองค์กรอาชญากรรมเป็นไปอย่างได้ผล

6.3 เหตุผลและความจำเป็นทางด้านบทบาทที่สำคัญของพยานบุคคล

พยานบุคคลมีบทบาทที่สำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเนื่องจากสามารถยืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้มากที่สุด แต่ด้วยพยานบุคคลมีสภาพและคุณลักษณะที่ละเอียดอ่อนคือ ได้รับผลกระทบจากปัจจัยต่างๆ จนมีผลทำให้คำให้การหรือคำเบิกความถูกเปลี่ยนแปลงหรือถูกบิดเบือนไปจากความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประจักษ์พยานถือเป็นพยานบุคคลที่ดีที่สุดที่ศาลจะต้องรับฟัง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐควรมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการดูแลคุ้มครองพยานเพื่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

6.4 เหตุผลและความจำเป็นที่รัฐต้องก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนในสังคม

พยานบุคคลโดยเฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในคดีที่มีความรุนแรงย่อมได้รับความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญา การที่ต้องมาเบิกความเป็นพยานในคดี เป็นการเพิ่มภาระ ความตึงเครียด และแรงกดดันให้แก่บุคคลดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รัฐจึงบรรเทา เยียวยาความเสียหาย และปกป้องคุ้มครองสิทธิของพยานบุคคลให้สามารถดำรงชีพได้อย่างสงบสุข และปลอดภัยจากภัยอันตรายที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

6.5 เหตุผลและความจำเป็นในแง่ความร่วมมือระหว่างประเทศ

เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี สังคม รวมถึงเศรษฐกิจ ทำให้อาชญากรรมระหว่างประเทศเติบโต และก้าวหน้าตามไปด้วย เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นในหลายประเทศจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศ ปัจจุบันการส่งตัวพยานบุคคลไปเบิกความในต่างประเทศเป็นมาตรการสำคัญในกรอบความร่วมมือดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของมาตรการนี้คือ รัฐจะคุ้มครองสวัสดิภาพและความปลอดภัยให้แก่ประชาชนของตนอย่างไร เมื่อประชาชนหรือพยานเดินทางออกนอกอาณาจักรไปแล้ว สนธิสัญญาทวิภาคีต่างๆ จึงมีกระบวนการรับผิดชอบของรัฐฝ่ายที่รับตัวพยานว่าจะต้องประกันความปลอดภัย

การที่รัฐจัดให้มีมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา ก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

6.5.1 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในการค้นหาข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล และเพื่อมิให้ข้อเท็จจริงแห่งคดีถูกบิดเบือน

6.5.2 เพื่อให้พยานบุคคลได้รับความคุ้มครองความปลอดภัยจากการทำหน้าที่เป็นพลเมืองดีในการบอกกล่าวข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาที่ตนประสบมา ให้แก่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือศาลทราบ เพราะหากบุคคลที่จะมาเป็นพยาน ให้แก่รัฐถูกข่มขู่คุกคาม ข่มขู่ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่มีประสิทธิภาพ เพราะจะไม่มีประชาชนกล้ามาเป็นพยานในคดีอาญาอีก

6.5.3 เพื่อตอบแทนความร่วมมือ และเพื่อชดเชยรายได้ให้แก่พยานที่กล้าหาญ ขอมอบสิทธิพิเศษ และสละเวลาในการประกอบอาชีพมาทำหน้าที่พลเมืองดีเป็นพยาน ให้แก่รัฐ

ถ้อยคำพยานบุคคลที่ให้การหรือเบิกความในคดีอาญานั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ต่อกระบวนการพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก เนื่องจากพยานบุคคลนั้นมีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์ซึ่งเป็นข้อเท็จจริง ในการกระทำความผิดมากที่สุด เพราะฉะนั้นคำให้การของพยานบุคคลในชั้นศาลจึงมีความน่าเชื่อถือ ก่อนข้างสูง อีกทั้งน้ำหนักของพยานประเภทอื่น เช่น พยานวัตถุหรือพยานเอกสารอาจมีการถูกทำลาย หรือทำให้พยานหลักฐานดังกล่าวถูกบิดเบือนได้ง่าย เนื่องจากพยานดังกล่าวเป็นเพียงวัตถุหรือสิ่งของที่อาจทำลาย หรือทำให้เสียหายหรือลบเลือนได้ง่าย แต่พยานบุคคลนั้นคือมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ และวิญญาณการจะทำลายพยานประเภทนี้ได้ก็คงมีแต่การเอาชีวิต หรือข่มขู่คุกคามจนพยาน เกิดความเกรงกลัวไม่กล้าไปเป็นพยานในศาลหรือทำให้พยานให้การในลักษณะที่บิดเบือน จากความเป็นจริงนั่นเอง³⁴

ในกรณีที่ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ทรงอิทธิพลในท้องถิ่น และต้องการใช้อำนาจมืด ในการบิดเบือนรูปคดีหรือในการปกปิดความผิด โดยการหลอกล่อ กดดัน ข่มขู่ หรือบีบบังคับต่อเหยื่อ อาชญากรรมให้ถอนแจ้งความ ให้บิดเบือนคำให้การจากหนักเป็นเบา ให้หลบเลี่ยงการเป็นพยาน วิธีการปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมมักมีรูปแบบมากมายทั้งทางลบและทางบวก ทั้งให้เงินและข่มขู่ เหยื่ออาชญากรรมที่ด้อยโอกาส อ่อนวัย หรือมีสติปัญญาน้อยกว่ามักตกเป็นเบี้ยล่างของผู้กระทำผิด ที่มีอิทธิพล ไม่ว่าจะในด้านความเป็นนักเลง ด้านกำลังทรัพย์ ด้านสถานภาพทางสังคมหรืออิทธิพล ทางการเมือง แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดซึ่งมีอิทธิพลมาลงโทษตามกฎหมายอาญา ทั้งนี้ เพราะผู้ทรงอิทธิพลมักจะมีวิธีการต่างๆ ที่สร้างความหวาดกลัวสำหรับเหยื่ออาชญากรรม จนไม่กล้าเป็นพยานในชั้นศาล และถ้าเหยื่ออาชญากรรมบางคนไม่กล้าคำข่มขู่ของผู้ทรงอิทธิพล

³⁴ ธีระพงษ์บุญ โยภาส และคณะ, โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการระบบงานคุ้มครองพยาน ของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546, กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2537, หน้า 10-11

บุคคลกลุ่มนี้อาจบงการฆ่าเหยื่ออาชญากรรมและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อปิดปาก ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การให้ความปลอดภัยต่อเหยื่ออาชญากรรม³⁵

7. วิวัฒนาการของมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ผู้กล่าวหาหรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่

มาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษสำหรับคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 นำมาใช้คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ในฐานะบุคคลธรรมดาทั่วไปไม่เพียงพอ³⁶ ในการนำมาใช้คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องการให้ข้อมูลต่อทางราชการไม่กล้าเสี่ยงเปิดเผยข้อมูล³⁷ เพื่อเป็นการปฏิบัติตามหลักสากลที่นานาอารยประเทศต่างสนับสนุนการคุ้มครองสิทธิในการดำรงชีพอย่างผาสุกและปลอดภัยจากภัยอันตรายซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ควรได้รับการคุ้มครอง³⁸ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองดังกล่าว จึงเป็นที่มาและวิวัฒนาการของมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ผู้กล่าวหาหรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล

7.1 วิวัฒนาการตามกฎหมายต่างประเทศ

วิวัฒนาการในการคุ้มครองพยานของต่างประเทศเริ่มมีหลักการการคุ้มครองพยานของประเทศอังกฤษหรือสหราชอาณาจักร ได้มีบัญญัติไว้ใน Convention for the Protection of Human Right and Fundamental Freedoms ซึ่งได้มีการร่างขึ้นในปี 1950 และให้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 3 กันยายน 1953 นอกจากนี้หลักการพื้นฐานของการคุ้มครองพยานในชั้นศาลได้มีการวางแนวทางอยู่ในมาตรา 6 (1) ของอนุสัญญายุโรปด้านสิทธิมนุษยชน (European Convention on Human Rights) อีกด้วย ประเทศอังกฤษหรือสหราชอาณาจักรได้นำเอาหลักของการคุ้มครองพยานในชั้นศาลจากอนุสัญญายุโรปด้านสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในประเทศด้วย ปัจจุบันการคุ้มครองพยานถูกบัญญัติรับรองไว้ในพระราชบัญญัติคดีเยาวชนและพยานหลักฐานในคดีอาญา

³⁵ ประชัช เปี่ยมสมบูรณ์, “สิทธิที่เหยื่ออาชญากรรมพึงได้รับจากกระบวนการยุติธรรม”, *วารสารสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์* 32, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2535): 56

³⁶ วีระพงษ์ บุญโญภาส, การให้ความคุ้มครองข้าราชการผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อราชการในคดีคอร์รัปชัน, (online). สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2560, จาก <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/301244>

³⁷ “เรื่องเดียวกัน”

³⁸ “เรื่องเดียวกัน”

ค.ศ. 1999 (The Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 (YJCEA)) พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเป็นบทบัญญัติซึ่งกำหนดมาตรการในการคุ้มครองพยานที่อยู่ในภาวะความกลัว (Intimidated)

ในปี ค.ศ. 1970 กระทรวงยุติธรรมสหรัฐอเมริกาได้เริ่มใช้บังคับกฎหมายควบคุมอาชญากรรมองค์กร ค.ศ. 1970 (Organized Crime Control Act of 1970) โดยกฎหมายดังกล่าวได้มีการกำหนดให้จัดตั้งโปรแกรมคุ้มครองพยาน (Witness Security Program/WITSEC) โดยให้ถือว่าเป็นกฎหมายกลางที่มีผลให้มลรัฐอื่นๆ นำไปปรับใช้โดยกำหนดให้รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขและพิจารณาโดยเริ่มมีการปกป้องพยานในปี ค.ศ. 1971 และเมื่อกฎหมายเสนอให้กระทรวงยุติธรรมจัดระบบคุ้มครองพยานตามความเหมาะสม ซึ่งปัจจุบันนี้โปรแกรมคุ้มครองพยานได้ช่วยเหลือพยานในคดีที่พัวพันยาเสพติด มาเฟีย และกลุ่มก่อการร้าย โปรแกรมนี้ยังได้รับการขยายให้กว้างขึ้นโดยมีมาตรการควบคุมอาชญากรรมอย่างจริงจัง ภายใต้บทบัญญัติควบคุมอาชญากรรมอย่างสูงสุด ค.ศ. 1984 (Comprehensive Crime Control Act of 1984) ซึ่งมีบทบาทในการคุ้มครองไปถึงญาติและคนใกล้ชิดของพยาน ถึงจะมีปัญหาอยู่บ้างจนถึงปัจจุบันนี้ แต่การคุ้มครองพยานถือว่าได้มอบโอกาสให้คนทำความผิดยอมจำนนและรับโทษตามสมควรได้ จากนั้นอีก 3 ปี สมาคมอัยการแห่งชาติและกระทรวงยุติธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงได้ก่อตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือเหยื่อและพยานขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1974 คณะกรรมการดังกล่าวได้ทำการรวบรวมรายชื่อแผนงานดำเนินงานช่วยเหลือเหยื่อและพยานจากท้องถิ่นต่างๆ ใน 17 มลรัฐ จำนวน 33 แผนงาน นำมาศึกษาและทดสอบเพื่อขยายผลไปสู่ท้องถิ่นอื่น ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐบาลกลาง ในการดำเนินการคุ้มครองพยานตั้งแต่ปี ค.ศ. 1971 มีพยานเข้ามาอยู่ในโครงการคุ้มครองพยานจำนวนมากกว่า 7,500 คน และศาลสามารถตัดสินลงโทษผู้กระทำผิดได้ถึง 89 เปอร์เซ็นต์

จนกระทั่งเมื่อประมาณกลางคริสต์ทศวรรษ 1980 ประเทศเยอรมันมีโครงการคุ้มครองพยาน โดยเริ่มครั้งแรกที่ Hamburg กับอาชญากรรมที่เกี่ยวกับแก๊งค์มอเตอร์ไซด์ และในปีต่อมาได้มีการนำไปใช้อย่างเป็นระบบในมลรัฐอื่นๆ ของประเทศเยอรมัน และสำนักงานตำรวจแห่งชาติของประเทศเยอรมันหรือ (The Federal Criminal Police Office) ต่อมาในปี ค.ศ. 1998 การคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมันนั้นได้มีการบัญญัติกำหนดไว้เป็นที่แน่ชัดในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (The German Code of Criminal Procedure) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและสามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดได้ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (The German Code of Criminal Procedure) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและสามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดได้ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (The German Code of Criminal Procedure) จึงได้มีการกำหนดมาตรการคุ้มครองพิเศษไว้อย่างชัดเจน

(Special Witness Protection Measures) จะคุ้มครองพยานแต่เฉพาะในระหว่างพิจารณาคดีเท่านั้น โดยการใช้จะพิจารณาว่าเงื่อนไขใดหรือรูปแบบอย่างไรถึงจะสามารถนำมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานไปใช้ได้ นั่นขึ้นอยู่กับรูปแบบลักษณะของอาชญากรรม โดยจะต้องถึงระดับที่เป็นอาชญากรรมรุนแรง (Serious Crime) ได้แก่ อาชญากรรมองค์กร (Organized Crime) การค้ายาเสพติดและการซื้อขายอาวุธที่ผิดกฎหมาย (Illegal trafficking in drugs and weapons) แต่อย่างไรก็ตามการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือ The German Code of Criminal Procedure ยังมีข้อจำกัดหรือไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับพยานหรือผู้เสียหายที่ต้องเป็นพยานได้เท่าที่ควร เพราะคงเป็นการคุ้มครองได้เฉพาะในระหว่างพิจารณาคดีเท่านั้น ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองพยานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพครอบคลุมทั้งก่อนและหลังการพิจารณาคดี ต่อมาในปี ค.ศ. 2001 ประเทศเยอรมันจึงได้มีการกำหนดให้มีกฎหมายคุ้มครองพยานที่เรียกว่า the Act to Harmonize the Protection of Witness at risk เพื่อเป็นการเสริมมาตรการคุ้มครองที่มีอยู่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (The German “Pentiti” หรือ Justice collaborator) ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานด้านความยุติธรรมในการต่อสู้กับอาชญากรรมและการก่อการร้าย โดยถือเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานของรัฐในการคุ้มครองพยานเพื่อมิให้พยานตกอยู่ในอันตรายด้วยมาตรการป้องกันที่เหมาะสมเป็นพิเศษ ผลจากการนี้ทำให้การคุ้มครองพยานในอิตาลีเริ่มมีลักษณะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นจากการนำนาย Buscetta มาเป็นพยานในคดีหนึ่งเป็นผลให้สมาชิกของกลุ่มมาเฟีย จำนวนกว่า 300 คน ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดต้องเข้าไปรับโทษในเรือนจำ นาย Buscetta ได้รับการตอบแทนในความร่วมมือครั้งนี้ โดยทางการจัดการย้ายที่อยู่และเปลี่ยนชื่อเขา ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวมีผลทำให้สมาชิกของกลุ่มมาเฟียหันมาให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแล้ว 1,000 คน อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าวการคุ้มครองพยานของอิตาลีก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าพยานไม่น่าเชื่อถือ การจัดการไม่เป็นระบบ ตลอดจนการบริหารจัดการที่ผิดพลาดในการคุ้มครองพยาน ดังนั้น ต่อมาจึงมีการแก้ไขกฎหมายโดยออกเป็น Decree Law No. 45 of 13 February 2001 ว่าด้วยบทบัญญัติใหม่เกี่ยวกับการลักพาตัว การคุ้มครองพยาน และการคุ้มครองและกำหนดบทลงโทษแก่อาชญากรรมที่ให้ความร่วมมือกับตุลาการ (New provisions kidnapping and on witness protection and protection and punishment of criminals collaborating with justice) นอกจากนี้ ในวันที่ 26 - 27 พฤศจิกายน 2556 ได้มีการประชุมครั้งที่ 4 ว่าด้วยการทบทวนการนำสนธิสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านคอร์รัปชัน

ในปี ค.ศ. 1983 รัฐบาลกลาง (Royal Commission) ประเทศออสเตรเลียได้มีการเสนอประเด็นเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ให้เบาะแสว่า ประเทศออสเตรเลียน่าจะใช้ประโยชน์จากบุคคลที่ให้ข้อมูลเพื่อต่อต้านอาชญากรรมองค์กร ประเทศออสเตรเลียน่าจะมีการกำหนดให้รางวัลกับบุคคล

ที่สามารถให้เบาะแสเกี่ยวกับอาชญากรรมองค์กร เพื่อเป็นการจูงใจให้บุคคลต่างๆ ได้หันมาให้ข้อมูล เพื่อเป็นประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมจนมีการคุ้มครองผู้ที่แจ้งเบาะแสให้กับหน่วยงานของรัฐ ตลอด 24 ชั่วโมง และมีการโยกย้ายผู้ให้เบาะแสไปยังสถานที่อื่นๆ พร้อมทั้งมีการเปลี่ยนรูปพรรณ สันฐานเพื่อความปลอดภัยของผู้แจ้งเบาะแสด้วย โดยมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นอย่างเป็นทางการเพื่อ คุ้มครองพยานที่ตกลงจะให้การเป็นพยานต่อองค์กรอาชญากรรม ต่อมาอีก 5 ปี คณะกรรมาธิการ ร่วมรัฐสภา (Joint Parliamentary Committee) ได้ศึกษาถึงการคุ้มครองพยานและเสนอให้สำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ (Australian Federal Police (AFP)) เป็นหน่วยงานระดับชาติที่มีการคุ้มครองพยาน แห่งชาติ (National Witness Protection Set (NWPS)) ดังนั้น เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม ค.ศ. 1994 รัฐบาล ได้เห็นชอบร่างกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานว่าด้วยการจัดตั้ง โครงการให้การคุ้มครองพยาน และช่วยเหลือพยานบางประเภทและบุคคลอื่น (An Act to establish a program to give protection and assistance to certain witness and other person) โดยเรียกชื่อย่อ (Short Title) ว่า พระราชบัญญัติ คุ้มครองพยาน ค.ศ. 1994 (Witness Protection Act 1994) พระราชบัญญัติฉบับนี้ถือเป็นหลักของกฎหมาย คุ้มครองพยานของประเทศออสเตรเลียมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 18 เมษายน ค.ศ. 1995 เป็นกฎหมาย พิเศษที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในประเทศออสเตรเลียอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมี บทบัญญัติทั้งสิ้น 32 มาตรา ครอบคลุมรายละเอียดเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบ การจัดตั้ง โครงการการคุ้มครอง พยานแห่งชาติ คุณสมบัติ สิทธิและหน้าที่ของพยานที่เข้าร่วมโครงการ ข้อมูลที่เปิดเผยได้และที่เปิดเผย ไม่ได้ การจัดทำบันทึกความเข้าใจการคุ้มครองพยานกรณีที่เป็นคนต่างชาติที่อยู่ในประเทศอื่น ประเภทของการคุ้มครองพยาน การกำหนดโทษ เป็นต้น ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ได้มีการพัฒนา หน่วยงานคุ้มครองพยานแห่งชาติ (National Witness Protection Set (NWPS)) เป็น โครงการคุ้มครอง พยานแห่งชาติ เรียกว่า National Witness Protection (NWPS)

7.2 วิวัฒนาการตามกฎหมายไทย

การให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทยนั้นมิได้เป็นเรื่องใหม่ ของสังคมไทยแต่ประการใด หากแต่การให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญานั้นได้เกิดขึ้นมา นานแล้ว นับแต่การเริ่มต้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศ ในอดีตภาระหน้าที่ในการให้ ความคุ้มครองพยานมักตกแก่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาลและราชทัณฑ์ หน่วยงาน ดังกล่าวจะต้องทำการปกป้องคุ้มครองพยานให้คงอยู่ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดีและนำตัว ผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นมักใช้วิธีการคุ้มครองพยาน ตามกฎหมาย รวมถึงวิธีการคุ้มครองพยานตามจารีตประเพณีของแต่ละหน่วยงาน อาทิเช่น การคุ้มครองพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการปล่อยชั่วคราว โดยการ ออกหมายจับ โดยการโอนคดีเพื่อความปลอดภัย โดยการสืบพยานลวงหน้า โดยการสอบพยานเด็ก

ด้วยวิธีการพิเศษ และการคุ้มครองพยานตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีเรื่องการคุมพยาน และการป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญา เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญาในอดีตนั้น มีการพัฒนาการไปอย่างล่าช้า ประกอบกับพยานในคดีอาญามักได้รับการปฏิบัติเยี่ยงวัตถุที่รัฐใช้ในการดำเนินงาน และพยานมักถูกละเมิดในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งจากตัวบุคคลที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม และจากระบบการดำเนินงานของรัฐเป็นส่วนรวม ส่งผลให้พยานที่ประสงค์ที่จะปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดีได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม และในบางกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีการเลือกปฏิบัติต่อพยานอีกด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าว การที่พยานผู้มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการไม่ได้รับความคุ้มครองความปลอดภัยเท่าที่ควร ย่อมเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้พยานไม่ประสงค์ที่จะมาเป็นพยานให้กับรัฐ ประกอบกับประเทศไทยในช่วงนั้นได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (United Nations Convention Against Transnational Organize Crime 2000) เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2543 มีประเทศต่างๆ ประมาณ 124 ประเทศ ได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาดังกล่าว รวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานว่า

อนุสัญญาฯ ข้อ 24 เรียกร้องให้ประเทศภาคีตรากฎหมายหรือจัดให้มีมาตรการให้ความคุ้มครองพยานบุคคลจากการคุกคามและการตอบโต้ด้วยวิธีการย้ายถิ่นที่อยู่ใหม่ การปกปิดรูปพรรณสัณฐาน ที่อยู่ของพยาน โดยเหตุที่พยานผู้นั้นเป็นผู้ให้การในการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่ครอบคลุมในอนุสัญญาฯ

การกำหนดให้มีระเบียบว่าด้วยพยานหลักฐานในการทำให้พยานให้การในลักษณะที่ให้ความปลอดภัย เช่น การกำหนดให้มีการถ่ายทอดการให้ปากคำของพยานด้วยระบบ Video Conference กล่าวคือ เป็นการใช้เทคโนโลยีทางการสืบสวนโดยใช้วีดิทัศน์

มาตรการดังกล่าวข้างต้นให้นำมาใช้กับญาติและบุคคลอื่นที่ใกล้ชิดกับพยาน และต้องกำหนดให้เป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพด้วย ทั้งนี้ โดยไม่กระทบสิทธิของจำเลยที่สำคัญในวรรคสุดท้ายของอนุสัญญาฯ ข้อ 24 นั้น ประเทศไทยต้องดำเนินการให้มีการย้ายถิ่นที่อยู่ใหม่ของพยานในคดีระหว่างประเทศในกรณีที่เป็น

อนุสัญญาฯ ข้อ 25 กำหนดให้มีการให้ความคุ้มครองและความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดที่อนุสัญญาฯ ครอบคลุมถึง โดยประเทศไทยจะต้องมีการตรากฎหมายหรือดำเนินมาตรการที่เหมาะสมตามความสามารถของตน โดยเฉพาะในกรณีที่มีการคุกคามจากการตอบโต้หรือข่มขู่จากองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

วรรค 2 ของอนุสัญญาฯ ข้อ 25 กำหนดให้ประเทศไทยมีกระบวนการที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนและการชดเชยอื่น

ประเทศไทยจึงต้องกำหนดมาตรการในการทำความเข้าใจและความห่วงกังวลของผู้เสียหายให้ได้รับการนำเสนอและพิจารณาในขั้นตอนที่เหมาะสมของการดำเนินคดีอาญา ต่อผู้กระทำความผิดในลักษณะที่ไม่กระทบต่อสิทธิของฝ่ายจำเลย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ประกอบสังคมไทยมีการเรียกร้องให้รัฐปฏิบัติ ต่อพยานอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมกว่าที่เคยได้รับการปฏิบัติ พลังมวลชนดังกล่าวได้รับการผลักดัน ผู้การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540) คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดและการนำเสนอข้อกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตน รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้ทำให้สิทธิของพยานในคดีอาญาซึ่งเป็นสิทธิ เสรีภาพตามกฎหมายธรรมชาติ หรือสิทธิมนุษยชน กลายเป็นสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมือง และรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกในประเทศไทยที่กล่าวถึงสิทธิของพยาน ในคดีอาญาไว้ในมาตรา 244 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” หมายถึง การที่พยานจะต้องได้รับการคุ้มครอง การได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม รวมถึงการให้ค่าตอบแทน ที่จำเป็นและสมควรแก่พยาน รวมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวอาจจะถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ส่งผลให้มีการตราพระราชบัญญัติ คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ต่อมาจากการประชุมวุฒิสภาเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2545 ที่ประชุม ได้พิจารณาและรับหลักการพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่คณะรัฐมนตรีและ สภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่างๆ เป็นผู้เสนอหลักการเนื้อหาของร่างกฎหมายแต่ละฉบับ คล้ายคลึงกัน คงมีรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้นที่แตกต่างกัน แต่ก็มีได้ชัดกันแต่อย่างใด ดังนี้ ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาจึงถูกผลักดันออกมาภายใต้ร่างจาก Witness Security Program ของสหรัฐอเมริกาโดยในขั้นแรกใช้กับยาเสพติดและคดีค้าหญิงและค้าเด็กเป็นหลัก อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานคุ้มครองพยาน สังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งจะตั้งขึ้นภายใน 5 ปี นับแต่วันที่กฎหมายฉบับนี้บังคับใช้ โดยในระหว่างที่ยังไม่มีการจัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยาน ก็ให้ภารกิจคุ้มครองพยานเป็นหน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ³⁹

³⁹ กฎหมายคุ้มครองพยาน ความฝันที่ยังอยู่ไกลจากกระบวนการยุติธรรมไทย. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 6 (กรกฎาคม 2544): หน้า 13

จนกระทั่งมีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 120 ตอนที่ 58 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2546 โดยมาตรา 2 ของพระราชบัญญัตินี้ให้มีผลใช้บังคับเมื่อพ้น 180 วัน นับแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เพื่อเพิ่มความคุ้มครองพยานให้สอดคล้องกับบทบัญญัติ มาตรา 244 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาให้ได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติ ที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐซึ่งออกมาเพื่อรองรับหลักการและเจตนารมณ์ ตามรัฐธรรมนูญ ประเทศไทยจึงมีกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยตรงเป็นฉบับแรก นอกจากนั้น ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดให้มีการจัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้น ในกระทรวงยุติธรรมและให้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรการ ทั่วไปและมาตรการพิเศษ การปฏิบัติที่เหมาะสม รวมทั้งประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน

ปัจจุบันสำนักงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ. 2545 ซึ่งนับว่ามีความสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะให้บุคคลที่เป็นพยาน ในคดีอาญาได้รับความคุ้มครองความปลอดภัย สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย

จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ได้บัญญัติ หลักดังกล่าวไว้ให้เป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามมาตรา 40 (5) ความว่า “ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสม จากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” และส่งผลให้มีกฎหมาย อนุสัญญาต่างๆ เพื่อรองรับหลักการตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ตามมา ได้แก่

- 1) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการยื่นและการพิจารณา คำร้องขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2548
- 2) ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ พ.ศ. 2548
- 3) ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พุทธศักราช 2547 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548
- 4) ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดว่าด้วยการ ให้ความคุ้มครองแก่พยานในคดียาเสพติด พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2550

- 5) ระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2554
- 6) ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยการแจ้งวิธีการที่เจ้าหน้าที่ให้ความคุ้มครองแก่พยานและการสิ้นสุดซึ่งการคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2549
- 7) ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยแนวทางในการปฏิบัติต่อพยาน พ.ศ. 2548
- 8) ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการกำหนดแนวปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548
- 9) ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการให้ความคุ้มครองพยานที่เป็นผู้ถูกคุมขังหรือผู้ถูกกักกันในคดีอาญาในความควบคุมของกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2549
- 10) ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550
- 11) ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยหลักเกณฑ์การแจ้ง วิธีการให้ความคุ้มครอง และการสิ้นสุดการคุ้มครองตามมาตราทั่วไปแก่พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551
- 12) ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551
- 13) ระเบียบกรมสอบสวนคดีพิเศษว่าด้วยการให้ความคุ้มครองแก่พยานในคดีพิเศษ พ.ศ. 2554
- 14) ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554

จากที่กล่าวมาข้างต้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้เห็นถึงความสำคัญของการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองพยานทั้งในด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติที่เหมาะสม โดยมีหลักเกณฑ์และเหตุผลอันเนื่องมาจากในปัจจุบันพยานยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร ทั้งที่มีความสำคัญต่อการพิสูจน์ความจริงในอรรถคดีเป็นเหตุให้เกิดผลเสียแก่กระบวนการยุติธรรม รัฐธรรมนูญจึงกำหนดหลักประกันแก่พยานในคดีอาญาที่จะมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจให้แก่พยานในการร่วมมือแก่รัฐ

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ใช้บังคับกับคดีอาญาทุกประเภทและกับพยานบุคคลทุกสถานะ มีมาตรการคุ้มครองพยาน 2 มาตรการคือ มาตรการทั่วไป ได้แก่ การจัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยหรือให้พยานอยู่ในที่ปลอดภัย หรือปกปิดข้อมูลที่สามารถระบุตัวพยานได้ และมาตรการพิเศษซึ่งใช้คุ้มครองคดีที่สำคัญ 6 กลุ่ม โดยวิธีการพิเศษ ได้แก่

การย้ายที่อยู่ จ่ายค่าเลี้ยงชีพ เปลี่ยนหลักฐานทางทะเบียน จัดเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งนำมาใช้คุ้มครองพยานในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามมาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 และมาตรา 103/2 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 แต่ยังไม่เพียงพอและเหมาะสมที่จะใช้คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล ในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ให้พ้นจากการถูกกลั่นแกล้งหรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชาได้ จึงมีมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ขึ้น โดยเฉพาะ 4 มาตรการ ตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้แก่ มาตรการรักษาข้อมูลส่วนตัวไว้เป็นความลับ มาตรการยกย่องโดยเสนอเลื่อนขึ้นเงินเดือนและตำแหน่งหน้าที่เป็นกรณีพิเศษ มาตรการคุ้มครองการทำงานและมาตรการกันไว้เป็นพยาน

8. แนวคิดของมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่

การตรวจสอบความจริงของเรื่องในการดำเนินคดีอาญานั้น ต้องอาศัยพยานหลักฐาน เป็นเครื่องมือสำคัญในการพิสูจน์ความจริงของเรื่อง การเริ่มต้นดำเนินคดีหากไม่มีผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนคดีอาญา อย่างน้อยที่สุดก็จะต้องมีเบาะแส หรือข้อมูลเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทราบและใช้เป็นแนวทางในการแสวงหาและรวบรวม พยานหลักฐานดำเนินคดีต่อไปได้ หรือเมื่อดำเนินคดีไปแล้วพยานหลักฐานในคดีจะต้องมีความน่าเชื่อถือ มีคุณภาพและเพียงพอที่จะแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้กระทำผิดได้ รวมถึงพร้อมที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีในชั้นศาลด้วย ซึ่งเป้าหมายสุดท้ายของการมีพยานหลักฐาน คือ ใช้เป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความจริงของเรื่องในการพิจารณาคดีในชั้นศาล มิฉะนั้นแล้ว พยานหลักฐานนั้นก็ไร้ประโยชน์ ดังนั้น ผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล จึงมีความจำเป็นต่อการดำเนินคดีตั้งแต่เริ่มต้นในชั้นเจ้าพนักงานกระทำการพิจารณาคดีในชั้นศาล ซึ่งหากถูกคุกคาม ข่มขู่ ทำร้ายหรือกักขังพยาน หรือกระทำการใดๆ ที่เป็นการตอบโต้พยาน ก็จะทำให้

ให้พยานเกิดความเกรงกลัว ไม่กล้ามาเป็นพยานหรือไม่ให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม แนวความคิดพื้นฐานที่ว่าพยานคือ ผู้เสียสละให้กับกระบวนการยุติธรรมของรัฐเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม (Social Utility) ดังนั้น รัฐจึงควรเป็นตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศในการให้ปัจจัยพื้นฐานต่อพยาน⁴⁰ มาตรการคุ้มครองพยานในคดีอาญาจึงถือกำเนิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนการดำเนินคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีประสิทธิภาพสำเร็จบรรลุเป้าหมาย แต่เนื่องจากคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ที่มีความแตกต่างกับคดีอาญาทั่วไป ทั้งในด้านตัวบุคคลผู้กระทำความผิดที่มีสถานะทางสังคมแตกต่างกับราษฎรทั่วไป มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย กฎ คำสั่งหรือระเบียบซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด การกระทำความผิดและพยานหลักฐานส่วนใหญ่อยู่ในความรู้เห็นหรือทราบเบาะแสหรือข้อมูลของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และความสัมพันธ์ตามกฎหมายระหว่างตัวเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ผู้รู้เห็นเหตุการณ์หรือทราบเบาะแสหรือข้อมูล ดังนั้น มาตรการทางกฎหมายที่ใช้คุ้มครองพยานในคดีอาญาทั่วไป จึงไม่อาจใช้คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมเพียงพอที่จะสนับสนุนการดำเนินคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ จึงเกิดแนวความคิดในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล แยกออกจากแนวความคิดในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาทั่วไป อย่างไรก็ตาม มาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่เป็นเพียงรายละเอียดปลีกย่อยในการกำหนดมาตรการคุ้มครองพยานให้เหมาะสมกับลักษณะของพยานและลักษณะของความผิดเท่านั้น แต่ยังมีหลักการหรือแนวคิดในการคุ้มครองเช่นเดียวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญาทั่วไป ซึ่งมีหลักการหรือแนวคิดดังต่อไปนี้

8.1 ความสำคัญของพยานหลักฐานต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

คดีแพ่งเป็นเรื่องของความตกลงกันของกลุ่มกรณี ในคดีแพ่งจึงต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานกันเฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความยังโต้แย้งกันอยู่เท่านั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคดีอาญาที่ใช้หลักการตรวจสอบฉะนั้น ในคดีอาญาจึงต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานเสมอ เว้นแต่ ในกรณีจำเลยรับสารภาพในกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176⁴¹ หรือตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 20 หรือตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2550 มาตรา 13 พยานหลักฐานจึงเป็นเครื่องมือสำคัญใน “การตรวจสอบความจริง”

⁴⁰ ณรงค์ ใจหาญ, อุทัย อาทิวา และปกป้อง ศรีสนิท, รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณั โครงการศึกษาเพื่อพัฒนา มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ปีงบประมาณ 2551, 2551, หน้า 102

⁴¹ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2549, หน้า 207

ในคดีอาญา ทั้งในชั้นสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องและพิจารณา แม้ว่าการนำพยานเข้าสู่การดำเนินคดี จะมีข้อจำกัดการนำสืบ ข้อจำกัดการรับฟัง และน้ำหนักความน่าเชื่อถือในการรับฟังก็ตาม แต่ถ้าหากขาดพยานหลักฐานในการใช้พิสูจน์ความจริงแห่งคดีแล้วก็เหมือนขาดเครื่องมือในการพิจารณาคดี ทำให้การอำนวยความสะดวกไม่สามารถดำเนินต่อไปได้⁴² แล้วที่เหมือนกันก็คือ หากไม่มีการเริ่มต้นคดี ด้วยการกล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล หรือหากขาดพยานหลักฐานแล้ว กระบวนพิจารณาในชั้นศาลไม่อาจดำเนินขึ้นได้ ดังนั้น พยานหลักฐานจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญาอย่างขาดไม่ได้เลย

8.2 ความสำคัญของพยานบุคคลต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

พยานบุคคล หมายถึง ผู้ที่จะต้องเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริง โดยการให้ถ้อยคำ ดังนั้น พยานบุคคลจึงต้องเป็นผู้ที่รับรู้เหตุการณ์ด้วยตนเอง และจดจำได้ และมาถ่ายทอดสิ่งที่รับรู้ขึ้นมาให้เจ้าพนักงานหรือศาลฟัง ไม่ใช่ความเห็นในสิ่งที่รับรู้หรือเห็นมา ยกเว้นสิ่งที่รับรู้มานั้นยังไม่มีเครื่องวัดจำนวนที่ชัดเจนแน่นอน แต่จะต้องให้ความเห็นประกอบด้วย เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจ เช่น ระดับความสว่างของแสง ความเร็ว ขนาด ปริมาณ หรือน้ำหนัก หลักการสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 กำหนดให้ศาลเป็นผู้สืบพยานจะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน ดังนั้น พยานบุคคลในคดีอาญาจึงไม่ใช่พยานโจทก์หรือพยานจำเลย⁴³ ผู้ที่สามารถเป็นพยานบุคคลในคดีอาญาได้ ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับคดีแพ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 95 และมาตรา 96 ส่วนข้อยกเว้นผู้ที่จะเป็นพยานบุคคลในอาญาไม่ได้ ได้แก่ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 232 ซึ่งห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน หลักเกณฑ์นี้เดิมศาลตีความขยายไปถึงพยานหลักฐานที่ฝ่ายจำเลยนำสืบเข้ามาในคดีด้วย หรือแม้จำเลยตอบคำถามค้านยอมรับว่าได้กระทำความผิดจริง ก็ห้ามโจทก์อ้างมาเป็นประโยชน์แก่คดีของโจทก์ แต่ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 หรือตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 20 หรือตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาเสพติด พ.ศ. 2550 มาตรา 13 ให้ศาลรับฟังลงโทษจำเลยได้ ข้อห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 232 นี้ ห้ามเฉพาะจำเลยที่ถูกฟ้องเท่านั้น ส่วนบุคคลที่อาจเป็นจำเลยด้วยแต่ได้ถูกกันไว้เป็นพยานหรือจำเลยคนที่โจทก์ได้ถอนฟ้องแล้ว ไม่ต้องห้ามรับฟังแต่อย่างใด⁴⁴ หรือในกรณีเป็นจำเลย

⁴² วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ, การบริหารจัดการระบบงานคุ้มครองพยานของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546, เอกสารประกอบการสัมมนา, 2546, หน้า 7

⁴³ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2549, หน้า 219

⁴⁴ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 219

ที่โจทก์แยกฟ้องเป็นคนละคดี หรือจำเลยบางคนที่โจทก์ถอนฟ้องแล้ว ไม่ห้ามโจทก์อ้างจำเลยในคดีหนึ่งเป็นพยานในอีกคดีหนึ่งหรือจำเลยที่ถอนฟ้องแล้วเป็นพยานในคดีนั้น ส่วนในกรณีที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยานได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 233 นั้น ก็ไม่ถือว่าจำเลยเป็นพยานบุคคลในคดีอาญา⁴⁵ เพราะแม้จะให้การเท็จก็ไม่เป็นความผิดอาญา ซึ่งสอดคล้องกับการห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน ที่จะเป็นการบังคับให้จำเลยต้องพูดความจริง โดยที่จำเลยมีเอกสิทธิ์ที่จะไม่พูด เพียงแต่ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2551 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 233 วรรคสอง บัญญัติให้คำเบิกความของจำเลยใช้ชั้นจำเลยนั้นได้ และในกรณีที่ผู้พิพากษา อัยการ เป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ กรณีนี้ถือว่าหน้าที่การเป็นพยานบุคคลต้องมาก่อน จะทำหน้าที่ทั้งสองอย่างไปพร้อมกันไม่ได้⁴⁶ เพราะการเป็นพยานนั้นเป็นเรื่องเฉพาะตัวที่ให้ผู้อื่นเป็นแทนไม่ได้ แต่หน้าที่ผู้พิพากษา อัยการ ให้ผู้มีตำแหน่งหน้าที่อย่างเดียวกันหรือทนายความผู้อื่นทำหน้าที่แทนได้ สำหรับทนายความถือว่าเป็นผู้ช่วยศาลในการค้นหาความจริง หากเป็นพยานด้วย และเป็นทนายด้วยย่อมทำให้การค้นหาความจริงเสียไป ข้อเท็จจริงในคดีอาญานั้น มีแต่พยานบุคคลเท่านั้นที่สามารถยืนยันข้อเท็จจริงในคดีได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ ในขณะที่พยานวัตถุและพยานเอกสารไม่สามารถพูดได้ และจะต้องนำพยานบุคคลมาสืบประกอบพยานวัตถุและพยานเอกสารจึงจะรับฟังได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/3⁴⁷ ดังนั้น พยานบุคคลจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเป็นอย่างยิ่ง

⁴⁵ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 221

⁴⁶ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 221

⁴⁷ มาตรา 226/3 ข้อความซึ่งเป็นการบอกเล่าที่พยานบุคคลได้นำมาเบิกความต่อศาลหรือที่บันทึกไว้ในเอกสารหรือวัตถุอื่นใดซึ่งอ้างเป็นพยานหลักฐานต่อศาล หากนำเสนอเพื่อพิสูจน์ความจริงแห่งข้อความนั้น ให้ถือเป็นพยานบอกเล่า ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่า เว้นแต่

- (1) ตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มา และข้อเท็จจริงแวดล้อมของพยานบอกเล่าที่น่าเชื่อว่าพิสูจน์ความจริงได้หรือ
- (2) มีเหตุจำเป็น เนื่องจากไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวกับในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นด้วยตนเอง โดยตรงมาเป็นพยานได้ และมีเหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะรับฟังพยานบอกเล่านั้น

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าไม่ควรรับไว้ซึ่งพยานบอกเล่าใด และคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องร้องคัดค้านก่อนที่ศาลจะดำเนินคดีต่อไป ให้ศาลจรรยาบรรณระบุนาม หรือชนิดและลักษณะของพยานบอกเล่า เหตุผลที่ไม่ยอมรับและข้อคัดค้านของคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องไว้ ส่วนเหตุผลที่คู่ความฝ่ายคัดค้านยกขึ้นอ้างนั้น ให้ศาลใช้ดุลพินิจตกลงไว้ในรายงานหรือกำหนดให้คู่ความฝ่ายนั้นยื่นคำแถลงต่อศาลเพื่อรวมไว้ในสำนวน

8.3 แนวคิดในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เปิดเผยข้อมูล เบาะแสหรือเป็นพยาน ในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่

ในคดีอาญาทั่วไปนั้น จะเริ่มต้นด้วยการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131⁴⁸ เว้นแต่ผู้เสียหายฟ้องคดีเองโดยมิได้ มีผู้ใคร่ร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน ในส่วนที่เกี่ยวกับพยานเอกสารและพยานวัตถุ พนักงานสอบสวนก็จะรวบรวมเข้าสำนวนการสอบสวนหรือทำบัญชีของกลางไว้ ซึ่งหากพยาน เอกสารและพยานวัตถุ นั้นมีใช้ทรัพย์สินมีค่า หรือเป็นพยานที่มีความหมายสำคัญต่อพนักงานเมือง ข้าราชการระดับสูง บุคคลที่ร่ำรวยหรือมีชื่อเสียง เช่น คดีลักเพชรจากพระราชวังของกษัตริย์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเพชรของกลางสูญหายแล้วส่งเพชรเทียมคืนไปจนถูกลดระดับความสัมพันธ์ ทางการทูต หรือคดีสนามกอล์ฟฟรุกล้ำพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว จังหวัดจันทบุรี มีการเอาแผนที่ภาพถ่ายทางดาวเทียมบอกพิกัดป่ากับสนามกอล์ฟออกจากสำนวน โดยไม่ส่งให้ พนักงานอัยการพร้อมด้วยความเห็นและสำนวน ซึ่งนอกจากสาเหตุดังกล่าวนี้แล้วก็ไม่น่าจะมีการ แก่ใจ เปลี่ยนแปลง บิดเบือน หรือทำให้สูญหาย ซึ่งพยานหลักฐานแต่อย่างใด แต่สำหรับพยาน บุคคลซึ่งมีชีวิต จิตใจ มีความนึกคิด สามารถเรียนรู้ได้ว่าการกระทำอะไร จะส่งผลอย่างไรบ้าง และผลที่เล็งเห็นนั้นก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมหรือแรงจูงใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรมและบุคลิกภาพ ตามทฤษฎีของ Abraham Maslow กล่าวไว้ว่า แรงจูงใจเพื่อความปลอดภัยแห่งตนเองและทรัพย์สิน ของตน (Safe Need) เป็นความต้องการอันดับแรก⁴⁹ และเป็นที่ยอมรับกันว่าคำให้การพยานบุคคล มักมีความไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ อาจเกิดจากอคติส่วนตัว สาเหตุโกรธเคือง มีส่วนได้เสียในคดี หรือถูกข่มขู่ ในกรณีหลังนี้ทำให้พยานบุคคลไม่กล้ามาให้ถ้อยคำต่อเจ้าพนักงานและศาล หรือให้ ถ้อยคำบิดเบือนความจริง เพราะเกิดความหวาดกลัวอันตรายที่จะเกิดต่อชีวิต ทรัพย์สิน เสรีภาพ ของตนหรือบุคคลในครอบครัว อันเนื่องมาจากการถูกคุกคาม ข่มขู่จากผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่นใด เพื่อประโยชน์ของผู้ถูกกล่าวหา ทำให้ไม่มีพยานหลักฐานลงโทษผู้กระทำผิดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีพนักงานเมือง ข้าราชการระดับสูง และผู้มีอิทธิพลที่จะกระทำความผิดแล้วยังสามารถลอยนวล อยู่ในสังคมได้อย่างสุขสบาย ย่อมส่งผลกระทบทางลบต่อกระบวนการยุติธรรมในระดับที่ประชาชน ไม่ยอมรับและไม่เชื่อถือกระบวนการยุติธรรม

⁴⁸ มาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์ จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

⁴⁹ Kendra Cherry. (Maslow's Needs Hierarchy). (online). Retrieved December 17, 2017, from http://psychology.about.com/od/theoriesofpersonality/ss/maslows-needs-hierarchy_3.htm

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ มีความแตกต่างกับอาชญากรรมทั่วไป ทั้งในด้านตัวผู้กระทำความผิด กฎหมาย กฏ คำสั่งและระเบียบที่เกี่ยวกับความผิด และความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์หรือทราบเบาะแสหรือข้อมูลความผิด เนื่องจากพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความผิดประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องปฏิบัติร่วมกันหรือเกี่ยวข้องกันกับเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิด ความเกรงกลัวในอำนาจและอิทธิพลของผู้กระทำความผิด การถูกตอบโต้ด้วยการคุกคาม ข่มขู่ หรือการใช้อำนาจตามกฎหมายปฏิบัติต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล โดยไม่เป็นธรรมย่อมมีผลกระทบต่อความสามารถหรือโอกาสในการเริ่มต้นดำเนินคดี รวมถึงการพิสูจน์ความจริงโดยพยานหลักฐานในการพิจารณาตัดสินในชั้นศาลด้วย มาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐได้แต่คุ้มครองในฐานะเป็นบุคคลธรรมดาทั่วไป จึงไม่เหมาะสมหรือไม่เพียงพอต่อการคุ้มครอง ความจำเป็นดังกล่าวจึงเป็นแนวความคิดที่จะต้องมีการทางกฎหมายคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหาหรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ โดยเฉพาะเพื่อให้การคุ้มครองความปลอดภัยในหน้าที่การงานหรือชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการตามความเป็นจริงและส่งผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมและการปราบปรามการทุจริต⁵⁰

8.4 ความหมายของความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่

สังคมไทยมีถ้อยคำที่ใช้เรียกการทุจริตในภาครัฐ หลายคำด้วยกัน ทั้งภาษาพูด ภาษาราชการ และภาษากฎหมาย แต่ละถ้อยคำก็มีความหมายที่คล้ายกันหรืออาจต่างกันไปบ้าง ในกรณีการนิยามความหมายตามกฎหมาย หรือตามแต่นักวิชาการแต่ละคนจะนิยามความหมายส่วนในระดับนานาชาติก็มีถ้อยคำเฉพาะสำหรับเรียกความผิดประเภทนี้เช่นกัน ซึ่งพอจะจำแนกความหมายได้ดังนี้

8.4.1 นี้อรรถบัญญัติบังหลวง แยกเป็น 2 คำ คือ การน้อรรถบัญญัติ หมายถึง ความถึง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่โดยทำให้ราษฎรเข้าใจว่าต้องเสียเงินค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการ แล้วเอาเงินนั้นไปเป็นของตนเอง และการบังหลวง หมายถึง ความถึง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเบียดบังเอาทรัพย์สินของทางราชการไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว ศาสตราจารย์ ธานีรินทร์ กรีวิเชียร ได้ใช้คำว่า นี้อรรถบัญญัติบังหลวง ในความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “Corruption”⁵¹

⁵⁰ วีระพงษ์ บุญโญภาส, การให้ความคุ้มครองข้าราชการผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อราชการในคดีคอร์รัปชัน, สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2560, จาก <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/301244>

⁵¹ ภูมิทร์ โสสิงห์, การทุจริตคอร์รัปชันและผลประโยชน์ของบุคคล, สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://13nr.org/posts/350177>

8.4.2 โกงเงินหลวง หมายความว่า การนำทรัพย์สินของทางราชการมาเป็นของตน โดยการปลอมแปลงเอกสารการใช้จ่ายเงินหรือทุจริตทางบัญชี⁵²

8.4.3 กินสินบวทรคาคสินบน หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐรับเงินหรือทรัพย์สินตอบแทนจากรายการเพื่อปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ โดยคำว่าสินบนตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายความว่า ทรัพย์สินหรือสิ่งของที่ให้เป็นเครื่องบูชาคุณ หรือตอบแทนผู้ที่ช่วยให้สำเร็จตามความประสงค์หรือทรัพย์สินที่จะให้เพื่อจูงใจให้ทำผิดต่อหน้าที่โดยผู้ให้มุ่งประโยชน์ตอบแทน⁵³

8.4.4 กอรัรัปชัน (Corruption) หมายความว่า การละเมิดกฎหมายและจริยธรรม รวมถึงการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ที่จะต้องกระทำตาม Webster's New World Dictionary of the American Language อธิบายไว้ว่า Corruption มาจากภาษาอังกฤษสมัยกลางและภาษาฝรั่งเศสเก่า มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า "Corruptio" มีคำแปลและความหมายหลายนัยคือ การเปลี่ยนแปลงหรือผันแปรไปในทางที่เลว การกระทำการกลับกลายหรือกำลังเป็นไปในทางที่เลว ความประพฤติไม่ดีหรือชั่วร้าย ความเสื่อมทราม การสินบน เลื่อมสลายหรือเน่าเปื่อย สิ่งของหรืออิทธิพลใช้ในทางที่ผิด

ตามคำแปลอย่างไม่เป็นทางการในอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร "corruption" หมายถึง การฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งครอบคลุมถึง การให้และการรับสินบนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ การใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยทุจริต การเข้ามีส่วนได้เสียสำหรับตนเองหรือผู้อื่น การใช้ตำแหน่งหน้าที่แก่เพื่อนฝูงหรือการให้ประโยชน์แก่ญาติพี่น้อง การใช้เวลาและทรัพย์สินของทางราชการเพื่อประโยชน์ส่วนตัว และการใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ

Funk and Wagnals new standed Dictionary of the English Language ได้ อธิบาย corruption ไว้ว่าหมายถึง การใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ซื่อตรงต่อหน้าที่ โดยเฉพาะการกินสินบวทรคาคสินบน⁵⁴

The Shorter Oxford English Dictionary อธิบาย corruption ไว้ว่า เป็นการทำให้เลื่อมความซื่อตรง โดยรับสินบนหรือช่วยเหลือกันใช้วิธีปฏิบัติมิชอบ⁵⁵

The Columbia Encyclopedia อธิบาย Corruption ไว้ว่าเป็นการปฏิบัติมิชอบในทางการเมืองและการปกครอง มีความหมายหลายนัย เช่น การกินสินบน การขายตำแหน่งหน้าที่

⁵² “เรื่องเดียวกัน”

⁵³ “เรื่องเดียวกัน”

⁵⁴ “เรื่องเดียวกัน”

⁵⁵ “เรื่องเดียวกัน”

การอนุมัติทำสัญญาของทางราชการกับบริษัทห้างร้านหรือเอกชน โดยที่ชอบพอกันและการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐยอมอนุญาตเกี่ยวกับที่ดินหรือสิทธิพิเศษเพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินรางวัล⁵⁶

ที่ประชุมสภาประชาคมยุโรป (Council of Europe) ได้มีมติให้คำจำกัดความของคำว่า Corruption ไว้ว่าหมายถึง การใช้อำนาจสาธารณะโดยมิชอบเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือการให้สินบนและความประพฤติทั้งหลายของบุคคลซึ่งได้รับมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบในภาครัฐหรือเอกชน ตัวแทนหรือฐานะความสัมพันธ์อื่นๆ โดยมุ่งประสงค์ให้ได้รับประโยชน์ใดๆ โดยมิชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น สำหรับการ corruption ภาครัฐกิจเอกชน หมายถึง การที่กรรมการหรือผู้บริหารใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ที่ได้มาจากผู้ถือหุ้นหรือตัวแทนผู้ถือหุ้น ในการบริหารและดำเนินนโยบายของบริษัทเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว⁵⁷

ตามหนังสือ Political Corruption; Reading in Comparative Analysis โดย Arnold J. Heidenheimer ได้แบ่งกลุ่มแนวความคิดเกี่ยวกับนิยามของคำว่า corruption ไว้ 3 กลุ่มได้แก่

1) *กลุ่มความคิดเน้นถึงตำแหน่งหน้าที่สาธารณะ (Public Office Centered Definition)*

David H. Bayley ให้ความหมายว่า คอรัปชั่นในส่วนที่เกี่ยวกับการรับสินบนนั้นเป็นถ้อยคำที่มีความหมายกว้างขวาง ซึ่งคลุมถึงการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิดอันเกิดจากการเห็นประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้งไม่จำเป็นจะต้องเป็นเงินตราเสมอไป M. McMullan กล่าวในหนังสือชื่อ A Theory of Corruption ว่า “ถ้าข้าราชการคนใดรับเงินหรือสิ่งของที่มีค่าเป็นเงิน เพื่อทำการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งตนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติหรือใช้การเลือกกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดด้วยเหตุผลที่ไม่สมควรถือว่าข้าราชการผู้นั้น “คอรัปชั่น””⁵⁸

2) *กลุ่มความคิดเน้นทางด้านเศรษฐกิจ (Market Centered Definition)*

Jacob Van Klaveren ให้ความหมายว่า “ข้าราชการที่คอรัปชั่นถือว่าตำแหน่งหน้าที่ของตนเป็นธุรกิจซึ่งตนอาศัยเป็นที่กอบโกยเอารายได้ให้มากที่สุด ตำแหน่งงานจึงกลายเป็นแหล่งทำรายได้ หาประโยชน์ให้มากที่สุดไป ขนาดของรายได้ที่ข้าราชการจะได้รับย่อมขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ของตลาดและความสามารถของคนที่จะทำรายได้สูงสุดได้จากอุปสงค์ (Demand and Supply) หรือความต้องการของประชาชน Robert Tilman ให้ความหมายว่า “คอรัปชั่น” เป็นเรื่องเกี่ยวกับการขักย้ายในรูปแบบที่มีการควบคุมราคา (Mandatory Pricing Model) กลไกในการรวบรวมการจัดสรรซึ่งเป็นกลไกในอุดมคติของระบบราชการสมัยใหม่อาจใช้การไม่ได้ เพราะต้องเผชิญกับสภาวะการณ์ไม่สมดุลอย่างร้ายแรงที่เกิดขึ้น

⁵⁶ “เรื่องเดียวกัน”

⁵⁷ “เรื่องเดียวกัน”

⁵⁸ “เรื่องเดียวกัน”

ระหว่างอุปสงค์และอุปทาน ลูกค้าทั้งหลายจึงอาจตัดสินใจว่าคຸ້ມที่จะเสี่ยงภัยกับสภาพบังคับอันรู้อยู่แล้วและจะจ่ายเงินเป็นจำนวนสูงกว่าเพื่อเป็นหลักประกันว่าจะได้รับผลประโยชน์ตามที่ตนปรารถนา เมื่อกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นแล้วระบบราชการก็จะยุติที่จะเป็นรูปแบบของตลาดที่มีการควบคุมราคาและกลายเป็นตลาดเสรีไป⁵⁹”

3) *กลุ่มความคิดเน้นทางผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest Centered Definition)* Car Fridrich ได้ให้ความหมายว่า “รูปแบบของคอร์รัปชันอาจเกิดขึ้นได้ในเมื่อผู้ได้รับอำนาจให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ให้เป็นผู้รับผิดชอบปฏิบัติหน้าที่การงานหรือครองตำแหน่งถูกจูงใจด้วยอำนาจเงินหรือสินจ้างรางวัลอย่างอื่นอันมิควรได้รับ โดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้กระทำการต่างๆ อันเป็นคุณแก่ผู้ให้สินจ้างรางวัลนั้น และการกระทำเช่นนี้เป็นที่เสียหายแก่สาธารณชนและส่วนได้เสียของประชาชน Arnold A. Rogow and H.D. Lasswell” ให้ความหมายว่า “การคอร์รัปชันเป็นการฝ่าฝืนความรับผิดชอบในระเบียบแบบแผนของสาธารณะหรือประชาชน (Public or Civic Order) ระบบใดระบบหนึ่งเป็นอย่างน้อยและเป็นการขัดหรือทำให้เป็นที่เสียหายต่อระบบเช่นว่านั้น ระเบียบแบบแผนของสาธารณะหรือประชาชนทั้งสองระบบนี้ ย่อมสนับสนุนให้ส่วนได้เสียร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์โดยเฉพาะ ถือได้ว่าเป็นการคอร์รัปชัน”⁶⁰

8.4.5 ทูจริตหรือราษฎรบังหลวง ซึ่งแยกเป็น “ทูจริต” หมายความว่า ความประพฤติชั่วคดโกง หรือไม่ซื่อตรงต่อหน้าที่ ส่วนคำว่า “จ้อราษฎรบังหลวง” หมายถึง การที่พนักงานเจ้าหน้าที่เก็บเงินจากราษฎรแล้วไม่ส่งหลวงหรือเบียดบังเงินหลวง ดังนั้น การใช้จ้อราษฎรบังหลวงเพียงอย่างเดียว ความหมายจะแคบไป ถ้าใช้ร่วมกับคำว่าทูจริตก็จะครอบคลุมมากกว่า ปัจจุบันนิยมเรียกทับศัพท์กันว่า คอร์รัปชัน ก็เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป⁶¹

8.4.6 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147 - 166 และความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ตามมาตรา 200 - 205 เป็นถ้อยคำที่เป็นภาษากฎหมายเดิมตามกฎหมายลักษณะอาญาเรียกความผิดประเภทนี้ว่า ความผิดฐานใช้อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ในทางทูจริต ตามมาตรา 129 - 146 โดยคำว่า “เจ้าพนักงาน” ตามประมวลกฎหมายอาญานั้นเป็นองค์ประกอบความผิด หากผู้กระทำมิใช่เจ้าพนักงานก็จะเป็นกรณีขาดองค์ประกอบความผิดประมวลกฎหมายอาญาจึงให้ความสำคัญกับความหมายของการเป็นเจ้าพนักงาน ซึ่งมีได้มีการนิยามความหมายไว้โดยเฉพาะ ศาลไทยเคยให้ความหมายคำว่า เจ้าพนักงานโดยเอาการปฏิบัติกิจการ

⁵⁹ “เรื่องเดียวกัน”

⁶⁰ “เรื่องเดียวกัน”

⁶¹ อุทัย อาทิวา, สารเบื้องต้นเกี่ยวกับการทูจริตหรือราษฎรบังหลวงและมาตรการป้องกันและปราบปราม, 2550, หน้า 2

อันเป็นราชการของรัฐเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ราษฎรจับผู้ร้ายโดยกักกันผู้ใหญ่บ้านร้องขอ โดยกฎหมายไม่ได้บัญญัติคุ้มครองถึงผู้ที่ช่วยเจ้าพนักงาน ศาลก็ลงโทษผู้ที่ฆ่ารายราษฎรนั้นฐานฆ่าเจ้าพนักงาน โดยอ้างเหตุผลว่าเพราะได้กระทำในหน้าที่เจ้าพนักงานตามกฎหมาย⁶² แต่ต่อมาเมื่อใช้กฎหมายลักษณะอาญาแล้วศาลได้ตีความคำว่าเจ้าพนักงานเคร่งครัดขึ้น โดยหมายความว่า เจ้าพนักงานที่ได้รับการแต่งตั้งโดยทางการของไทยให้ปฏิบัติราชการของไทยเท่านั้น คือ จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย⁶³ ดังนั้น ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าราชการตามกฎหมาย แต่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือที่ปฏิบัติก็ไม่ใช่หน้าที่ของตน ก็ไม่ถือเป็นเจ้าพนักงานแต่ถือเป็นบุคคลธรรมดา ดังนั้น ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการและความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา จึงมีความหมายแคบคือ เฉพาะการกระทำโดยข้าราชการที่ได้รับการแต่งตั้ง และกระทำผิดต่อหน้าที่ราชการตามที่ตนได้รับการแต่งตั้ง ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามหลัก ไม่มีความคิดและไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ก่อน (nullum crimen, null poena sine praevia lege poenali) ตามมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญานั้นเอง แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาก็อาจกระทำผิดฐานเดียวกับความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ที่ได้โดยกฎหมาย จะระบุสถานะเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นไว้เป็นองค์ประกอบความผิด เช่น สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาเทศบาล ตามมาตรา 149 หรือออกกฎหมายบัญญัติความผิดเป็นโดยเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2502⁶⁴ ส่วนผู้ที่ไม่ถือเป็นเจ้าพนักงานแต่แสดงตนเป็นเจ้าพนักงาน และกระทำการเป็นเจ้าพนักงาน โดยตนเองมิได้เป็นเจ้าพนักงานที่มีอำนาจกระทำการนั้น หรือเจ้าพนักงานผู้ใดได้รับคำสั่งมิให้ปฏิบัติการตามตำแหน่งหน้าที่ต่อไปแล้ว ยังฝ่าฝืนกระทำการใดๆ ในตำแหน่งหน้าที่นั้น ก็คงมีความผิดตามมาตรา 145 เท่านั้น มิใช่ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่แต่อย่างใด

8.4.7 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มิได้นิยามความหมายไว้โดยเฉพาะต้องพิจารณาถ้อยคำอื่นๆ ที่นิยามไว้ประกอบเข้าด้วยกัน คือคำว่า “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทุกระดับ ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น พนักงานหรือบุคคลผู้ปฏิบัติงานในรัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น เจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องถิ่น กรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ

⁶² จิตติ ดิงศภักดิ์, กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 1, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2543, หน้า 7

⁶³ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 73

⁶⁴ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 72

และบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางการปกครองของรัฐในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งขึ้นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐ⁶⁵ และคำว่า “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายถึง การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ซึ่งตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งคำนิยามนี้ไม่ครอบคลุมถึงความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด และได้กำหนดฐานความผิดขึ้นใหม่ตามมาตรา 123 ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ ซึ่งตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ดังนั้น การเรียกความผิดประเภทนี้ว่าความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ จึงมีความหมายครอบคลุมความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นไว้ทั้งหมด

8.4.8 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 ซึ่งได้นิยามคำว่า “ทุจริตต่อหน้าที่” ว่าหมายถึง ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ ซึ่งตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือกระทำการอันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญาหรือตามกฎหมายอื่น⁶⁶

⁶⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ พนักงานหรือบุคคลผู้ปฏิบัติงานในรัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ และให้หมายความรวมถึงกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ และบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางการปกครองของรัฐในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งขึ้นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐ

⁶⁶ พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 มาตรา 3 “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายความว่า ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ซึ่งตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือกระทำการอันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญาหรือตามกฎหมายอื่น”

ซึ่งครอบคลุมทั้งความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น แต่เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ใช้ในการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีใ้ได้อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ยังมีได้แก้ไขเพิ่มเติมบทนิยามคำว่า “ทุจริตต่อหน้าที่” ให้มีความหมายที่เหมือนกัน

8.4.9 ความหมายที่เน้นระบบราชการ (*public office-centered definition*)

เช่น คำนิยามของแม็คมุลเลน (McMullen) ที่กล่าวว่า “ถ้าเจ้าหน้าที่คนใดรับเงินในการปฏิบัติหน้าที่ลักษณะการกระทำเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นการคอร์รัปชัน” หรือคำนิยามของ นีย์ (J.S. Nye) ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า “คอร์รัปชันเป็นพฤติกรรมซึ่งเบี่ยงเบนออกจากหน้าที่ที่ปฏิบัติโดยปกติเพราะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวและเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ซึ่งรวมถึงการให้สินบน การเกื้อหนุนญาติมิตร การโกงเงินหรือทรัพย์สินที่จัดไว้เป็นพิเศษ”⁶⁷ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ที่มีความหมายที่เน้นระบบราชการจึงครอบคลุมความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นที่อยู่ในอำนาจการดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท.

8.5 ความหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล

มาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 มีเงื่อนไขให้ความคุ้มครองคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งอยู่ในชั้นการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน ยังไม่ถึงชั้นการเบิกความเป็นพยานในศาล และกฎหมายทั้งสองฉบับนี้นิยามคำว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งอยู่ในอำนาจการตรวจสอบหรือดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. แล้วแต่กรณีไว้แต่ไม่ได้นิยามคำว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือผู้ให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือเป็นพยานไว้แต่อย่างใด เนื่องจากมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายทั้งสองฉบับนี้มีใช้กฎหมายสาระบัญญัติ ดังนั้น การตีความคำว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล ควรมีความหมายอย่างเดียวกับคำนิยามของคำว่า “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ตามหลักการตีความตามความสัมพันธ์

⁶⁷ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ความหมายของคอร์รัปชัน, สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2560, จาก government.

อย่างเป็นระบบของกฎหมาย⁶⁸ และเนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ได้นิยามคำว่า “พยาน” หมายความว่า พยานบุคคลซึ่งจะมาให้ หรือได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงาน ผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีส่วนสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีส่วนฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มิให้หมายความรวมถึงจำเลย ที่อ้างตนเองเป็นพยาน⁶⁹ ดังนั้น การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 จึงคุ้มครองพยานในการดำเนินคดีทั้งในชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาล จึงแตกต่าง กับมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าวที่ระบุให้ความคุ้มครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลในการดำเนินคดี ชั้นเจ้าพนักงานเท่านั้น เว้นแต่มาตรการกันไว้เป็นพยาน ซึ่งตามระเบียบคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 และตามประกาศ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการกันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยาน ซึ่งแปลความหมายในทางกลับกันได้ว่ามาตรการ กันไว้เป็นพยานไม่สิ้นสุดลงหากไปเบิกความที่ศาลและเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา แต่เนื่องจาก พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 ไม่ได้บัญญัติห้ามนำมาตรการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาใช้คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น บางมาตรการที่อาจใช้ในการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ เช่น การให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดูแลความปลอดภัยขณะเดินทางไป-กลับที่ทำงาน ซึ่งเป็นมาตรการทั่วไป ก็สามารถนำมาใช้คุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล หากได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ด้วย ก็จะได้รับคุ้มครองในการดำเนินคดีทั้งในชั้นเจ้าพนักงานและในชั้นศาล อย่างไรก็ตาม ความหมายของผู้กล่าวหา หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล มีความแตกต่างกันดังนี้

1) ผู้กล่าวหาตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ. 2551 มาตรา 3 นิยามไว้โดยหมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำการทุจริต ในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือได้พบเห็นการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐและได้กล่าวหา

⁶⁸ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2549, หน้า 78

⁶⁹ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 3 “พยาน หมายความว่า พยานบุคคลซึ่งจะมาให้ หรือได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีส่วนสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มี อำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มิให้หมายความรวมถึงจำเลย ที่อ้างตนเองเป็นพยาน”

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้⁷⁰ ส่วนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ยังมีได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทนิยามแต่อย่างใด แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้นิยาม “คำร้องทุกข์” หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตามซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ⁷¹ และได้นิยาม “คำกล่าวโทษ” หมายความว่า การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น⁷² ผู้เสียหายและผู้กล่าวโทษนี้จึงเรียกรวมๆ กันว่า “ผู้กล่าวหา”⁷³ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหาจึงหมายความว่าเจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือได้พบเห็นการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และได้กล่าวหาให้มีการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 ผู้กล่าวหาจึงมีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นผู้เริ่มต้นเปิดการดำเนินคดี ซึ่งผู้กระทำผิดจะต้องมีความต้องการอยากแก้แค้นหรือตอบโต้ผู้กล่าวหามากที่สุดเนื่องจากหากไม่มีการเริ่มต้นเปิดการดำเนินคดี เขาก็อาจจะยังไม่ถูกดำเนินคดี ความจำเป็นที่จะต้องให้ความคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้กล่าวหาจึงมีสูง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์แห่งคดีและระดับตำแหน่งของผู้กระทำผิด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้กล่าวหา

2) ผู้ให้ถ้อยคำ มิได้มีการนิยามไว้ในบทกฎหมายใด โดยมีปรากฏตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 11 ว่า บันทึกหรือถ้อยคำสำนวนนั้นให้เจ้าพนักงานหรือศาลอ่านให้ผู้ให้ถ้อยคำฟัง ถ้ามีข้อความแก้ไข ทักท้วง หรือเพิ่มเติม ให้แก้ไขถูกต้องหรือมิฉะนั้นก็ให้

⁷⁰ มาตรา 3 “ผู้ถูกกล่าวหา” หมายความว่า ผู้ซึ่งถูกกล่าวหาหรือมีพฤติการณ์ปรากฏแก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าได้กระทำการทุจริตในภาครัฐอันเป็นมูลที่จะนำไปสู่การไต่สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัตินี้ และให้หมายความรวมถึงตัวการ ผู้ชี้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดด้วย

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) “คำร้องทุกข์” หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตามซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

⁷² มาตรา 2 (8) “คำกล่าวโทษ” หมายความว่า การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น

⁷³ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2549, หน้า 117

บันทึกไว้ และให้ผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อรับรองว่าถูกต้องแล้ว⁷⁴ และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. เรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ให้ถ้อยคำเพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง⁷⁵ กับพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 ให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ท. เรียกเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดมาให้ถ้อยคำเพื่อประกอบการพิจารณา⁷⁶ ดังนั้น ผู้ให้ถ้อยคำจึงมีความหมายถึงบุคคลที่มาให้ถ้อยคำต่อเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 หรือพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 แล้วแต่กรณี เพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งผู้ให้ถ้อยคำนี้อาจจะเป็นผู้กล่าวหาที่มาให้ถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงที่รู้เห็นมาก็ได้ หรือมิใช่ผู้กล่าวหาแต่ได้มาหรือถูกเรียกมาให้ถ้อยคำเพื่อพิสูจน์ความจริงในคดีก็ได้ ระดับความสำคัญในคดีจึงใกล้เคียงกับผู้กล่าวหา หากผู้ให้ถ้อยคำไม่ได้เป็นผู้กล่าวหาแน่วแน่ที่จะถูกแก้แค้นหรือตอบโต้ อาจลดระดับลงจากการเป็นผู้กล่าวหา แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของผู้ให้ถ้อยคำและการประเมินโอกาสของผู้กระทำผิดด้วย เช่น ทั้งคดีมีผู้ให้ถ้อยคำเป็นประจักษ์พยานเพียงคนเดียว และผู้กระทำผิดมีตำแหน่งหน้าที่หรือมีอิทธิพล โอกาสที่จะแก้แค้นหรือตอบโต้มีสูง

⁷⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 11 “บันทึกหรือถ้อยคำสำนวนนั้นให้เจ้าพนักงานหรือศาลอ่านให้ผู้ให้ถ้อยคำฟัง ถ้ามีข้อความแก้ไข ทักท้วง หรือเพิ่มเติม ให้แก้ไขให้ถูกต้องหรือมีฉะนั้นก็ให้บันทึกไว้และให้ผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อรับรองว่าถูกต้องแล้ว”

⁷⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 25 “ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ให้ถ้อยคำเพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง”

⁷⁶ พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 มาตรา 18 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 17 (4) และ (5) ให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย

(1) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกให้สถาบันการเงิน ส่วนราชการ องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสารหรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อไต่สวนหรือเพื่อประกอบการพิจารณา

(2) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดๆ มาเพื่อให้ถ้อยคำ ส่งคำชี้แจงเป็นหนังสือ หรือส่งบัญชีเอกสารหรือหลักฐานใดๆ มาเพื่อไต่สวนหรือเพื่อประกอบการพิจารณา

3) ผู้แจ้งเบาะแสหรือข้อมูล ไม่มีการนิยามไว้ในบทกฎหมายใดเช่นกัน ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายคำว่า “เบาะแส” หมายความว่า กู้ทาง ร่องรอย ลาดเลา เล้าเจื่อน ตำแหน่งแห่งที่ซึ่งทราบมาเลาะๆ พอเป็นรูปเค้า และให้ความหมายคำว่า “ข้อมูล” หมายความว่า ข้อเท็จจริงหรือสิ่งที่ถือหรือยอมรับว่าเป็นข้อเท็จจริงสำหรับใช้เป็นหลักฐานหาความจริงหรือการคำนวณ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลจึงยังไม่ถึงขั้นการกล่าวหาหรือให้ถ้อยคำและไม่จำเป็นต้องแสดงตัวก็ได้ เช่น การแจ้งเหตุไม่ว่าด้วยวาจาหรือหนังสือหรือการส่งบัตรสนเท่ห์ให้เจ้าหน้าที่ทราบในกรณีนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดีอาญาอาจจะใช้เบาะแสหรือข้อมูลที่ได้รับแจ้งดังกล่าว เป็นจุดเริ่มต้นหรือแนวทางในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความจริงต่อไป ลำพังเพียงการแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลจึงยังไม่เพียงพอที่จะถือว่าเป็นพยานหลักฐานสำหรับแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้ ตราบใดที่ผู้แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลยังมีได้เป็นผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้กระทำผิดยังไม่ทราบว่าตนถูกแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลความผิด โอกาสที่จะถูกแก้แค้นหรือตอบโต้ย่อมมีต่ำกว่าการเป็นผู้ให้ถ้อยคำหรืออาจจะยังไม่มีโอกาสดังกล่าวแต่ผู้ให้เบาะแสหรือข้อมูลมีความสำคัญต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต⁷⁷ จึงมีความจำเป็นต้องให้ความคุ้มครอง เช่น การไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวที่จะทำให้ทราบผู้แจ้งเบาะแสหรือข้อมูล

9. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ป.ป.ช.) และสำนักงาน ป.ป.ช. ได้จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นองค์กรอิสระที่ใช้อำนาจในการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจใดๆ แต่ปัจจุบันผลงานในการตรวจสอบและการปราบปรามการทุจริตกลับยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งเหตุผลมักมาจากพยานหลักฐานไม่เพียงพอ ขาดการแจ้งข้อมูลเบาะแสจากประชาชน และการไม่เข้าเป็นพยานของผู้รู้เห็นเกี่ยวกับการทุจริต ทั้งที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ดังนั้น เพื่อให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

⁷⁷ ประพงษ์ แหลมแจง, เนะให้ความสำคัญคุ้มครองพยาน แจ้งเบาะแส จับทุจริต พิชิต โกง, สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.dailynews.co.th/Content/Article/159970>

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้เกิดในประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่ สมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งปรากฏในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งมีความหมายหนึ่งว่า “หากราษฎรและข้าราชการเกิดพิพาทกัน ให้ไต่สวนดูให้แน่นอน แล้วตัดสินโดยไม่ลำเอียง เข้ากับคนผิดและไม่ให้มีจิตใจฟุ้งซ่านอยากได้สินบน”⁷⁸ ส่วนในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีกฎหมายที่บัญญัติ ขึ้นในรัชสมัยต่างๆ ให้ราษฎรได้ร้องเรียนขุนนางข้าราชการได้ ในกรณีที่มิได้รับความเป็นธรรม เพราะเห็นแก่สินบนหรือทรัพย์สิน นอกจากนี้ยังมีพิธีการที่มีลักษณะเป็นการป้องกันการทุจริต กล่าวคือพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาเพื่อแสดงถึงความซื่อสัตย์ต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ปรากฏ ตามกฎหมายที่สำคัญ เช่น พระอัยการอาญาหลวง พระอัยการลักษณะโจร พระราชกำหนดเกล้า⁷⁹ ในสมัยกรุงธนบุรี ปรากฏในพระราชพงศาวดารและจดหมายเหตุรายวัน มีการลงโทษผู้กระทำผิดฐานนอกลองถึงประหารชีวิต⁸⁰ และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีการชำระสะสางและรวบรวมกฎหมาย ขึ้นใหม่มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายขึ้นอีกหลายบท รวมถึงเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปราม การทุจริต รวมทั้งยังได้นำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในอดีตมาใช้ด้วย มีการออกกฎหมาย เช่น กฎหมาย ลักษณะอาญา ร.ศ. 127 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการ พ.ศ. 2417 พระราชบัญญัติ ข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2471 เป็นต้น ได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่ในการป้องกันและปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยมีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่ไว้หลายฉบับ ต่อมาได้มีการตราพระราชกำหนดวิธีพิจารณาลงโทษข้าราชการและพนักงานเทศบาลผู้กระทำผิด หน้าที่หรือหย่อนความสามารถ พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติเรื่องราร้องทุกข์ พ.ศ. 2492 ให้บุคคล ได้ใช้สิทธิยื่นเรื่องราร้องทุกข์ในกรณีที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายเนื่องจากเจ้าหน้าที่ หรือเทศบาลปฏิบัติหน้าที่โดยไม่สุจริต ซึ่งได้ยกเลิกโดยตราพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522 แทน⁸¹ ในปี พ.ศ. 2492 ได้จัดตั้งคณะกรรมการปฏิบัติราชการตามมติประชาชน (ก.ป.ช.) เพื่อรับเรื่องราร้องทุกข์ และในปี พ.ศ. 2496 ได้จัดตั้งกรมตรวจราชการแผ่นดินขึ้นและถูกยุบ เลิกไปในปี พ.ศ. 2503⁸²

⁷⁸ สำนักงาน ป.ป.ป., รายงานผลการปฏิบัติราชการของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ประจำปี 2526, กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ป.ป.ป., 2527, หน้า 4

⁷⁹ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 4

⁸⁰ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 6

⁸¹ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 8

⁸² สำนักงาน ป.ป.ป., รายงานผลการปฏิบัติราชการของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ประจำปี 2526, กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ป.ป.ป., 2527, หน้า 9

ภายหลังการปฏิวัติเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 ได้มีการปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เรียกว่า สำนักงานคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.) โดยมีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 324 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 เป็นกฎหมายรับรองอำนาจเจ้าหน้าที่ และมาถูกยกเลิกหลังจากเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โดยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีได้อาศัยอำนาจตามความใน ข้อ 9 (6) แห่งประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการ ป.ป.ป.” แต่ยังไม่ทันได้เริ่มดำเนินการนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเสียก่อน แต่หลังจากนั้น นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง จึงได้ปรับปรุงคณะกรรมการ ป.ป.ป. ใหม่ โดยยกเลิกคณะกรรมการชุดเดิม และแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่แทนมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานเริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม 2517 เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 เพื่อเป็นหลักในการบริหารประเทศแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 66 ความว่า “รัฐพึงจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพ และพึงดำเนินการทุกทางเพื่อป้องกันและปราบปรามการแสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ” โดยผลแห่งบทบัญญัติดังกล่าว จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 ขึ้น ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2518 พระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้มีคณะกรรมการ ป.ป.ป. ขึ้น⁸³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 58 ได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพอย่างจริงจังและพึงดำเนินการทุกทางเพื่อป้องกันและปราบปรามการแสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบโดยเด็ดขาด” รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 64 ได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพจัดขั้นตอนที่จำเป็น และกำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ให้ชัดเจน และพึงดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อป้องกันและปราบปรามการเลือกปฏิบัติ หรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ” จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญทุกฉบับที่กล่าวมาถือเป็นบทบัญญัติที่รองรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 ทั้งสิ้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 5 เกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ได้บัญญัติเป็นหลักไว้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ⁸⁴ จัดให้มีแผนพัฒนาเมืองจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม

⁸³ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 9

⁸⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 76

ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการและพนักงานหรือลูกจ้างอื่นของรัฐ เพื่อป้องกันการทุจริต และประพฤติมิชอบและเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่⁸⁵ และหมวด 10 ว่าด้วยการ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ อันเป็นบทบัญญัติสำคัญรองรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 11 ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับ องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญอันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ดำเนินการกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง หรือเทียบเท่าขึ้นไป รวมทั้งกำกับดูแลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้การปฏิบัติ หน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเป็นรูปธรรมและทรงประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 12 องค์การอิสระ ส่วนที่ 4 ได้กำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไว้ โดยบัญญัติ ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติประกอบด้วยกรรมการจำนวน 9 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากผู้ซึ่งได้รับการสรรหาโดยคณะกรรมการสรรหา (มาตรา 232) โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรง ตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว (มาตรา 233)⁸⁶

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้ (มาตรา 234)⁸⁷

(1) ใ้สอบสวนและมีความเห็นกรณีมีกรกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระหรือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ใดมีพฤติการณ์ ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง เพื่อดำเนินการ ต่อไปตามรัฐธรรมนูญหรือตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริต

(2) ใ้สอบสวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริต ต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม เพื่อดำเนินการต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริต

⁸⁵ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 77

⁸⁶ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 232, 233

⁸⁷ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 234

(3) กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และเจ้าหน้าที่ของรัฐยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมทั้งตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลดังกล่าว ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

(4) หน้าที่และอำนาจอื่นที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม (1) (2) และ (3) ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่จะต้องจัดให้มีมาตรการหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพ เกิดความรวดเร็ว สุจริตและเที่ยงธรรม ในกรณีจำเป็นจะมอบหมายให้หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตดำเนินการแทนในเรื่องที่มีใช่เป็นความผิดร้ายแรง หรือที่เป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐบางระดับ หรือกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนหรือไต่สวนเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตก็ได้

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 234 (2) บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมเพื่อดำเนินการต่อไป ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยไม่ได้กำหนดให้แบ่งระดับตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และลักษณะความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควรดำเนินการ ดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 250 (3) ที่กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการ ซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่าขึ้นไป ร้ายผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือที่กระทำความผิดในลักษณะที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเห็นสมควรดำเนินการด้วย และมีได้บัญญัติว่า “ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต” ซึ่งมีความหมายว่าจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญฯ ก่อน จึงจะมีผลใช้บังคับ ดังนั้นจึงต้องถือว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 234 (2) มีผลบังคับใช้ทันทีนับแต่วันที่ประกาศใช้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงมีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนและวินิจฉัย

เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับตำแหน่งและทุกลักษณะความผิด นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 273 วรรคสอง ได้บัญญัติว่า การดำเนินการของศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอิสระ และผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินให้เป็นไปตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้ รัฐธรรมนูญนี้ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ในขณะที่พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 19 (4) กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สวนและวินิจฉัยเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหาร ระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองขึ้นไป ดังนั้น พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 19 (4) จึงขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 234 (2) ไม่อาจใช้บังคับได้ต่อไป

อย่างไรก็ดี แม้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีหน้าที่และอำนาจในการได้สวนและวินิจฉัย เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับตำแหน่งและทุกลักษณะความผิดก็ตาม แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 234 วรรคสอง ได้บัญญัติว่า ในกรณีจำเป็นจะมอบหมายให้หน่วยงาน ของรัฐที่มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตดำเนินการแทนในเรื่องที่ มิใช่เป็นความผิดร้ายแรงหรือที่เป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐบางระดับ หรือกำหนดให้พนักงาน เจ้าหน้าที่ของหน่วยธุรการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการ สอบสวนหรือได้สวนเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตก็ได้ ซึ่งในขณะนี้อยู่ระหว่างการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฯ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 234 วรรคสอง ประกอบหลักเกณฑ์ และเงื่อนไข ตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มอบหมายให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ดำเนินการแทนในการได้สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับตำแหน่งต่ำกว่าผู้อำนวยการ กองกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิด ต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ที่มีใช้ลักษณะความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควรดำเนินการ เพื่อดำเนินการต่อไปตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปราม การทุจริต⁸⁸

⁸⁸ บันทึกข้อความ สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักอำนวยการคณะกรรมการ ที่ สอก./ว. 0005 ลงวันที่ 28 มิถุนายน 2560 เรื่อง คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจในการได้สวนและวินิจฉัยเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับ ตำแหน่ง, หน้า 1-2

10. กระบวนการคุ้มครองพยาน

10.1 กระบวนการคุ้มครองพยานช่วงก่อนการนำคดีขึ้นสู่ศาล

ก่อนที่จะนำคดีอาญาขึ้นสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมได้นั้น พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนให้ได้พยานหลักฐานชัดเจนเพียงพอ ปรากฏเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

10.1.1 ขั้นตอนการสืบสวน

การสืบสวนความผิดอาญานั้น ไม่จำเป็นต้องมีความผิดอาญาเกิดขึ้นก่อนจึงจะลงมือสืบสวนได้ แม้ความผิดในอนาคตถึงมือสืบสวนได้ เพื่อป้องกันมิให้การกระทำ ความผิดอาญาเกิดขึ้น เช่น ต้องสืบสวนให้รู้ว่าได้มีผู้คิดกระทำความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ ใช้สถานที่ใดเป็นที่นัดหมายประชุมปรึกษาหรือเตรียมการ แล้วก็จะระงับการที่จะก่อเหตุร้ายนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสืบสวนนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนจะต้องมีความรู้ในเรื่องการกระทำผิดอาญาเหนือกว่าหรือทัดเทียมกับผู้กระทำความผิด การสืบสวนสอบสวนจึงถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง เพราะต้องอาศัยเทคนิคทางกฎหมาย ตลอดจนเทคนิค และวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลตามความประสงค์ของการสืบสวนสอบสวน และจำเป็นต้องอาศัยศักยภาพของเจ้าหน้าที่ด้วย การสืบสวนที่หย่อนสมรรถภาพย่อมจะไม่บรรลุผลสำเร็จและ อาจจะกลายเป็นการทำลายพยานหลักฐานต่างๆ หรือลดโอกาสที่จะดำเนินการตามกฎหมายกับผู้กระทำความผิดด้วย

“การสืบสวนอาชญากรรม” หมายถึง การค้นหา-ซักถาม ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย เพื่อหาคนหรือสิ่งของที่ใช้ประกอบการกระทำผิด หรือละเว้นการกระทำตามกฎหมาย อันเป็นการซักถาม สอบสวนจากสิ่งที่ยู้งอนหลังไปหาสิ่งที่ไม่รู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อตัดสินใจตามความจริงเท่าที่จะพบได้ในขอบเขตของกฎหมาย⁸⁹

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การสืบสวน” หมายถึง “การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด”

⁸⁹ พงศ์พัฒน์ ฉายาพันธุ์, “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 13

พินิจคำวินิจฉัย พงศ์พัฒน์ ฉายาพันธุ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “การสืบสวน” ดังนี้

“การสืบสวน” หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเท่าที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ เพื่อตัดสินความจริงที่ได้พบ⁹⁰

สรุปว่า การสืบสวน คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ทั้งนี้ เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) รวมทั้งการทำบันทึกหรือเอกสารใดๆ ไว้เพื่อเป็นการเตือนความจำฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นประโยชน์ในการประกอบสำนวนการสอบสวน และรวมไว้ในสำนวนการสอบสวนหรือนำส่งพนักงานสอบสวน ในกรณีที่ผู้สอบสวนมิได้ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนเพื่อรวมไว้ในสำนวน

10.1.2 ขั้นตอนการสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การสอบสวน” หมายถึง “การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ”

พินิจคำวินิจฉัย เอก สัญญา บัวเจริญ ได้อธิบายความหมายของคำว่า “การสอบสวน” ว่าหมายถึง การกระทำโดยพนักงานสอบสวน เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นแล้ว และการกระทำดังกล่าวก็เพื่อจะรวบรวมพยานหลักฐาน หรือให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ ซึ่งวิธีการรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวสามารถทำได้มากมาย เช่น การสอบปากคำรวบรวมเอกสารต่างๆ ส่งลายพิมพ์นิ้วมือหรือส่งของกลางไปตรวจพิสูจน์ การกระทำความผิดดังกล่าวถือว่าเป็นการสอบสวนทั้งสิ้น การจดปากคำผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาเพียงปากเดียว สอบพยานปากหนึ่ง แม้ยังไม่ได้อสอบตัวเจ้าทรัพย์ก็ถือว่าเป็นการสอบสวนแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 516/2481, 769/2484)⁹¹

⁹⁰ พงศ์พัฒน์ ฉายาพันธุ์, ความรู้เบื้องต้นการสืบสวนอาชญากรรม, กรุงเทพมหานคร: ศิลป์สยามพิมพ์, 2537, หน้า 12 - 13

⁹¹ สัญญา บัวเจริญ และคณะ, หลักกฎหมายทั่วไปด้วยการสอบสวน, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2544, หน้า 1

สรุปว่า “การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ”

ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างคำว่า “การสอบสวน” กับ “การสืบสวน”

1) *วิธีปฏิบัติกรสืบสวนอาจทำได้เสมอ* ทั้งก่อนและหลังการกระทำความผิด แต่การสอบสวนจะทำได้เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นแล้ว การสืบสวนภายหลังการกระทำความผิดมักทำในกรณีที่ยังจับตัวผู้กระทำความผิดไม่ได้ หรือจับได้แต่หลักฐานยังไม่เพียงพอ จึงต้องสืบสวนหารายละเอียดหรือหาหลักฐานเพิ่มเติมประกอบการสอบสวน นอกจากนี้การสืบสวนสอบสวนโดยทั่วไป แยกได้เป็น 3 กรณี⁹²

(1) *การสังเกต (Observation)* คือ การค้นหาเหตุผลโดยปราศจากอคติในเรื่องที่เกี่ยวกับระยะทางที่แน่นอน ซึ่งไม่ใช่การคาดคะเน รายละเอียดของสถานที่ ร่องรอยต่างๆ ความรู้สึกแรกพบ และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง

(2) *การตั้งคำถาม (Interrogation)* คือ การสอบถามข้อความจากบุคคลอื่นอันเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ยังไม่ทราบข้อเท็จจริงเหล่านั้น การสอบถามบุคคลจะทำให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น นอกจากวัตถุพยานแล้ว การมีพยานบุคคลประกอบกับวัตถุพยาน ทำให้สามารถเข้าใจเหตุการณ์ตามที่เกิดขึ้นจริงๆ ได้ ความรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานจะมีความสำคัญมากในขั้นตอนนี้ เพราะเจ้าหน้าที่จะต้องทราบว่าพยานหลักฐานใดที่ศาลรับฟังได้หรือไม่ได้

(3) *การหาข่าว (Information)* คือ การหาข่าวจากแหล่งต่างๆ เพื่อที่จะคลี่คลายความจริงออกมา แหล่งข่าวที่ดีที่สุดคือจากประชาชนทั่วไป เมื่อทำให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา ก็จะช่วยให้ได้ข่าวที่มีประโยชน์ต่อทางราชการมาก ซึ่งบางครั้งก็ต้องใช้สายลับเข้าช่วย ซึ่งในส่วนตัวเองจะเห็นได้ว่า “งานด้านการข่าว” ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการสืบสวนสอบสวน โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้

2) *วัตถุประสงค์ของการสืบสวน* เพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิดหรือรักษาความสงบเรียบร้อย แต่การสอบสวนมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษอาจจะเป็นการปราบปรามอาชญากรรม

⁹² อาทรร เพชรรักรักษ์, เทคนิคการสอบสวนและเปรียบเทียบคดีอาญา, กรุงเทพมหานคร: กองการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง มปท., 2526, หน้า 11 - 24

3) ผู้ปฏิบัติการสืบสวน ผู้ที่จะสืบสวนได้อาจเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นใดก็ได้ แต่การสอบสวนต้องเป็นพนักงานฝ่ายปกครองชั้นปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอขึ้นไป ดังนั้น พนักงานสอบสวนทุกคนจึงเป็นพนักงานสืบสวนไปโดยปริยาย แต่พนักงานสืบสวนเป็นพนักงานสอบสวนได้เฉพาะบางคนเท่านั้น

4) การจำกัดบทบาท การสืบสวนดำเนินการได้อย่างกว้างขวางไม่จำกัด แต่ไม่จำเป็นต่อคดี ส่วนการสอบสวนดำเนินการอย่างจำกัดเฉพาะคดีเท่านั้น และเป็นเงื่อนไขสำคัญในการฟ้องคดีอาญาต่อศาลโดยพนักงานอัยการด้วย ดังนั้น คดีบางคดีไม่ต้องสืบสวนเลยก็ได้ เช่น คดีที่ความผิดปรากฏชัดแจ้งต่อหน้าพนักงานสอบสวนอยู่แล้ว พนักงานสอบสวนอาจดำเนินการได้เลย

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับการสืบสวนและสอบสวน ในกระบวนการยุติธรรม จะเห็นได้ว่า พยานบุคคลถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือจำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาล ดังนั้น การให้การต่อพนักงานสอบสวนหรือการเบิกความต่อศาล ย่อมส่งผลต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรม หากพยานบุคคลถูกข่มขู่ คุกคาม ด้วยประการใดๆ ก็ตาม การที่กฎหมายกำหนดให้มีการคุ้มครองพยานจึงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในขั้นตอนนี้

กระบวนการไต่สวนก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาลของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “การสืบสวน” และ “การสอบสวน” แล้วจะเห็นได้ว่า การคุ้มครองพยานจะมีบทบาทมากในการได้มาซึ่งพยานหลักฐานรวมทั้งพยานบุคคล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน อัยการและศาล แต่ในกรณีการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือสำนักงาน ป.ป.ช. เป็นการดำเนินการ “ไต่สวน” ซึ่งจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

การทุจริตคอร์รัปชันเป็นอาชญากรรมประเภทหนึ่ง⁹³ แต่ปัจจุบันการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกสารหลักฐาน พยานวัตถุ หรือพยานบุคคลจะใช้วิธีการไต่สวน (inquisitorial procedure) คือ วิธีการที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. ที่มีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายและไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานที่เสนอโดยผู้กล่าวหาเท่านั้น ในทางปฏิบัติจะมีขั้นตอนที่เป็นการไต่สวน และการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงด้วย ซึ่งเป็นวิธีที่จะนำข้อเท็จจริงมาสู่การพิจารณาของอัยการและศาล

⁹³ ชินนะพงษ์ บำรุงทรัพย์ และคณะ, การคอร์รัปชันในการซื้อขายตำแหน่งในระบบราชการ, รายงานการวิจัย สำนักงาน ป.ป.ช., 2546, หน้า 30

การดำเนินงานของสำนักงาน ป.ป.ช. นั้นจะนำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงก่อนที่จะนำสำนวนคดีที่ได้จากการไต่สวนส่งให้อัยการดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาล ซึ่งอัยการจะใช้ระบบกล่าวหาแทนระบบไต่สวน ซึ่งคำว่า “ไต่สวน” กับคำว่า “สอบสวน” นั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ คำว่า “ไต่สวน” ปรากฏในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 มาตรา 45 บัญญัติว่า ให้นายอำเภอมีอำนาจ “ไต่สวน” ความอาญาได้ ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 110 ได้บัญญัติว่า ความอาญาเกิดขึ้นในท้องที่อำเภอใด หรือตัวจำเลยมาอาศัยอยู่ในท้องที่อำเภอใดให้กรรมการอำเภอมีอำนาจที่จะสั่งให้จับผู้ต้องหา “ไต่สวน” คดีเรื่องนั้นในชั้นต้น

คำว่า “สอบสวน” เป็นคำที่เพิ่งนำมาใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยจะเห็นได้ว่า “ไต่สวน” และ “สอบสวน” นั้นมีความต่อเนื่องเกี่ยวพันในแง่ของการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐมานับแต่อดีต ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้มีการบัญญัติให้มีศาลปกครองขึ้น ซึ่งถือเป็นการกำเนิดของระบบศาลคู่เป็นครั้งแรกในประเทศไทย โดยศาลปกครองจะมีตุลาการศาลปกครองและพนักงานคดีปกครอง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 โดยมีกระบวนการพิจารณาที่เรียกว่า “ระบบไต่สวน”⁹⁴ โดยไม่ใช้ระบบกล่าวหาอย่างในคดีแพ่งทั่วไป เพราะระบบไต่สวนนั้น การแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีปกครองจะเป็นหน้าที่ของตุลาการศาลปกครองเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในคดีโดยครบถ้วน โดยจะไม่ติดอยู่กับข้อเท็จจริงเพียงเท่าที่คู่ความซึ่งในคดีปกครองเรียกว่าคู่กรณีนำเสนอหรือกล่าวอ้างเท่านั้น ดังนั้น ตุลาการศาลปกครองจึงถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยตุลาการจะซักถามคู่กรณีและพยานเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามจะต้องควบคู่ไปกับหลักการฟังความทั้งสองฝ่ายคือ เปิดโอกาสให้คู่กรณีได้โต้แย้งคัดค้านการนำเสนอหรือกล่าวอ้างของอีกฝ่ายหนึ่งเสมอ โดยส่วนใหญ่จะกระทำในรูปแบบของลายลักษณ์อักษร ซึ่งต่างจากการพิจารณาคดีในทางแพ่ง ซึ่งจะกระทำด้วยการให้ข้อเท็จจริงของคู่กรณีและพยานจากการซักถามพยานและซักค้านโดยทนายความ ดังนั้น สำนวนในคดีปกครองที่ประกอบไปด้วยพยานหลักฐานอันเป็นเอกสารที่ได้ตอบกันระหว่างคู่กรณี จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อกระบวนการพิจารณาของศาลและจะมีการสืบพยานบุคคล โดยการซักถามและซักค้านของคู่กรณีต่อหน้าศาลน้อยมาก โดยในคดีปกครองนั้น คู่กรณีหรือทนายความเพียงแต่มีข้อสังเกตเพิ่มเติมเพียงเท่าที่จะเสริมจากสิ่งที่ปรากฏแล้วในบันทึกสรุปความเห็นโต้แย้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และได้ส่งให้ศาลก่อนล่วงหน้าแล้วเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีกรณีนำหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาปรับใช้

⁹⁴ อัคราทร จุฬารัตน์, ประมวลกฎหมายปกครอง, กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการสำนักงานศาลปกครอง, 2547, หน้า 17

ซึ่งระบบไต่สวนนี้จะเป็นระบบที่สร้างความสมดุลในความไม่เสมอภาคระหว่างคูกรณี ระหว่างรัฐกับเอกชนด้วยการใช้ระบบไต่สวนที่เน้นบทบาทของตุลาการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการแสวงหาข้อเท็จจริง ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบและมีข้อเท็จจริงในคดีที่สมบูรณ์ถูกต้องครบถ้วน เพราะพยานหลักฐานส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจฝ่ายบริหารและฝ่ายปกครองจะกลายเป็นลายลักษณ์อักษร และเก็บรักษาที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป

จากแนวคิดดังกล่าวของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 เรื่องการกำหนดให้มีระบบศาลคู่และมีกระบวนการวิธีพิจารณาแบบไต่สวนได้ส่งอิทธิพลต่อแนวความคิดในการกำหนดให้มีองค์กระอติระขึ้น เพื่อทำหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตามมาตรา 301 โดยให้มีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำหน้าที่ตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ไต่สวนข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจในกรณีที่มีการร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดำรงตำแหน่งในระดับสูงออกจากตำแหน่ง หรือดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และได้สวนวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่โดยวิธีการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงมีความหมายเช่นเดียวกับกระบวนการวิธีพิจารณาไต่สวนของศาลปกครอง กล่าวคือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีเครื่องมือในการทำงานคือ เจ้าพนักงาน ป.ป.ช.⁹⁵ ทำหน้าที่ในระบบไต่สวน โดยการแสวงหาข้อเท็จจริงซึ่งไม่ยึดติดกับข้อเท็จจริงเพียงเท่าที่ผู้กล่าวหาได้กล่าวอ้างเท่านั้น และมีการซักถามพยานควบคู่ไปกับการรับฟังความจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้โต้แย้งคัดค้านภายหลังจากได้รับทราบข้อกล่าวหา โดยมีการดำเนินการขอทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากหน่วยงานราชการเพิ่มเติม เพราะการดำเนินการต่างๆ ของหน่วยงานราชการจะกลายเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นการยากที่ผู้กล่าวหาจะแสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเอง หรือนำมาเสนอเพื่อประกอบข้อกล่าวหาของตน ซึ่งในส่วนนี้เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. จึงมีบทบาทในการดำเนินการตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย ในการดำเนินการไต่สวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง เช่นเดียวกับการไต่สวนของพนักงานคดีปกครองในศาลปกครอง

⁹⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 45 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในการไต่สวนข้อเท็จจริงตามมาตรา 43 คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนเพื่อดำเนินการแทนก็ได้ โดยประกอบด้วย กรรมการหนึ่งคน พนักงานเจ้าหน้าที่ และหรือผู้ทรงคุณวุฒิตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด มีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือมูลความคิด”

นอกจากนี้การดำเนินงานของเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. นั้น จะมีข้อจำกัดมากกว่า การดำเนินงานของพนักงานคดีปกครอง เพราะเป็นเรื่องที่คาบเกี่ยวหรือทับซ้อนกันระหว่างการกระทำ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐกับการกระทำความผิดอาญา ซึ่งจะใช้วิธีการไต่สวนอย่างเช่นพนักงานคดีปกครอง ไม่ได้ เพราะเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. จะต้องสืบสวนและสอบสวนข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งการกระทำ ที่ครบองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 รวมทั้งกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หากจะใช้ วิธีการเช่นเดียวกันทั้งหมดดังเช่นของพนักงานคดีปกครอง⁶ ก็ย่อมจะทำให้สำนวนคดีเสร็จสิ้นล่าช้า และมีผลกระทบต่อพยานหลักฐานอื่นๆ ในส่วนคดี อีกทั้งยังไม่เป็นการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การสร้างเครื่องมือทางกฎหมายที่เรียกว่า “งานด้านการข่าว” และ “เทคนิค การสืบสวนสอบสวนพิเศษ” มาใช้กับสำนักงาน ป.ป.ช. จึงถือเป็นการแก้ไขปัญหาการดำเนินการ ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และปัญหาปริมาณสำนวนที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาจำนวนมาก ตลอดจนปัญหาการขาดพยานหลักฐานที่สำคัญในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาได้ อย่างเป็นระบบอย่างแท้จริง

กรณีดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีทุจริต ซึ่งได้รับเรื่องกล่าวหาโดยทั่วไป เมื่อเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. ได้รับสำนวนแล้วจะต้องดำเนินการพิจารณาเอกสารที่ผู้กล่าวหากล่าวอ้าง ไว้ในสำนวน หรือบางกรณีก็ไม่มีพยานหลักฐานใดๆ นอกจากเอกสารข้อกล่าวหาเท่านั้น ส่งผลให้ เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. จะต้องเร่งดำเนินการขอเอกสารหลักฐานจำนวนมากจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องมาพิจารณา ทำให้ขั้นตอนการดำเนินการในส่วนนี้ใช้ระยะเวลา หากพิจารณา เปรียบเทียบกับการดำเนินการของพนักงานคดีปกครองแล้วจะเห็นได้ว่าผู้ฟ้องคดีปกครองจะต้อง เตรียมเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับตนเองมาให้พนักงานคดีปกครองพิจารณาประกอบในเบื้องต้นด้วย เพราะมีเช่นนั้นศาลอาจมีคำสั่งยกคำฟ้องหรือคำร้องได้ แต่ในทางตรงกันข้ามกับเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. นั้นจะแตกต่างออกไป แม้เพียงจดหมายหรือหนังสือกล่าวหาหรือเรียนเพียงฉบับเดียวโดยไม่มีเอกสาร หลักฐานใดๆ มาประกอบข้อกล่าวหาที่จำเป็นต้องดำเนินการต่อไปตามข้อกล่าวหาหรือเรียน เพื่อให้ เรื่องกล่าวหาที่นั้นตกไปได้ ในส่วนนี้เองจะเห็นถึงความแตกต่างของการนำระบบไต่สวนมาใช้ ระหว่างศาลปกครองกับสำนักงาน ป.ป.ช. อย่างชัดเจน การดำเนินงานของเจ้าพนักงาน ป.ป.ช.

⁶ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 79 บัญญัติว่า “ให้มี พนักงานคดีปกครองทำหน้าที่ช่วยเหลือตุลาการเจ้าของสำนวน ในการดำเนินคดีปกครองตามที่ตุลาการ เจ้าของสำนวนมอบหมาย และปฏิบัติหน้าที่อื่นในสำนักงานศาลปกครองตามที่เลขานุการสำนักงานศาลปกครอง มอบหมาย ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีปกครองตามที่ตุลาการเจ้าของสำนวนมอบหมายให้พนักงาน คดีปกครองเป็นเจ้าพนักงานในตำแหน่งพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายอาญา”

จึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือในทางกฎหมายมาสนับสนุนการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างสัมฤทธิ์ผล

ในการสืบสวนสอบสวน เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. มีอำนาจในการที่จะดำเนินการเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ และเมื่อเห็นสมควรก็สามารถดำเนินการสืบสวนสอบสวนใดๆ ในทางสำนวนคดี เช่น การทำหนังสือสอบถามข้อเท็จจริงไปยังหน่วยงานราชการ เอกชน หรือบุคคล รวมทั้งผู้กล่าวหา รวมทั้งการเชิญบุคคลเพื่อมาให้ถ้อยคำหรือขอทราบข้อเท็จจริงในเบื้องต้นเพิ่มเติม หลังจากนั้นจะต้องทำรายงานผลการไต่สวนโดยการตรวจดูเอกสารหลักฐานต่างๆ เช่น คำให้การของพยานบุคคล และพยานเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะพิจารณาว่าพยานหลักฐานนั้นเพียงพอที่จะเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าสมควรจะดำเนินการตามเรื่องกล่าวหาหรือไม่ อย่างไร

ดังนั้น การไต่สวนของเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. จะมีจุดมุ่งหมายเหมือนกันกับสำนวนของพนักงานสืบสวนในคดีอาญา⁹⁷ คือ มีความมุ่งหมายเพื่อการสืบเสาะ แสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐานแห่งความผิดอาญาต่างๆ เพื่อบรรลุตามความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และทราบว่าผู้กระทำความผิด ไปอยู่ที่ใด เพื่อที่จะรู้พฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด และเพื่อที่จะเสาะหาพยานหลักฐานต่างๆ ในการกระทำผิดนั้นด้วย ในปัจจุบันมีการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นรองรับการพิจารณาคดีอาญาทุจริตที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยเฉพาะ ซึ่งใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาและการทำสำนวนเพื่อฟ้องคดีของพนักงานอัยการก็มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม

การที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. ซึ่งทำหน้าที่ไต่สวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง โดยใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนเพื่อคลี่คลายคดีได้นั้นยังไม่ได้หมายความว่า การสืบสวนสอบสวนได้กระทำไปแล้วอย่างสมบูรณ์ ตามความหมายทั่วไปที่ว่าสามารถรู้ตัวผู้กระทำความผิดได้แล้วเท่านั้น แต่ในด้านของเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. ถือว่าความสำเร็จดังกล่าวเป็นเพียงความมุ่งหมายสองประการของการสืบสวนสอบสวนเท่านั้น ยังห่างไกลต่อความมุ่งหมายในอันที่จะนำพยานหลักฐานต่างๆ มาเพื่อให้พนักงานอัยการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาในชั้นศาลนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนมาก ความยุ่งยากจากการที่ศาลได้วางหลักเกณฑ์วิธีการต่างๆ ในการนำพยานเข้าสู่ศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำให้อายุตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป หรือสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง แม้ว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพในชั้นศาลพิจารณาแล้วก็ตาม ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการสืบสวนสอบสวนที่สมบูรณ์ แต่การสืบสวนสอบสวนคลี่คลายคดีที่ถือได้ว่าสำเร็จสมบูรณ์เป็นที่ยอมรับได้นั้นจะต้องเป็นสำนวนคดีที่ผู้กระทำความผิด

⁹⁷ แสวง ธีระสวัสดิ์, หลักการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา ม.ป.ท., 2530, หน้า 3

ยอมรับสารภาพเพราะจำนนด้วยพยานหลักฐานที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. แสวงหามาและศาลพิพากษา ลงโทษแล้ว

เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. ซึ่งทำหน้าที่ไต่สวนด้วยวิธีการสืบสวนสอบสวนแล้ว ยังต้องไต่สวนจนสามารถแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบและต้องเน้นการแสวงหาพยานหลักฐาน (ตามระบบไต่สวน) มาประกอบสำนวน เพื่อนำไปใช้ในการฟ้องร้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลในที่สุด ซึ่งศาลจะพิพากษาลงโทษได้ เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. ก็จะต้องใช้หลักการด้านการสืบสวนสอบสวน เพื่อให้บรรลุผลดังกล่าว

หลักการสืบสวนสอบสวนจะไม่สามารถบรรลุผลได้โดยหากเรื่องที่กำลัง ดำเนินการอยู่นั้นมีความสลับซับซ้อนของปัญหาข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด การใช้วิธีการแสวงหาข้อมูล และข้อเท็จจริงด้วยวิธีการทั่วไป เช่น การใช้หนังสือสอบถามข้อเท็จจริงและขอเอกสารหลักฐาน หรือการออกไปสอบถามข้อเท็จจริงจากผู้กล่าวหาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอาจมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอ และหากมีก็อาจใช้ระยะเวลายาวนานหรือมีการทำลายเอกสารหลักฐานต่างๆ ไปแล้ว เช่น การเกิด อุบัติเหตุกับเอกสาร รวมไปถึงการทำลายเอกสารตามระเบียบข้อบังคับของส่วนราชการต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันไป

ในปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้น เพื่อรองรับคดีทุจริตที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ขึ้นโดยเฉพาะ ซึ่งมีการใช้ระบบไต่สวน ในการพิจารณาคดีอย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าในอดีต ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการพิจารณาคดีมีความ สอดคล้องกันตั้งแต่ในชั้นคณะกรรมการ ป.ป.ช. จนถึงชั้นศาล

การนำหลักกฎหมายคุ้มครองพยานมาใช้กับการปฏิบัติราชการตามพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตฯ ถือเป็น การนำเครื่องมือที่มีใช้อยู่แล้วในกระบวนการยุติธรรม มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับภารกิจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยมีสำนักงาน ป.ป.ช. เป็นหน่วยงาน ที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน ยึดโยงกับหลักกฎหมายคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กำหนดให้มีการคุ้มครองพยานไว้ในมาตรา 103/2 กล่าวคือ “ในกรณีที่เกิดคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่า คดีใดสมควรจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือแก่ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การร้ายผิดปกติ หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญนี้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้มีมาตรการ

ในการคุ้มครองบุคคลดังกล่าว โดยให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นพยานที่มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอความเห็น ด้วยว่าสมควรใช้มาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษตามกฎหมายดังกล่าวสำหรับบุคคลเหล่านั้นด้วย

ในกรณีเกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลดังกล่าว เพราะมีการกระทำความผิดอาญา โดยเจตนา เนื่องจากการดำเนินการหรือการให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้บุคคลนั้นมีสิทธิยื่นคำร้องต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อขอรับค่าตอบแทนเท่าที่จำเป็น และสมควรตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญาดังกล่าวด้วย”

10.2 กระบวนการคุ้มครองพยานช่วงระหว่างการพิจารณาคดีของศาล

ข้อพิจารณาบางประการของคำว่า “ศาล” ตามบทนิยามศัพท์ของพระราชบัญญัติ คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 นั้น ได้กำหนดกรอบหรือจำกัดไว้แต่เพียงแก่ “ศาล” ในการดำเนินคดี อาญาเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากคดีอาญานั้นถือเป็นหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะ ในการอำนวยความสะดวกให้ประชาชนภายในรัฐ และคดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อความสงบ เรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนทั้งหมด แม้ว่าประชาชนทั้งหมดจะไม่ได้ได้รับความเสียหาย แต่เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งหากไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวอันยอมความกันได้แล้ว ก็ต้องถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ส่วนคดีแพ่งนั้นตามทฤษฎีกฎหมายทางยุโรปนั้นถือว่าเป็น คดีส่วนตัว ดังนั้น รัฐจึงไม่ใช่ผู้เสียหายหรือได้รับผลกระทบจากข้อพิพาททางแพ่ง กระบวนการ คุ้มครองพยานในคดีแพ่งจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะเป็นเรื่องพิพาทระหว่างเอกชนด้วยกัน การจะนำอำนาจหรือทรัพยากรของรัฐเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพยานหลักฐานจึงไม่สามารถกระทำได้ เพราะคดีแพ่งเป็นคดีเอกชน ดังนั้น เอกชนทั้งสองฝ่ายต่างก็มีหน้าที่หรือภาระการพิสูจน์เป็นของแต่ละฝ่าย แล้วนำเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาต่อไป แต่ในคดีอาญานั้นเมื่อรัฐเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาแล้ว ก็ย่อมที่จะต้องมุ่งแสวงหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้ แต่เมื่อผู้กระทำความผิดที่รัฐ จะลงโทษนั้น รัฐไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานมาได้ ศาลซึ่งทำหน้าที่ในการพิจารณาคดี ก็จะต้องประนีประนอมแห่งความสงสัยในการกระทำความผิดให้แก่จำเลย เป็นผลทำให้จำเลยที่กระทำ ความผิดแต่ขาดพยานหลักฐานสนับสนุนข้อกล่าวหา หรือมีพยานหลักฐานแต่ไม่ชัดเจนเพียงพอ ทำ ให้ศาลต้องพิพากษายกฟ้องโจทก์

ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยจำนวนมากจึงพยายามที่จะกระทำ การอันเป็นการยุ่งเหยิงกับพยาน หรือการเข้าไปทำลาย ทำให้เสียหายซึ่งพยานหลักฐาน ซึ่งคำว่า “พยาน” นี้ มีความหมายถึง พยานวัตถุและพยานบุคคล การกระทำของจำเลยที่เข้าไปยุ่งเหยิง

กับพยานบุคคล ด้วยการข่มขู่ ทำร้าย หรือทำอันตรายต่อชีวิต อนามัย สิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนทรัพย์สินของพยานจึงเป็นการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่เป็นการอาศัยประโยชน์หรือช่องว่างของกฎหมาย เรื่องการยกประโยชน์ด้วยเหตุอันมีข้ออันควรสงสัยให้กับจำเลย เพื่อให้ผู้กล่าวหาหรือจำเลยรอดพ้นจากความรับผิดชอบในทางอาญา อันเป็นการต่อสู้คดีในศาลโดยปราศจากความบริสุทธิ์ยุติธรรมตามหลักกฎหมายที่ว่า บุคคลที่มาฟ้องคดีต่อศาลต้องมาด้วยมืออันขาวสะอาด และหลักกฎหมายที่ว่า การต่อสู้คดีในศาลนั้นคู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องต่อสู้คดีด้วยความเป็นธรรม ดังนั้น การกระทำอันเป็นการข่มขู่พยานในด้านใดก็ตาม เพื่อให้คำให้การของพยานบุคคลนั้นไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือการกระทำเพื่อไม่ให้พยานเหล่านั้นมาให้ถ้อยคำหรือมาเบิกความสนับสนุนข้อกล่าวหาของโจทก์หรือพนักงานอัยการหรือผู้ที่มีหน้าที่ต้องฟ้องคดีต่อศาลจึงเป็นการกระทำที่ไม่เป็นไปตามหลักกฎหมายดังกล่าว จึงได้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญาขึ้น เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลเป็นไปอย่างบริสุทธิ์และยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย อันจะนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ข้อพิจารณาบางประการของคำว่า “ศาล” นั้น หากพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งนับแต่ได้มีการประกาศใช้บังคับแล้ว ประเทศไทยได้ใช้ระบบศาลคู่คือ ศาลปกครองและศาลยุติธรรม และคำว่าศาลดังกล่าวย่อมหมายถึงไปถึงศาลชั้นอุทธรณ์ด้วย เช่น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นต้น รวมทั้งศาลในระดับสูงขึ้นไปด้วย คือ ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา และศาลปกครองสูงสุด แต่ทั้งนี้ไม่รวมไปถึงศาลทหาร ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการกำหนดไว้เป็นกฎหมายในการพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะแล้ว ดังนั้น กระบวนการทางความคิดในทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานของประเทศไทยจึงกำหนดกรอบไว้แต่เพียงคดีอาญาเท่านั้น ไม่รวมไปถึงคดีอื่นๆ แม้ว่าจะส่งผลกระทบต่อคดีอาญาในภายหลังก็ตาม เช่น คดีปกครองที่ฟ้องคดีต่อศาลปกครอง จะไม่มีกระบวนการคุ้มครองพยานแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะศาลปกครองเป็นศาลที่พิจารณาคดีที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน และระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง จึงไม่จำเป็นต้องมีกระบวนการคุ้มครองพยานในคดีที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลปกครองแต่อย่างใด แต่ศาลปกครองก็ได้สร้างกระบวนการคุ้มครองบุคคลที่อยู่ในกระบวนการพิจารณาของศาลปกครองเอง หรือที่เรียกว่า การคุ้มครองชั่วคราวระหว่างการพิจารณาของศาลปกครอง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการยื่นคำร้องขอคุ้มครองชั่วคราวในคดีแพ่งของศาลยุติธรรม

แนวคิดในการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

จากการศึกษาวิจัย บทความทางวิชาการ ข่าวสารที่ปรากฏในสื่อสารมวลชน รูปแบบต่างๆ ย่อมเป็นสิ่งยืนยันว่าปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นปัญหาอาชญากรรมที่มีความสลับซับซ้อน มีการดำเนินการที่เป็นรูปแบบองค์กรอาชญากรรมมากยิ่งขึ้น จึงเป็นการสมควรที่จะนำแนวความคิดของนักอาชญาวิทยามาเป็นแนวทางพื้นฐานทางความคิดในการปราบปรามการทุจริต เพราะเป็นการกระทำความคิดที่มีความสลับซับซ้อนและโทษร้ายแรงในทางกฎหมาย โดยในปัจจุบันได้มีการให้คำจำกัดความของอาชญากรรมแบบองค์กรหรือองค์กรอาชญากรรม (Organized Crime) คือ องค์กรขนาดใหญ่ที่ดำเนินการให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์โดยวิธีการที่ผิดกฎหมาย ซึ่งมารวมตัวกันอย่างเป็นระบบ มีสายการบังคับบัญชาที่ชัดเจนแน่นอน มีกฎระเบียบข้อบังคับภายในองค์กรอย่างชัดเจน และผู้ที่เป็นสมาชิกหรือผู้ร่วมองค์กรอาชญากรรมจะมีความภักดีหรือเกรงกลัวต่ออิทธิพลขององค์กรอาชญากรรมสูง การทุจริตคอร์รัปชันจึงเป็นการกระทำความคิดเพื่อเป็นการเปิดทางให้มีการกระทำความคิดอย่างอื่นได้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น การทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อความสะดวกในการค้ายาเสพติด การค้าสินค้านิยามิ การลักลอบขนสินค้าต้องห้ามเข้าหรือออกมาในราชอาณาจักร การค้ามนุษย์ และการค้าอาวุธสงคราม นอกจากนี้ยังได้ขยายออกไปในระดับกฎหมายพิเศษต่างๆ เช่น การทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อได้รับความสะดวกในการหลีกเลี่ยงหรือกระทำความผิดตามกฎหมายอื่นๆ เช่น กฎหมายจราจร กฎหมายที่ดิน และกฎหมายเกี่ยวกับเกษตรกรรม เป็นต้น

โครงสร้างภายในองค์กรอาชญากรรมนั้น ผู้ที่เป็นหัวหน้ามักจะเป็นผู้ที่มีหน้ามีตาในสังคม หรือเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม เพราะมีความร่ำรวยซึ่งได้มาจากการทุจริตคอร์รัปชันนั่นเอง และการที่มีทรัพย์สินร่ำรวยนี้เอง ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อนำตนเองเข้าสู่อำนาจการปกครองของรัฐ เช่น การรู้จักคุ้นเคยกับผู้บริหารประเทศหรือผู้บริหารท้องถิ่นในระดับนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี นายกองกิจการบริหารส่วนท้องถิ่น หรือข้าราชการระดับสูง และเมื่อหัวหน้าองค์กรอาชญากรรมได้สร้างความคุ้นเคยกับบุคคลดังกล่าวแล้ว ก็จะสร้างความสัมพันธ์เพื่อปกป้องกิจการหรือธุรกิจผิดกฎหมายของตนได้ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมและการสืบสวนสอบสวนด้วยวิธีการตามรูปแบบอาชญากรรมทั่วไป ดังเช่น อาชญากรรมที่เกี่ยวกับชีวิต ทรัพย์สิน และอิสรภาพ มักจะพบกับความยากลำบากในการแสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการลงโทษบุคคลเหล่านี้

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ การทุจริตในเชิงนโยบาย ซึ่งมักจะพบว่า มีการกำหนดนโยบายเพื่อทำให้เกิดโครงการที่จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก โดยไม่มีการกำหนดรายละเอียดหรือผู้รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน แต่จะให้ข้าราชการประจำเป็นผู้กำหนดรายละเอียดและเสนอโครงการเพื่อตอบสนองนโยบายของผู้ที่กำหนดขึ้น โดยไม่ปรากฏว่ามีการดำเนินการ

สั่งการใดๆ เป็นลายลักษณ์อักษร และเมื่อปรากฏว่ามีข่าวการทุจริตจนนำไปสู่การสืบสวนสอบสวน ก็มักจะไม่สามารถที่จะดำเนินการลงโทษผู้กำหนดนโยบายได้ แต่ผู้รับผิดชอบคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เป็นผู้สนองนโยบายของผู้ที่ได้กำหนดเอาไว้เท่านั้น เพราะไม่ปรากฏพยานหลักฐานใดๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้ปฏิบัติ ซึ่งหากพิจารณาอดีตที่ผ่านมา นั้น มักจะเป็นการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียเองเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำความผิด โดยอาศัยอำนาจ หรือตำแหน่งหน้าที่เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด (occupational crime) เช่น การกระทำความผิดเกี่ยวกับการปกครองตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ราชการ (มาตรา 147 - 166) แต่การกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกับ จะมียุติวิธีที่สลับซับซ้อน อาศัยความรู้ความชำนาญ หรือความสามารถเป็นพิเศษที่มีลักษณะ เป็นการเฉพาะตัว ซึ่งกว่าจะมีการตรวจสอบพบก็มักจะใช้เวลาช้านานและมีความเสียหายเกิดขึ้น เป็นจำนวนมากแล้ว และเกินกว่าการเสียหายที่เกิดขึ้นกับประเทศ เช่น กรณีค่าโง่ทางด่วน กรณีโครงการทางด่วนขั้นที่ 2 หรือกรณีการก่อสร้างสนามบินสุวรรณภูมิ เป็นต้น

เพื่อเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของกระบวนการสืบสวนสอบสวนแบบธรรมดา ซึ่งไม่สามารถดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อลงโทษผู้ที่ทุจริตคอร์รัปชัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นจะต้องพัฒนาวิธีการไต่สวนของเจ้าพนักงาน ป.ป.ช. เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น และให้มีระดับความเข้มข้นในทางปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ต่างไปจากการไต่สวนโดยทั่วไป โดยการนำหลักกฎหมายคุ้มครองพยาน ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการยุติธรรม ในคดีอาญามาใช้กับสำนักงาน ป.ป.ช. เพื่อให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. สามารถบังคับใช้พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

ทั้งนี้ กระบวนการสืบสวนสอบสวนทั่วไปจะพิสูจน์ความผิดตามข้อกล่าวหา เป็นไปด้วยความยากลำบาก แม้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม จะกำหนดให้การดำเนินงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และพนักงานเจ้าหน้าที่ สำนักงาน ป.ป.ช. มีรูปแบบเป็นการไต่สวนแล้วก็ตาม แต่ปัญหาในการ ปฏิบัติงานก็ยังสามารถเกิดขึ้นได้เนื่องจากปัญหาการเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ การประมวลผลข้อมูล การจัดการข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การคัดแยกข้อมูล และที่เป็นปัญหามากคือ การที่พยานไม่ให้ความร่วมมือ หรือให้ความร่วมมืออย่างไม่เต็มที่กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน ป.ป.ช. ในการให้รายละเอียด ข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานการกระทำความผิดอย่างครบถ้วน สมบูรณ์และถูกต้อง เพราะเกรงกลัว ต่ออิทธิพลจากผู้กระทำความผิดหรือผู้ถูกกล่าวหาจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งผลให้การปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงาน ป.ป.ช. ในการประมวลข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อนำไปสู่

การสรุปสำนวนคดีทจริตที่เป็นรูปธรรมตรงตามองค์ประกอบความผิดในทางอาญานั้นกระทำได้ด้วยความยากลำบาก

ในต่างประเทศได้มีการกำหนดให้การทจริตคอร์รัปชันเป็นอาชญากรรมที่มีรูปแบบพิเศษ ทั้งนี้เพื่อกำหนดรูปแบบและวิธีการสืบสวนสอบสวนให้แตกต่างจากอาชญากรรมทั่วไป เพราะการทจริตคอร์รัปชันในปัจจุบันได้พัฒนารูปแบบเป็นขบวนการ โดยมีการแบ่งสายการบังคับบัญชา หรือมีการแบ่งปันผลประโยชน์ออกตามลำดับขั้น มีผู้ที่อยู่เบื้องหลังการกระทำความผิดที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในทางกฎหมายเพื่อป้องกันไม่ให้ตนเองกระทำการใดๆ อันมีลักษณะที่ทำให้ตนเองเป็นผู้กระทำความผิดในลักษณะของตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน แต่กลับอาศัยช่องว่างในการสืบสวนสอบสวนหรือการไต่สวนด้วยการลดระดับ หรือปกปิดซ่อนรูปแบบการกระทำความผิดของตนเองให้มีความห่างไกลจากบทบัญญัติของกฎหมาย หากไม่มีการนำข้อมูลที่ได้จากข่าวสารหลายๆ ด้านมาประมวลสังเคราะห์แล้ว ก็ย่อมไม่อาจสร้างความเชื่อมโยงในทางความคิด และองค์ประกอบความผิดในทางกฎหมายได้เลย ส่งผลให้การดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาว่าทจริตคอร์รัปชันมักประสบปัญหาเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ในการพิสูจน์ความผิด เพราะผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะพยายามปกปิดและทำลายพยานหลักฐานผูกมัดตนเองว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการทจริต ทำให้หลายๆ ครั้ง ตัวการสำคัญในความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม หลุดรอดจากความรับผิดชอบทางกฎหมายไปได้

ดังนั้น จึงมีแนวความคิดที่น่าหลักกฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีอาญาซึ่งใช้กับคดีอาชญากรรมมาแล้ว และได้ผลดีนำมาปรับใช้ในคดีทจริตด้วย

11. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทจริตในภาครัฐ

ฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลมีภารกิจโดยตรงในการป้องกันปราบปรามการทจริตของบุคลากรในภาคราชการ แต่รัฐบาลกลับขาดเครื่องมือโดยตรงที่จะแก้ไขปัญหานี้ แม้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการทจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกระดับและสามารถดำเนินการได้ทั่วประเทศหนึ่ง แต่เนื่องจากภารกิจหน้าที่ดังกล่าวทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเรื่องในความรับผิดชอบจำนวนมากเกินกำลังและเป็นองค์กรอิสระที่รัฐบาลมิได้รับผิดชอบ ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2544 วันที่ 4 มิถุนายน 2545 และวันที่ 8 ตุลาคม 2545 ให้มีการจัดตั้งองค์การฝ่ายบริหารเพื่อทำหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการทจริตในภาครัฐขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 กระทรวงยุติธรรมได้เสนอร่างกฎหมายเพื่อดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 250 (3) ได้กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่เฉพาะได้สวนและวินิจฉัยการกระทำทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูง หรือข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่าขึ้นไป ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม รวมทั้งดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการในระดับต่ำกว่าที่ร่วมกระทำความผิดกับผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว หรือกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือที่กระทำความผิดในลักษณะที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควรดำเนินการด้วย จึงส่งผลให้การกระทำทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าผู้บริหารระดับสูงและข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าผู้อำนวยการกองไม่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และยังไม่มียุติวิธีใดรับผิดชอบ กระทรวงยุติธรรมจึงได้ปรับปรุงร่างกฎหมายที่ได้เสนอไว้ข้างต้นให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและคณะรัฐมนตรีก็ได้เสนอร่างกฎหมายดังกล่าวต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาแล้วมีมติให้ความเห็นชอบเป็นกฎหมายคือ พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 ซึ่งลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนที่ 21 ก ลงวันที่ 24 มกราคม 2551 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม 2551 อันเป็นวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดโครงสร้างองค์กรฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (คณะกรรมการ ป.ป.ท.) และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ท.) เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐต่อไป

ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 กำหนดให้มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ เรียกโดยย่อว่า “คณะกรรมการ ป.ป.ท.” ประกอบด้วย ประธานกรรมการคนหนึ่งและกรรมการอื่นอีกไม่เกิน 5 คน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งโดยความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ตามลำดับ เป็นกรรมการ และมีเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง พร้อมทั้งให้เลขาธิการเป็นเลขานุการ และให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. แต่งตั้งข้าราชการข้าราชการในสำนักงานจำนวนไม่เกิน 2 คน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี ผู้ซึ่งพ้นจากตำแหน่งแล้วอาจได้รับแต่งตั้งใหม่อีกได้ แต่ต้องไม่เกิน 2 วาระติดต่อกัน ในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระแต่ยังมีได้มีการแต่งตั้งกรรมการใหม่ ให้กรรมการนั้นปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้แต่งตั้งกรรมการใหม่ (มาตรา 8)

ในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ และยังมีได้แต่งตั้งกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้กรรมการเท่าที่เหลืออยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ และให้ถือว่าคณะกรรมการ ป.ป.ท. ประกอบด้วยกรรมการเท่าที่มีอยู่ เว้นแต่มีกรรมการเหลืออยู่เลือกกรรมการคนหนึ่งทำหน้าที่ประธานกรรมการไปจนกว่าประธานกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งใหม่จะเข้ารับหน้าที่ (มาตรา 10)

คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 โดยเสนอนโยบาย มาตรการ และแผนพัฒนาการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐต่อคณะรัฐมนตรี (มาตรา 17 (1)) เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (มาตรา 17 (2)) เสนอแนะต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการกำหนดตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 (มาตรา 17 (3)) ใต้วงวนข้อเท็จจริงและข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐ (มาตรา 17 (4)) ใต้วงวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมความเห็นส่งพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีอาญาต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ (มาตรา 17 (5)) จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบด้วย (มาตรา 17 (6)) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินการตามที่คณะอนุกรรมการ ป.ป.ท. มอบหมาย (มาตรา 17 (7)) ปฏิบัติการอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ หรือการอื่นใดเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ตามที่คณะรัฐมนตรีหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย (มาตรา 17 (8))

ทั้งนี้ การใต้วงวนข้อเท็จจริงเป็นการแสวงหา รวบรวม และการดำเนินการอื่นใดเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในการที่จะทราบรายละเอียดและพิสูจน์เกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐของเจ้าหน้าที่ของรัฐ (มาตรา 3) ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ท. จะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินการใต้วงวนข้อเท็จจริงแทนหรือมอบหมายให้พนักงาน ป.ป.ท. หรือเจ้าหน้าที่ ป.ป.ท. ดำเนินการแสวงหาข้อมูลและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือมูลความผิดก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและระดับ และตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหาด้วย ซึ่งคณะอนุกรรมการดังกล่าวต้องแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่นั้น (มาตรา 32) ในการดำเนินการใต้วงวนข้อเท็จจริง ให้กรรมการ อนุกรรมการ และพนักงาน ป.ป.ท. เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ และเจ้าหน้าที่ ป.ป.ท. เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ โดยให้มีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับพนักงาน

สอบสวนด้วย เว้นแต่ อำนาจในการจับและคุมขัง ให้แจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เป็นผู้ดำเนินการ (มาตรา 60)

อนึ่ง มาตรา 48 ในการไต่สวนข้อเท็จจริง ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ท. เห็นควรตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหา และเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินไว้ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. ขอความร่วมมือจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ส่งบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ยื่นไว้มาให้ตรวจสอบได้ แต่ถ้าเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เป็นผู้ที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินไว้ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีอำนาจสั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. ตามรายการและภายในเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. กำหนดได้

ในการไต่สวนหรือในกรณีอื่นใดที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหา ร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติให้ส่งเรื่องทั้งหมดพร้อมทั้งสำนวนการไต่สวนและเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป ในกรณีเช่นนั้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะถือเอาสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยจะไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมด้วยหรือไม่ก็ได้

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนแล้วเห็นว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นมิได้ร่ำรวยผิดปกติหรือมิได้มีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ แต่มีกรณีต้องดำเนินการเกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะส่งเรื่องคืนให้คณะกรรมการ ป.ป.ท. ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ หรือจะไต่สวนและชี้มูลตามอำนาจหน้าที่ของตนต่อไปก็ได้⁹⁸

ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐเป็นส่วนราชการมีฐานะเป็นกรมที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง โดยมีเลขาธิการเป็นผู้รับผิดชอบขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่ควบคุมดูแล และรับผิดชอบการปฏิบัติราชการของสำนักงานต่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. และเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในสำนักงาน โดยมีรองเลขาธิการเป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการ⁹⁹

⁹⁸ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ, สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2561, จาก www.pacc.go.th/index.php/home/about/12

⁹⁹ พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 มาตรา 51

บทที่ 3

การคุ้มครองพยานตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเรื่องความต้องการความปลอดภัยว่าเป็นความต้องการของมนุษย์ ซึ่งให้ความสำคัญนอกเหนือจากความต้องการของร่างกายและความปลอดภัยจะส่งผลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์ ทำให้ทราบว่า ผู้ที่กล่าวหา ร้องเรียน หรือแจ้งเบาะแส หรือข้อมูลต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. ย่อมต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนและบุคคลในครอบครัว ซึ่งหากบุคคลดังกล่าวได้รับความปลอดภัยแล้วก็จะกล้าให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. ส่งผลให้ภารกิจด้านการปราบปรามการทุจริตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตให้มากขึ้น โดยเฉพาะการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย

1. การคุ้มครองพยานตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ สร้างความเสียหายให้แก่ทุกสังคม โดยไม่มีข้อยกเว้น รูปแบบการกระทำผิดมีทั้งที่กระทำเป็นส่วนตัวและที่กระทำร่วมกันเป็นขบวนการโดยอาจร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคลากรภาคเอกชนภายในรัฐเดียวกันหรือกับเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของรัฐอื่น หรือใกล้เคียงองค์กรอาชญากรรมที่ยากแก่การปราบปราม รวมถึงมีแนวโน้มกระทำผิดข้ามชาติ หลายประเทศจึงร่วมมือกันในลักษณะของอนุสัญญาหลายฉบับ ดังนี้

1.1 อนุสัญญาของสภายุโรปเรื่องกฎหมายแพ่งว่าด้วยการทุจริต (The Council of Europe Civil Law Convention on Corruption)

เป็นอนุสัญญาเกี่ยวกับการทุจริตฉบับที่สองของคณะมนตรีของยุโรป โดยรัฐภาคีได้รับข้อบทของอนุสัญญาเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 1999 อนุสัญญานี้ได้เรียกร้องให้รัฐภาคีตรากฎหมายภายในรองรับมาตรการเยียวยาความเสียหายทางแพ่งให้กับบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการทุจริต

และจะต้องให้บุคคลดังกล่าวสามารถปกป้องพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ได้เช่นเดียวกับอนุสัญญาฉบับแรก อนุสัญญาฉบับที่สองจะเริ่มมีผลใช้บังคับหลังจากที่มีรัฐภาคีให้สัตยาบันครบ 14 ประเทศ ลักษณะคือ (1) เป็นความพยายามแรกในการจำกัดความถูกระเบียบระหว่างประเทศร่วมสำหรับการฟ้องร้องพลเมืองในกรณีการทุจริต (2) เป็นเครื่องมือผูกพันตามกฎหมายและครอบคลุมกรณีทั้งภาครัฐและเอกชน (3) ขอบเขตแคบกว่าอนุสัญญาของสภายุโรปเรื่องกฎหมายอาญาว่าด้วยการทุจริต เพราะเน้นเฉพาะการให้สินบนและการกระทำที่คล้ายกันเท่านั้น ที่สำคัญคือมีข้อบทปกป้องลูกจ้างผู้ให้ข้อมูลการทุจริต เพื่อความมั่นใจในความถูกต้องของบัญชี การตรวจสอบบัญชีภาคเอกชนและความร่วมมือระหว่างประเทศ และทำให้การควบคุมการทุจริตส่วนหนึ่งผู้เสียหายดำเนินการด้วยตัวเอง นอกจากนี้ ทางสภายุโรปยังได้มีกลไกที่เรียกว่า Group of State against Corruption (GRECO) โดยทำหน้าที่ตรวจสอบให้รัฐสมาชิกปฏิบัติให้เป็นไปตามพันธกรณีที่ระบุไว้ในอนุสัญญาทั้งสองฉบับ

1.2 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (United Nations Convention against Corruption 2003)

เกิดจากผลการพิจารณาในที่ประชุมสหประชาชาติว่า ปัญหาและภัยคุกคามจากการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมโลกได้ทวีความรุนแรงขึ้น ทำให้มีผลต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของสังคม เนื่องจากลักษณะของพฤติกรรมกรรมการทุจริตคอร์รัปชันในปัจจุบันมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบในลักษณะเครือข่ายข้ามพรมแดนประเทศ จึงควรสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการป้องกันและควบคุมปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน อนุสัญญาฉบับนี้จึงถือกำเนิดขึ้น โดยมีเป้าประสงค์ในการสร้างมาตรฐานกลางในการดำเนินการเพื่อป้องกันและปราบปรามพฤติกรรมที่เป็นการทุจริตคอร์รัปชันในรัฐภาคี และเพื่อกำหนดแนวทางและวิธีการในการให้ความร่วมมือระหว่างกัน

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2548 มีประเทศที่ลงนามรับรอง จำนวน 140 ประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย โดยมีประเทศที่ให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติอนุสัญญาแล้ว จำนวน 88 ประเทศ โดยประเทศไทยลงนามรับรองอนุสัญญาเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2546 (ซึ่งวันที่ 9 ธันวาคมของทุกปีเป็นวันต่อต้านการทุจริตสากล) และให้สัตยาบันสารเข้าเป็นภาคีสมาชิก เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2554 และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทย เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2554 อยู่ระหว่างดำเนินการเพื่อให้มีกฎหมายภายในอนุวัติให้การเป็นไปตามอนุสัญญา ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะถูกกล่าวหาว่าไม่ปฏิบัติตามอนุสัญญาตามอนุสัญญาฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศและการช่วยเหลือทางด้านเทคนิคระหว่างประเทศเพื่อป้องกันและต่อสู้กับการคอร์รัปชัน รวมถึงการนำทรัพย์สินกลับคืนมา ส่งเสริมความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการบริหารกิจการสาธารณะ

และสาธารณสมบัติของชาติอย่างเหมาะสม รัฐภาคีต้องกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการต่อต้านการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการปรับปรุงกฎหมายหรือมาตรการทางบริหารให้เหมาะสมและเพียงพอแก่การต่อต้านการทุจริต และให้มีกฎหมายหรือมาตรการที่ส่งเสริมให้สังคมมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและป้องกันการคอร์รัปชันของหน่วยงานของรัฐ เพื่อคุ้มครองทรัพย์สินของชาติ ความสงบเรียบร้อยสาธารณะ สุขอนามัยสาธารณะและศีลธรรม และต้องมีมาตรการที่เหมาะสมภายใต้ระบบกฎหมายภายในเพื่อที่จะคุ้มครองการตอบโต้ การคุกคามพยานหรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดกระบวนการคุ้มครองพยานด้านเนื้อตัวร่างกาย เช่น การย้ายที่อยู่อาศัยหรือที่ทำงาน ปกปิดหรือเปิดเผยอย่างจำกัดซึ่งข้อมูลที่จะสามารถระบุตัวของพยานหรือผู้เชี่ยวชาญได้ การอนุญาตให้พยานหรือผู้เชี่ยวชาญเบิกความในสถานที่ที่ปลอดภัย หรือการเบิกความผ่านเทคโนโลยีโทรคมนาคม หรือวิธีการอื่นใดที่เพียงพอในการคุ้มครองความปลอดภัยของพยาน และให้นำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้กับเหยื่อจากการถูกระงับซึ่งอยู่ในฐานะพยานด้วย และต้องมีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้ความคุ้มครองบุคคลผู้ซึ่งให้ข้อมูลด้วยความสุจริต และมีเหตุผลอันควรเชื่อว่ามี การทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้น และผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือต้องเผชิญหน้ากับการถูกระงับใดๆ ที่เป็นความผิดตามกฎหมาย ผู้ให้ข้อมูลอาจถูกตอบโต้หรือกลั่นแกล้งจาก ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการให้ข้อมูลนั้น โดยความคุ้มครองนี้รวมถึงญาติและบุคคลอื่นที่เป็ นผู้ใกล้ชิด โดยผู้รายงานข้อเท็จจริงตามอนุสัญญาข้อดังกล่าวมีความหมายกว้างกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนและกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของไทย

1.3 อนุสัญญาของสหภาพแอฟริกันว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

African Union Convention on Preventing and Combating Corruption (เดิมชื่อ The Organization of African Unity)

ได้รับการรับรองในปี 2005 วัตถุประสงค์หลักของอนุสัญญานี้ได้แก่ การเสริมสร้างประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อกระชับกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และทำให้กฎหมายภายในของรัฐสมาชิกมีความประสานสอดคล้องกันมากขึ้นด้วย รวมทั้งการกำหนดให้การทุจริตเป็นความผิดอาญา โดยในอนุสัญญาฉบับนี้มาตรา 4 ได้ให้ตัวอย่างของการทุจริตอย่างกว้างคือ หมายถึงผู้ทำการทุจริตนั้นมีได้ทั้งผู้ให้และผู้รับ และผู้ที่เข้าข่ายที่จะทำการทุจริตได้นั้นมีได้ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลที่ทำงานในภาคเอกชนด้วย ลักษณะสำคัญของอนุสัญญาคือ

1.3.1 การมีขอบเขตกว้างและครอบคลุมทั้งการให้สินบนและการรับสินบน การค้า อิทธิพลการได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การปกปิดทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำทุจริต

1.3.2 มีข้อกำหนดกว้างครอบคลุมและอยู่ในลักษณะที่ดูจะมีผลผูกพัน

1.3.3 รัฐสมาชิกเริ่มดำเนินการด้านการบัญญัติข้อกฎหมายและมาตรการอื่นๆ เพื่อสร้าง “Convention’s offence” โดยสร้างความแข็งแกร่งให้แก่มาตรการการควบคุมระดับชาติ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการก่อตั้งและดำเนินการของบริษัทต่างชาติในอาณาเขตของรัฐนั้นๆ จะกระทำตามบทบัญญัติกฎหมายของชาติ อีกทั้งมีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระเพื่อต่อต้านการทุจริต ระดับชาติและการผ่านกฎหมายคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลและพยาน ตลอดจนกฎหมายว่าด้วยบทลงโทษ การให้รายงานเกี่ยวกับการทุจริตอันเป็นเท็จด้วย

1.3.4 อนุสัญญานี้มีลักษณะครบวงจร และมีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ที่อยู่ในลักษณะ เป็นพันธกรณีแบบบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม

1.4 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้ง ในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000

เป็นที่ยอมรับอย่างสากลนานาประเทศต่างเห็นตรงกันว่า การคุ้มครองพยานนั้น ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นหัวใจของกระบวนการยุติธรรมอย่างที่สุด แต่เพื่อให้หลักเกณฑ์และรูปแบบ ของการคุ้มครองพยานนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือมีมาตรฐานใกล้เคียงกันแล้ว สหประชาชาติ จึงได้มีการวางหลักการเรื่องการคุ้มครองพยานในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้าน อาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (The United Nations Convention against Transnational Organized Crime) (มติที่ประชุมสมัชชาใหญ่เลขที่ 55/25 ภาคผนวก 1) (General Assembly Resolution 55/25, annex I) เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 2000 ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่นานาประเทศในการต่อต้านกับอาชญากรรมองค์กรข้ามชาติ โดยรัฐภาคีสมาชิกได้มีการลงนาม ร่วมกันในการประชุมที่ Palermo ประเทศอิตาลี ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 12 - 15 ธันวาคม ค.ศ. 2000 (สำหรับประเทศไทยได้ลงนามเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 2000) (พ.ศ. 2543) และมีผลบังคับใช้ ในวันที่ 29 กันยายน ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) ในครั้งนี้ประเทศไทยซึ่งเป็นรัฐภาคีสมาชิกอยู่แล้ว ได้นำหลักการภายใต้อนุสัญญานี้เข้าสู่กระบวนการให้สัตยาบันภายใต้กฎหมาย แห่งอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546)

โดยอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งใน
ลักษณะองค์การ ค.ศ. 2000 (The United Nation Convention against Transnational Organized Crime)
ดังกล่าวไว้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานไว้ในข้อ 24 (Article 24)¹⁰⁰ ว่าด้วยเรื่อง
การคุ้มครองพยาน (Protection of Witnesses) ดังนี้

1) รัฐภาคีแต่ละรัฐจะต้องใช้มาตรการทั้งหลายที่เหมาะสมภายในวิถีทางของตน
เพื่อที่จะให้ความคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพแก่พยานจากการแก้แค้น หรือข่มขู่ที่อาจเกิดขึ้นได้
ในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งพยานผู้นั้นเป็นผู้ให้การที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่ครอบคลุมภายใต้อนุสัญญานี้
และแก่ญาติและบุคคลอื่นที่ใกล้ชิดกับพยานผู้นั้นตามความเหมาะสม

2) มาตรการทั้งหลายที่อาจเป็นไปได้ตามวรรคหนึ่งของข้อนี้จะรวมถึงสิทธิ
นอกจากประการอื่นแล้วและโดยไม่ทำให้เสื่อมสิทธิของจำเลย รวมถึงสิทธิที่พึงมีโดยชอบ

(1) การกำหนดวิธีการให้ความคุ้มครองทางกายภาพแก่ตัวบุคคลเช่นว่า
ภายในขอบเขตที่จำเป็นและกระทำได้ การย้ายบุคคลเหล่านั้นไปอยู่ที่อื่นและเท่าที่เห็นจำเป็น
การไม่เปิดเผยหรือจำกัดการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับรูปพรรณและที่อยู่ของบุคคลดังกล่าว

(2) จัดให้มีกฎเกณฑ์ทางพยานหลักฐานที่อนุญาตให้คำให้การของพยาน
สามารถกระทำได้ในลักษณะที่ทำให้แน่ใจว่าพยานได้รับความปลอดภัย เช่น อนุญาตให้เบิกความ
ผ่านการใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสาร เช่น การติดต่อผ่านทางวิดีโอ หรือวิธีการอื่นที่เพียงพอ

¹⁰⁰ The United Nations Convention against Transnational Organized Crime Article 24. Protection of witnesses

1. Each State Party shall take appropriate measures within its means to provide effective protection from potential or intimidation for witnesses in criminal proceedings who give testimony concerning offences covered by this Convention and, as appropriate, for their relatives and other persons close to them.

2. The measures envisaged in paragraph 1 of this article may include, inter alia, without prejudice to the rights of the defendant, including the right to due process:

(a) Establishing procedures for the physical protection of such persons, such as, to the extent necessary and feasible, relocating them and permitting, where appropriate, non-disclosure or limitations on the disclosure of information concerning the identity and whereabouts of such persons;

(b) Providing evidentiary rules to permit witness testimony to be given through the use of communications technology such as video links or other adequate means.

3. State Parties shall consider entering into agreement or arrangements with other States for the relocation of persons referred to in paragraph 1 of this article.

4. The provisions of this article shall also apply to victims insofar as they are witnesses

3) รัฐภาคีจะต้องพิจารณาจัดทำความตกลงหรือข้อตกลงกับรัฐอื่นเพื่อย้ายบุคคลที่อ้างถึงในวรรคหนึ่งของข้อนี้ไปอยู่ที่อื่น

4) บทบัญญัติของข้อนี้จะนำไปใช้กับผู้เสียหายเท่าที่บุคคลเหล่านั้นต้องเป็นพยานด้วยอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (The United Nations Convention against Transnational Organized Crime) ยังให้ความสำคัญกับสิทธิของพยานและสิทธิของผู้เสียหาย¹⁰¹

1) สิทธิของพยาน

การคุ้มครองสิทธิของพยานและผู้เสียหายถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากการคุ้มครองพยานบุคคลจะเป็นเครื่องมือในการรักษาพยานที่ดีที่สุดในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรม ดังนั้น ตามอนุสัญญาฯ ข้อ 24 จึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการให้ความสำคัญจึงได้ให้รัฐภาคีจัดทำมาตรการอันเหมาะสมภายในรัฐของตนเพื่อการคุ้มครองพยาน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสิทธิของพยานที่ได้รับการคุ้มครองสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

(1) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่มาเป็นพยานเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาให้ได้รับความปลอดภัยจากการถูกกระทำต่างๆ เช่น การถูกคุกคาม การถูกทำร้าย การถูกข่มขู่ ทั้งนี้ เพื่อให้รัฐได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุดในการพิจารณาคดีซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยถือว่าพยานนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการมาให้ความเกี่ยวกับความผิดที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ดังนั้น ในการคุ้มครองพยานจึงควรจัดให้มีมาตรการคุ้มครองทางกายแก่พยาน โดยแบ่งเป็น 2 มาตรการคือ มาตรการทั่วไป และมาตรการพิเศษ กล่าวคือ ในมาตรการทั่วไปนั้นมักจะเป็นมาตรการที่ไม่ซับซ้อนและสามารถให้แก่พยานได้ (เช่น การให้โทรศัพท์มือถือแก่พยาน) ส่วนกรณีที่พยานอาจได้รับอันตรายสูงก็จะใช้มาตรการที่ซับซ้อนและเข้มข้นมากขึ้น (เช่น การย้ายที่อยู่ให้แก่พยานทั้งภายในและภายนอกประเทศ หรือการเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่จะระบุชื่อตัวพยาน) โดยการคุ้มครองให้รวมถึงพยานที่เป็นผู้ร่วมในการกระทำผิดที่ถูกข่มขู่หรือคุกคาม ก็ต้องให้การคุ้มครองทางกายในฐานะพยานด้วยเช่นกัน โดยการเลือกรูปแบบการคุ้มครองทางกายนี้ก็จะพิจารณาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยมีมาตรการต่างๆ เช่น การให้ตำรวจให้การคุ้มกันพยานจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยมีมาตรการต่างๆ เช่น การให้ตำรวจให้การคุ้มกันพยานจากการเดินทางไปและกลับจากศาล การประกันความปลอดภัยในห้องพิจารณาคดี (รวมถึงการตรวจอาวุธ) การแจ้งแก่ผู้เสียหาย

¹⁰¹ วรรณวิภา เมืองถ้ำ, การคุ้มครองพยานและผู้เสียหายตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 : การปรับปรุงกฎหมายและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานและผู้เสียหายของประเทศไทย, 2551, หน้า 11 - 19.

ถึงการพิจารณาคดี (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่ที่ผู้ต้องหาถูกปล่อยจากที่คุมขัง) รวมถึงการคุ้มครองแก่ครอบครัวของพยานหรือบุคคลอื่นผู้ใกล้ชิดกับพยานด้วย ทั้งนี้ ก็เพราะบุคคลผู้ใกล้ชิดพยานในบางกรณีก็จะถูกคุกคามหรือถูกข่มขู่จากอาชญากรด้วยเช่นกัน นอกจากนี้พยานต้องได้รับการคุ้มครองทางจิตใจด้วย โดยในการคุ้มครองทางจิตใจของผู้เสียหายนั้นรวมถึงการสร้างความมั่นคงทางจิตใจต่อสถานการณ์ และการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เคร่งเครียดด้วย (อย่างเช่น การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมจากความชอกช้ำทางจิตใจอันเป็นผลที่ตามมาเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางกฎหมาย) โดยรูปแบบในการให้การคุ้มครองทางจิตใจนั้นขึ้นอยู่กับกฎระเบียบและการพิจารณาคดีของประเทศนั้นๆ ซึ่งอาจได้แก่รูปแบบดังนี้คือ การแจ้งให้พยานทราบถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในห้องพิจารณาคดี การอนุญาตให้ผู้ปรึกษาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญตามพยานไปเยี่ยมศาลด้วย การฝึกฝนอย่างพิเศษเพื่อให้ผู้ที่ทำงานในระบบตุลาการอย่าง ผู้พิพากษา เจ้าพนักงานที่ทำงานเกี่ยวกับการพิจารณาคดี และตำรวจได้รู้เข้าใจ โดยเฉพาะถึงความต้องการ ความรู้สึกของพยาน และการจัดให้มีการแยกห้องนั่งรอของพยานในศาลเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าของพยานต่อจำเลยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับจำเลยนอกศาล

(2) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองคำให้การของบุคคลให้ได้รับการปกป้องจากปัจจัยภายนอก หรือการคุ้มครองเพื่อให้พยานบุคคลสามารถให้การได้โดยปราศจากปัจจัยต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบกับคำให้การของพยาน ซึ่งถือว่าเป็นการคุ้มครองในระดับที่สูงขึ้น โดยอาจมีเหตุปัจจัยหลายประการที่อาจส่งผลกระทบต่อพยานบุคคลให้การบิดเบือน ไปจากข้อเท็จจริงที่รับรู้ได้เห็น เช่น อาจเกิดจากปัจจัยซึ่งเกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น อายุ ภัย ความสามารถในการถ่ายทอดหรือความสามารถในการจดจำ หรือปัจจัยซึ่งเกิดจากการกระทำขององค์กรอาชญากรรม เช่น การให้สินบน การชักจูง การขัดขวางในรูปแบบต่างๆ หรือเกิดจากความเครียดที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพิจารณา เช่น การให้การเผชิญหน้ากับอาชญากร การถูกซักถามจากคู่ความ ดังนั้นตามอนุสัญญาฯ จึงได้กำหนดมาตรการที่ให้รัฐภาคีนำกระบวนการพิจารณาความอาญาอันทำให้พยานสามารถให้การได้อย่างปราศจากการขัดขวาง เช่น การใช้เทคโนโลยีในการสืบพยาน หรือการสืบพยานล่วงหน้าในกรณีมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานอาจได้รับการคุกคามแต่ทั้งนี้การให้ความคุ้มครองต่อพยานนั้นต้องไม่เป็นการกระทบสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย ดังนั้น รัฐในฐานะผู้บริหารงานยุติธรรมจำเป็นต้องหามาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองพยานให้สามารถให้การต่อศาล รวมทั้งให้พยานได้รับความปลอดภัยในขณะเดียวกัน

2) สิทธิของผู้เสียหาย

สำหรับสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับการคุ้มครองนั้น ได้ถูกบัญญัติไว้ตามอนุสัญญาฯ ข้อ 25 กล่าวคือได้กำหนดให้มีมาตรการอันเหมาะสมเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยสินไหมทดแทน และการชดเชยเยียวยารวมถึงการดำเนินการให้ความเห็นและความรู้สึกของผู้เสียหายได้รับการนำเสนอ และพิจารณาในขั้นตอนที่เหมาะสม ซึ่งการที่อนุสัญญาฯ ข้อ 25 ใช้คำว่า “มาตรการอันเหมาะสม” นั้น ทำให้มีขอบเขตที่กว้างเกินไปโดยมิได้ระบุถึงรายละเอียดการให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงขอกล่าวถึง “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985) ซึ่งเป็นปฏิญญาที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่ต้องได้รับการคุ้มครองไว้จะประกอบด้วยสิทธิต่างๆ ที่ผู้เสียหายจะได้รับดังต่อไปนี้

(1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม กล่าวคือ

ก. ผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา และเคารพ ถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิในการเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ได้รับโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย¹⁰²

ข. ต้องมีกลไกตุลาการ และกลไกการบริหารในการส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาผ่านการดำเนินการที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรมไม่เสียค่าใช้จ่ายมากและสามารถเข้าถึงได้ อีกทั้งผู้เสียหายควรได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านกลไกเหล่านั้น

ค. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายและควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายโดย

ก) แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาทและสิทธิของตน กำหนดเวลา และความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาและการพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีร้ายแรง (Serious Crime) และให้ผู้เสียหายสามารถขอทราบข้อมูลข่าวสารได้

ข) ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ต้องยอมรับฟังและพิจารณาเกี่ยวกับทัศนคติและความกังวลใจของผู้เสียหาย โดยเฉพาะกรณีที่กระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลของผู้เสียหาย โดยปราศจากอคติต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย

¹⁰² ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ข้อ 4

ค) จัดให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหายที่เหมาะสมตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการทางกฎหมาย

ง) กำหนดมาตรการที่จำเป็นเพื่อลดความไม่สะดวกแก่ผู้เสียหายเพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคล และให้หลักประกันในความปลอดภัยจากการถูกข่มขู่และการล้างแค้นแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ครอบครัวของผู้เสียหายและพยานที่เกี่ยวข้อง

จ) หลีกเลี่ยงความล่าช้าโดยไม่จำเป็นในการพิจารณาคดีและการบังคับตามคำสั่งและคำพิพากษาของศาลในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย

ง. ควรมีกฎเกณฑ์ในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการไกล่เกลี่ยอนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่นควรใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ และเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

(2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด¹⁰³ การชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยผู้กระทำผิดเป็นหนทางที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิด และเป็นหนทางที่สร้างสรรค์ในการควบคุมผู้กระทำผิดและผู้เสียหายจะได้รับการฟื้นฟู

การชดใช้ความเสียหายโดยผู้กระทำผิดได้กลายมาเป็นเครื่องมือในทางกฎหมายอาญา ในการอำนวยความสะดวก และได้กลายเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง และยังเป็นการพยายามที่จะทำให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนต่อผู้เสียหายในคดีอาญา และต่อสังคม ดังนั้น ในหลายๆ ประเทศได้นำเอาการชดใช้ความเสียหายไปใช้ในรูปแบบต่างๆ และในกระบวนการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนต่างๆ เช่น การพักการลงโทษ การรอกการลงโทษ และการระงับข้อพิพาทในทางอาญาอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น การชดเชยความเสียหายดังกล่าวอาจกระทำโดยผู้กระทำผิด ความผิด หรือรัฐในฐานะผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคม¹⁰⁴ ซึ่งอาจกระทำโดยบัญญัติให้การชดใช้ความเสียหายโดยผู้กระทำผิดเป็นปัจจัยในการฟ้องร้องดำเนินคดี การกำหนดโทษปรับให้มีมูลค่าสูงกว่าค่าความเสียหายที่จะต้องชำระแก่ผู้เสียหาย โดยผู้กระทำผิดอาจได้รับการยกเว้นโทษปรับหากยอมชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย การกำหนดเงื่อนไขในการทำคำพิพากษาโดยการชะลอการทำคำพิพากษาหากผู้กระทำผิดชดใช้ ค่าความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา และเป็น

¹⁰³ United Nations office for Drug Control and Crime Prevention Center For International Crime Prevention (UNODCCP), Handbook on Justice for Victims on the use and application of the Declaration of Basic Principles of Justice for Victims Of Crime and Abuse of Power (New York, 1999). p. 11 - 53

¹⁰⁴ ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ข้อ 8.

“การชดใช้ความเสียหายเชิงสร้างสรรค์” (creative restitution) กล่าวคือ ผู้กระทำผิดให้ความช่วยเหลือโดยตรงแก่ผู้เสียหายโดยที่ผู้เสียหายยินยอม เช่น การชดใช้หรือซ่อมแซมความเสียหาย หรือการทำงานชดใช้ให้กับผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นต้น การชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายนั้นควรเป็นมาตรการหลักสำคัญในคดีอาญา¹⁰⁵

(3) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐในคดีอาญาต่างๆ ไปแล้ว การได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินเป็นมาตรการที่มีความสำคัญอันดับต้นๆ ของความช่วยเหลือภายหลังที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างการชดเชยและการชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาก็คือ การชดเชยความเสียหายไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด

ในส่วนนี้มีหลักเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดไว้คือ หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำผิดหรือโดยวิธีทางอื่นอย่างเต็มจำนวน รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหาย¹⁰⁶ ในกรณีที่ปรากฏว่า

ก. เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กาย หรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจอันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง

ข. ครอบครัวของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิตหรือต้องตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักในการให้การชดเชยแก่ผู้เสียหายดังที่กล่าวมานั้น รัฐต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาระดับชาติ¹⁰⁷

(4) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญามีเป้าหมายสำคัญคือ การช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์ความรู้สึกของผู้เสียหาย การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการชดเชยความเสียหาย และการช่วยเหลือปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยมีมาตรฐานในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องได้รับการช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาล การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิต หรือสิ่งของจำเป็นประการอื่นจากรัฐ ท้องถิ่นหรือชุมชน¹⁰⁸ และที่สำคัญที่สุดคือผู้เสียหายต้องรับรู้ว่าคุณเองมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือต่างๆ

¹⁰⁵ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 9

¹⁰⁶ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 12

¹⁰⁷ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 13

¹⁰⁸ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 14

ดังที่กล่าวมานั้น¹⁰⁹ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม การสาธารณสุข และสวัสดิการสังคม จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจระบบการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย และพร้อมจะให้ความช่วยเหลือต่างๆ แก่ผู้เสียหาย¹¹⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของผู้เสียหาย ที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษ¹¹¹

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้นเป็นสิทธิที่พยานและผู้เสียหายนั้นได้รับการคุ้มครอง ในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงลักษณะของพยานและผู้เสียหายที่อยู่ในขอบเขตที่ได้รับการคุ้มครองตามอนุสัญญาฯ และพิธีสารฯ

ต่อมาภายใต้ข้อ 24 แห่งอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (The United Nations Convention against Transnational Organized Crime) รัฐภาคีสมาชิกก็ได้มีการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้การคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพแก่พยานผู้ซึ่งให้การหรือข้อเท็จจริงในคดีต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาชญากรรมองค์กรข้ามชาติ ให้พ้นจากการถูกแกแค้นหรือข่มขู่ รัฐสมาชิกจึงได้พิจารณาและกำหนดรูปแบบและข้อตกลงที่เรียกว่า แนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการคุ้มครองพยานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรม (Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime 2008) หรือแนวทางการปฏิบัติที่ดีสำหรับการคุ้มครองพยานในกระบวนการทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมขององค์การสหประชาชาติฉบับนี้¹¹²

แนวปฏิบัติดังกล่าวนี้นอกจากจะเน้นหลักการในการคุ้มครองพยานอย่างมีประสิทธิภาพแล้วยังส่งผลบางประการให้แก่รัฐภาคีสมาชิกดังนี้

- 1) การเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นที่ค่อนข้างเปราะบาง
- 2) แสดงรายการเกี่ยวกับความท้าทายที่ประเทศต่างๆ กำลังเผชิญในความพยายามที่จะจัดการกับการคุกคามโดยกลุ่มอาชญากรที่มีต่อพยาน มาตรการและการปฏิบัติที่ได้ผลดีและไม่ดีผลดี และเงื่อนไขและเกณฑ์ในการจัดตั้งโครงการคุ้มครองพยานเพื่อรับรองความปลอดภัยให้แก่พยานที่ถูกคุกคาม ส่วนมากจะกระทำโดยการย้ายที่อยู่และเปลี่ยนชื่อและตัวตน
- 3) เพื่อส่งเสริมด้านความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการคุ้มครองพยาน

¹⁰⁹ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 15

¹¹⁰ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 16

¹¹¹ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 17

¹¹² United Nations. (2008). Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime 2008. New York. p. 4.

แนวทางการปฏิบัตินี้มีขึ้นเพื่อแนะนำผู้วางนโยบาย ผู้ร่างกฎหมาย และเจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมายและการยุติธรรมระดับสูง มีวัตถุประสงค์หรือเจตนาเพื่อให้บุคคลดังกล่าวได้ทราบถึงภาพรวมของมาตรการและทางเลือกในการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของระบบกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมทางอาญา สังคมและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ

ขอบเขตของแนวทางปฏิบัติที่ดีนี้ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางแบบบูรณาการในการให้ความคุ้มครองพยาน มีหลายมาตรการถูกเสนอเพื่อป้องกันไม่ให้พยานได้รับการข่มขู่หรือถูกคุกคามชีวิตและร่างกาย โดยให้ความคุ้มครองอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การบ่งชี้ตัวพยานที่ถูกคุกคามตั้งแต่ระยะแรกที่พบการกระทำความผิด ต่อด้วยการดูแลพยานด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจและการใช้มาตรการคุ้มครองข้อมูลส่วนตัวของพยาน และมาตรการที่เข้มงวดที่สุดก็คือ การเปลี่ยนชื่อและที่อยู่ของพยานอย่างถาวร¹¹³

แนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการคุ้มครองพยานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรม (Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime 2008) ยังได้มีการกำหนดบทนิยาม ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) บทนิยาม¹¹⁴ (Definitions)

เพื่อวัตถุประสงค์ของแนวทางการปฏิบัติที่ดีสำหรับการคุ้มครองพยานในกระบวนการทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมจึงได้กำหนดบทนิยามดังนี้

(1) พยาน (Witness) หรือผู้เข้าร่วม (Participant) หมายถึง บุคคลใดก็ตาม โดยไม่ต้องคำนึงถึงสถานภาพทางกฎหมายของบุคคลนั้น (พยาน เจ้าพนักงานในการยุติธรรมสายลับ ฯลฯ) ที่เป็นผู้ที่ผ่านเกณฑ์ตามกฎหมายหรือนโยบายของประเทศที่เกี่ยวข้องให้ถูกพิจารณาเข้ารับเข้าในโครงการคุ้มครองพยาน

(2) มาตรการระหว่างพิจารณา (Procedural measures) หมายถึง การกระทำซึ่งมีขึ้นโดยศาลระหว่างการเบิกความเพื่อประกันว่าพยานจะสามารถเบิกความได้โดยปราศจากการข่มขู่หรือความกลัวที่จะต้องหวงชีวิตของตน มาตรการเช่นว่ารวมถึงแต่ไม่จำกัดอยู่เพียงการประชุม

¹¹³ ราเมศ พรหมเย็น, *ปัญหาการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญา : ศึกษากรณีการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในชั้นพนักงานสืบสวนสอบสวน, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552, หน้า 108*

¹¹⁴ United Nations. (2008). *Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime*. p. 4.

ทางวิดีโอทัศน์ (videoconferencing) เทคนิคการอำพรางเสียงและหน้า (voice and face distortion techniques) และการปกปิดรายละเอียดเรื่องตัวตนของพยาน (the with holding of details of a witness's identity)

(3) โครงการให้ความคุ้มครองพยาน (Witness protection programmer) หมายถึง โครงการลับที่ถูกจัดตั้งอย่างเป็นทางการ โดยมีเกณฑ์การรับเข้าที่เคร่งครัดที่ถูกจัดทำเพื่อการย้ายที่อยู่และเปลี่ยนข้อมูลระบุตัวตนของพยาน ผู้ซึ่งชีวิตถูกคุกคามโดยกลุ่มอาชญากร เพราะการที่พยานนั้นให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมาย

(4) เจ้าพนักงานคุ้มครองพยาน (Witness protection authority) หมายถึง เจ้าหน้าที่รัฐบาล เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ หรือศาลผู้หนึ่งซึ่งดูแลและประสานงานการดำเนินโครงการให้ความคุ้มครองพยานและทำการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เช่น การรับเข้าสู่โครงการ ระยะเวลาของความคุ้มครอง มาตรการที่จะถูกปรับใช้ใน โขบายเชิงปฏิบัติการและกระบวนการต่างๆ ในบางมาตรการคุ้มครองพยานในคดีดังกล่าวส่งผลดีโดยสร้างความมั่นใจให้แก่พยาน เว้นแต่ประเด็นที่อาจยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของพยาน กล่าวคือ

ก. การให้ความช่วยเหลือก่อนและระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งทำให้พยานเบิกความในศาลได้โดยสะดวกทั้งทางปฏิบัติและทางจิตวิทยา

ข. มาตรการใช้เจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเพิ่มความปลอดภัยส่วนบุคคล

ค. กระบวนการทางศาลในการรับรองความปลอดภัยของพยานระหว่างการเบิกความด้วยการนำพยานบุคคลเข้าสู่โครงการให้ความคุ้มครองพยานเป็นทางเลือกสุดท้ายของการป้องกัน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบในเรื่องการวางแผนจัดการความเสี่ยงให้แก่พยาน โดยเฉพาะสำหรับพวกที่ไม่ผ่านเกณฑ์การรับเข้าสู่โครงการด้วยการนำพยานบุคคลเข้าสู่โครงการให้ความคุ้มครองพยานเป็นทางเลือกสุดท้ายของการป้องกัน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบในเรื่องการวางแผนจัดการความเสี่ยงให้แก่พยาน โดยเฉพาะสำหรับพวกที่ไม่ผ่านเกณฑ์การรับเข้าสู่โครงการ

2) มาตรการให้ความช่วยเหลือพยาน (Witness assistance)

เนื่องจากการเป็นพยานในศาลอาจสร้างความกระวนกระวายและความเครียดได้อย่างมากแก่บุคคลและส่งผลถึงการตัดสินใจของพวกเขาต่อการมาเป็นพยานและต่อคำให้การในฐานะพยาน ดังนั้น ในหลายๆ ประเทศ เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องจะจัดการพบและพูดคุยกับพยานตั้งแต่เริ่มแรกที่บุคคลดังกล่าวจะต้องเข้ามาเป็นพยาน เพื่อประเมินสวัสดิภาพทางจิตวิทยาของพยาน การพบปะเช่นว่า ได้ผลดีมากในพยานที่เป็นเด็กและเยาวชนและพยานมีความด้อยทางสติปัญญา เสื่อมสถานะทางสังคม พิกัดทางกาย หรือความผิดปกติที่ส่งผลต่อการให้ปากคำ

ภารกิจแรกสุด คือ การระบุตัวพยานที่ถูกคุกคามโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ติดต่อกับพยานในครั้งแรก เน้นไปที่การสัมภาษณ์และพูดคุยเกี่ยวกับกระบวนการทางศาล และสร้างความคุ้นเคยกับกระบวนการพิจารณาคดี

มาตรการให้ความช่วยเหลือพยานจะแตกต่างกับมาตรการคุ้มครองพยาน เพราะไม่ได้ใช้เพื่อรักษาความปลอดภัยโดยเป็นมาตรการที่มีขึ้นเพื่อให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพ และหลีกเลี่ยงการทำให้พยานเป็นเหยื่อ หรือตกเป็นเหยื่อซ้ำสองในกระบวนการพิจารณาซึ่งหมายถึงการตกเป็นเหยื่อที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงจากผลของอาชญากรรม แต่เกิดจากการตอบสนองของบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ต่อเหยื่อ

การให้ความช่วยเหลือพยานรวมถึงมาตรการต่างๆ ตั้งแต่สรุปให้พยานทราบ ว่ากำลังจะเจอกับสถานการณ์เช่นไร และแง่มุมพื้นฐานของการพิจารณาคดีอาญา เพื่อให้การสนับสนุนทางจิตวิทยาและลดความตึงเครียดจากการมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี และการช่วยเหลือทางการเงิน เรื่องค่าเดินทาง ค่าที่พักและการดูแลบุตร นอกจากนี้ การสนับสนุนอาจกระทำได้ในทุกขั้นตอน แต่ต้องไปเป็นเรื่องก่อนการพิจารณาคดี

ผู้ให้ความช่วยเหลือไม่ควรร่วมอยู่ในกระบวนการสอบสวน กรอบอำนาจ และหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ให้ความช่วยเหลือควรถูกนิยามและรวมอยู่ในเครือข่ายสวัสดิการของรัฐ มุ่งเน้นไปที่การปกปิดข้อมูลตามสมควร

สำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดี ควรได้รับการฝึกและมีทักษะในเรื่องต่อไปนี้

- (1) ควรทำงานร่วมกับพยานได้โดยไม่ต้องพูดถึงคดี หรือเตรียมคำให้การ
- (2) มีความรู้ความเข้าใจในข้อกฎหมายอาญา กระบวนการชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจ

และระเบียบศาล

(3) มีความสามารถในการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับสมาชิกในครอบครัวและหน่วยงานที่อาจจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เช่น หน่วยงานด้านสวัสดิการสังคม องค์กรเอกชน และอื่นๆ องค์กรเอกชนอาจเป็นส่วนที่สำคัญในกระบวนการนี้ เนื่องจากพวกเขามีประสบการณ์ที่หลากหลายในการดูแลประชากรกลุ่มเสี่ยง (เช่น เหยื่อ คนหนุ่มสาวและเด็ก) ควรมีการรับรอง ประเมินและอนุมัติ เรื่องการรับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน

3) มาตรการทางเลือก (Alternative measures)

แม้ว่าพยานควรได้รับการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน แต่โครงการให้ความคุ้มครองพยานก็ควรจะถูกสำรองไว้เฉพาะแก่กรณีที่ร้ายแรงจนการคุ้มครองและการสนับสนุนโดยวิธีอื่นก็ไม่อาจรับประกันความปลอดภัยของพยานได้เพื่อให้ช่องว่างนี้ลดลง หลายประเทศมีแผนการให้เลือกซึ่งแตกต่างจากโครงการให้ความคุ้มครองพยาน แต่ก็ยังลดความเสี่ยงในการที่พยาน

ถูกตามข่มขู่ลงได้ แผนการเหล่านั้นจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงชื่อและที่อยู่พยานอย่างถาวร แต่อาจมีการรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคลให้พยานหรือให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดูแลพยานเช่นเดียวกับรักษาหลักฐานก่อนหรือระหว่างพิจารณาคดี แผนการนี้มักถูกเรียกว่า “มาตรการทางเลือก” (Alternative measures) นอกจากโครงการให้ความคุ้มครองพยาน มาตรการดังกล่าวคือ

(1) มาตรการที่เข้มงวดขึ้น (Target hardening)

มาตรการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวดขึ้นควรจะถูกพิจารณาในทุกกรณี ที่พยานเชื่ออย่างแท้จริงว่ามีภัยคุกคามหรืออันตรายที่ใกล้จะเกิดต่อชีวิตของพวกเขา ซึ่งเป็นผลมาจากการที่พวกเขามีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา ส่วนมากพยานมักไม่ได้เผชิญกับการคุกคามต่อชีวิต แต่เจอแค่การข่มขู่โดยคำพูดแทนการคุกคาม โดยการทำร้ายร่างกาย หรือทำลายทรัพย์สิน หรือแค่การแกล้งการแค้นจากจำเลย เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจสนับสนุนพยานได้โดยการรักษาความปลอดภัยให้พยาน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายของประเทศที่เกี่ยวข้อง โครงการรักษาความปลอดภัยให้พยาน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายของประเทศที่เกี่ยวข้อง โครงการรักษาความปลอดภัยนี้อาจถูกจัดตั้งเป็นกฎหมายหรือเป็นนโยบายก็ได้ โดยทั่วไปวิธีการนี้จะใช้เป็นมาตรการเสริมการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อลดความต้องการของอาชญากรที่จะทำร้ายพยาน การเลือกใช้มาตรการควรได้สัดส่วนกับภัยคุกคามและระยะเวลาที่จำกัดและมาตรการดังกล่าวอาจรวมถึง

- ก. การย้ายที่พักชั่วคราวไปยังบ้านของญาติหรือเมืองข้างเคียง
- ข. การคุ้มครองอย่างใกล้ชิด การตรวจตราอย่างเป็นประจำรอบๆ บริเวณบ้านของพยาน คุ่มกันพยานระหว่างเดินทางไปกลับศาลและการจัดทำการ์ดติดต่อสำหรับกรณีฉุกเฉิน
- ค. การจัดเตรียมให้บริษัทโทรศัพท์เปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์ของพยาน หรือการให้พยานใช้หมายเลขโทรศัพท์ที่ไม่จดทะเบียน
- ง. การเฝ้าคุมการสื่อสารของพยานทั้งทางไปรษณีย์และโทรศัพท์
- จ. การติดตั้งอุปกรณ์ความปลอดภัยในบ้านของพยาน (อย่างเช่น ประตูสัญญาณ หรือรั้วนิรภัย)
- ฉ. การจัดหาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการเตือนและโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งมีหมายเลขฉุกเฉิน
- ช. การลดการติดต่อกับสาธารณชนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในเครื่องแบบ
- ซ. การใช้ท่าทีที่สุภาพและค่อยเป็นค่อยไปในการสัมภาษณ์และสรุปความต่างๆ ให้พยานฟัง

การจัดหาที่หลบภัยชั่วคราวหรือ Safe House ให้พยานก็มีใช้อย่างแพร่หลาย บางกรณีที่พักนั้นจะอยู่ในพื้นที่จำเพาะสำหรับพยานและกลุ่มบุคคลที่ได้รับอนุญาตบางประเทศ ยังสร้างอาคารความปลอดภัยสูงสำหรับการคุ้มครอง พยานชั่วคราวในระหว่างที่พยานมีนัดเบิกความ หรือจนกว่าพยานจะมีที่อยู่ใหม่อย่างถาวร เพราะหน่วยดังกล่าวอาจใช้การไม่ได้มากเนื่องจาก อยู่ในพื้นที่ซึ่งประชาชนรู้จักหรือถูกเปิดเผยได้ง่าย อย่างไรก็ตาม Safe House ไม่ควรอยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่ควรอยู่ในตำแหน่งที่ประชาชนทั่วไปรู้ แต่ควรอยู่ในที่ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจทำการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และควบคุมการเข้าออกและการสื่อสารได้ และเป็นที่ยอมรับอย่างห้องเช่าหรือโรงแรมก็ได้

พนักงานสอบสวนควรถูกฝึกให้ถามพยานตั้งแต่เริ่มแรกว่า พยานถูกข่มขู่ หรือถูกคุกคามหรือไม่ เพื่อจะได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับมาตรการที่ควรใช้กับพยาน มาตรการ ในโครงการให้ความคุ้มครองพยานควรเป็นความลับ และเป็นไปตามความยินยอมของพยาน ควรมีการทำความเข้าใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและหากพยานกระทำความผิด ความตกลงดังกล่าว ก็ถือเป็นเหตุให้อ่อนความคุ้มครองได้

กระบวนการพิจารณาในศาลอาจนำความเสี่ยงมาสู่ตัวพยานและโครงการ คุ้มครองพยานได้ ไม่เพียงแต่พยานมีแนวโน้มจะตกเป็นเป้าหมายของการข่มขู่และการคุกคาม เมื่อมาแสดงตัวในห้องพิจารณาเพื่อเบิกความ และข้อมูลที่สำคัญอย่างมาตรการคุ้มครองกัน ชื่อและที่อยู่ ก็อาจถูกเปิดเผยได้ด้วย จึงควรบ่งชี้ความเสี่ยงและเตรียมสถานการณ์ดังกล่าวไว้โดยการแลกเปลี่ยน ข้อมูลกับพนักงานอัยการ การคุ้มครองระหว่างพิจารณาอาจถูกร้องขอต่อศาลระหว่างการเบิกความได้ เช่น การใช้ชื่อปลอมหรือการตัดการแจ้งตัวตนของพยานออกในการพิจารณาคดี หากกฎหมายอนุญาต และหากจะไม่ใช่การลดความน่าเชื่อถือของคำให้การพยานลง แผนการอย่างที่ว่าข้างต้นสามารถ นำมาใช้ในโครงการให้ความคุ้มครองพยานและให้การสนับสนุนเบื้องต้นแก่บุคคลที่ภายหลัง อาจถูกรับเข้าโครงการ การสนับสนุนกับการคุ้มครองพยานควรทำโดยสองหน่วยงานที่แยกต่างหาก จากกัน เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนเนื่องจากความแตกต่างของมาตรการ บุคลากร ทุน และประเด็น ปัญหาต่างๆ

(2) การคุ้มครองระหว่างพิจารณา (Procedural protection)

ในหลายประเทศ ระหว่างรับฟังคำเบิกความ ศาลอาจสั่งให้ใช้มาตรการ บางอย่าง เพื่อป้องกันไม่ให้พยานถูกข่มขู่ หรือต้องกลัวว่าชีวิตจะมีอันตราย มาตรการเหล่านี้ยังใช้ในคดีที่เป็นประเด็นเปราะบาง อาทิเช่น การห้ามบุษย์ อาชญากรรมเกี่ยวกับเพศ พยานที่เป็นเด็ก และอาชญากรรมในครอบครัว เพื่อป้องกันการทำให้เหยื่อหรือพยานตกเป็นเหยื่อซ้ำสอง โดยจำกัด การเปิดเผยตัวพยานต่อสาธารณชนหรือสื่อลงมาตรการเหล่านี้ประกอบด้วย

- ก. ใช้คำให้การของพยานก่อนชั้นพิจารณาแทนการเบิกความในศาล
- ข. การมีผู้ติดตามเพื่อคอยให้การสนับสนุนทางจิตวิทยา
- ค. เบิกความผ่านโทรทัศน์วงจรปิดหรือการประชุมทางวิดีโอ
- ง. การคัดแปลงหน้าและเสียง
- จ. การกั้นจำเลยหรือสาธารณชนออกจากห้องพิจารณา
- ฉ. การเบิกความโดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อ

การสั่งใช้มาตรการระหว่างพิจารณา ศาลจะพิจารณาถึง

- ก. ลักษณะของอาชญากรรม
- ข. ประเภทของเหยื่อ
- ค. ความสัมพันธ์กับจำเลย
- ง. ระดับของความกลัวและความเครียดของพยาน
- จ. ความสำคัญ of คำเบิกความ

มาตรการระหว่างพิจารณาสามารถถูกจัดกลุ่มได้เป็น 3 ประเภทตามวัตถุประสงค์ของมาตรการเหล่านั้นคือ

ก. มาตรการเพื่อลดความกลัวโดยการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับจำเลย รวมถึงมาตรการต่อไปนี้

ก) การใช้คำให้การก่อนชั้นพิจารณา (ไม่ว่าคำให้การเป็นหนังสือหรือบันทึกเสียง หรือบันทึกวิดีโอ) เป็นอีกทางเลือกหนึ่งแทนการเบิกความในศาล

2) การกั้นจำเลยออกจากห้องพิจารณา

3) การเบิกความโดยโทรทัศน์วงจรปิดหรือการส่งภาพและเสียง
 อย่างเช่น การประชุมทางวิดีโอ

ข. มาตรการเพื่อทำให้จำเลยหรือองค์กรอาชญากรรมติดตามหาตัวตนของพยานได้ยากหรือติดตามหาไม่ได้ ประกอบด้วยมาตรการต่อไปนี้

ก) การเบิกความโดยถูกปกปิดด้วยฉากกั้นม่าน หรือกระจกสะท้อน

ข) การเบิกความโดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อ

ค. มาตรการที่จะจำกัดการเปิดเผยตัวพยานต่อสาธารณชนและความตึงเครียดทางจิตวิทยา

ก) การเปลี่ยนสถานที่และวันเวลาในการพิจารณา

ข) การกั้นสาธารณชนออกจากห้องพิจารณา (โดยใช้กล้องถ่ายทอดภาพ)

ค) การมีผู้ติดตามเพื่อคอยให้การสนับสนุนแก่จำเลย

มาตรการเหล่านี้ อาจถูกใช้เพียงอย่างเดียวหรือร่วมกันเพื่อให้ได้ผลที่ดีที่สุด และในการปรับใช้มาตรการระหว่างพิจารณา ควรใช้วิจารณญาณอย่างเหมาะสมในการชั่งน้ำหนัก ระหว่างความปลอดภัยของพยานกับสิทธิพื้นฐานของจำเลยในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้คณะลูกขุนตีให้คุณค่าต่อคำเบิกความของพยานซึ่งได้รับความคุ้มครองมากเกินไป¹¹⁵

นอกจากมาตรการในการคุ้มครองพยานจะได้กำหนดไว้ในแนวปฏิบัติที่ดี สำหรับการคุ้มครองพยานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรม (Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime 2008) ยังหลายๆ มาตรการก็ตาม แต่ผู้ศึกษาได้ศึกษาต่อไปในแนวปฏิบัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีการกำหนดวิธีการของการนำสืบพยานที่ดี หรือรูปแบบต่างๆ ของคำให้การของพยานมาเป็นมาตรการ เสริมให้รัฐภาคีสมาชิกนำไปปรับประยุกต์ใช้ กล่าวคือ

1. คำให้การก่อนชั้นพิจารณา (Pretrial statements)

ในบางประเทศคำให้การเป็นหนังสือ หรือบันทึกเสียง หรือบันทึกวิดีโอ ที่ให้โดยพยานต่อหน้าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษาที่ไต่สวนมูลฟ้องหรือผู้พิพากษา ตั้งแต่ก่อนชั้นพิจารณาคดี อาจรับฟังเป็นหลักฐานในศาลได้สำหรับกรณีที่เกี่ยวข้องกับบางอย่าง เช่น หากพยานตายก่อนวันพิจารณา เป็นต้น

การอนุญาตให้ใช้คำให้การก่อนชั้นพิจารณาเป็นหลักฐานในศาล สามารถถูกนำมาใช้เป็นมาตรการป้องกันพยานได้ เนื่องจากวิธีนี้จะไม่ทำให้พยานถูกข่มขู่โดยจำเลย แต่การอนุญาตเช่นนี้อาจกระทบต่อสิทธิของจำเลยในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมโดย ปิดกั้น โอกาส โดยตรงที่จำเลยจะได้โต้แย้งคำเบิกความของพยาน หรือหยิบยกประเด็นเพิ่มเติม นอกเหนือจากที่ลูกบันทึกไว้ระหว่างที่พยานมาให้ปากคำ ดังนั้น คำให้การก่อนชั้นพิจารณา อาจได้รับอนุญาตโดยมีเงื่อนไขที่จำเลย หรือทนายจำเลยได้มีโอกาสตรวจสอบและโต้แย้งความน่าเชื่อถือของคำให้การนั้น และเลือกรับฟังในชั้นพิจารณา

2. บุคคลผู้ติดตาม (Accompanying persons)

ศาลอาจอนุญาตให้พยานมีบุคคลอื่นติดตามมาระหว่างการเบิกความ ได้หากพยานมีแนวโน้มว่าจะรู้สึกกระวนกระวายหรือเครียด การมีบุคคลผู้ติดตามเป็นเรื่องปกติ สำหรับพยานที่บอบบาง โดยเฉพาะในอาชญากรรมเกี่ยวกับเพศหรือพยานที่เป็นเด็ก เมื่อการสนับสนุน ทุกด้านทำงานได้ บุคคลผู้ติดตามนั้นต้องเป็นใครสักคนที่เพียงแต่มีข้อมูลพื้นฐานของหลักฐาน

¹¹⁵ Nora V. Demleitner, "Witness protection in criminal cases : anonymity, disguise or other options", American Journal of Comparative Law, vol. 46, 1998, pp. 660 - 661.

ที่พยานจะแสดง และไม่ได้เป็นคู่ความในคดี โดยปกติแล้วบุคคลผู้ติดตามมักจะเป็นผู้ปกครอง ครุ เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือนักบำบัด

3. การปิดบังตัวพยาน (Shielding of the witness)

ฉากกั้น ม่าน หรือกระจกอาจถูกนำมาใช้ในการปิดบังตัวพยานได้ แต่ต้องไม่เป็นการขัดขวางไม่ให้ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ คณะลูกขุนและทนายของคู่ความ อย่างน้อยฝ่ายละคนเห็นตัวพยาน และในทางกลับกัน พยานก็ต้องเห็นคนเหล่านั้น ได้ด้วย การใช้ฉากกั้นทำให้จำเลยเสียโอกาสที่จะเห็นสีหน้าหรือท่าทางของพยาน และโอกาสในการแย้งความน่าเชื่อถือบนพื้นฐานของการแสดงออก แต่ไม่กระทบสิทธิในการซักค้าน

4. การนำตัวจำเลยออกจากห้องพิจารณาและถ่ายทอดภาพและเสียงพยาน เบิกความ (Removal of the defendant from the courtroom and in camera sessions)

ในกรณียกเว้น ศาลอาจสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาระหว่างที่พยานเบิกความได้ มาตรการเช่นนี้ได้กระทบสิทธิในการถามค้านของจำเลยและเพื่อเป็นการชดเชย ภายหลังจากจบช่วงการเบิกความ จำเลยอาจได้รับอนุญาตให้กลับเข้าห้องอ่านบันทึกคำเบิกความ และตั้งคำถามต่อพยาน จากนั้นจึงถูกนำตัวออกไปนอกห้องเพื่อรอการตอบของพยานอีกครั้ง¹¹⁶

หากไม่ใช่ตัวจำเลยที่คุกคามพยาน แต่เป็นบุคคลภายนอก ศาลอาจกันสาธารณชนออกจากห้องพิจารณาได้โดยคู่ความไม่จำเป็นต้องออก

5. การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่¹¹⁷ (Use of modern communications technology)

ในข้อ 18 วรรค 18 ของอนุสัญญาว่าด้วยองค์การอาชญากรรมฯ หรือ United Nations Convention Against Transnational Organized Crime 2000 รัฐภาคีถูกเรียกร้องให้ใช้กฎหมายภายในที่อนุญาตให้มีการเบิกความโดยการประชุมทางวิดีโอทัศน์หรือผ่านสื่อทางเทคโนโลยีอื่นๆ เช่น เครื่องและ โปรแกรมบิดเบือนภาพและเสียง เพื่อป้องกันไม่ให้ตัวตนของพยานถูกเปิดเผยต่อจำเลย และสาธารณชน และสามารถส่ง คำเบิกความของพยานจากศาลในรัฐภาคีที่พยานอยู่ไปยังห้องพิจารณาของศาลในรัฐภาคีที่จำเลยถูกดำเนินคดีได้

¹¹⁶ Stjepan Glušić and others, Protecting Witnesses of Serious Crime : Training Manual for Law Enforcement and Judiciary (Strasbourg, Council of Europe Publishing), 2006, p. 331

¹¹⁷ United Nations, Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime, 2008, p. 36

ก) การบิดเบือนหน้าและเสียงใช้กับกรณีที่จำเลยและพยานรู้จักกัน ในการ อำพรางหน้าอาจใช้วิธีการธรรมดาอย่างการใส่วิก แต่งหน้า หรือใส่แว่นดำได้ หากเบิกความผ่านโทรทัศน์วงจรปิดอาจบิดเบือนภาพ เปลี่ยนหน้าพยานหรือทำให้ภาพหน้าพยานมัวจนจำเลยไม่สามารถจำหน้าได้ เสียงของ คำเบิกความสามารถถูกปรับแต่งและยังคงบันทึกในกระบวนการพิจารณาอย่างเป็นทางการได้ อย่างไรก็ดี กรณีที่จำเลยรู้จักพยาน เนื้อหาของคำเบิกความก็อาจทำให้จำเลยระบุตัวพยานได้

ข) ได้ทันทีโดยให้พยานรับส่งสัญญาณภาพและเสียงกับห้องพิจารณาคู่ความทุกฝ่าย ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ คณะลูกขุน สื่อสารกับพยานได้โดยตรง โดยอาจปกปิดที่อยู่ของพยานและใช้ร่วมกับการบิดเบือนเสียงเพื่อปกปิดตัวตนของพยานอีกที

6. พยานที่ไม่เปิดเผยตัวตน (Anonymous witnesses)

การปกปิดรายละเอียดของข้อมูลเรื่องตัวตนของพยานบางส่วนหรือทั้งหมดไม่ให้จำเลยหรือสาธารณชนรับทราบเป็นการคุ้มครองพยานที่ได้ผล แต่มาตรการนี้ศาลจะสั่งใช้เมื่อพยานขอร้องและอาจถูกอุทธรณ์ยกเลิกได้ ในประเทศที่อนุญาตให้ใช้มาตรการพยานไม่เปิดเผยตัวตน

ก) มีการเก็บบันทึกข้อมูลตัวตนของพยานแยกต่างหากจากบันทึกคำเบิกความ และกระบวนพิจารณา และเก็บในสถานที่ความลับ

ข) กำหนดโทษตามกฎหมายให้แก่การเปิดเผยข้อมูลตัวตนของพยาน

(ก) การไม่เปิดเผยข้อมูลตัวตนบางส่วนหรือโดยจำกัด

กรณีนี้ พยานถูกจำเลยถามคำถามในห้องพิจารณาได้ แต่ไม่จำเป็นต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อ ที่อยู่ หรือที่ทำงาน มาตรการนี้ได้ผลดีเมื่อใช้ไต่สวนคำเบิกความของพยานที่เป็นเจ้าหน้าที่ลับและสาย ซึ่งจะตกอยู่ในอันตรายหากข้อมูลตัวตนที่แท้จริงถูกเปิดเผยต่อสาธารณชน พยานเช่นว่ามักเบิกความในศาล โดยนามสมมติที่เขาหรือเธอเป็นที่รู้จักระหว่างปฏิบัติการกิจ

(ข) การไม่เปิดเผยข้อมูลตัวตนทั้งหมดหรือโดยสมบูรณ์

กรณีนี้ข้อมูลตัวตนของพยานทั้งหมดจะเป็นความลับ พยานจะมายังห้องพิจารณาและเบิกความหลังจาก ปกคลุมตัว หรือผ่านการบิดเบือนเสียง ในทางปฏิบัติ มาตรการเช่นว่าใช้ได้เฉพาะกับผู้พบเห็นอาชญากรรมโดยบังเอิญ ซึ่งมักจะไม่ใช่การดำเนินคดีกับหัวหน้าองค์กร¹¹⁸

¹¹⁸ ในประเทศเยอรมัน เมื่อมีการยินยอมให้ปกปิดข้อมูลตัวตนของพยานทั้งหมด เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะเป็นผู้มาเบิกความในศาลแทนพยาน ระบุว่าพยานเห็นอะไร อย่างไรก็ดี ศาลตัดสินว่าการเบิกความโดยเจ้าหน้าที่แทนพยานตัวจริงให้ถือเป็นพยานบอกเล่า

การเบิกความลักษณะนี้ก็เป็นกรจำกัดสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและการถามค้านของจำเลย ทำให้จำเลยไม่สามารถโต้แย้งความถูกต้องหรือความซื่อตรงของพยานได้ และเพื่อเป็นการชดเชย จำเลยมีสิทธิส่งคำถามเป็นหนังสือฝากเจ้าหน้าที่นำกลับไปถามพยานได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ว่าจำเลยในกรณีเช่นนี้จะหมดโอกาสพิสูจน์คือ

1. ความสัมพันธ์ใดๆ กับจำเลยที่อาจสร้างความลำเอียงให้แก่จำเลยได้

2. ที่มาของเรื่องที่พยานรู้

3. ประวัติส่วนตัวของพยานที่อาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือ (อาการทางจิต ประวัติอาชญากรรม และการโกหกเป็นนิสัย ฯลฯ)

ในแง่ของผลกระทบที่การไม่เปิดเผยข้อมูลตัวตนของพยานก่อนขึ้นต่อสิทธิของจำเลย การปรับใช้มาตรการนั้นควรถูกจัดตั้งตามกฎหมายและเงื่อนไขที่จะใช้ควรถูกนิยามอย่างเคร่งครัด เพื่อถ่วงดุลความต้องการการคุ้มครองพยานและสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมของจำเลย¹¹⁹

(3) การปกป้องตนเอง (Self - protection)

เนื่องจากโครงการให้ความคุ้มครองพยานมีมากพอ จึงมีบางโอกาสที่การปฏิเสธพยานไม่ให้เข้ารับความคุ้มครองทั้งที่มีโครงการเช่นว่าอยู่ หรือพยานไม่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาพยานอาจได้รับการสนับสนุนให้ปกป้องตนเอง ในกรณีที่ภัยคุกคามมีไม่มากนัก เช่น การเสนอเงินช่วยเหลือจำนวนหนึ่งในการให้พยานย้ายไปตั้งหลักแหล่งใหม่ภายในประเทศของตน และเสนอทางเลือกให้รับเข้าโครงการให้ความคุ้มครองอื่น กรณีเช่น พบมากในประเทศที่ประชากรหนาแน่นซึ่งประชาชนสามารถตั้งหลักแหล่งใหม่ได้โดยง่ายโดยไม่ถึงความสนใจของผู้ที่ทำการคุกคามพยานเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยคุ้มครองพยานที่เกี่ยวข้อง อาจอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเกี่ยวกับการย้าย แต่ไม่ต้องรับผิดชอบกรณีใดๆ และไม่มีข้อตกลงอย่างเป็นทางการหรือบันทึกความเข้าใจระหว่างทุกฝ่าย

การใช้มาตรการเช่นว่านี้ อาจส่งผลเป็นการขาดการควบคุมต่อทางเลือกของที่อยู่ใหม่และไม่มีวิธีการจัดการความเสี่ยงที่พยานอาจเผชิญในชุมชนใหม่ได้ เจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมายในบางประเทศจึงเน้นการเกลี้ยกล่อมให้พยานเข้าใจถึงสิ่งที่จะเรียกว่าความมั่นคงได้ พวกเขาทำงานร่วมกับพยานในการประเมินสถานการณ์เสี่ยงต่างๆ และพัฒนามาตรการป้องกัน

¹¹⁹ Doorson v. The Netherlands, Judgment of 26 March 1996 Application No. 20524/92, Reports 1996-II, paras. 72 - 73.

ตนเองที่จะทำให้พยานควบคุมการใช้ชีวิตประจำวันของตนเองได้เป็นอย่างดี และประพฤติปฏิบัติตนเพื่อสนับสนุนมาตรการอื่นๆ ซึ่งถูกดำเนินอยู่โดยหน่วยคุ้มครอง

2. การคุ้มครองพยานตามกฎหมายต่างประเทศ

ระบบการคุ้มครองพยานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะได้รับความปลอดภัย โดยเฉพาะการคุ้มครองสวัสดิภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่มาเป็นพยานเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาให้ได้รับความปลอดภัยจากการคุกคามการประทุษร้าย การข่มขู่ เพื่อให้รัฐได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุดในการพิจารณาคดี อันส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้มีมานานพอสมควรแล้วในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีปัญหาอาชญากรรมและความรุนแรงสูง สำหรับในส่วนของรูปแบบหรือมาตรการให้การคุ้มครองพยานก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา ซึ่งรูปแบบของการคุ้มครองพยานในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมัน และประเทศออสเตรเลีย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลของประเทศสหรัฐอเมริกา

จุดเริ่มต้นของแนวคิดในการให้ความคุ้มครองพยานในประเทศสหรัฐอเมริกามาจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล เพื่อให้การบริหารงานกระบวนการยุติธรรมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพพยานบุคคลสามารถใช้พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลได้ดีกว่าพยานประเภทอื่น ดังนั้น การกระทำใดๆ ต่อบุคคลซึ่งจะเข้ามา หรือเข้ามาเป็นพยาน จึงอาจส่งผลกระทบต่อการให้การ การเบิกความ ถือว่าเป็นความผิดทางอาญา และเป็นการขัดขวางกระบวนการยุติธรรมด้วย (Obstruction of Justice)¹²⁰ สำหรับการคุ้มครองพยานในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นได้จัดให้มีการคุ้มครองพยาน ทั้งก่อน ขณะ และหลังจากดำเนินคดีและถูกใช้เป็นมาตราหนึ่งเพื่อความสำเร็จในการบังคับใช้กฎหมายกับองค์กรอาชญากรรม

ส่วนพัฒนาการของการคุ้มครองพยานในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ก่อนปี ค.ศ. 1971 ประชาชนสหรัฐได้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในงานกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น โดยในชั้นแรกได้เข้ามาเป็นพยาน แต่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลน้อยเพราะมีบทบาทเพียงชี้ตัวผู้ต้องหาและให้การ

¹²⁰ ไพโรจน์ นิยมเดชา, พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 : ศึกษากรณีปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย, สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551, หน้า 56

ในคดีเท่านั้น ต่อมาเมื่ออาชญากรรมในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ขยายตัวมากขึ้น อาชญากรรมธรรมดาได้พัฒนาเป็นองค์กรอาชญากรรม บทบาทของพยานได้ทวีความสำคัญมากขึ้น การข่มขู่พยาน ทำร้ายพยาน และฆ่าพยานเกิดขึ้นมาก ส่งผลต่อการดำเนินคดีโดยตรง กระบวนการยุติธรรมสหรัฐจึงเริ่มให้ความสนใจในเรื่องความปลอดภัยของพยานจากผู้กระทำความผิด ในปี ค.ศ. 1971 กระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดมาตรการ และหลักเกณฑ์ของการคุ้มครองพยานในคดีอาญาขึ้น จุดมุ่งหมายก็เพื่อให้ความปลอดภัยแก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ตลอดจนบุคคลในครอบครัวของพยาน โดยเรียกชื่อโครงการในขณะนั้นว่า “โครงการการให้ความคุ้มครองพยาน” (Witness Security Program) หลังจากนั้น สมาคมอัยการแห่งชาติและกระทรวงยุติธรรมสหรัฐอเมริกาก็ได้ก่อตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือเหยื่อและพยานขึ้น (Witness Assistance Program) ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม (Victim) และให้ความคุ้มครองแก่พยานด้วย

2.1.2 มาตรการทางกฎหมาย

กฎหมายคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลของสหรัฐอเมริกาปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1978 เมื่อมีการบังคับใช้ The Civil Service Reform Act 1978 และได้มีการบัญญัติ Whistleblower Protection Act 1989 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม ค.ศ. 1989 กฎหมายดังกล่าวมีสาระสำคัญเป็นการให้ความคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ (Federal employee) รวมถึงบุคคลที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่รัฐมาก่อน ต่อมาในปี ค.ศ. 1994 ได้มีการแก้ไขกฎหมายอีกครั้งโดยให้ขยายความคุ้มครองรวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐในรัฐวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านสาธารณสุข แต่ไม่รวมถึงเจ้าหน้าที่ด้านข่าวกรอง เช่น FBI ผู้ปฏิบัติงานให้กับรัฐสภา หรือเจ้าหน้าที่ของศาล ซึ่งจะได้รับ ความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับอื่นๆ¹²¹

อย่างไรก็ดีในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายของรัฐบาลกลางหลายฉบับมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลรวมอยู่ด้วย ซึ่งมีทั้งกรณีที่คุ้มครองผู้ให้ข้อมูลที่เป็นลูกจ้างของภาครัฐและกรณีที่คุ้มครองผู้ให้ข้อมูลที่เป็นลูกจ้างของภาคเอกชน ปรากฏในกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานแรงงานและแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยในการประกอบอาชีพ กฎหมายเกี่ยวกับค่าชดเชยแก่คนงานและกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง กฎหมายต่างๆ เหล่านี้ให้ความคุ้มครองโดยห้ามการกระทำโต้ตอบ (reprisal) ต่อลูกจ้างที่เปิดเผยหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับการฝ่าฝืนหรือการละเมิดกฎหมายในเรื่องนั้นๆ โดยมีบทบัญญัติเฉพาะตามกฎหมายแต่ละฉบับเกี่ยวกับลักษณะการให้ความคุ้มครองการเยียวยา กระบวนการยื่นฟ้อง การพิจารณา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลอีกลักษณะหนึ่ง

¹²¹ Drew, Kristine. Whistle Blowing and Corruption an Initial and Comparative Review.p. 14,

คือ ตาม False Claims Act มีลักษณะเป็นการให้รางวัลตอบแทนแก่ลูกจ้างของทางราชการผู้ให้ข้อมูล การกระทำนี้อาจต่อรัฐบาลและผู้ให้ข้อมูลนั้นได้เป็นผู้ฟ้องทางแพ่งในนามของรัฐบาลต่อบุคคลกลาง ได้กระทำการนี้อาจ กรณีตาม False Claims Act นี้ลูกจ้างที่ให้ข้อมูลได้รับความคุ้มครองมิให้ถูกคุกคาม ข่มขู่ ไล่ออก หรือเลือกปฏิบัติด้วยเหตุที่ได้ให้ข้อมูลและฟ้องร้องนั้น¹²²

มลรัฐส่วนใหญ่ของสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล ที่เป็นประโยชน์เช่นกัน โดยส่วนใหญ่จะให้ความคุ้มครองเฉพาะแก่ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นลูกจ้างของภาครัฐ แต่ก็มีหลายมลรัฐที่ขยายความคุ้มครองไปถึงลูกจ้างของภาคเอกชนด้วย ทั้งนี้ ขอบเขตและเนื้อหาของเรื่องที่ทำให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนกระบวนการขึ้นตอน ตามกฎหมายมีความแตกต่างกันไปในแต่ละมลรัฐ กฎหมายของมลรัฐส่วนใหญ่ที่ออกมาหลัง The Civil Service Reform Act of 1978 จะให้ความคุ้มครองแก่การเปิดเผยเกี่ยวกับการบริหารจัดการ โดยไม่ถูกต้อง การใช้จ่ายเงินโดยไม่คุ้มค่า หรือการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้องในลักษณะเดียวกัน กับ The Civil Service Reform Act of 1978 บางมลรัฐให้ความคุ้มครองเฉพาะแก่การเปิดเผยเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมาย บางมลรัฐจำกัดการคุ้มครองเฉพาะแก่การเปิดเผยข้อมูลในบางเรื่องหรือคุ้มครองเฉพาะกลุ่มลูกจ้างตามที่กฎหมายกำหนด

สำหรับกฎหมายระดับรัฐบาลกลางว่าด้วยการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐของ สหรัฐอเมริกานั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สภาคองเกรสจึงได้มีการ พิจารณาออกกฎหมาย The Civil Service Reform Act of 1978 ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญในส่วนของ การคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐอยู่ด้วย และในปี ค.ศ. 1989 ได้มีการออกกฎหมาย The Whistleblower Protection Act of 1989 ซึ่งในการศึกษากฎหมายคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้ศึกษาขอศึกษาในหลักเกณฑ์การให้ความคุ้มครองตาม The Whistleblower Protection Act of 1989 เนื่องจากเป็นกฎหมายระดับรัฐบาลกลางที่เป็นกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล โดยเฉพาะ จึงไม่พิจารณากฎหมายระดับรัฐบาลกลางหรือกฎหมายของมลรัฐต่างๆ ที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐฉบับอื่นๆ

1) การเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐ ตาม The Whistleblower Protection Act of 1989 The Whistleblower Protection Act of 1989 มีที่มาจากการพิจารณาว่าลูกจ้างของรัฐบาลกลาง ที่เปิดเผย ข้อมูลเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับใดๆ หรือมีการบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้อง อย่างร้ายแรง การใช้จ้างเงินโดยไม่คุ้มค่าอย่างมาก การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง หรือ ทรยศ อย่างร้ายแรงและเฉพาะเจาะจงต่อสุขภาพอนามัยหรือความปลอดภัยสาธารณะนั้น มีส่วนช่วยในการ

¹²² พงศ์เทพ จารุสุตินธิ์, การคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการภาครัฐ (Whistleblower Protection) ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา, สืบค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2560, จาก www.lawreform.go.th

ขจัดการฉ้อฉล ความสูญเปล่า การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง¹²³ กฎหมายนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงการคุ้มครองสิทธิลูกจ้างของรัฐบาลกลางเพื่อป้องกันมิให้มีการโต้ตอบต่อลูกจ้างที่เปิดเผยข้อมูลโดยสุจริต และเพื่อช่วยจัดการกระทำผิดภายในรัฐบาล¹²⁴ สำหรับบริบทการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา จะได้กล่าวถึงลักษณะข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล วิธีการเปิดเผยข้อมูล องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนการให้ความคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐ ตามลำดับ

ลักษณะของข้อมูลอันเป็นประโยชน์สาธารณะที่กฎหมายให้ความคุ้มครองข้อมูลใดๆ ที่ลูกจ้างเชื่อโดยสุจริตว่าเป็นการกระทำที่มีขอบด้วยกฎหมาย กฎข้อบังคับหรือการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ หรือการไม่ปฏิบัติหน้าที่ หรือการกระทำที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของส่วนรวม ซึ่งฝ่าฝืนกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับใดๆ ในเรื่องดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลเป็นการเปิดเผยข้อมูลจากลูกจ้างของรัฐบาลกลาง ผู้ที่เคยเป็นลูกจ้างของรัฐบาลกลาง หรือผู้สมัครเข้าทำงานในรัฐบาลกลาง (Public federal) แต่ไม่ครอบคลุมถึงลูกจ้างในหน่วยงานรัฐอื่นๆ เช่น เจ้าหน้าที่หน่วยข่าวกรอง (F.B.I.) เจ้าหน้าที่สภาองเกรส (congressional) เจ้าหน้าที่ศาล แต่อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่เหล่านี้จะได้รับการคุ้มครองในระดับพื้นฐานจากกฎหมายที่มีลักษณะเดียวกัน สำหรับองค์กรที่บังคับการให้เป็นไปตาม The Whistleblower Protection Act of 1998 ได้แก่ เป็นการเปิดเผยข้อมูลจากลูกจ้างของรัฐบาลกลาง ผู้ที่เคยเป็นลูกจ้างของรัฐบาลกลาง หรือผู้สมัครเข้าทำงานในรัฐบาลกลาง (Public federal) แต่ไม่ครอบคลุมถึงลูกจ้างในหน่วยงานรัฐอื่นๆ เช่น เจ้าหน้าที่หน่วยข่าวกรอง (F.B.I.) เจ้าหน้าที่สภาองเกรส (congressional) เจ้าหน้าที่ศาล แต่อย่างไรก็ดีเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะได้รับการคุ้มครองในระดับพื้นฐานจากกฎหมายที่มีลักษณะเดียวกัน สำหรับองค์กรที่บังคับการให้เป็นไปตาม The Whistleblower Protection Act of 1998 ได้แก่

(1) คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม (The Merit Systems Protection Board)

เป็นหน่วยงานกึ่งตุลาการที่เป็นอิสระในฝ่ายบริหารของรัฐบาลกลาง นำโดยคณะกรรมการบริหารสามคนที่แต่งตั้งโดยประธานาธิบดี ด้วยคำแนะนำและยินยอมของวุฒิสภา ประกอบด้วยประธานหนึ่งคน รองประธานหนึ่งคน และสมาชิกอีกหนึ่งคน คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมมีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปีเพียงวาระเดียว ประธานาธิบดีอาจถอดถอนคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมด้วยเหตุหย่อนประสิทธิภาพ ประมาทในหน้าที่ หรือความประพฤติไม่สมควรก็ได้ คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

¹²³ Public Law No. 101 – 12, Section 2 (a).

¹²⁴ Public Law No. 101 – 12, Section 2 (b).

- ก. คู่มือระบบคุณธรรมของรัฐบาลกลางจากกรณีเล่นพรรคเล่นพวก
ในทางการเมืองและจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices)
- ข. คู่มือรองลูกจ้างจากการบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องของหน่วยงาน
ฝ่ายบริหารเพื่อประกันว่าหน่วยงานมีการจ้างงานโดยสอดคล้องกับหลักการของระบบคุณธรรม
- ค. พิจารณาวินิจฉัยการอุทธรณ์ของลูกจ้างเกี่ยวกับคำสั่งของหน่วยงาน
(Personnel action) ที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม เป็นต้น ว่าคำสั่งถอดถอน
พนักงาน หรือลดขั้นเงินเดือน
- ง. พิจารณาวินิจฉัยการอุทธรณ์คำวินิจฉัยทางปกครองที่กระทบต่อสิทธิ
หรือประโยชน์ของบุคคลภายใต้ระบบการเกษียณอายุราชการ (The Civil Service Retirement)
หรือระบบการเกษียณอายุของลูกจ้างของรัฐบาลกลาง (The Civil Service Retirement)
- จ. พิจารณาวินิจฉัยการร้องเรียนของลูกจ้างที่ขึ้นตามกฎหมาย The
Whistleblower Protection Act, The Uniformed Services Employment and Reemployment Rights
Act The Veterans Employment Opportunities Act และ The Presidential and Executive Office
Accountability Act
- ฉ. พิจารณาวินิจฉัยกรณีที่เสนอโดยที่ปรึกษาพิเศษ (The Special Counsel)
ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ฟ้องร้องในเรื่องการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (Prohibited personnel practices)
และเรื่องการฝ่าฝืน The Hatct Act
- ช. พิจารณาวินิจฉัยคำร้องขอให้ตรวจสอบข้อบังคับของสำนักงาน
บริหารจัดการบุคลากร (The Office of Personnel Management)
- ซ. ศักยภาพราชการพลเรือนของรัฐบาลกลางและระบบคุณธรรมอื่นๆ
ในงานด้านการบริหาร
- ทั้งนี้ คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมไม่มีเขตอำนาจหน้าที่
ในเรื่องดังต่อไปนี้
- ก. การพิจารณาวินิจฉัยข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติ (เนื่องจาก
อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการว่าด้วยโอกาสในการจ้างงานที่เท่าเทียม (The Equal Employment
Opportunity Commission) เว้นแต่กรณีการอุทธรณ์คำสั่งของหน่วยงาน (Personnel action) ต่อคณะกรรมการ
พิทักษ์ระบบคุณธรรมที่มีการหยิบยกเรื่องการเลือกปฏิบัติ

ข. การเจรจาและแก้ไขข้อพิพาท ข้อร้องเรียนการปฏิบัติเกี่ยวกับแรงงานที่ไม่เป็นธรรมและการยกเว้นคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ (เนื่องจากอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานแรงงานสัมพันธ์แห่งรัฐบาลกลาง (The Federal Labor Relations Authority))

ค. การให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจ้างงาน การสอบ การเจ้าหน้าที่ การเกษียณ และสิทธิประโยชน์ (เนื่องจากอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานบริหารจัดการบุคลากร (The Office of Personnel Management))

ง. การสอบสวนข้อกล่าวหาเกี่ยวกับกิจกรรมที่ต้องห้ามตามกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับข้าราชการพลเรือน (เนื่องจากอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษ (The Office Of Special Counsel))

จ. การพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์จากภาคอุตสาหกรรมของเอกชน ท้องถิ่น เมือง หรือลูกจ้างของมลรัฐ

(2) สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษ (The Office of Special Counsel)

สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษถูกจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย The Civil Service Reform Act of 1978 โดยเป็นหน่วยงานหนึ่งของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม มีที่ปรึกษาพิเศษ (The Special Counsel) เป็นหัวหน้า โดยประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งที่ปรึกษาพิเศษด้วยคำแนะนำและยินยอมของวุฒิสภา มีวาระการดำรงตำแหน่งห้าปี ที่ปรึกษาพิเศษมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษ ต่อมาเมื่อมีการออก The Whistleblower Protection Act of 1989 ได้แยกสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษออกจากคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1989 สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษตามกฎหมาย The Whistleblower Protection Act of 1989 จึงกลายเป็นหน่วยงานอิสระในฝ่ายบริหารของรัฐบาลกลาง สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

ก. การรับเรื่อง สอบสวน และยื่นฟ้องต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลของลูกจ้างของรัฐบาลกลางเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับใดๆ หรือมีการบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องอย่างร้ายแรง การใช้จ่ายเงินโดยไม่คุ้มค่าอย่างมาก การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง หรือกีดกันตราอย่างร้ายแรงและเฉพาะเจาะจงต่อสุขภาพอนามัยหรือความปลอดภัยสาธารณะ

ข. การรับเรื่อง สอบสวน และยื่นฟ้องต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมในข้อกล่าวหาจากลูกจ้างของรัฐบาลกลางเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) ที่หน่วยงานหรือหัวหน้างานกระทำต่อลูกจ้างอันเป็นการโต้ตอบต่อการที่ลูกจ้างนั้นเปิดเผยข้อมูล

ค. การได้รับรายงานจากหน่วยงานและหรือหัวหน้างานที่ถูกกล่าวหาว่า ได้มีการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) ต่อลูกจ้างผู้ให้ข้อมูล และหากมีเหตุผลอันสมควรก็มีอำนาจดำเนินการให้ได้มาซึ่งคำสั่งแก้ไขให้ถูกต้อง (Corrective action) จากหน่วยงานนั้นเอง หรือจากคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม

ง. การยื่นฟ้องต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งคำสั่งลงโทษทางวินัย (disciplinary action) แก่ผู้ที่กระทำการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (Prohibited Personnel practices)

จ. การจัดหาหน่วยงานอื่นที่จะให้ลูกจ้างผู้ได้รับผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) ได้ย้ายไปทำงาน

(3) วิธีการเปิดเผยข้อมูล

เมื่อบุคคลผู้ให้ข้อมูลเชื่อโดยสุจริตว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงและเชื่ออย่างสมเหตุสมผลว่ามีการกระทำไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมีการบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องอย่างร้ายแรง (gross mismanagement) การใช้จ่ายเงินโดยไม่คุ้มค่าอย่างมาก (gross waste of funds) การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (abuse of authority) หรือกีดกันหรือข่มขู่อย่างร้ายแรงและเฉพาะเจาะจงต่อสุขภาพอนามัย หรือความปลอดภัยสาธารณะเกิดขึ้น อาจเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อที่ปรึกษาพิเศษ (The Special Counsel) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบของหน่วยงาน (The Inspector General) หรือลูกจ้างที่หัวหน้าหน่วยงานแต่งตั้งให้ทำหน้าที่รับเรื่องการเปิดเผยข้อมูลนั้น¹²⁵ การเปิดเผยเรื่องดังกล่าวต้องเป็นกรณีที่ไม่มีความเสียหายห้ามไว้ หรือไม่มีคำสั่งทางบริหาร (Executive order) กำหนดให้เก็บเป็นความลับเพื่อประโยชน์แก่ความมั่นคงภายในหรือการดำเนินงานด้านการต่างประเทศ¹²⁶

เมื่อได้รับข้อมูลดังกล่าว ที่ปรึกษาพิเศษจะต้องตรวจสอบและวินิจฉัยว่าข้อมูลนั้นมีความเป็นไปได้อย่างมากหรือไม่ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง¹²⁷ ในกรณีนี้สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจะมีหน่วยดูแลการเปิดเผยข้อมูล (Disclosure Unit) ทำหน้าที่รับเรื่องและตรวจสอบข้อมูลที่ลูกจ้างเปิดเผยว่าเป็นไปตามลักษณะที่กำหนดในกฎหมายหรือไม่ เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลดังกล่าวมีมูลความจริงหรือไม่โดยประกอบการพิจารณาปัจจัยต่างๆ สำหรับการเปิดเผยข้อมูลจากผู้ที่ไม่เปิดเผยตัวโดยทั่วไปสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจะไม่รับพิจารณา ซึ่งสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจะส่งเรื่องนั้นไปยังฝ่ายตรวจสอบทั่วไปให้หน่วยงานที่เหมาะสมต่อไป รวมถึงกรณีการเปิดเผยข้อมูลจากลูกจ้างของคณะกรรมการบริการไปรษณีย์ (The U.S. Postal Service and the Postal Rate Commission)

¹²⁵ U.S.C. 1213 (a).

¹²⁶ U.S.C. 1213 (i).

¹²⁷ 5 U.S.C. 1213 (b).

ทหารในกองทัพสหรัฐ ลูกจ้างของมตรัฐที่ปฏิบัติงานภายใต้การมอบหมายของรัฐบาลกลาง และลูกจ้างของบุคคล หรือบริษัทที่รับเหมาทำงานให้กับรัฐบาลกลาง¹²⁸

หากที่ปรึกษาพิเศษพิจารณาแล้วเห็นว่าข้อมูลที่เปิดเผยนั้นมีมูล การกระทำความผิดจริง ก็จะดำเนินการต้องส่งข้อมูลนั้น ไปยังหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ทำการสอบสวนในเรื่องนั้น โดยต้องส่งรายงานการสอบสวนเป็นหนังสือกลับมายังที่ปรึกษาพิเศษภายในหกสิบวันนับแต่วันได้รับเรื่องจากที่ปรึกษาพิเศษหรือภายในเวลาที่มากกว่านั้นตามแต่ตกลงกับที่ปรึกษาพิเศษ ทั้งนี้ ที่ปรึกษาพิเศษจะให้หัวหน้าหน่วยงานทำการสอบสวนและส่งรายงานการสอบสวนแต่เฉพาะกรณีข้อมูลที่เปิดเผยโดยลูกจ้าง ผู้ที่เคยเป็นลูกจ้าง หรือผู้สมัครเข้าทำงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลนั้น หรือเป็นกรณีที่ข้อมูลที่เปิดเผยเกี่ยวข้องกับหน้าที่และความรับผิดชอบของลูกจ้างนั้น¹²⁹

กรณีที่ที่ปรึกษาพิเศษเห็นว่าข้อมูลนั้น ไม่มีมูลที่จะดำเนินการที่ปรึกษาพิเศษอาจส่งข้อมูลไปยังหัวหน้าหน่วยงานซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อมูลนั้น (เว้นแต่กรณีที่ข้อมูลนั้นไม่อาจส่งไปยังหัวหน้าหน่วยงานโดยปราศจากความยินยอมของผู้เปิดเผยข้อมูล) เมื่อได้รับข้อมูลดังกล่าวหัวหน้าหน่วยงานนั้นจะต้องแจ้งเป็นหนังสือแก่ที่ปรึกษาพิเศษภายในเวลาอันสมควรว่าได้กระทำการใดและจะแล้วเสร็จเมื่อใด ซึ่งที่ปรึกษาพิเศษจะต้องแจ้งรายงานของหัวหน้าหน่วยงานแก่ผู้เปิดเผยข้อมูล แต่หากที่ปรึกษาพิเศษเห็นควรไม่ส่งข้อมูลที่ได้รับ ไปยังหัวหน้าหน่วยงานที่ปรึกษาพิเศษต้องส่งเรื่องคืนแก่ผู้ให้ข้อมูลและแจ้งถึงเหตุผลที่ไม่ดำเนินการต่อไป รวมทั้งระบุหน่วยงานที่มีอำนาจรับเรื่องการเปิดเผยข้อมูลนั้น หากผู้เปิดเผยข้อมูลนั้นประสงค์ที่จะยื่นเรื่องต่อไป¹³⁰ และในรายงานการสอบสวนจะต้องมีการตรวจสอบและลงนาม โดยหัวหน้าหน่วยงาน ประกอบด้วยสรุปพื้นฐานที่มาของการสอบสวน รายละเอียดการสอบสวน สรุปพยานหลักฐานที่ได้รับ รายงานเรื่องที่มีการฝ่าฝืนกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ และรายละเอียดของสิ่งที่ต้องปฏิบัติจากผลการสอบสวนนั้น เช่น การเปลี่ยนกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ หรือทางปฏิบัติ การให้ลูกจ้างที่เดือนร้อนนั้นกลับคืนฐานะเดิม การลงโทษทางวินัย และการส่งเรื่องให้อัยการในกรณีที่มีการฝ่าฝืนการอาญา (Criminal violation)¹³¹

¹²⁸ <http://www.psc.gpv>

¹²⁹ U.S.C. 1213 (c).

¹³⁰ 5 U.S.C. 1213 (g) (2) (3).

¹³¹ 5 U.S.C. 1213 (d).

เมื่อที่ปรึกษาพิเศษได้รับรายงานการสอบสวน จะต้องส่งสำเนารายงานการสอบสวนให้แก่ผู้ร้อง (มีกรณียกเว้นที่ไม่ต้องส่งสำเนาให้ผู้ร้อง คือ กรณีที่ผลการสอบสวนของหน่วยงานพบว่ามีการฝ่าฝืนทางอาญาที่ต้องส่งเรื่องให้อัยการ)¹³² ซึ่งผู้ร้องอาจยื่นข้อคิดเห็นต่อรายงานการสอบสวนนั้น ไปยังที่ปรึกษาพิเศษภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนารายงานการสอบสวน ที่ปรึกษาพิเศษจะต้องตรวจสอบการสอบสวนและสรุปผลการสอบสวนว่าถูกต้องตามหลักเกณฑ์หรือไม่ จากนั้นที่ปรึกษาพิเศษจะส่งรายงานการสอบสวน ข้อคิดเห็นของผู้ร้อง และข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะใดๆ ของที่ปรึกษาพิเศษเอง ไปยังประธานาธิบดีและคณะกรรมการของสภาองเกรส ที่มีอำนาจเหนือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้น ในกรณีที่ที่ปรึกษาพิเศษไม่ได้รับรายงานการสอบสวนของหน่วยงานภายในเวลาที่กำหนด ที่ปรึกษาพิเศษจะต้องส่งสำเนาของข้อมูลที่ส่งแก่หัวหน้าหน่วยงานนั้นไปยังประธานาธิบดีและคณะกรรมการของสภาองเกรสที่มีอำนาจเหนือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นพร้อมทั้งข้อมูลแสดงถึงการที่หัวหน้าหน่วยงานไม่ส่งรายงานการสอบสวน¹³³

สำหรับกรณีที่ที่ปรึกษาพิเศษได้รับข้อมูลจากบุคคลซึ่งมิได้เป็นลูกจ้างผู้ที่ไม่เคยเป็นลูกจ้าง หรือมิได้เป็นผู้สมัครเข้าทำงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลนั้น ที่ปรึกษาพิเศษก็อาจส่งข้อมูลไปยังหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลนั้น ซึ่งหัวหน้าหน่วยงานนั้นจะต้องแจ้งเป็นหนังสือแก่ที่ปรึกษาภายในเวลาอันสมควรว่าได้กระทำการใด และจะแล้วเสร็จเมื่อใด ซึ่งที่ปรึกษาพิเศษจะต้องแจ้งรายงานของหัวหน้าหน่วยงานแก่บุคคลผู้ให้ข้อมูล หากที่ปรึกษาพิเศษไม่ส่งข้อมูลที่ได้รับไปยังหัวหน้าหน่วยงาน ก็จะต้องส่งเรื่องคืนให้แก่บุคคลผู้ให้ข้อมูล¹³⁴ ที่ปรึกษาพิเศษไม่อาจเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับตัวบุคคลผู้ซึ่งเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับใดๆ หรือมีการบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องอย่างร้ายแรง การใช้จ่ายเงินโดยไม่คุ้มค่าอย่างมาก การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง หรือกษัตริย์อย่างร้ายแรงและเฉพาะเจาะจงต่อสุขภาพอนามัยหรือความปลอดภัยสาธารณะ โดยมิได้รับความยินยอมจากบุคคลผู้ซึ่งเปิดเผยข้อมูลนั้น ยกเว้นกรณีที่ที่ปรึกษาพิเศษวินิจฉัยว่าการเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับตัวบุคคลนั้นมีความจำเป็นอันเนื่องมาจากกษัตริย์ต่อสุขภาพอนามัย อันหรือความปลอดภัยสาธารณะที่ใกล้จะถึง หรือการฝ่าฝืนทางอาญาใดๆ ที่ใกล้จะเกิดขึ้น¹³⁵

¹³² 5 U.S.C. 1213 (f).

¹³³ 5 U.S.C. 1213 (e).

¹³⁴ 5 U.S.C. 1213 (g) (1).

¹³⁵ 5 U.S.C. 1213 (h).

ในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดดังกล่าว หากเกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวกรองต่างชาติ หรือมีกฎหมาย คำสั่งทางบริหารห้ามเปิดเผยข้อมูลไว้ที่ปรึกษาพิเศษจะต้องส่งข้อมูลนั้นให้แก่ที่ปรึกษาด้านความมั่นคงภายใน (The National Security Advisor) คณะกรรมการถาวรว่าด้วยการข่าวกรอง (The Permanent Select Committee on Intelligence) ของสภาผู้แทนราษฎร และคณะกรรมการว่าด้วยการข่าวกรอง (The Select Committee on Intelligence) ของวุฒิสภา เพื่อวินิจฉัยว่าจะดำเนินการกับข้อมูลนั้นต่อไปอย่างไร¹³⁶

2) ผลบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐ

สภาพปัญหาเมื่อผู้ให้ข้อมูลได้เปิดเผยข้อมูลต่อรัฐอันจะตามมาซึ่งการบังคับใช้มาตรการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐต่อไปคือ เมื่อผู้ให้ข้อมูลนำข้อมูลภายในองค์กรมาเปิดเผย ผู้ให้ข้อมูลนั้นอาจได้รับการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) ซึ่งมีข้อพิจารณาดังนี้

(1) การกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices)

ใน Civil Service Reform Act 1987 ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย Whistleblower Protection Act 1989 ได้บัญญัติเรื่องการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) ซึ่งได้แก่ การที่ผู้มีอำนาจออกคำสั่งของหน่วยงาน (personnel action) ใดๆ จะต้องไม่ใช่อำนาจนั้นในลักษณะที่เป็น¹³⁷

- ก. การเลือกปฏิบัติในลักษณะต่างๆ
- ข. การบังคับเกี่ยวกับการทำกิจกรรมทางการเมืองของลูกจ้าง หรือกระทำการโต้ตอบลูกจ้างที่ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง
- ค. การหลอกลวงหรือจงใจขัดขวางบุคคลในการแข่งขันเข้าทำงาน
- ง. การมีอิทธิพลเหนือบุคคลใดๆ ให้ถอนตัวจากการแข่งขันเข้ารับตำแหน่งหรือทำให้บุคคลอื่นใดเสียโอกาสในการเข้าทำงาน
- จ. การให้ความชอบหรือประโยชน์แก่ลูกจ้างหรือผู้สมัครเข้าทำงาน โดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ เพื่อเพิ่มหรือลดโอกาสในการเข้าทำงาน
- ฉ. การกระทำหรือละเว้นการกระทำเป็นการออกคำสั่งของหน่วยงาน (personnel action) หรือขู่ว่าจะกระทำเช่นนั้นต่อลูกจ้างเพราะเหตุที่ลูกจ้างเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการฝ่าฝืน กฎหมาย การบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องอย่างร้ายแรง และเรื่องอื่นๆ

¹³⁶ 5 U.S.C. 1213 (j).

¹³⁷ 5 U.S.C. 2302 (b).

ข. กระทบกระทำการหรือละเว้นการกระทำที่เป็นการออกคำสั่ง (personnel action) หรือขู่ว่าจะกระทำเช่นนั้นต่อลูกจ้างเพราะเหตุที่ลูกจ้างได้อุทธรณ์ ร้องเรียนหรือใช้สิทธิแก้ไขข้อข้องใจ

ข. การกระทำหรือละเว้นการกระทำที่เป็นการออกคำสั่งของหน่วยงาน (personnel action) ต่อลูกจ้างอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับที่เป็นไปตามหลักการของระบบคุณธรรม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่ากรณีทีหน่วยงานของรัฐบาลกลางหรือหัวหน้างานในหน่วยงานนั้นได้ กระทำการอันเป็นการโต้ตอบต่อลูกจ้างเพราะเหตุที่ลูกจ้างเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการฝ่าฝืน กฎหมาย การบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องอย่างร้ายแรง และเรื่องอื่นๆ นั้น เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องบุคลากร (Prohibited personnel practices)

นอกจากนี้ Whistleblower Protection Act 1989 ได้กำหนดหลักเกณฑ์กระบวนการสอบสวนและพิจารณาเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (Prohibited personnel practices) โดยองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองการให้ข้อมูลแก่รัฐ อันได้แก่ สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษและคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมซึ่งจะได้พิจารณาในส่วนต่อไป

(2) การร้องเรียนการถูกโต้ตอบอันเนื่องมาจากการเปิดเผยข้อมูล (Reprisal Matters)¹³⁸

ในกรณีลูกจ้างของรัฐบาลกลาง ผู้ซึ่งเคยเป็นลูกจ้างของรัฐบาลกลาง หรือผู้สมัครเข้าทำงานในรัฐบาลกลางนั้นเชื่อว่า มีการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (Prohibited personnel practices) อันเกิดขึ้นในหน่วยงานของรัฐบาลกลาง สามารถร้องเรียนเป็นหนังสือต่อสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษ โดยอาจกรอกแบบฟอร์มคำร้องที่สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจัดไว้ให้โดยไม่ต้องดำเนินการผ่านทนายความ สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจะสอบสวนข้อร้องเรียน โดยการสอบสวนของหน่วยตรวจสอบข้อร้องเรียน (Complaints Examining Unit) ทำหน้าที่ตรวจสอบเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) จะวิเคราะห์ข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร รวมถึงข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการกระทำอื่นที่ต้องห้าม โดยกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับราชการพลเรือน หน่วยตรวจสอบข้อร้องเรียนอาจติดต่อกับผู้ร้องเรียนเพื่อให้เข้าใจข้อร้องเรียนอย่างชัดเจน และอาจมีการไต่สวนเพิ่มเติมภายหลัง การสอบสวนเบื้องต้น หน่วยตรวจสอบข้อร้องเรียนจะส่งเรื่องที่ข้อร้องเรียนมีความสมบูรณ์ไปยังหน่วยใดหน่วยหนึ่งในสามหน่วยของฝ่ายสอบสวนและฟ้องร้อง แต่ละหน่วยจะทำการสอบสวนเพื่อตรวจสอบข้อร้องเรียนและพยานที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบและวิเคราะห์ทางกฎหมายว่ามีการฝ่าฝืน กฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับหรือไม่

¹³⁸ 5 U.S.C. 1214-1215.

และเรื่องนั้นจำเป็นต้องมีคำสั่งแก้ไขให้ถูกต้อง (corrective action) คำสั่งลงโทษทางวินัย (disciplinary action) หรือทั้งสองอย่างหรือไม่

สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษยังมีหน่วยแก้ไขข้อขัดแย้งที่เป็นทางเลือก (Alternative Dispute Resolution Unit) โดยหลังจากการตรวจสอบของหน่วยตรวจสอบข้อร้องเรียน สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจะเสนอทางเลือกด้วยวิธีการไกล่เกลี่ย การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ขึ้นกับความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายผู้ร้องเรียนและหน่วยงานที่จ้างงาน หากทั้งสองฝ่ายเห็นชอบที่จะไกล่เกลี่ย ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก หารือกัน เพื่อนำไปสู่ข้อตกลงที่เห็นของร่วมกัน ทั้งนี้ สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษอาจเจรจากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นในระหว่างขั้นตอนใดๆ อันจะนำไปสู่ข้อตกลงที่ยอมรับได้แก่ ทุกฝ่าย เพื่อให้ได้มาซึ่งคำสั่งแก้ไขให้ถูกต้อง (Corrective action) และหรือ คำสั่งลงโทษทางวินัย (disciplinary action)

ในกรณีที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้น ไม่เยียวยาการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) ตามการเรียกร้องของสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษ สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษอาจยื่นฟ้องต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมโดยกล่าวหาว่ามีเหตุผลอันสมควรที่เชื่อว่าการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) เกิดขึ้น มีคำสั่งแก้ไขให้ถูกต้อง (corrective action) ซึ่งได้แก่ การให้กลับเข้าทำงานตามเดิม การยกเลิกคำสั่งพักงาน และการกลับแก้อื่นๆ การชดใช้ค่าเสียหาย การจ่ายคืนค่ารักษาและค่าใช้จ่ายและความเสียหายอื่นๆ สำหรับในกรณีคำสั่งลงโทษทางวินัย (Disciplinary action) สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจะยื่นฟ้องต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งคำสั่งลงโทษทางวินัย (disciplinary action) ต่อผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการกระทำที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) บุคลากรที่คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมวินิจฉัยว่าได้กระทำการที่ไม่ถูกต้องต่อบุคลากร (prohibited personnel practices) อาจถูกถอดถอน ลดขั้นพักงาน ย้าย ตักเตือน หรือถูกปรับก็ได้

นอกจากนี้ คู่กรณี สำนักงานบริหารจัดการบุคลากร (The Office of Personnel Management) หรือที่ปรึกษาพิเศษ อาจยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมเต็มคณะในกรุงวอชิงตันดีซีเพื่อตรวจสอบคำวินิจฉัยเบื้องต้นอีกครั้ง คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมเต็มคณะเป็นที่สุด อย่างไรก็ตามคำวินิจฉัยอันเป็นที่สุดของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมไม่ว่าจะเป็นคำวินิจฉัยเบื้องต้นที่ถึงที่สุด คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมในการยื่นขอให้ตรวจสอบอีกครั้ง หรือคำวินิจฉัยที่ถึงที่สุดที่ออกโดยคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมเต็มคณะในกรุงวอชิงตันดีซี อาจมีการอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ประจำรัฐบาลกลาง (The United States Court of Appeals for the Federal Circuit) ได้ต่อไป

ลูกจ้างของรัฐบาลกลาง ผู้ที่เคยเป็นลูกจ้างของรัฐบาลกลาง และผู้สมัครเข้าทำงานในรัฐบาลกลางที่ได้ร้องเรียนว่าตนตกอยู่ภายใต้คำสั่งของหน่วยงาน (personnel action) อันเนื่องมาจากการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับใดๆ หรือมีการบริหารจัดการที่ไม่ถูกต้องอย่างร้ายแรง การใช้จ่ายเงินโดยไม่คุ้มค่าอย่างมาก การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้องหรือยกยั้นตราอย่างร้ายแรงและเฉพาะเจาะจงต่อสุขภาพอนามัยหรือความปลอดภัยสาธารณะ อาจยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมเพื่อร้องขอให้มีการแก้ไขคำสั่งของหน่วยงานให้ถูกต้อง (corrective action) การใช้สิทธิในการอุทธรณ์ด้วยตนเอง (Individual Right of Action) จะต้องมีการร้องขอให้มีการแก้ไขคำสั่งให้ถูกต้อง (corrective action) จากสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษก่อน การอุทธรณ์ของลูกจ้างต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมอาจกระทำหลังจากสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษได้ดำเนินการเรื่องที่กำลังกล่าวหาว่ามีการโต้ตอบต่อการให้ข้อมูลเสร็จสิ้น หรือหลังจากสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษมิได้แจ้งต่อผู้ร้องเรียนภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องการกล่าวหาว่ามีการโต้ตอบต่อการให้ข้อมูล ทั้งนี้ คณะกรรมการพิทักษ์พิเศษระบบคุณธรรมอาจปฏิเสธไม่รับเรื่องที่มีได้มีการเรียนต่อสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษก่อน¹³⁹ ลูกจ้างอาจร้องขอต่อคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมเพื่อให้ระงับคำสั่งของหน่วยงาน (Personnel action) ไว้ก่อนในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมในเรื่องที่ลูกจ้างใช้สิทธิอุทธรณ์ด้วยตนเองเพื่อร้องขอให้มีการแก้ไขคำสั่งให้ถูกต้อง (corrective action)¹⁴⁰

ผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐซึ่งได้ยื่นข้อร้องเรียนการถูกโต้ตอบอันเนื่องมาจากการเปิดเผยข้อมูล (Whistleblower) ต่อสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจะได้รับการตอบรับอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

ก. จดหมายแจ้งการรับข้อร้องเรียนและระบุถึงเจ้าหน้าที่ที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการในเรื่องนั้น พร้อมด้วยแผ่นข้อมูลที่อธิบายว่าจะมีการดำเนินการอย่างไรต่อข้อร้องเรียน

ข. การรายงานความคืบหน้าเมื่อครบเก้าสิบวัน และทุกๆ หกสิบวัน

ค. จดหมายแจ้งการส่งเรื่องไปยังฝ่ายสอบสวนและฟ้องร้อง (Investigation and Prosecution Division) เพื่อการตรวจสอบเพิ่มเติม พร้อมด้วยแผ่นข้อมูลเกี่ยวกับการสอบสวนและกระบวนการตรวจสอบตามกฎหมาย (หรืออาจเป็นจดหมายเชิญผู้ร้องเรียนให้เข้าร่วมในการไต่ถามซึ่งเป็นทางเลือกอย่างหนึ่ง)

¹³⁹ 5 U.S.C. 1221.

¹⁴⁰ 5 U.S.C. 1221(c) (1).

ง. จดหมายแจ้งกำหนดการวินิจฉัยเบื้องต้น พร้อมด้วยโอกาสในการยื่นเรื่องเพิ่มเติมเมื่อหน่วยตรวจสอบข้อร้องเรียนเสนอที่จะสิ้นสุดเรื่องโดยไม่มีการเยียวยาหรือไม่ส่งไปยังฝ่ายสอบสวนและฟ้องร้อง

จ. จดหมายแจ้งว่าสำนักงานที่ปรึกษาพิเศษจะไม่ดำเนินการต่อไป เพราะไม่มีเขตอำนาจในเรื่องนั้น

นอกจากมาตรการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐโดยการกำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถร้องเรียนการถูกโต้ตอบอันเนื่องมาจากการเปิดเผยข้อมูล (reprisal matters) แล้วยังปรากฏรายละเอียดอื่นๆ อันอาจถือได้ว่าเป็นการให้ความคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลแก่รัฐ อันได้แก่

ก. คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมมีอำนาจออกคำสั่งเพื่อคุ้มครองพยานหรือบุคคลอื่นๆ ว่าการคุกคามในระหว่างการสอบสวนของที่ปรึกษาพิเศษหรือในระหว่างกระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม¹⁴¹

ข. คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมอาจกำหนดให้ลูกจ้างของรัฐบาลกลางที่คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมวินิจฉัยว่าถูกโต้ตอบอันเนื่องมาจากการเปิดเผยข้อมูลได้ย้ายไปอยู่หน่วยงานทางบริหารอื่นในตำแหน่งระดับเดียวกันกับที่เดิม¹⁴²

(3) คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมมีคำสั่งแก้ไขให้ถูกต้อง (corrective action)

ในเรื่องที่ลูกจ้างใช้สิทธิอุทธรณ์ด้วยตนเอง เพื่อร้องขอให้มีการแก้ไขให้ถูกต้อง (corrective action) คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมอาจกำหนดค่าทนายความรวมถึงค่าใช้จ่ายอันสมควรอื่นใดให้แก่ลูกจ้าง¹⁴³

ก. ลูกจ้างของรัฐบาลกลางได้เลือกที่จะร้องเรียนการถูกโต้ตอบอันเนื่องจากการเปิดเผยข้อมูลตามกฎหมายนี้แล้ว ลูกจ้างนั้นยังมีสิทธิได้รับการเยียวยาตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายอื่นด้วย¹⁴⁴ ตัวอย่างเช่น สิทธิตาม The Clean Water Act¹⁴⁵

¹⁴¹ 5 U.S.C. 1204 (e) (1). (B) (i).

¹⁴² 5 U.S.C. 3352.

¹⁴³ 5 U.S.C. 1221(g).

¹⁴⁴ 5 U.S.C. 1222.

¹⁴⁵ Bruce D. Fisher, "The Whistleblower Protection Act of 1989: A False Hope for Whistleblowers", 43 Rev.355, (1991), p. 405.

ข. ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับตัวบุคคลให้ข้อมูลที่ได้มาร้องเรียน การถูกโต้ตอบอันเนื่องมาจากการเปิดเผยข้อมูล (reprisal matters) จะไม่ถูกเปิดเผยโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล เว้นแต่ที่ปรึกษาพิเศษเห็นว่ามิถนอันตรายที่ใกล้จะถึงต่อสุขภาพอนามัย หรือความปลอดภัยสาธารณะ หรือการฝ่าฝืนทางอาญา ที่ปรึกษาพิเศษมีอำนาจเปิดเผยข้อมูล รายละเอียดเกี่ยวกับตัวบุคคลผู้ร้องเรียนได้

2.1.3 มาตรการคุ้มครองพยานในประเทศสหรัฐอเมริกา¹⁴⁶

การคุ้มครองพยานบุคคลของประเทศสหรัฐอเมริกาแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ (1) โครงการคุ้มครองพยานแบบเดิม และ (2) โครงการคุ้มครองพยานในปัจจุบัน

1) *โครงการคุ้มครองพยานแบบเดิม* ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประสบกับปัญหาอาชญากรรมร้ายแรง และองค์กรอาชญากรรมในบรรดารัฐต่างๆ ทั้งฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก ดังนั้น ในช่วงปลายปีทศวรรษที่ 1960 กระทรวงยุติธรรมสหรัฐจึงมีความจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่ยินดีมาเป็นพยาน ซึ่งเป็นการกำจัดสมาชิกขององค์กรอาชญากรรม ดังนั้น กระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดตั้งโครงการคุ้มครองพยานของรัฐบาลกลางขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือเสริมการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น กล่าวคือ มีสมาชิกองค์กรอาชญากรรมนับหมื่นคนที่ถูกลงโทษอันเป็นผลเนื่องจากโครงการนี้ สำหรับวิธีการคุ้มครองพยานตามโครงการนี้ แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

(1) การคุ้มครองพยานโดยการเคลื่อนย้ายตัวพยาน ไปอยู่ในสถานที่ที่อาชญากรไม่สามารถพบเห็นได้¹⁴⁷

(2) การจัดให้พยานมีการเปลี่ยนชื่อ และนามสกุลใหม่ โครงการดังกล่าวทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ในฐานะเป็นพยานให้แก่พนักงานอัยการ และศาลมากขึ้น¹⁴⁸

2) *โครงการคุ้มครองพยานในปัจจุบัน* สืบเนื่องมาจากอิทธิพลขององค์กรอาชญากรรมแบบเดิมได้ลดลงไป และในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 จนถึงทศวรรษที่ 1990 กลุ่มอาชญากรที่มีลักษณะเป็นแก๊งค์ในท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทำให้เกิดการคุกคามพยานบุคคลที่แตกต่างกันออกไป คือ กลุ่มบุคคลเหล่านี้ จะฆ่าใครก็ตามที่เห็นว่า เป็นอันตรายต่ออิสรภาพของพวกเขาและรวมไปถึงอันตรายต่อการปฏิบัติงานของกลุ่มอาชญากรในสังคมด้วย ดังเช่น กรณีตัวอย่างในวอชิงตันดีซี

¹⁴⁶ ไพโรจน์ นิยมเดชา, พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 : ศึกษากรณีปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย, สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551, หน้า 57

¹⁴⁷ USC. Title 18 part II chapter 224 section 3521 Witness Relocation and Protection (Q) (1)

¹⁴⁸ สุพจน์ สุโรจน์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานยุติธรรมทางอาญา”, วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมาราช 5, (2540): 96

ใน ค.ศ. 1992 การข่มขู่พยานได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะคดีฆาตกรรมได้เพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่า โดยเปรียบเทียบกับเมืองที่มีขนาดเท่ากัน ส่วนใหญ่ของจำนวนคดีฆาตกรรมที่เกิดขึ้นจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับพยาน ดังนั้นโครงการคุ้มครองพยานจึงเริ่มดำเนินการปรับปรุงให้มีโครงการคุ้มครองพยานระยะสั้นขึ้น (Short Term Protection Program) ในระหว่างเดือนตุลาคม 1991 ถึงเดือนกรกฎาคม 1994 มีพยานบุคคลเข้าร่วมจำนวน 79 คน และสมาชิกครอบครัวทั้งบุคคลใกล้ชิดจำนวน 150 คน บุคคลเหล่านี้ได้รับการคุ้มครองโดยให้หลีกเลี่ยงพื้นที่ที่น่าอันตรายต่อพยาน แต่พยานไม่จำเป็นต้องใช้ชื่อและนามสกุลใหม่ รวมทั้งสามารถกลับเข้ามาดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนเดิม นอกจากนี้บางกรณีพยานบุคคลอาจถูกย้ายไปยังเมืองอื่น ที่อยู่นอกเขตนครหลวง แต่ก็ยังคงอยู่ในภูมิภาคเดียวกันของประเทศ ในเมื่อพยานบุคคลยังคงใช้ชื่อเดิมจึงสามารถหางานทำเองได้โดยกระทรวงยุติธรรมไม่ต้องช่วยเหลือ สำหรับระยะเวลาคุ้มครองตามโครงการอยู่ระหว่าง 6 ถึง 8 เดือน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับโครงการคุ้มครองพยานแบบดั้งเดิมแล้วจะเห็นได้ว่า โครงการแบบดั้งเดิมให้ความคุ้มครองตลอดเวลา เมื่อได้ให้การเป็นพยานแล้ว พยานก็จะได้รับเงินเพื่อเดินทางกลับท้องถิ่นดั้งเดิม ถ้าต้องการแต่ส่วนมากได้รับการสนับสนุนให้อยู่ในที่ใหม่ต่อไป ย้อนหลังกลับไปในปี ค.ศ. 1974 คณะกรรมการดำเนินงานคุ้มครองพยานได้เคยรวบรวมรายชื่อแผนงานเกี่ยวกับการช่วยเหลือเหยื่อและพยานของท้องถิ่นต่างๆ ใน 17 รัฐ จำนวนทั้งสิ้น 33 แผนงาน นำมาเป็นแนวทางในการศึกษา และทดลองเพื่อขยายผลไปสู่ท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป¹⁴⁹

เพื่อให้เกิดสภาพบังคับต่อบุคคลที่เข้าไปรบกวนพยานบุคคล ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงได้กำหนดมาตรการทางอาญาสำหรับบุคคลที่เข้าไปคุกคามพยานบุคคลขึ้น โดยผู้กระทำการดังกล่าวถือว่ามีความผิดและรับโทษทางอาญา โดยก่อนปี ค.ศ. 1982 สภาได้ตระหนักเกี่ยวกับภัยอันตรายของการคุกคามพยานบุคคลว่ามีผลกระทบอย่างมากในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรม จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายชื่อ Witness Tampering ขึ้น โดยมีบทกำหนดความผิดและโทษไว้ในมาตรา 1503, 1505 และ 1510 โดยทั้งหมดรวมอยู่ในหมวดความผิดต่อกระบวนการยุติธรรม ต่อมาในปี ค.ศ. 1982 ปรากฏว่ามีการกระทำความผิดต่อพยานมากขึ้น จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาอีกฉบับหนึ่ง เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานในคดีอาญา (The Federal Victim and Witness Protection Act 1982) กฎหมายฉบับนี้ต้องการปรับปรุง และคุ้มครองบทบาทตามความจำเป็นของผู้เสียหาย และพยานบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งเป็นการสร้างหลักประกันของรัฐในการกระทำใดๆ เพื่อช่วยเหลือผู้เสียหาย และคุ้มครองพยานบุคคล แต่ไม่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังเป็นการจัดทำกฎหมายจำลองเพื่อเป็นแบบให้บรรดาตามมตรัฐต่างๆ ถือตามลักษณะของการกระทำความผิดที่บัญญัติไว้ ในส่วนของการคุ้มครองพยาน

¹⁴⁹ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 97

ตาม The Federal Victim and Witness Protection Act 1982 ได้แก่ การข่มขู่ การคุกคาม การรบกวน การทำร้ายร่างกาย รวมถึงการแก้แค้นพยานบุคคลภายหลังจากพยานได้ให้การในชั้นพิจารณาคดีของศาล สำหรับมาตรการทางอาญาในลักษณะของการให้ความคุ้มครองพยานบุคคล ในส่วนของความปลอดภัยและสวัสดิภาพ ซึ่งจัดเป็นความผิดเกี่ยวกับการขัดขวางความยุติธรรม (Obstruction of Justice) เช่นกรณี Witness Tampering โดยการดำเนินการต่อการกระทำใดๆ ที่มีขอบด้วยวิธีการข่มขู่ (threat) การคุกคาม (intimidation) การก่อกวน (harassment) คือการกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยเฉพาะเจาะจง ทำให้บุคคลดังกล่าว หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเกิดความหวาดกลัว นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการกำหนดความผิดแก่ผู้ที่ได้ทำร้าย หรือทำให้บุคคลผู้มาเป็นพยานเสียชีวิต อันสืบเนื่องมาจากการไปเป็นพยานให้แก่รัฐ

ลักษณะความผิดทางอาญาที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองพยานของประเทศสหรัฐอเมริกา

1) การกำหนดความผิดเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นการรบกวนพยาน¹⁵⁰ ความผิดในเรื่องนี้แบ่งออกเป็น

(1) ผู้ใดฆ่าหรือพยายามฆ่าผู้อื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขัดขวางมิให้เข้าไปร่วมมือให้การเป็นพยานในการสืบสวน สอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดี ขัดขวางการทำรายงานเอกสาร หรือวัตถุอื่นใดในการสืบสวนสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดี ขัดขวางการติดต่อของผู้ใดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้พิพากษาในเรื่องเกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือน่าจะเป็นความผิดตามกฎหมายหรือการฝ่าฝืนการรอลงอาญา หรือการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดการลงโทษ

(2) ผู้ใดเจตนาทำร้ายร่างกาย ขู่เชิญ จูงใจ หรือทำการหลอกลวงด้วยประการใดต่อผู้อื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อโน้มน้าวทำให้เกิดความล่าช้า หรือขัดขวางการให้การเป็นพยานในการสืบสวน สอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือ พิจารณาคดี กระทำการหลอกลวงหรือทำให้ผู้นั้นไม่ให้การเป็นพยาน หรือไม่ส่งมอบรายงาน เอกสาร หรือวัตถุใดในการสืบสวนสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดี แก่ไข ทำลาย ทำซ้ำ หรือ ปกปิดซ่อนเร้นวัตถุใดๆ โดยมีเจตนาที่จะทำให้วัตถุนั้นไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐาน ในการสืบสวน สอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือ พิจารณาคดีได้ การกระทำการในลักษณะหลีกเลี่ยงขัดขืนคำสั่งของหมายอาญาที่สั่งให้ผู้นั้นไปให้การเป็นพยาน หรือจัดทำรายงาน เอกสาร หรือวัตถุใด ในการสืบสวนสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง

¹⁵⁰ ไพโรจน์ นิยมเดชา, พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 : ศึกษากรณีปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย, สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551, หน้า 60

หรือพิจารณาคดีปรากฏตัวในการสืบสวนสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือ พิจารณาคดี ตามหมายอาญาที่ได้รับ

(3) ผู้ใดเจตนาที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญด้วยประการใดๆ ในลักษณะที่เป็นการกีดกัน ทำให้ล่าช้า ขัดขวาง หรือ หน่วงเหนี่ยวบุคคลอื่น มิให้เข้าร่วม หรือให้การเป็นพยานในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้การเป็นพยานต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้พิพากษาเกี่ยวกับข้อมูลหรือ กระทำคามผิดต่อกฎหมายของรัฐบาลกลาง ซึ่งดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญา การยกเลิกการรอลงอาญา หรือ การปล่อยตัวก่อนครบกำหนดการลงโทษ และให้หมายรวมถึงการช่วยเหลือ และการพยายามในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

2) การบัญญัติความผิดเกี่ยวกับการแก้แค้นพยาน โดยกำหนดว่าผู้ใดฆ่า หรือพยายามฆ่าผู้อื่น โดยมีเจตนาที่จะแก้แค้นผู้อื่นเนื่องจากให้รายละเอียด ข้อมูล แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เกี่ยวกับการกระทำความผิดกฎหมายให้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือของรัฐบาลกลาง หรือเกี่ยวกับการฝ่าฝืนระเบียบการรอลงอาญา การปล่อยตัวก่อนครบกำหนดการลงโทษ หรือ การปล่อยตัวระหว่างพิจารณาของศาล ผู้ใดเจตนาเข้าร่วมมือ หรือพยายามกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดอันตรายของผู้อื่น หรือทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย หรือขู่จะกระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่กายของผู้อื่น หรือทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย หรือขู่จะกระทำการดังกล่าว โดยผู้นั้นมีเจตนาจะแก้แค้นผู้อื่นเนื่องจากการเข้าร่วมเป็นพยาน หรือคู่กรณีในการสืบสวนสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีหรือการให้การเป็นพยาน การจัดทำรายงาน เอกสาร หรือวัตถุใดในการสืบสวนสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาคดี หรือ การให้รายละเอียด แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายของรัฐบาลกลาง หรือที่เกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎระเบียบการรอลงอาญา การปล่อยตัวก่อนครบกำหนดการลงโทษ การปล่อยตัวระหว่างการพิจารณาคดีของศาล หรือการเข้าร่วมเป็นพยาน หรือคู่กรณีในการสืบสวนสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดีหรือการให้การเป็นพยาน การจัดทำรายงาน เอกสาร หรือวัตถุอื่นใด ในการสืบสวนสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีของศาล

อย่างไรก็ตามการดำเนินการทางอาญายังขยายรวม ไปถึงการทุจริตในการพยายามที่จะโน้มน้าวขัดขวาง หรือคุกคามขัดขวางความยุติธรรม ต่อบุคคลซึ่งได้ให้การเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่สำคัญ ในคดีที่พยานบุคคลจะต้องให้การ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ถือว่าเป็นพยานบุคคลด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าว รวมทั้งการข่มขู่โดยทางจดหมายด้วย ส่วนพยานบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองจากการคุกคาม หมายถึงพยานบุคคลที่ได้รับมอบหมายเรียกมาเป็นพยาน และหมายความรวมถึงพยานที่จำเป็นเลขขอให้หมายเรียกเข้ามาเพื่อพิสูจน์ว่า ตนได้กระทำการข่มขู่ หรือคุกคามพยานหรือไม่ ในกรณีนี้รัฐจะต้องพิสูจน์ว่าเป็นการกระทำของจำเลยที่ต้องการข่มขู่เพื่อไม่ให้พยานปฏิบัติหน้าที่ตน

ส่วนระดับของการพิสูจน์ก็เพียงแต่แสดงให้เห็นว่าการข่มขู่ที่เข้าลักษณะเหตุสมควรแก่การคุกคามก็เพียงพอแล้ว ในกรณีที่รัฐไม่สามารถพิสูจน์ว่าจำเลยได้เจตนาคุกคามพยานในระหว่างการพิจารณาคดี จำเลยยังไม่พ้นผิดหากรัฐสามารถพิสูจน์ได้ว่าการกระทำของจำเลยเจตนาก่อให้เกิดผลกระทบของพยานในชั้นการดำเนินการของคณะลูกขุน และให้ถือว่าบุคคลที่ขัดขวาง หรือพยายามขัดขวางพยานที่ได้รับหมายเรียกเพื่อไปให้การเป็นความพยานกระทำการขัดขวางความยุติธรรมแล้ว

นอกจากนี้ทนายความ ซึ่งรู้ว่าบุคคลจะมาเป็นพยานได้ปกปิด หรือพยายามปกปิดพยาน เพื่อที่จะไม่ได้รับหมายเรียก และไม่สามารถที่จะไปให้การในชั้นศาลก็มีความพยานขัดขวางความยุติธรรมด้วย สำหรับมาตรฐานการระงับการขัดขวางแทรกแซง หรือคุกคามพยานบุคคล ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้พนักงานอัยการอาจร้องขอต่อศาลชั้นต้นของรัฐบาลกลาง เพื่อออกคำสั่งให้ระงับการขู่เจ็ญ หรือกระทำการรบกวนพยาน เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ามีเหตุสมควรเชื่อเช่นนั้น ศาลก็สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายในเรื่องการขัดขวางความยุติธรรม ตามมาตรา 1512 และ 1513 ออกคำสั่งให้หยุดการขู่เจ็ญรบกวนได้ โดยออกคำสั่งเป็นวาจา หรือมีหนังสือไปยังคู่กรณี รวมทั้งทนายความของคู่กรณี และศาลสามารถออกคำสั่งอื่นๆ ตามที่เห็นว่าจำเป็น เพื่อป้องกันการรบกวนและคุกคามพยาน คำสั่งนี้จะมีระยะเวลาไม่เกิน 3 ปี¹⁵¹

2.1.4 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน (Witness Protection Program)

มาตรการคุ้มครองพยานแบบธรรมดาของประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถใช้ได้กับความร้ายแรงของความผิดระดับหนึ่ง สำหรับองค์กรอาชญากรรม อาชญากรรมข้ามชาติ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติแล้ว มาตรการการคุ้มครองพยานแบบธรรมดาไม่สามารถให้ความปลอดภัยแก่พยานบุคคล บุคคลในครอบครัวและผู้ใกล้ชิด มาตรการคุ้มครองพยานแบบพิเศษจึงได้ถูกพัฒนาขึ้น จุดประสงค์ก็เพื่อจัดการให้พยานบุคคลเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน (Witness protection Program) โดยการดำเนินงานของ United State Marshal ซึ่งเป็นหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายร่วมกับสำนักงานอัยการ คือการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานบุคคลโดยมุ่งพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพทางร่างกายและชีวิต ในระหว่างการพิจารณาคดีทั้งก่อนและหลัง โดยมีหลักเกณฑ์ที่เข้มงวดในการกำหนดตัวบุคคลที่จะให้ความคุ้มครอง ซึ่งจะพิจารณาจากความสำคัญของพยานบุคคลที่เกี่ยวข้อง การคุ้มครองนี้รวมตลอดไปถึงบุคคลในครอบครัวและ บุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพยานบุคคลในคดีด้วย สำหรับประเภทความผิดที่อยู่ในข่ายของโครงการคุ้มครองพยาน ได้แก่ ความผิดที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมรวมถึงความผิดร้ายแรงอื่นๆ และความผิดตามหมวด 73 ซึ่งเกี่ยวข้องกับพยาน โดยตรง (ความผิดในหมวด

¹⁵¹ ไพโรจน์ นิยมเดชา, พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 : ศึกษากรณีปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย, สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551, หน้า 62 - 63

ขัดขวางความยุติธรรม) ผู้ที่รับผิดชอบในการกำหนดหลักเกณฑ์ หรือแนวทางในการจัดการบริหาร ในด้านต่างๆ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม โดยพิจารณาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

ระบบการคุ้มครองพยานจะคำนึงภัยอันตรายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ ความปลอดภัย สวัสดิการของบุคคล รวมทั้งการปรับตัวทั้งด้านกายภาพ และการปรับตัวทางสังคม เจ้าพนักงาน จะจัดระบบการคุ้มครองพยาน ภายใต้การดำเนินการดังต่อไปนี้

1) การจัดการหาเอกสารที่เป็นเครื่องยืนยันตัวบุคคล รวมตลอดถึงหลักฐาน ที่ทำให้พยานและครอบครัวกลายเป็นบุคคลใหม่

2) จัดหาสถานที่อยู่ให้ชั่วคราว หรือ ถาวร

3) จัดให้มีการขนย้ายสัมภาระและเครื่องใช้ของพยาน

4) จัดการเกี่ยวกับเงินอุดหนุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต

5) ให้ความช่วยเหลือพยานเพื่อให้มีงานทำ

6) ดำเนินการช่วยเหลืออื่นๆ ตามที่จำเป็น

อย่างไรก็ตามก่อนการดำเนินการให้มีการคุ้มครองพยานนั้น เจ้าพนักงาน ผู้รับผิดชอบจะต้องได้รับข้อมูลที่เหมาะสมจากบุคคลที่จะเข้ารับความคุ้มครอง เช่น เคยมีประวัติ อาชญากรรมหรือไม่ รวมทั้งประเด็นทางกายภาพของบุคคล นอกจากนั้นเจ้าพนักงานจะต้องพิจารณา ไปถึงความสำคัญหรือน้ำหนักของคำพยาน ถ้ากรณีเข้าตามเงื่อนไขของการคุ้มครองพยาน เจ้าพนักงาน ก็จะจัดให้มีการทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding) กับพยานที่จะได้รับความคุ้มครอง และในบันทึกความเข้าใจ จะต้องมีการกำหนดสิ่งที่ต้องกระทำ และห้ามไม่ให้กระทำ มีการกำหนดโทษ สำหรับพยานบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตาม รวมไปถึงบุคคลอื่นที่นำเอาข้อมูลเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน ไปเปิดเผยโดยไม่ได้รับอนุญาต อย่างไรก็ตามเงื่อนไขในการคุ้มครองพยานมิได้จำกัดเฉพาะประโยชน์ ของคำให้การในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงที่ให้ข้อมูลในทางลับ เช่น ในเรื่อง เกี่ยวกับการก่อการร้ายหรือการจารกรรมข้อมูลด้วย

ภายหลังจากที่บุคคลที่เป็นพยาน ได้เข้าเงื่อนไขของการคุ้มครองพยาน แบบพิเศษแล้ว ภาระหน้าที่ประการต่อไปของ U.S. Marshal ก็คือดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ที่กฎหมายกำหนด เพื่อให้ความปลอดภัยต่อพยาน บุคคลในครอบครัวของพยาน และผู้ใกล้ชิด นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา มีพยานมากกว่า 6,800 ราย เข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน ส่วนใหญ่ จะเป็นพยานในคดีค้ายาเสพติด คดีก่อการร้าย และคดีเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม ทั้งภายในประเทศ และข้ามชาติ พยานเหล่านี้จะได้รับการคุ้มครองโดยการย้ายที่อยู่ ใช้นามใหม่ หลักฐานการลงทะเบียนใหม่ หลักฐานทางทะเบียนใหม่ ความสำเร็จของโครงการนี้เห็นได้จากกระบวนการยุติธรรมประสพ กับการสำเร็จในการดำเนินคดีเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม โดยพบว่า มีการลงโทษผู้กระทำผิด

ถึงร้อยละ 89 จากจำนวนผู้ถูกดำเนินคดี เพราะอาศัยคำให้การของพยานที่ได้รับการคุ้มครอง สำหรับการดำเนินงานคุ้มครองพยานนี้ อยู่ภายใต้การควบคุมของ U.S. Attorney General ซึ่งจะเป็นผู้ให้ความเห็นชอบกับการเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยานเป็นผู้ลงนามบันทึกความเข้าใจ หลังจาก ที่พยานได้ผ่านกระบวนการนี้แล้ว ก็จะถูกดำเนินการเพื่อให้ไปอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย พยานและครอบครัวจะได้รับการเปลี่ยนชื่อ และหลักฐานทางทะเบียน พร้อมกับมีเอกสารแสดงตนใหม่ ได้รับการฝึกอบรมอาชีพ และจัดสรรค่าใช้จ่ายตามสมควร จนกระทั่งพยานและครอบครัวสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในพื้นที่ใหม่

การบริหารงานของ U.S. Marshal นั้น จะประกอบไปด้วยสำนักงานใหญ่ สำนักงานภาค และสำนักงานระดับจังหวัด ทำหน้าที่รับผิดชอบใน โครงการคุ้มครองพยาน และช่วยเหลือแนะนำเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในกิจการที่จะต้องให้ความคุ้มครอง

ในบางกรณีที่พยานบุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นผู้ต้องโทษในเรือนจำ อยู่ในความควบคุมของกรมราชทัณฑ์ แม้ผู้นั้นเป็นนักโทษ แต่ในฐานะที่มีส่วนร่วมในการเป็นพยาน ให้กับกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ก็มีความเสี่ยงต่ออันตรายเช่นเดียวกับบุคคลภายนอก ในกรณีนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มอบหมายให้กรมราชทัณฑ์ (The Bureau of Prison) เป็นพยานผู้มีบทบาท ในการรักษาความปลอดภัย ถ้าบุคคลนั้นพ้นโทษแล้วและประสงค์จะเข้าโครงการคุ้มครองพยาน ก็ให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงาน U.S. Marshal ต่อไป แต่ในระหว่างการพิจารณาคดี U.S. Marshal ก็จะดำเนินการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยด้านการเดินทางระหว่างเรือนจำกับการไปปรากฏตัวที่ศาล¹⁵²

2.2 ประเทศเยอรมันหรือสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

2.2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

เมื่อประมาณกลางคริสต์ทศวรรษ 1980 ประเทศเยอรมันมีโครงการคุ้มครองพยาน โดยเริ่มครั้งแรกที่ Hamburg กับอาชญากรรมที่เกี่ยวกับแก๊งค์มอเตอร์ไซด์ และในปีต่อมาได้มีการนำไปใช้ อย่างเป็นระบบในมลรัฐอื่นๆของประเทศเยอรมันและสำนักงานตำรวจแห่งชาติของประเทศเยอรมันหรือ The Federal Criminal Police Office ต่อมาในปี ค.ศ. 1998 การคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมันนั้น ได้มีการบัญญัติกำหนดไว้เป็นที่แน่ชัดในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (The German Code of Criminal Procedure) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและสามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดได้ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (The German Code of Criminal Procedure) จึงได้มีการกำหนดมาตรการคุ้มครองพิเศษไว้อย่างชัดเจน

¹⁵² ไพโรจน์ นิยมเดชา, พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 : ศึกษากรณีปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย, สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551, หน้า 63 - 66

(Special Witness Protection Measures)¹⁵³ แต่การนำมามาตรการพิเศษไปใช้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะคุ้มครองพยานแต่เฉพาะในระหว่างพิจารณาคดีเท่านั้น โดยการที่จะพิจารณาว่าเจ็อนใจใดหรือรูปแบบอย่างไรถึงจะสามารถนำมามาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานไปใช้ได้ นั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบลักษณะของอาชญากรรม โดยจะต้องถึงระดับที่เป็นอาชญากรรมรุนแรง (Serious Crime) ได้แก่ อาชญากรรมองค์กร (Organized Crime) การค้ายาเสพติดและการซื้อขายอาวุธที่ผิดกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังมีข้อจำกัดหรือไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับพยานหรือผู้เสียหายที่ต้องเป็นพยานได้เท่าที่ควร เพราะคงเป็นการคุ้มครองได้เฉพาะในระหว่างการพิจารณาคดีเท่านั้น ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองพยานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพครอบคลุมทั้งก่อนและหลังการพิจารณาคดีจึงต้องใช้กฎหมายตำรวจ Gesetz über die Bundespolizei (Bundespolizeigesetz-BPolG) หรือ Police Law¹⁵⁴ เข้ามาเสริม ซึ่งกฎเกณฑ์ที่อยู่ในกฎหมายตำรวจนั้นเป็นมาตรการคุ้มครองพยานที่เสริมมาตรการที่มีอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก่อนและหลังของการพิจารณาคดีอาญา โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องดำเนินกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องภายใต้คำสั่งของอัยการและศาลเท่านั้น เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจและหน้าที่ในการดูแลและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่มาตรการในการคุ้มครองพยานก็ยังไม่ได้เป็นแบบเดียวกันอย่างมีศักยภาพ

ต่อมาเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 2001 ประเทศเยอรมันจึงได้กำหนดให้มีพระราชบัญญัติที่ทำให้การคุ้มครองพยานเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือให้การคุ้มครองพยานสอดคล้องกันที่เรียกว่า The Act to Harmonize the Protection of Witness at Risk ซึ่งในช่วงแรกกำหนดให้คุ้มครองเฉพาะคดีอาชญากรรมองค์กรหรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายเท่านั้น เพื่อเป็นการเสริมมาตรการคุ้มครองที่มีอยู่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติที่นับว่าเป็นพื้นฐานสำหรับโครงการคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมัน แต่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนั้นยังไม่สามารถใช้อย่างได้กับทุกหน่วยงานหรือทุกคดีอาญาแต่ประการใด เมื่อเป็นเช่นนั้นในเดือนเมษายน ค.ศ. 2003 ประเทศเยอรมันได้มีการพัฒนาโดยวางแนวทางปฏิบัติดังกล่าวให้สามารถใช้ได้กับทุกหน่วยงานด้านการคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมัน และในที่สุดกฎหมายฉบับดังกล่าวก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม

¹⁵³ Markus Löffelmann “The Victim in Criminal Proceedings : A Systematic Portrayal of Victim Protection Under German Criminal Procedure Law”

¹⁵⁴ Johan Peter Wilhelm Hilger. Organized Crime/Witness Protection in Germany, in UNAFEI Resource Material Series No. 58, 2001. At 99; Special Investigative Tools to Combat Transnational Organized Crime (TOC), in UNFEI Resource Material Series No. 58, 2001, at 245

ครั้งสุดท้ายในปี ค.ศ. 2007 โดยเรียกชื่อว่า Witness Protection Harmonisation Act (2007)¹⁵⁵ หรือเรียกว่าพระราชบัญญัติที่ทำให้การคุ้มครองพยานซึ่งมีภัยใกล้จะมาถึงให้มีความสอดคล้องกัน โดยให้ใช้กับคดีทุกประเภทและนอกจากจะคุ้มครองตัวพยานแล้ว ยังได้มีการขยายการคุ้มครองออกไปถึงบุคคลอื่นซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัว รวมถึงเพื่อนของพยานอีกด้วย และให้ทุกหน่วยงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และพระราชบัญญัติ Witness Protection Harmonisation Act (2007) นั้น ยังได้มีการระบุให้นำเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้รับผิดชอบในการคุ้มครองพยานหรืออาจจะกล่าวได้ว่าหน่วยงานหลักในการคุ้มครองพยานก็คือ สถานีตำรวจ ปรากฏตามมาตรา 5 อนุ 4 ของพระราชบัญญัติ Witness Protection Harmonisation Act (2007) แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อประกอบการนำเสนอลักษณะในการปกครองของประเทศเยอรมัน ผู้ศึกษาขอนำเสนอรูปแบบการปกครองประกอบดังนี้ว่าประเทศเยอรมันนั้นมีการปกครองเป็นรูปแบบสหพันธสาธารณรัฐประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ระบบการปกครองของประเทศเยอรมันมีพื้นฐานจากรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2492 และมีทั้งหมด 16 รัฐ แต่ละรัฐมีรัฐบาลท้องถิ่นเป็นของตนเอง และยังมีกระทรวงการปกครองบริหารสูงสุด ซึ่งจะดูแลรัฐทุกรัฐของประเทศเยอรมัน โดยมีเจตนารมณ์ที่ออกกฎหมายฉบับนี้ก็เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการคุ้มครองพยาน และให้มีความมั่นใจในเอกสารและข้อมูลหรือคำเบิกความของพยานว่าถูกต้องเป็นธรรม แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขต่างๆ ที่ได้มีการระบุการคุ้มครองพยานไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ต้องการให้มีความสมดุล เหมาะสมกัน ยิ่งไปกว่านั้นเพื่อให้กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรืออาจจะกล่าวได้ว่า Witness Protection Harmonisation Act (2007) เป็นการกำหนดเพื่อให้การคุ้มครองพยานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แม้การคุ้มครองพยานจะมีการกำหนดไว้ในกฎหมายอื่นๆ ก็ตาม

2.2.2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

จากการศึกษามาตรการพิเศษของประเทศเยอรมันพบว่า มาตรการพิเศษได้ถูกกำหนดอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (The German Code Criminal Procedure) และ Witness Protection Harmonisation Act (2007) และกฎหมายตำรวจ Gesetz über die Bundespolizei (Bundespolizeigesetz-BPolG) หรือ Police Law โดยปรากฏอยู่ในบทความของนักวิชาการและนักกฎหมายหลายท่าน ซึ่งผู้ศึกษาจะได้สรุปและนำเสนอเป็นลำดับดังนี้

Johan Peter Wilhelm Hilger ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมันว่า พยานที่จะเข้าสู่การคุ้มครองพยานได้นั้น ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของการข่มขู่กับภัยอันตรายที่จะมาถึงตัวพยานนั้น และยังคงต้องขึ้นอยู่กับความจำเป็นในการที่จะคุ้มครองพยาน

¹⁵⁵ Anne Katharina Zimmermann, Securing Protection and Cooperation of Witnesses And Whistle-Blowers, An Overview of the Law as it stands in Germany. p. 26.

ซึ่งหากพยานมีความเสี่ยงสูงหรือมีภัยอันตรายที่ใกล้จะมาถึงอย่างมาก ก็สามารถที่จะให้เข้าสู่โปรแกรมการคุ้มครองพยานอย่างเข้มข้นขึ้น หรือเรียกว่า มาตรการพิเศษกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 68 อนุมาตรา 1¹⁵⁶ มีสาระสำคัญว่า “บุคคลใดไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรือประชาชนที่เป็นพยานในศาล มีสิทธิ (ไม่ใช่บังคับ) ที่จะให้การต่อศาลเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนา โดยสามารถให้สถานที่ทำงานเป็นถิ่นที่อยู่แทนได้” และอนุมาตรา 2¹⁵⁷ ก็ยังสาระสำคัญว่า “ศาลจะอนุญาตให้ผู้เป็นพยานไม่ต้องให้การเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและภูมิลำเนาก็ได้ รวมถึงพยานสามารถที่จะหลีกเลี่ยงการให้ข้อมูลใดๆ ที่ทำให้พยานได้รับอันตรายได้”

นอกจากนี้ มาตรา 68 ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อนุมาตรา 3¹⁵⁸ มีสาระสำคัญว่า “ทั้งข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลเอกสารต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานของพยานนั้น พยานอาจปกปิดได้ หากพยานเห็นว่าการเปิดเผยข้อมูลนั้นจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต อิศรเสรีภาพ” ยังมีการกำหนดเพิ่มระดับของการคุ้มครองพยานอยู่ในมาตราที่ 68b โดยมีสาระสำคัญว่า ในกรณีที่พยานไม่สามารถมาใช้สิทธิในการตอบคำถามพยานด้วยตนเองได้เพราะเกิดความกลัวหรือภัยอันตราย จะมาถึงแล้วศาลก็สามารถที่จะแต่งตั้งทนายความให้แก่พยานคนดังกล่าวเพื่อให้มาเบิกความแทนพยานได้ทั้งนี้รัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายดังกล่าว การแต่งตั้งทนายความก็เพื่อเสริมให้พยานใช้สิทธิของตนเองในการว่าความและคุ้มครอง และเพื่อแสดงให้เห็นมั่นใจว่าทุกๆ วิธีการที่ใช้เพื่อคุ้มครองพยานนั้นจะนำมาใช้ได้จริงตามระดับของการคุ้มครองที่จำเป็น

¹⁵⁶ Section 68 (1) The hearing shall begin with the witness being asked to state his first name, last name, name at birth, age, occupation and place of residence. A witness who has made observations in his official capacity may state his place of work instead of his place of residence.

¹⁵⁷ Section 68 (2) A witness shall furthermore be permitted to state his business address or place of work or another address at which documents can be served instead of stating his place of residence if there is well-founded reason to fear that legally protected interests of the witness or of another person might be endangered or that witnesses or another person might be improperly influenced by the witness stating his place of residence. If the conditions set out in the first sentence obtain at the main hearing, the presiding judge shall permit the witness not to state his place of residence.

¹⁵⁸ Section 68 (3) If there is well-founded reason to fear that revealing the identity or the place of residence or whereabouts of the witness would endanger the witness' or another person' s life, limb or liberty, the witness may be permitted not to provide personal identification data or to provide such data only in respect of an earlier identity. However, if so asked at the main hearing, he shall be required to state in what capacity the facts he is indicating became known to him.

ทั้งนี้ มาตรา 223 อนุมาตรา 1¹⁵⁹ แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังมุ่งเน้นถึงการคุ้มครองพยานที่ป่วยหรือมีอุปสรรค ส่งผลทำให้พยานไม่สามารถมาเบิกความในฐานะพยานในการพิจารณา คดีนี้คดีพยานหรือนัดที่ต้องปรากฏตัวในการสืบพยาน โดยศาลอาจมีคำสั่งเดินเผชิญสืบไปยังสถานที่ที่พยานอยู่เพื่อทำการสืบพยานก็ได้ แต่ทั้งนี้สำหรับการเดินเผชิญสืบนั้น หมายควมมีสิทธิที่จะเดินทางไปด้วย

นอกจากนี้ อนุมาตรา 2 ของมาตรา 223¹⁶⁰ ยังได้มีการกำหนดให้ศาลสามารถมีคำสั่งแต่งตั้งผู้พิพากษาเพื่อไปทำการบันทึกวิดีโอเพื่อนำมาเปิดในการสืบพยานนัดสืบพยานในคราวที่จะมีการสืบพยานจริงได้ต้องเป็นกรณีที่พยานนั้นอยู่ไกลไม่สามารถมาเบิกความที่ศาลได้

กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับมาตรา 247a¹⁶¹ แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าการบันทึกหรือการสืบพยานผ่านวิดีโอสามารถทำได้ เพราะพยานไม่จำเป็นต้องอยู่ต่อหน้าในการสืบพยานก็ได้ โดยสามารถอยู่ในห้องข้างๆ หรือที่บ้านของพยานก็ได้ หรือจะอยู่ต่างประเทศก็ได้

อนึ่งกรณีดังกล่าวข้างต้นเป็นลักษณะของการคุ้มครองพยานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศเยอรมัน โดยจะเห็นได้ชัดว่าจะเน้นเฉพาะการคุ้มครองพยานในช่วงที่มีกระบวนการพิจารณาคดีเท่านั้น หรือหมายถึงขั้นตอนของการสืบพยานที่ศาลแล้วหาได้ครอบคลุมไปยังช่วงก่อนและหลังของกระบวนการพิจารณาคดีอาญาแต่ประการใด ซึ่งเมื่อศึกษา

¹⁵⁹ Section 223 (1) The court may order that a witness order that a witness or examined by a commissioned or requested judge if illness or infirmity or other insurmountable impediments prevent him from appearing at the main hearing for a long or indefinite period of time.

¹⁶⁰ Section 223 (2) The same rule shall apply if a witness or an expert cannot reasonably be expected to appear because of the great distance involved.

¹⁶¹ Section 247a

(1) If there is an imminent risk of serious detriment to the well-being of the witness were he to be examined in the presence of those attending the main hearing, the court may order that the witness remain in another place during the examination; such an order shall also be admissible under the conditions set out in Section 251 subsection (2), insofar as this is necessary to establish the truth. The decision shall be incontestable. A simultaneous audio-visual transmission of the testimony shall be provided in the courtroom. The testimony shall be recorded if there is a concern that the witness will not be available for examination at a future main hearing and the recording is necessary for establishing the truth. Section 58a subsection (2) shall apply mutatis mutandis.

(2) The court may order that the examination of an expert be conducted in such a way that the expert is located in another place than the court and the examination is simultaneously transmitted audio-visually to the place where the expert is located and to the courtroom. This shall not apply in the cases referred to in Section 246a. The decision pursuant to the first sentence shall not be contestable.

ต่อไปก็จะพบว่ายังมีกฎหมายตำรวจที่กำหนดมาตรการคุ้มครองพยานในช่วงก่อนและหลังของกระบวนการพิจารณาคดีอาญาไว้ ซึ่งจะขอก้าวในลำดับต่อไป แต่ในประเทศเยอรมันนั้นปรากฏว่ามีพยานเฉลี่ยจำนวน 650 คนต่อปี ที่ได้รับการคุ้มครองและร่วมเข้าโปรแกรมคุ้มครองพยานที่รับทราบมายังไม่ปรากฏมีความรุนแรงเกิดขึ้นหรือได้รับผลร้ายจริงจังหรือการคุ้มครองนั้นไร้ศักยภาพ

อย่างไรก็ตามสำหรับการคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมันได้ถูกกำหนดอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอในรายละเอียดสาระสำคัญเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดมาตรการในการคุ้มครองพยานข้างต้น การคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดรายละเอียดไว้ดังนี้¹⁶²

1) มาตรา 68

อนุมาตรา 1 มีสาระสำคัญว่า บุคคลใดไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรือประชาชนที่เป็นพยานในศาลมีสิทธิ (ไม่ใช่บังคับ) ที่จะให้การต่อศาลเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนา โดยสามารถให้สถานที่ทำงานเป็นถิ่นที่อยู่แทนได้¹⁶³

นอกจากนั้น ไม่ว่าพยานจะเป็นบุคคลใดก็อาจได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้ทำการซักถามให้ระบุถึงสถานที่ทำงาน หรือสถานที่ประกอบธุรกิจของพยานแทนสถานที่ที่เป็นที่อยู่อาศัย หรืออาจจะระบุถึงที่อยู่อาศัย หรืออาจจะระบุถึงที่อยู่อื่นซึ่งอาจส่งหมายได้ก็ได้ หากเป็นที่เกรงว่าพยานจะได้รับอันตรายสืบเนื่องมาจากการปกป้องผลประโยชน์ในทางกฎหมายด้วยเหตุเดียวกันนี้มาตรา 68 อนุมาตรา 2 ก็ยังมีสาระสำคัญว่าศาลจะอนุญาตให้ผู้เป็นพยานไม่ต้องให้การเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและภูมิลำเนาที่ได้อยู่ถึงพยานสามารถที่จะหลีกเลี่ยงการให้ข้อมูลใดๆ ทำทให้พยานได้รับอันตรายได้

¹⁶² Johan Peter Wilhelm Hilger, องค์การอาชญากรรม/การคุ้มครองพยานในประเทศเยอรมัน, โดย อำนาจ เนตยสุภา, กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, หน้า 1 - 4.

¹⁶³ หลักนี้นำไปใช้กับผู้ที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่อื่นเช่นเดียวกัน แต่ไม่นำไปใช้กรณีที่เป็นการให้ข้อมูลทางธุรกิจ ซึ่งในกรณีนี้อาจอยู่ภายใต้มาตรา 68 II ISPO

ภายใต้มาตรา 68 อนุมาตรา 3¹⁶⁴ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีสาระสำคัญว่าทั้งข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลเอกสารต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานของพยานนั้น พยานอาจปกปิดได้หากพยานเห็นว่า การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต อีสระเสีรภาพ

แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลส่วนตัวและเอกสารต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับรูปพรรณของพยานนั้น หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องถึงตัวบุคคลนั้นที่พยานเห็นว่าอาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตและเสีรภาพของพยานและบุคคลที่ใกล้ชิดพยานได้ พยานก็สามารถที่จะนำเสนอเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานอัยการได้ แม้กฎหมายจะกำหนดให้นำส่งที่ศาลก็ตาม กล่าวคือ ข้อมูลหรือเอกสารดังกล่าวนั้น หากมีการนำเสนอหรือจัดเก็บที่ศาลแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งหรือจำเลยก็มีสิทธิที่จะขอเอกสารดังกล่าวและยอมจะทราบถึงรายละเอียดต่างๆ ของพยานได้ แต่เมื่อมีการจัดเก็บไว้ที่สำนักงานอัยการอีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่สามารถที่จะขอตรวจดูได้ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เอกสารจะไม่ถูกนำไปไว้ในสำนวนจนกว่าการคุกคามนั้นจะหมดไป หากมีการระบุข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับตัวตนของพยานไว้ในคำฟ้องที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือในหมายเรียกที่มีขึ้นในภายหลังแล้ว จะต้องแจ้งว่าเหตุที่ต้องปกปิดข้อมูลบางส่วนเพราะเหตุการณดังกล่าวด้วย

2) มาตรา 68b

มีสาระสำคัญว่า ในกรณีที่พยานไม่สามารถมาใช้สิทธิในการตอบคำถามพยานด้วยตนเองได้ เพราะเกิดความกลัวหรือภัยอันตรายจะมาถึงแล้ว ศาลก็สามารถที่จะแต่งตั้งทนายความให้แก่พยานคนดังกล่าวเพื่อให้มาเบิกความแทนพยานได้ ทั้งนี้รัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายดังกล่าว การตั้งทนายความก็เพื่อเสริมให้พยานใช้สิทธิของตนเองในการว่าความและเพื่อแสดงให้เห็นว่าทุกๆ วิธีการที่ใช้เพื่อคุ้มครองพยานนั้นจะนำมาใช้ได้จริงตามระดับของการคุ้มครองที่จำเป็น บทบัญญัตินี้เป็นการปรับปรุงเรื่องการให้การคุ้มครองพยาน โดยกำหนดให้มีการแต่งตั้งทนายความให้กับพยานอย่างเป็นทางการด้วยค่าใช้จ่ายของรัฐในคดีอาญาที่สำคัญๆ หรืออาชญากรรมที่เกี่ยวกับการค้าหรือกลุ่มอาชญากรรม เช่น ความผิดเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรมจะต้องมีการแต่งตั้งทนายความในทุกกรณี การจัดให้มีทนายความนี้ก็เพื่อให้แน่ใจว่าพยานจะสามารถใช้สิทธิของตนในการต่อสู้และป้องกันตนเองได้ และจะต้องให้แน่ใจว่าได้มีการนำมาตรการในการคุ้มครองกันพยานที่มีอยู่ภายใต้กฎหมายมาใช้เพียงพอ

¹⁶⁴ Section 68 (3) If there is well-founded reason to fear that revealing the identity or the place of residence or whereabouts of the witness would endanger the witness' or another person's life, limb or liberty, the witness may be permitted not to provide personal identification data or to provide such data only in respect of an earlier identity. However, if so asked at the main hearing, he shall be required to state in what capacity the facts he is indicating became known to him.

3) มาตรา 223

อนุมาตรา 1 แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฯ มุ่งเน้นถึงการคุ้มครองพยานที่ป่วยหรือมีอุปสรรค ส่งผลทำให้พยานไม่สามารถมาเบิกความในฐานะพยานในการพิจารณาคดีนัดสืบพยานหรือนัดที่ต้องปรากฏตัวในการสืบพยาน โดยศาลอาจมีคำสั่งเดินเผชิญสืบไปยังสถานที่ที่พยานอยู่เพื่อทำการสืบพยานก็ได้ แต่ทั้งนี้สำหรับการเดินเผชิญสืบนั้น ทนายความมีสิทธิที่จะเดินทางไปด้วย และนอกจากนี้อนุมาตรา 2 ของมาตรา 223 ยังได้มีการกำหนดให้ศาลสามารถมีคำสั่งแต่งตั้งผู้พิพากษาเพื่อไปทำการบันทึกวิดีโอ เพื่อนำมาเปิดในการสืบพยานนัดสืบพยานในคราวที่จะมีการสืบพยานจริงได้ ต้องเป็นกรณีที่พยานนั้นอยู่ไกล ไม่สามารถเบิกความที่ศาลได้

ภายใต้บทบัญญัติมาตรานี้ ในกรณีที่มิอุปสรรคซึ่งไม่อาจข้ามผ่านไปได้ เกิดขึ้นต่อพยานในชั้นพิจารณาในศาลเป็นระยะเวลาานหรือตลอดไปแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการซักถามพยานนอกศาลโดยผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพิเศษก็ได้ อย่างไรก็ตามจำเลยและทนายความของจำเลยสามารถเข้าร่วมในการซักถามพยานนั้นได้ แต่ก็เป็นไปได้ที่ผู้ต้องห่าจะถูกกันให้ออกจากชั้นตอนของการซักถามเป็นการชั่วคราวภายใต้มาตรา 247 แต่ไม่ว่าในกรณีใดๆ ทนายความของจำเลยจะไม่ถูกให้ออกจากชั้นของการซักถาม แม้จะมีเหตุผลเกี่ยวกับอันตรายที่อาจเกิดแก่พยานก็ตาม

นอกจากนี้ อาจมีการซักถามพยานโดยผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นโดยใช้เทคโนโลยีด้านวิดีโอที่บัญญัติไว้ในมาตรา 247a ซึ่งการบันทึกวิดีโอนี้สามารถนำไปใช้ในการพิจารณาคดีได้¹⁶⁵ เพราะพยานไม่จำเป็นต้องอยู่ต่อหน้าในการสืบพยานก็ได้ โดยสามารถอยู่ในห้องข้างๆ หรือที่บ้านของพยานก็ได้หรือจะอยู่ต่างประเทศก็ได้

4) มาตรา 247

ภายใต้บทบัญญัติมาตรานี้ ศาลสามารถมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาคดีระหว่างการสืบพยานได้ หากเกรงว่าผู้ต้องหาร่วมหรือพยานดังกล่าว จะไม่กล้าพูดความจริงเกี่ยวกับคดี เมื่อมีการซักถามต่อหน้าจำเลยนั้น หลักการเดียวกันนี้ให้นำมาใช้ในการสืบพยานของพยานที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ด้วย และยังคงกำหนดให้นำหลักการดังกล่าวไปใช้กับบุคคลอื่นที่เป็นพยานในการสืบพยานต่อหน้าจำเลยในกรณีที่บุคคลดังกล่าวนั้น (พยาน) มีความกลัวต่อภัยที่อาจจะมีมาถึงตนได้ การที่ให้จำเลยออกไปเพื่อให้มีการสืบพยานดังกล่าวไปแล้ว เมื่อจำเลยกลับสู่ห้องพิจารณาคดีแล้ว ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาจะต้องแจ้งให้จำเลยทราบถึงใจความสำคัญที่ผู้ต้องหาร่วมหรือพยานได้เบิกความลับหลังจำเลย

¹⁶⁵ Kleinknecht/Meyer-GoBner § 223, 20

กรณีดังกล่าวข้างต้นจึงแสดงให้เห็นว่า ก่อนที่จะเบิกความในคดีนั้นศาลมีอำนาจและมีหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาว่าการเบิกความของผู้ต้องหาหรือพยานต่อหน้าจำเลยจะก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้ต้องหาหรือพยานหรือไม่ อำนาจดังกล่าวเป็นสิทธิของศาลที่ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน ศาลจึงมีหน้าที่ที่จะคุ้มครองพยาน โดยพยานจะต้องได้รับการคุ้มครองจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อชีวิตหรือร่างกายที่เป็นผลเนื่องจากการเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาของศาล

5) มาตรา 96¹⁶⁶

มาตรานี้เป็นบทที่กำหนดไว้พิเศษเพื่อเป็นการคุ้มครองเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องนำส่งแฟ้มข้อมูลหรือเอกสารต่างๆ หากมีการร้องขอหรือมีการขอหมายเรียกฯ แต่ทั้งนี้มาตรา 96 ดังกล่าวได้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นมาตรการในการคุ้มครองพยานเพื่อจะทำให้เจ้าพนักงานของรัฐไม่ต้องให้ข้อมูลหรือแฟ้มดังกล่าวตามที่ร้องขอ โดยชอบด้วยกฎหมายได้ กล่าวคือ ภายใต้มาตรา 96 เจ้าพนักงานของรัฐไม่จำเป็นต้องส่งมอบแฟ้มเอกสารหรือข้อมูล หากผู้บังคับบัญชาของเจ้าพนักงานเห็นว่า การเปิดเผยเนื้อหาในแฟ้มเอกสารหรือการให้ข้อมูลดังกล่าวนั้นจะเป็นผลร้ายต่อรัฐหรือก่อให้เกิดภัยอันตรายตามมาได้ แต่การศึกษาดังกล่าวผู้ศึกษามีการศึกษายทความของ Johan Peter Wilhelm Hilger แล้วพบว่า มีการกล่าวถึงบทบาทของเจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรม (ตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษา) เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนของการคุ้มครองพยานภายใต้มาตรา 96 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภายใต้มาตรา 96 เจ้าพนักงานของรัฐไม่จำเป็นต้องส่งมอบแฟ้มเอกสารหรือข้อมูลที่ศาลร้องขอหากผู้บังคับบัญชาของเจ้าพนักงานเห็นว่า การเปิดเผยเนื้อหาในแฟ้มเอกสารหรือการให้ข้อมูลดังกล่าวนั้นจะเป็นผลร้ายต่อรัฐหรือก่อให้เกิดอันตรายตามมาได้ ในทางกลับกัน หากศาลมีคำสั่งเรียกฯ เจ้าพนักงานของรัฐ (ตำรวจและอัยการ) อาจปฏิเสธศาลที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อและที่อยู่ของพยานผู้ซึ่งหน่วยงานได้เก็บรักษาเป็นความลับ วิธีการดังกล่าวก็สามารถใช้กรณีพยานซึ่งไม่สามารถได้รับการคุ้มครองในภัยอันตรายที่อาจจะมาถึงตน เจ้าพนักงานของรัฐ

¹⁶⁶ Section 96 Submission or surrender of files or other documents officially impounded by authorities or public officials may not be requested if their highest superior authority declares that publication of the content of these files or documents would be detrimental to the welfare of the Federation or of a German Land. The first sentence shall apply mutatis mutandis to files and other documents held in the custody of a Member of the Federal Parliament or of a Land parliament or of an employee of a Federal or Land parliamentary group where the agency responsible for authorizing testimony has made a corresponding declaration.

(ตำรวจหรืออัยการ) สามารถกันไม่ให้พยานดังกล่าวเข้าไปในการพิจารณาคดีในชั้นสืบพยานได้นั้นหมายความว่า รูปพรรณสัณฐานและที่อยู่ของพยานเหล่านั้นจะถูกเก็บเป็นความลับโดยหน่วยงานที่ดำเนินคดีอาญา โดยวิธีการเช่นนี้พยานที่ถูกเก็บรักษาเป็นความลับดังกล่าวนี้จะได้ไม่ถูกเรียกให้เข้าร่วมในการพิจารณาคดีในชั้นสืบพยานได้ แต่จะให้บุคคล (เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา) ที่ได้ทำการสอบถามพยานเหล่านั้นในชั้นสอบสวนหรือในชั้นแสวงหาข้อเท็จจริงมาเบิกความในฐานะเป็นพยานบอกเล่า (หมายถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา) แทนในกรณีดังกล่าว เมื่อพยานถูกห้ามไม่ให้เข้าร่วมการสืบพยานแล้ว พยานบอกเล่าอาจจะต้องอ่านรายงานบันทึกคำให้การที่เคยมีมาในการสอบสวนก่อนที่จะมีการสืบพยานในศาลด้วย (มาตรา 251) การคุ้มครองพยานภายใต้มาตรานี้มักจะนำมาใช้กับพยานที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่สืบสวนนอกเครื่องแบบ

6) *มาตรา 110b*

มาตรานี้เป็นการคุ้มครองเจ้าพนักงานของรัฐในฐานะเป็นพยานเพื่อป้องกันภัยอันตรายที่จะมาถึงได้ กล่าวคือ รูปพรรณสัณฐานที่แท้จริงของเจ้าหน้าที่สืบสวนนอกเครื่องแบบ ซึ่งทำงานโดยใช้ชื่อที่สมมติขึ้นอาจถูกเก็บไว้เป็นความลับ แม้ภายหลังเสร็จสิ้นภารกิจแล้ว เฉพาะสำนักงานอัยการและผู้พิพากษาผู้ซึ่งรับผิดชอบในภารกิจนั้นเท่านั้นที่อาจมีคำสั่งให้มีการแจ้งรูปพรรณสัณฐานแก่ตนได้ นอกจากนี้ อาจให้มีการปกปิดรูปพรรณสัณฐานของบุคคลนั้นไว้เป็นความลับในระหว่างการพิจารณา ทั้งนี้ ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 96 โดยเฉพาะเมื่อมีเหตุให้เกรงว่าการเปิดเผยรูปพรรณสัณฐานของบุคคลนั้นอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพของเจ้าหน้าที่สืบสวนนอกเครื่องแบบนั้นหรือของบุคคลอื่นหรือที่จะไม่ให้พยานที่เป็นพนักงานสืบสวนนอกเครื่องแบบไปทำงานดังกล่าว ต่อไปในอนาคตอีก เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงภัยดังกล่าว นอกจากนี้คำสั่งและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดให้มีการสืบสวนนอกเครื่องแบบนี้จะไม่นำไปเก็บไว้ในสำนวนคดีอาญา แต่จะเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานอัยการ โดยจะนำเอกสารเหล่านี้ไปใส่ไว้ในสำนวนคดีก็ต่อเมื่อจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวัตถุประสงค์ในการสืบสวนหรือความมั่นคงแห่งรัฐและไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของบุคคลหรือต่อความเป็นไปได้ในการจัดให้มีการสืบสวนนอกเครื่องแบบต่อไป¹⁶⁷

¹⁶⁷ Section 110b The identity of the undercover investigator may be kept secret even after the operation has ended. The public prosecution office and the court responsible for the decision whether to consent to the use of the undercover investigator may require the identity to be revealed to them. In all other cases, maintaining the secrecy of the identity in criminal proceedings shall be admissible pursuant to Section 96, particularly if there is reason to fear that revealing the identity would endanger the life, limb or liberty of the undercover investigator or of another person, or would jeopardize the continued use of the undercover investigator.

อย่างไรก็ตามศักยภาพในการคุ้มครองพยานภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่เพียงพอเพราะมาตรการคุ้มครองพยานดังกล่าวนี้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่เพียงระหว่างการพิจารณาคดีอาญาเท่านั้นไม่ได้ให้ความคุ้มครองก่อนและหลังการพิจารณาคดี ซึ่งกัณฑ์ตราต่อพยานยังคงมีอยู่และอาจเพิ่มสูงขึ้นภายหลังเสร็จสิ้นการพิจารณาจึงต้องมีการนำกฎหมาย Police Law มาใช้เพื่อเพิ่มเสริมการคุ้มครองพยานมากกว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดไว้ กล่าวคือ กฎหมาย Police Law ได้ถูกนำมาใช้ในการคุ้มครองพยาน ทั้งก่อนและหลัง การพิจารณาคดีอาญาด้วย โดยหน่วยงานตำรวจและศาลได้ร่วมกันสร้าง “โครงการคุ้มครองพยาน” ขึ้นมาใช้กับพยานที่ตกอยู่ในอันตราย และจัดตั้งหน่วยงานพิเศษที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยาน ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้สร้างแนวปฏิบัติร่วมกัน¹⁶⁸ กำหนดรายละเอียดและการมีผลใช้บังคับของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้เกิดขึ้นในประเทศเยอรมัน โดยอาศัยบทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายตำรวจ (Police Law) มาปรับใช้ ทั้งนี้ บทบัญญัติในกฎหมายตำรวจได้กำหนดมาตรการในการคุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่ ดังนี้

- (1) ดูแลสภาพจิตใจของพยานและให้คำแนะนำในทางด้านพฤติกรรม
- (2) จัดให้มีพนักงานตำรวจคุ้มครองความปลอดภัยของพยาน ในระยะเวลาที่ยาวนาน โดยจัดตำรวจติดตามทั้งแบบเปิดเผยและแบบเป็นการลับ
- (3) จัดหาชื่อ ที่อยู่ เอกสารเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานใหม่ อาชีพใหม่ โดยจะอยู่ที่หรือภูมิลำเนาอื่นภายในประเทศหรือนอกประเทศก็ได้
- (4) ให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุนเลี้ยงชีพ เป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีอาชีพใหม่และสามารถเลี้ยงตนเองได้แต่การให้ความคุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในระหว่างการพิจารณาคดีนั้น ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่คนดังกล่าวยังคงต้องกระทำตามหรือเคารพในคำสั่งของพนักงานอัยการและศาลด้วย ไม่สามารถกระทำโดยพลการได้ และจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้การจัดการเรื่องการคุ้มครองพยานตามกฎหมายตำรวจจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของอาชญากรรมองค์กรในด้านการค้ามนุษย์และโสเภณี

อนึ่งการที่จะมีการนำกฎหมายตำรวจมาปรับใช้เสริมในการคุ้มครองพยานนั้น จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบหรือพิจารณาในแต่ละรูปคดีไป เนื่องจากกฎหมายตำรวจดังกล่าว นั้นไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบของการคุ้มครองพยานไว้อย่างชัดเจนพยานประมาณ 650 คนต่อปี ได้รับการคุ้มครองภายใต้โครงการคุ้มครองพยานนี้โดยเท่าที่ผ่านมายังไม่ปรากฏว่ามีปัญหาร้ายแรงเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการแสวงหาความจริงหรือผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิทธิในการต่อสู้คดี

¹⁶⁸ GriesbaumNSStZ 1988, 433.

ของผู้ต้องหา ทั้งไม่ปรากฏว่ามาตรการที่ใช้ในการคุ้มครองพยานนั้น ไม่เพียงพอแต่อย่างใด¹⁶⁹ พยานที่จะเข้ามาอยู่ภายใต้โครงการนี้ต้องให้ความยินยอม รวมทั้งต้องมีความเหมาะสมทั้งในด้านร่างกาย และจิตใจ แต่แม้จะมีการนำกฎหมายตำรวจมาเสริมในการคุ้มครองพยานแล้วก็ตาม แต่กรณีที่เป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่แล้ว แต่เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุดในการคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมันแล้ว และเพื่อให้เงื่อนไขและข้อกำหนดของการคุ้มครองพยานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงได้มีการกำหนดโครงการคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมันใหม่ไว้ใน Witness Protection Harmonisation Act (2007) หรือที่เรียกว่า พระราชบัญญัติที่ทำให้การคุ้มครองพยานซึ่งมีภัยใกล้จะมาถึงให้มีความสอดคล้องกันหรือภาษาเยอรมันเรียกว่า Gesetz zur Harmonisierung des Schutzes gefährdeter Zeugen (Zeugenschutz - Harmonisierungsgesetz-ZSHG) โดยผู้ศึกษาขอสรุป ในรายละเอียดสาระสำคัญของพระราชบัญญัติ Witness Protection Harmonisation Act (2007) ดังนี้

(1) มาตรา 1 ได้กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเปลี่ยนแปลง ชื่อ สกุลและที่อยู่ แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลดังกล่าวก่อน¹⁷⁰

¹⁶⁹ Johan Peter Wilhelm Hilger, "ORGANIZED CRIME / WITNESS PROTECTION IN GERMANY." "องค์กรอาชญากรรม/การคุ้มครองพยานในประเทศเยอรมัน." แปลโดย อำนาจ เนตยสุภา, หน้า 8

¹⁷⁰ § 1 Anwendungsberich

(1) Eine Person, ohne deren Angaben in einem Strafverfahren die Erforschung des Sachverhalts oder die Ermittlung des Aufenthaltsorts des Beschuldigten aussichtslos oder wesentlich erschwert wäre, kann mit ihrem Einverständnis nach Maßgabe dieses Gesetzes geschützt werden, wenn sie auf Grund ihrer Aussagebereitschaft einer Gefährdung von Leib, Gesundheit, Freiheit oder wesentlicher Vermögenswerte ausgesetzt ist und sich für Zeugenschutzmaßnahmen eignet.

(2) Mit seinem Einverständnis kann ferner nach Maßgabe dieses Gesetzes geschützt werden, wer Angehöriger (§ 11 Abs. 1 Nr. 1 des Strafgesetzbuches) einer in Absatz 1 genannten Person ist oder ihr sonst nahe steht, auf Grund ihrer Aussagebereitschaft einer Gefährdung von Leib, Leben, Gesundheit, Freiheit oder wesentlicher Vermögenswerte ausgesetzt ist und sich für Zeugenschutzmaßnahmen eignet.

(3) Sofern es für den Zeugenschutz erforderlich ist, können Maßnahmen nach diesem Gesetz auf Angehörige (§ 11 Abs. 1 Nr. 1 des Strafgesetzbuches) einer in Absatz 1 oder 2 genannten Person oder ihr sonst nahe stehende Personen erstreckt werden, wenn diese sich hierfür eignen sowie ihr Einverständnis erklären.

(4) Maßnahmen nach diesem Gesetz können beendet werden, wenn eine der in den Absätzen 1 bis 3 genannten Voraussetzungen nicht vorlag oder nachträglich weggefallen ist. Soweit eine Gefährdung der zu schützenden Person fortbesteht, richten sich die Schutzmaßnahmen nach allgemeinem Gefahrenabwehrrecht. Die Beendigung des Strafverfahrens führt nicht zur Aufhebung der Zeugenschutzmaßnahmen, soweit die Gefährdung fortbesteht.

(2) มาตรา 2 การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติ Witness Protection Harmonisation Act (2007) ให้เป็นหน้าที่ของตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ

อนุมาตรา 2 หน่วยงานคุ้มครองพยานเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจที่จะพิจารณาวิธีการหรือเงื่อนไขต่างๆ ที่จะนำไปใช้กับพยาน ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยในส่วนของความรุนแรงของความผิด หรือภัยอันตราย ความเสี่ยงที่พยานจะได้รับ หรือยังให้พิจารณาสิทธิของจำเลย และผลกระทบต่างๆ ของพยานในการบังคับใช้มาตรการพิเศษดังกล่าว

อนุมาตรา 3 มาตรการต่างๆ ที่ได้นำไปใช้กับพยาน แล้วจะต้องมีการทำบันทึกเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน และยังคงต้องเป็นความลับถือเป็นการคุ้มครองพยาน ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่ถือเป็นเอกสารของการสอบสวน แต่ถ้าอัยการจะขอก็สามารถที่จะให้ได้

อนุมาตรา 4 การบริหารในส่วนของการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัตินี้ถือว่าสิ้นสุดต่อเมื่อการดำเนินคดีทางอาญาได้ถึงที่สุด โดยทำเป็นบันทึกข้อตกลงกับอัยการ¹⁷¹

¹⁷¹ § 2 Zeugenschutzdienststellen

(1) Der Schutz einer Person nach Maßgabe dieses Gesetzes obliegt der Polizei oder den sonst nach Bundes- oder Landesrecht zuständigen Behörden (Zeugenschutzdienststellen) . Bundes- und landesrechtliche Regelungen zur Abwehr einer für die zu schützende Person bestehenden Gefahr bleiben unberührt.

(2) Die Zeugenschutzdienststelle trifft ihre Entscheidungen nach pflichtgemäßem Ermessen. Bei der Abwägung sind insbesondere die Schwere der Tat sowie der Grad der Gefährdung, die Rechte des Beschuldigten und die Auswirkungen der Maßnahmen zu berücksichtigen.

(3) Die im Zusammenhang mit dem Zeugenschutz getroffenen Entscheidungen und Maßnahmen sind aktenkundig zu machen. Die Akten werden von der Zeugenschutzdienststelle geführt, unterliegen der Geheimhaltung und sind nicht Bestandteil der Ermittlungsakte. Sie sind der Staatsanwaltschaft auf Anforderung zugänglich zu machen. Die Mitarbeiter der Staatsanwaltschaft und der Zeugenschutzdienststelle sind in Strafverfahren nach den allgemeinen Grundsätzen unter Berücksichtigung des § 54 der Strafprozessordnung zur Auskunft auch über den Zeugenschutz verpflichtet.

(4) Bis zum rechtskräftigen Abschluss eines Strafverfahrens ist über Beginn und Beendigung des Zeugenschutzes das Einvernehmen mit der Staatsanwaltschaft herzustellen. Nach diesem Zeitpunkt ist die Staatsanwaltschaft von der beabsichtigten Beendigung des Zeugenschutzes in Kenntnis zu setzen.

(3) มาตรา 3 หน้าที่ในการรักษาความลับ

ในกรณีการรักษาความลับนั้นหลังจากที่คดีถึงที่สุดไปแล้ว อัยการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องจะเปิดเผยความลับในส่วนของมาตรการคุ้มครองพยานก็ย่อมที่จะสามารถกระทำการได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากศาล¹⁷²

(4) มาตรา 4 การใช้ข้อมูลส่วนบุคคล

อนุมาตรา 1 กรมคุ้มครองพยานอาจจะปฏิเสธ การให้ข้อมูลส่วนบุคคลของพยานที่ได้รับการคุ้มครองพยานก็ได้ เท่าที่จำเป็นต่อการคุ้มครองพยาน

อนุมาตรา 2 องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องมีอำนาจ ที่จะปฏิเสธหรือไม่ให้ข้อมูลต่างๆ ของพยาน ในกรณีที่มีบุคคลหรือหน่วยงานอื่นร้องขอ

อนุมาตรา 3 องค์กรคุ้มครองพยานอาจจะร้องขอ ไม่ให้หน่วยงานของรัฐไม่ให้ข้อมูลหรือบล็อกข้อมูลของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง

อนุมาตรา 4 ในการคุ้มครองพยานกำหนดเงื่อนไข การใช้ข้อมูลส่วนตัวภายในองค์กรของรัฐและ นอกองค์กรของรัฐไว้ว่าจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อมาตรการคุ้มครองพยาน กล่าวคือต้องไม่มีการสมยอมระหว่างเจ้าหน้าที่กับพยานที่จะแอบให้ข้อมูลต่อบุคคลภายนอก เป็นต้น

อนุมาตรา 5 ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ มาตรา 161 และ 161 A ต้องไม่ได้รับผลกระทบ¹⁷³

¹⁷² § 3 Geheimhaltung, Verpflichtung Wer mit dem Zeugenschutz befasst wird darf die ihm bekannt gewordenen Erkenntnisse über Zeugenschutzmaßnahmen auch über den Zeitpunkt der Beendigung des Zeugenschutzes hinaus nicht unbefugt offenbaren. Personen, die nicht Amtsträger (§ 11 Abs. 1 Nr. 2 des Strafgesetzbuches) sind, sollen nach dem Gesetz über die förmliche Verpflichtung nicht beamteter Personen verpflichtet werden, sofern dies geboten erscheint.

¹⁷³ § 4 Verwendung personenbezogener Daten

(1) Die Zeugenschutzdienststelle kann Auskünfte über personenbezogene Daten der zu schützenden Person verweigern, soweit dies für den Zeugenschutz erforderlich ist.

(2) Öffentliche Stellen sind berechtigt, auf Ersuchen der Zeugenschutzdienststelle personenbezogene Daten der zu schützenden Person zu sperren oder nicht zu übermitteln. Sie sollen dem Ersuchen entsprechen, soweit entgegenstehende öffentliche Interessen oder schutzwürdige Interessen Dritter nicht überwiegen. Die Beurteilung der Erforderlichkeit der Maßnahme durch die Zeugenschutzdienststelle ist für die ersuchte Stelle bindend.

(3) Die Zeugenschutzdienststelle kann von nicht öffentlichen Stellen verlangen, personenbezogene Daten der zu schützenden Person zu sperren oder nicht zu übermitteln.

(5) มาตรา 5 รูปพรรณสัณฐานชั่วคราว

อนุมาตรา 1 ในกรณีที่หน่วยงานคุ้มครองพยานร้องขอเพื่อประโยชน์แก่บุคคลที่จะได้รับการคุ้มครองพยาน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องอาจจะออกเอกสารสิทธิหรือเอกสารอื่นๆ ที่จะก่อให้เกิดหรือคงไว้ซึ่งรูปพรรณสัณฐานที่มีการเปลี่ยนแปลงชั่วคราว ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามข้อมูลที่หน่วยงานที่คุ้มครองพยานได้ให้ไว้

อนุมาตรา 2 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน อาจร้องขอให้หน่วยงานของรัฐ ไม่ให้ข้อมูลหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูล และสามารถที่จะร้องขอให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการเปลี่ยนแปลงตามที่องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานร้องขอ

อนุมาตรา 3 ถ้าจะต้องทำธุรกรรมทางกฎหมาย บุคคลที่จะได้รับการคุ้มครองหรือพยานได้รับอนุญาตให้สามารถเข้าผู้การเปลี่ยนแปลงรูปพรรณสัณฐานได้ชั่วคราว

อนุมาตรา 4 ภายใต้อนุมาตรา 1 - 3 ให้นำมาใช้โดยอนุโลมกับตำรวจหรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านการคุ้มครองพยาน¹⁷⁴

¹⁷⁴ § 5 Vorübergehende Tarnidentität

(1) Öffentliche Stellen dürfen auf Ersuchen der Zeugenschutzdienststelle für eine zu schützende Person Urkunden oder sonstige Dokumente zum Aufbau oder zur Aufrechterhaltung einer vorübergehend geänderten Identität (Tarndokumente) mit den von der Zeugenschutzdienststelle mitgeteilten Daten herstellen oder vorübergehend sowie die geänderten Daten verarbeiten. Sie sollen dem Ersuchen entsprechen, soweit entgegenstehende öffentliche Interessen oder schutzwürdige Interessen Dritter nicht überwiegen. Die Beurteilung der Erforderlichkeit der Maßnahme durch die Zeugenschutzdienststelle ist für die ersuchte Stelle bindend. Für Zwecke des Satzes 1 dürfen Eintragungen in Personenstandsregister nicht vorgenommen werden. Personalausweise und Pässe dürfen nicht für Personen ausgestellt werden, die nicht Deutsche im Sinne von Artikel 116 des Grundgesetzes sind.

(2) Die Zeugenschutzdienststelle kann von nicht öffentlichen Stellen verlangen, für eine zu schützende Person Tarndokumente mit den mitgeteilten Daten herzustellen oder zu verändern sowie die geänderten Daten zu verarbeiten.

(3) Die zu schützende Person darf unter der vorübergehend geänderten Identität am Rechtsverkehr teilnehmen.

(4) Die Absätze 1 bis 3 gelten in Bezug auf Bedienstete von Zeugenschutzdienststellen entsprechend, soweit dies zur Erfüllung ihrer Aufgaben unerlässlich ist.

(6) มาตรา 6 การสิ้นสุดของมาตรการคุ้มครองพยาน หากไม่จำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการคุ้มครองพยานแล้วกรมคุ้มครองพยานก็จะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ต่างๆ ของพยานและองค์กรของรัฐที่มีส่วนร่วมก่อนที่จะพิจารณาสั่งเลิก¹⁷⁵

(7) มาตรา 10 การคุ้มครองพยานในกระบวนการทางศาล

อนุมาตรา 1 บุคคลที่ได้รับการคุ้มครองหรือพยาน ผู้ซึ่งจะต้องไปเบิกความในศาลต่างๆ ในคดีอาญา มีสิทธิที่จะได้รับข้อยกเว้นจากกฎหมาย หรือได้รับการผ่อนผันในกฎเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องข้อมูลส่วนตัวเฉพาะเรื่องรูปพรรณสัณฐานอันเดิม โดยอาจไม่ต้องไปพูดหรือตอบคำถามในชื่อเดิมได้ และยังอนุญาตให้พยานปฏิเสธที่จะบอกข้อมูลส่วนตัว และที่พักอาศัยของตนเองที่แท้จริงในปัจจุบันได้ ในการนี้พยานยังมีสิทธิจะใช้ชื่อสถานที่ของหน่วยงานต่างๆ เป็นที่อยู่ของพยานก็ได้

อนุมาตรา 2 ใบบรรองหรือเอกสารอื่นใดที่ระบุถึงรูปพรรณสัณฐานหรือทำเลที่ตั้งของบุคคลที่จะเป็นพยานนั้นจะออกให้เฉพาะแต่เพียงที่ไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองพยานเท่านั้น

อนุมาตรา 3 สำหรับคดีอาญาเรื่องการคุ้มครองพยานในกระบวนการทางศาลนั้น ยังคงต้องนำมาตราต่างๆ คือ มาตรา 68 มาตรา 110b และส่วนที่ 3 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ¹⁷⁶

¹⁷⁵ § 6 Aufhebung von Maßnahmen des Zeugenschutzes Wird der Zeugenschutz insgesamt beendet oder sind einzelne Maßnahmen nicht mehr erforderlich, unterrichtet die Zeugenschutzdienststelle unter Berücksichtigung der Belange des Zeugenschutzes die beteiligten öffentlichen und nicht öffentlichen Stellen. Öffentliche Stellen heben die nach den §§ 4 und 5 getroffenen Maßnahmen auf. Die Zeugenschutzdienststelle zieht Tarndokumente ein, deren Verwendung nicht mehr erforderlich ist.

¹⁷⁶ § 10 Zeugenschutz in justizförmigen Verfahren

(1) Eine zu schützende Person, die in einem anderen gerichtlichen Verfahren als einem Strafverfahren oder in einem Verfahren vor einem parlamentarischen Untersuchungsausschuss vernommen werden soll, ist berechtigt, abweichend von den Bestimmungen der jeweiligen Verfahrensordnung, Angaben zur Person nur über eine frühere Identität zu machen und unter Hinweis auf den Zeugenschutz Angaben, die Rückschlüsse auf die gegenwärtigen Personalien sowie den Wohn- und Aufenthaltsort erlauben, zu verweigern. An Stelle des Wohn- und Aufenthaltsorts ist die zuständige Zeugenschutzdienststelle zu benennen.

(2) Urkunden und sonstige Unterlagen, die Rückschlüsse auf eine Tarnidentität oder den Wohn- oder Aufenthaltsort einer geschützten Person zulassen, sind nur insoweit zu den Verfahrensakten zu nehmen, als Zwecke des Zeugenschutzes dem nicht entgegenstehen.

(3) Für das Strafverfahren bleibt es bei den Vorschriften der §§ 68, 110b Abs. 3 der Strafprozessordnung.

(8) มาตรา 11 การคุ้มครองพยานในขั้นตอนการกักขัง คမ်းบังและการกักกัน กรมคุ้มครองพยานจะตัดสินใจใดๆ ที่มีผลกระทบต่อการใช้บังคับคดี ไม่ว่าจะเป็นการกักกัน จำคุกหรือกักขัง หรือมาตรการอื่นใด ต้องปรึกษากับผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายนั้นด้วย¹⁷⁷

กรณีรายละเอียดดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าบุคคลที่มีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองพยานหรือเป็นผู้ปฏิบัติงานดังกล่าวก็คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกสถานีโดยขึ้นตรงกับกระทรวงมหาดไทย จะเหมือนกับหน่วยงานของประเทศไทยที่ส่วนใหญ่บุคคลที่รับผิดชอบในการคุ้มครองพยานหรือดูแลรับผิดชอบในเรื่องการคุ้มครองก็จะเป็นตำรวจทุกสถานีตามที่สำนักงานคุ้มครองพยานร้องขอไปตามภูมิลำเนาของพยานที่พักอาศัย

2.2.3 หน่วยงานในการคุ้มครองพยาน

ก่อนหน้านี้ในกรณีของคดีร้ายแรงหรือความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรม ตำรวจและศาล สร้างโครงการคุ้มครองพยานเพื่อให้การคุ้มครองพยานในคดีร้ายแรงสำคัญๆ อีกทั้งมีหน่วยงานคุ้มครองพยานพิเศษหรือกรมคุ้มครองพยาน และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงยุติธรรมร่วมกันในการควบคุมการบังคับใช้กฎหมายนี้ ประเทศเยอรมันได้มีพยานเข้าโครงการคุ้มครองพยานประมาณปีละ 650 คน ซึ่งยังไม่พบว่ามีปัญหาขัดข้องร้ายแรงแต่อย่างใด และยังไม่พบพยานได้รับผลกระทบร้ายแรง ยังไม่พบว่าการจัดมาตรการในการคุ้มครองพยานไม่เพียงพอแต่อย่างใด

ปัจจุบันโครงการคุ้มครองพยานของประเทศเยอรมัน ประกอบด้วย สำนักงานคุ้มครองพยานที่ก่อตั้งทั้งในระดับรัฐ และในระดับรัฐบาลกลาง หน่วยงานที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานคือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือ Tha Federal Criminal Police Office จะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น รวมทั้งหน่วยงานระหว่างประเทศด้วย นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่ดังนี้

- 1) การจัดเตรียมการนำเสนอรายงานปฏิบัติการการดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน
- 2) การจัดองค์กรและการฝึกอบรมการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง
- 3) การจัดประชุมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานทั้งระดับรัฐ และสหพันธรัฐ

¹⁷⁷ § Zeugenschutz bei freiheitsentziehenden Maßnahmen Entscheidungen der Zeugenschutzdienststelle, die Auswirkungen auf den Vollzug von Untersuchungshaft, Freiheitsstrafe oder einer sonstigen freiheitsentziehenden Maßnahme haben können, dürfen nur im Einvernehmen mit dem Leiter der jeweiligen Vollzugseinrichtung getroffen werden.

4) การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ รัฐบาลกลางและหน่วยงานที่ตั้งอยู่ ณ ต่างประเทศเพื่อประโยชน์ต่อการคุ้มครองพยาน

5) การร่วมมือประสานงานระหว่างประเทศ

นอกจากนี้ ในระดับรัฐบาลกลางนั้นมีองค์กรชื่อ The Federal State Project Groupon Quality Assurance in the Field of Witness Protection ซึ่งเป็นองค์กรที่ควบคุมคุณภาพของโครงการคุ้มครองพยาน ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการของสำนักงานคุ้มครองพยานจาก 7 รัฐ ซึ่งประธานองค์กรจะมาจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงเป็นหลักประกันให้มีการร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นองค์กรที่กำหนดที่พัฒนามาตรฐานกระบวนการ ปฏิบัติงานคุ้มครองพยานทั่วประเทศให้มีมาตรฐานกลาง ทั้งกระบวนการอนุมัติให้พยานได้เข้าโครงการคุ้มครอง การสร้างมาตรฐานข้อกำหนด ผู้ปฏิบัติงานให้ความคุ้มครองพยาน อีกทั้งแนวคิดการฝึกอบรมและการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

2.3 ประเทศออสเตรเลีย

2.3.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดของการคุ้มครองของประเทศออสเตรเลียนั้น แท้จริงเริ่มมีแนวคิดมาตั้งแต่ พ.ศ. 1980 โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติของออสเตรเลีย (Australian Federal Police (AFP)) ได้จัดตั้งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการขึ้นเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ได้รับการข่มขู่จากการทำร้าย ถ้าพยานบุคคลเลือกที่จะให้การ ก็จะได้รับคุ้มครองจากตำรวจ รวมทั้งช่วยเหลือด้านการย้ายที่อยู่เรียกหน่วยคุ้มครองพยานดังกล่าวว่า หน่วยคุ้มครองพยานแห่งชาติ (National Witness Protection) Set (NWPSW))¹⁷⁸

ต่อมาในปี 1983 รัฐบาลกลาง (Royal Commission) ได้มีการเสนอประเด็นเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ให้เบาะแสว่าประเทศออสเตรเลียน่าจะใช้ประโยชน์จากบุคคลที่ให้ข้อมูลเพื่อต่อต้านอาชญากรรมองค์กร และต่อมาจึงได้มีการกำหนดให้รางวัลกับบุคคลที่ให้เบาะแสเกี่ยวกับอาชญากรรมองค์กร เพื่อเป็นการจูงใจให้บุคคลต่างๆ ได้หันมาให้ข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรม จนต่อมาได้มีการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้รับผิดชอบในการควบคุมผู้ให้เบาะแสโดยมีการคุ้มครองตลอดระยะเวลา 24 ชั่วโมง และมีการโยกย้ายผู้ให้เบาะแสไปยังสถานที่อื่นๆ พร้อมทั้งมีการเปลี่ยนรูปพรรณสัณฐาน โดยมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นอย่างเป็นทางการเพื่อคุ้มครองพยานที่ตกลงจะให้การเป็นปฏิบัติต่อองค์กรอาชญากรรม ต่อมาโครงการดังกล่าว

¹⁷⁸ รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาประเมินผลการบังคับการใช้กฎหมายและการดำเนินการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ม.35

ได้รับการพัฒนาจนเป็นการบังคับใช้กฎหมายในระดับประเทศและให้ความคุ้มครองในระดับที่สูงขึ้นส่งผลทำให้การปราบปรามอาชญากรรมประสบความสำเร็จมากขึ้น¹⁷⁹

ต่อมาอีก 5 ปี คณะกรรมาธิการร่วมรัฐสภา (Joint Parliamentary Committee) ได้ศึกษาถึงการคุ้มครองพยานและเสนอให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (Australian Federal Police (AFP)) เป็นหน่วยงานระดับชาติที่มีการคุ้มครองพยานแห่งชาติ (National Witness Protection Set (NWPS))

ดังนั้นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม ค.ศ. 1994 รัฐบาลได้เห็นชอบร่างกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานว่าด้วยการจัดตั้งโครงการให้การคุ้มครองพยานและช่วยเหลือพยานบางประเภทและบุคคลอื่น An Act to establish a program to give protection and assistance to certain witness and other persons) โดยเรียกชื่อย่อ (Short Title) ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ค.ศ. 1994 (Witness Protection Act 1994) พระราชบัญญัติฉบับนี้ถือเป็นหลักของกฎหมายคุ้มครองพยานของประเทศออสเตรเลียมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 18 เมษายน ค.ศ. 1995 เป็นกฎหมายพิเศษที่วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในประเทศออสเตรเลียอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีบทบัญญัติทั้งสิ้น 32 มาตราครอบคลุมรายละเอียดเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบ การจัดตั้งโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติ คุณสมบัติสิทธิและหน้าที่ของพยานที่เข้าร่วมโครงการ ข้อมูลที่เปิดเผยได้และที่เปิดเผยไม่ได้ การจัดทำบันทึกความเข้าใจการคุ้มครองพยานกรณีที่เป็นคนต่างชาติที่อยู่ในประเทศอื่นประเภทของการคุ้มครองพยาน การกำหนดโทษ เป็นต้น ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ได้มีการพัฒนาหน่วยงานคุ้มครองพยานแห่งชาติ (National Witness Protection Program (NWPP))

จากการศึกษาผู้ศึกษาพบว่า มาตรา 24¹⁸⁰ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ค.ศ. 1994 (Witness Protection Act 1994) ได้บัญญัติเกี่ยวกับข้อจำกัดในการออกเอกสารส่วนบุคคล (เช่นหลักฐานการเสี่ยภาษี หรือเลขประจำตัวผู้เสี่ยภาษี และหนังสือเดินทาง เป็นต้น) ว่านับแต่วันที่

¹⁷⁹ Good Practices for the Protection of Witness In Crunrial Proceedings In volving Organized Crime, United Nations Office Drugs Crime, p. 9

¹⁸⁰ 24 Restriction on issue of Commonwealth identity documents

(1) Commonwealth identity documents must not, after the end of 12 months after the commencement of this Act, be issued for a person who is on a witness protection program being conducted by a State or Territory unless:

(a) an arrangement is in force between the Minister and the relevant State or Territory Minister relating of the issue of Commonwealth identity documents for the purposes of that program: and

(b) a complementary witness protection law is in force in the State or Territory.

(2) Without limiting the matters to which such an arrangement relate an arrangement may relate to.

(a) The procedures to be adopted for requesting the issue of commonwealth identity documents for the purposes of such a program; and

(b) Guidelines for the issue these documents and other documents.

สิ้นสุดระยะเวลา 12 เดือนนับแต่วันที่เริ่มบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ห้ามมิให้ออกเอกสารเกี่ยวกับการแสดงตัว (รูปพรรณสัณฐานแห่งเครื่องรัฐออสเตรเลียให้แก่บุคคลใด ซึ่งอยู่ในโครงการคุ้มครองพยานที่จัดตั้งโดยรัฐหรือราชอาณาจักร เว้นแต่รัฐหรือราชอาณาจักรเหล่านั้นจะได้ออกกฎหมายเพิ่มเติมเฉพาะกรณีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน ของแต่ละมลรัฐ และมีระเบียบปฏิบัติสอดคล้องกับกฎหมายแห่งรัฐบาลกลางในการออกกฎหมายดังกล่าว ดังนั้นมลรัฐต่างๆ จึงได้ออกกฎหมายเพิ่มเติมเฉพาะกรณีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานของแต่ละมลรัฐ

เมื่อเป็นเช่นนั้น แต่ละมลรัฐก็ได้มีการออกกฎหมายและระเบียบเพิ่มเติมต่างๆ เพื่อสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ค.ศ. 1994 (Witness Protection Act 1994) ดังนี้

1) Australian Capital Territory: กฎหมายเพิ่มเติม คือ Witness Protection Act 1996 Australian Capital Territory เป็นเขตเมืองหลวงของออสเตรเลียและถือเป็นดินแดนเขตการปกครองตนเองภายในที่เล็กที่สุด ตั้งอยู่ภายในรัฐนิวเซาท์เวลส์

2) มลรัฐ New South Wales: กฎหมายเพิ่มเติมคือ Witness Protection Act 1995

3) มลรัฐ Northern Territory: กฎหมายเพิ่มเติมคือ Witness Protection (Northern Territory) Act 2000

4) มลรัฐ Queensland: กฎหมายเพิ่มเติมคือ Witness Protection Act 2000

5) มลรัฐ South Australia: กฎหมายเพิ่มเติมคือ Witness Protection Act 1996

6) มลรัฐ Tasmania: กฎหมายเพิ่มเติมคือ Witness Protection Act 1999

7) มลรัฐ Victoria: กฎหมายเพิ่มเติมคือ Witness Protection Act 1999

8) มลรัฐ Western Australia: กฎหมายเพิ่มเติมคือ Witness Protection Western Australia act 1996

2.3.2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ค.ศ. 1994 (Witness Protection Act 1994) โดยเน้นศึกษาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรการที่สำคัญในการคุ้มครองพยานในการดำเนินคดี มีดังนี้

1) ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานคุ้มครองพยานไม่จำเป็นต้องนำเสนอเอกสารที่อยู่ในความครอบครองเกี่ยวกับข้อมูลของพยานต่อศาล

2) ในกรณีจำเป็นที่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนต้องทราบที่อยู่และพฤติการณ์ของพยานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้องต้องเปิดเผยข้อมูลนั้นแต่หากขณะนั้นมีผู้อื่นนอกจากผู้พิพากษาอยู่ด้วยเจ้าหน้าที่ผู้นั้น ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูล

3) ผู้พิพากษาที่ได้รับข้อมูลจะต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของพยาน

4) ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล หากจะต้องมีการเปิดเผยรูปพรรณสัณฐานของพยานที่ได้รับการคุ้มครองศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปพรรณสัณฐานเป็นการส่วนตัวจะต้องมีคำสั่งเกี่ยวกับการห้ามเผยแพร่พยานหลักฐานที่มีการนำเสนอในศาลเพื่อเป็นหลักประกันว่ารูปพรรณสัณฐานของพยานจะไม่ถูกเปิดเผย

นอกจากนี้ ตามกฎหมายอาญาแห่งเครือจักรภพ (Commonwealth) ยังได้มีการกำหนดให้บุคคลที่กระทำการต่อไปนี้กับพยานที่ไปปรากฏตัว หรือจะไปปรากฏตัวต่อศาลในกระบวนการพิจารณาคดี ต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาแบบความผิดขั้นร้ายแรงที่มีโทษขั้นต่ำ 1 ปี ขึ้นไป (Indictable offence) และโทษของความผิดฐานนี้คือ จำคุก 5 ปี

- 1) ช่มชู้ ทำให้กลัว หรือคุกคาม
- 2) ใช้ความรุนแรง หรือประทุษร้ายแก่กาย
- 3) ก่อหรือบงการการใช้ความรุนแรงทำให้เสียหายหรือก่อให้เกิดความเสียหาย
- 4) ก่อหรือจัดการให้เกิดการลงโทษ

พระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งโครงการคุ้มครองและความช่วยเหลือพยาน และบุคคลบางประเภท หรือ Witness Protection Act 1994 กำหนดให้มีการจัดตั้งโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติหรือ National Witness Protection Program (NWPP)¹⁸¹ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองพยานของประเทศออสเตรเลียโดยบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติออสเตรเลีย (The Commissioner of the Australian Federal Police)¹⁸² เป็นผู้รักษาการตามโครงการคุ้มครองพยาน มีอำนาจตัดสินใจว่าบุคคลใดสมควรได้รับการคุ้มครองตามโครงการ ส่วนเจ้าหน้าที่ในโครงการจะต้องเป็นเจ้าหน้าที่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจเจ้าหน้าที่ตำรวจแห่งรัฐบาลกลาง หรือสมาชิกพิเศษของสำนักงานตำรวจแห่งรัฐบาลกลาง

¹⁸¹ Witness protection act 1994 SECT 4 establishment of the national witness protection program

¹⁸² 4 establishment of the national witness protection program

(1) The Commissioner is to maintain a program, to be known as the national witness protection program under which the commissioner, and persons who hold of occupy designated positions, arrange or provide protection and other assistance for witnesses.

(2) That protection and assistance may include things done as a result of powers and functions conferred on the commissioner under a complementary witness protection law.

จากการศึกษาพบว่าเฉพาะตำแหน่งบุคคลสองตำแหน่งด้านล่างนี้ ถือเป็นบุคคลที่จะสามารถเป็นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติ หรือ National Witness Protection Program (NWPP) ได้แก่

1) ตำแหน่งรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติออสเตรเลีย (Deputy Commissioner of Australian Federal Police)

2) ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ตำรวจแห่งชาติออสเตรเลียหรือสมาชิกพิเศษของสำนักงานตำรวจแห่งชาติออสเตรเลีย (An AFP employee or a special member of the Australian Federal Police) โดยมีบุคคลในตำแหน่งดังกล่าวจะต้องมีคุณสมบัติหรือเงื่อนไขการเข้าสู่ตำแหน่ง ดังนี้

(1) บุคคลดังกล่าวจะต้องมีคุณสมบัติเกี่ยวข้องกับโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติ คือ

ก. บุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์และโปร่งใส โดยข้อมูลความมั่นคงแห่งชาติในประเภทที่จัดลำดับชั้น “ลับ” หรือ “ลับที่สุด”

ข. บุคคลดังกล่าวจะต้องอยู่ในตำแหน่งที่ผ่านการตรวจสอบความน่าไว้วางใจในระดับสูงสุดและเป็นบุคคลที่น่าเคารพเชื่อถือในสังคม เนื่องจากหน้าที่ดังกล่าวจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่มีความสำคัญและอ่อนไหวและ

(2) ได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร โดยผู้บัญชาการตำรวจว่าให้ดำรงตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งภายใต้วัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติ¹⁸³

ประกอบกับกฎหมายเพิ่มเติม Witness Protection Act 1996 ซึ่ง Australian Capital Territory เป็นเขตเมืองหลวงของออสเตรเลียและถือเป็นดินแดนเขตการปกครองตนเองภายในที่เล็กที่สุด ตั้งอยู่ในรัฐนิวเซาท์เวลส์ Witness Protection Program Set 1996 No. 65 Part 2 ซึ่งได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองพยานได้ว่า

¹⁸³ designated position means a position of a deputy commissioner, an AFP employee or a special member of the Australian federal police:

(a) The duties of which relate to the NWPP and;

(1) Require the occupant to have a national security clearance because those duties “involve access to national security information classified as “secret” or “top secret” ; or

(2) Require the occupant to have a position of trust clearance at the level of “highly protected” Because those duties involve access to sensitive information; and

(b) that has been declared in writing by the commissioner to be a designated position for the purposes of this Act.

(1) เจ้าพนักงานตำรวจระดับหัวหน้าตำรวจจะเป็นผู้ดำเนินการร่วมกับผู้บัญชาการตำรวจในการจัดการเกี่ยวกับโครงการคุ้มครองพยาน ตามที่หัวหน้าตำรวจพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความจำเป็นและชอบด้วยเหตุผล เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยและสวัสดิภาพของพยาน

2) การดำเนินการภายใต้บังคับของ (1) ให้รวมถึง

ก. ดำเนินการตามที่จำเป็น

(ก) เพื่ออนุญาตให้พยานเปลี่ยนแปลงหลักฐานข้อมูลส่วนตัวใหม่

(ข) ดำเนินการอื่นใดเพื่อคุ้มครองพยาน

ข. จัดหาสถานที่อยู่ให้พยานใหม่

ค. จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้พยาน

ง. จัดการขนย้ายทรัพย์สินของพยาน

จ. ดำเนินการช่วยเหลือทางการเงินและพยานตามสมควร

ฉ. อนุญาตให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติการเกี่ยวกับโครงการคุ้มครองพยานใช้ชื่อสมมุติ ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีเอกสารสนับสนุนชื่อสมมุตินั้น

ช. อนุญาตให้กระทำการใดๆ ภายใต้ขอบเขตของการคุ้มครองพยาน เพื่อความปลอดภัยของพยาน

ซ. ดำเนินการใดๆ ซึ่งเป็นผลจากหน้าที่ซึ่งหัวหน้าตำรวจสั่งให้ดำเนินการ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามกฎหมายคุ้มครองพยาน¹⁸⁴

โดยในการเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งโครงการคุ้มครองและความช่วยเหลือพยานและบุคคลบางประเภท หรือ Witness Protection Act 1994 มีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) พยานหรือบุคคลในครอบครัวของพยาน ได้ทำการร้องขอเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน โดยพยานจะต้องเปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมดกับผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติออกสเตรเลีย โดยไม่มีข้อกเว้น ข้อมูลดังกล่าวได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับความรับผิดชอบตามกฎหมาย ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติอาชญากรรม ข้อมูลการฟ้องร้องคดีในฐานะ โจทก์หรือจำเลย ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการฟ้องร้องให้เป็นบุคคลล้มละลายข้อมูลเกี่ยวกับข้อจำกัดความรับผิดชอบในบริษัทข้อมูลเกี่ยวกับสถานะคนต่างด้าวข้อมูลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางการเงินและทรัพย์สินข้อมูลเกี่ยวกับประวัติด้าน

¹⁸⁴ Section 4 of Witness Protection Part 2.

สุขภาพข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการทางธุรกิจข้อมูลเกี่ยวกับการต้องโทษตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลในคดีอาญา ฯลฯ¹⁸⁵

2) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติออสเตรเลีย มีหน้าที่ตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียวที่จะให้พยานผู้นั้นเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจากพยานผู้นั้นด้วยในการตัดสินใจว่าจะให้พยานเข้าโครงการคุ้มครองพยานแก่ชานหรือไม่ จะต้องคำนึงถึง¹⁸⁶

(1) ว่าพยานมีประวัติอาชญากรรมหรือไม่ โดยเฉพาะอาชญากรรมที่รุนแรงและว่ามีข้อมูลใดหรือไม่ที่จะบ่งชี้ถึงภัยอันตรายต่อสาธารณชนหากกระบุพยานในโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติและ

(2) ผลการตรวจหรือผลการประเมินสุขภาพจิตหากมีการตรวจสอบหรือประเมินสุขภาพจิตของพยานว่ามีความเหมาะสมที่จะถูกระบุพยานในโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติและ

(3) ความร้ายแรงของลักษณะความผิดที่พยานหลักฐานหรือคำเบิกความใด ๆ นั้นมีความเกี่ยวข้องและ

(4) ลักษณะและความสำคัญของพยานหลักฐานหรือคำให้การใด ๆ ที่เกี่ยวข้องและ

(5)ว่าจะมีวิธีการหรือทางเลือกอื่นใดหรือไม่ในการให้ความคุ้มครองพยานและ

(6) ลักษณะของภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นแก่พยานและ

(7) ลักษณะความเกี่ยวพันของพยานปากนี้และปากอื่นๆ ที่จะเข้าไปอยู่ในโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติด้วยเช่นกันผู้บัญชาการตำรวจ อาจคำนึงถึงปัจจัยอื่นใดอีกก็ได้ตามที่เห็นสมควร

3) เมื่อได้ให้พยานเข้าสู่โครงการและพยานได้ตกลงยินยอมเข้าสู่โครงการแล้วทั้งสองฝ่ายจะต้องมีการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding) ซึ่งจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการให้ความคุ้มครองรวมทั้งเงื่อนไขต่างๆ ที่พยานจะต้องปฏิบัติระหว่างอยู่ภายใต้โครงการ หากไม่ปฏิบัติตามก็จะทำให้การคุ้มครองตามโครงการยุติลง เงื่อนไขในการปฏิบัติของพยานตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายและบันทึกความเข้าใจ เช่น¹⁸⁷

¹⁸⁵ Witness protection Act 1994 - SECT 7 witness to disclose certain matters be fore being included in the NWPP

¹⁸⁶ Witness protection Act 1994 - SECT8 selection for inclusion in the NWPP

¹⁸⁷ Witness protection Act 1994 - SECT9 memorandum of understanding

(1) ไม่กระทำความผิดกฎหมายอาญาแห่งเครื่องจักรภพ หรือกฎหมายแห่งมลรัฐ หรือกฎหมายแห่งราชอาณาจักรมหานิกม หรือ

(2) ไม่เข้าทำกิจกรรมใดๆ ที่ระบุห้ามไว้ในบันทึกข้อตกลงความเข้าใจ หรือ

(3) ไม่กระทำการใดที่ขัดกับหลักการและเจตนารมณ์ของการมีโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติ

(4) ไม่กระทำการใดที่ขัดกับหลักความปลอดภัย หรือที่ขัดกับเหตุผลของการให้ความคุ้มครองพยานหรือช่วยเหลือ

(5) จะต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องที่ผู้บัญชาการตำรวจอาจกำหนดขึ้นในเรื่องการเข้ารับการตรวจสุขภาพกายและสุขภาพจิตและส่งผลการตรวจให้แก่ผู้บัญชาการตำรวจหรือเข้ารับคำปรึกษาหรือรับการบำบัดที่เกี่ยวข้องกับสุราและยาเสพติด

4) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเป็นผู้ลงทะเบียนพยานที่เข้าสู่โครงการโดยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยให้เฉพาะผู้บัญชาการตำรวจ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งและบุคคลใดๆ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการตำรวจเท่านั้น ที่จะมีอำนาจเข้าถึงข้อมูลใดๆ ทางทะเบียนและรวมถึงเอกสารใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับทะเบียนดังกล่าวรวมถึงจะต้องผ่านการตรวจสอบและการประเมินความน่าไว้วางใจของระบบการเก็บทะเบียนในชั้น “ลับ” หรือ “ลับสุด” โดยสำนักตรวจราชการแห่งเครื่องจักรภพ และหากผู้บัญชาการตำรวจจะอนุญาตให้บุคคลอื่นเข้าถึงข้อมูลในทะเบียนเพื่อประโยชน์แก่การบริหารความยุติธรรม ผู้บัญชาการตำรวจจะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายทราบเกี่ยวกับ¹⁸⁸

(1) ชื่อของบุคคลที่ได้รับอนุญาตและ

(2) ข้อมูลของบุคคลที่ได้รับอนุญาตและ

(3) เหตุผลในการอนุญาต

5) เมื่อพยานได้เข้าสู่โครงการ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติจะดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดทำเอกสารสำคัญใหม่ เช่น บัตรประจำตัวประชาชน

(2) เปลี่ยนชื่อและจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้อง

(3) การย้ายถิ่นฐาน

(4) การจัดหาที่อยู่ใหม่

(5) จัดการขนส่งสิ่งของที่เป็นของพยาน

(6) ให้ค่าครองชีพที่จำเป็น รวมถึงให้ความช่วยเหลือทางการเงิน

¹⁸⁸ Witness Protection Act 1994 - SECT 11 Register of participants

- (7) ให้คำย้ายถิ่นฐาน
- (8) ช่วยเหลือในการหางานและการศึกษาต่อ
- (9) ให้ความมั่นใจแก่พยานในการดำรงชีพด้วยตนเอง
- (10) กระทำการอื่นใดที่เห็นว่าจะมีความจำเป็นต่อความปลอดภัยของพยาน

6) เมื่อพยานได้รับการกำหนดรูปพรรณสัณฐานใหม่แล้วกฎหมายให้อำนาจผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติที่จะอนุญาตให้พยานปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานเดิมและอ้างเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานใหม่และยังอนุญาตให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการฯ หรือเจ้าหน้าที่พิเศษที่เกี่ยวข้องของสำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่จำเป็นต้องนำเสนอเอกสารที่อยู่ในความครอบครองเกี่ยวกับข้อมูลของพยานในโครงการต่อศาล ในกรณีที่มีความจำเป็นที่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนต้องทราบที่อยู่และพฤติการณ์เกี่ยวกับพยานในโครงการผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการฯ หรือเจ้าหน้าที่พิเศษฯ จำต้องเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องในศาล แต่หากปรากฏว่าขณะนั้นมีผู้อื่นนอกจากผู้พิพากษาอยู่ด้วยบุคคลดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลกฎหมายยังกำหนดผู้พิพากษาที่ได้รับข้อมูลจะต้องไม่เปิดเผยข้อมูลดังกล่าว นอกจากนี้ ในกระบวนการพิจารณาตัดสินของศาล หากจะต้องมีการเปิดเผยรูปพรรณสัณฐานของพยานที่ได้รับความคุ้มครองศาลจะต้องดำเนินการพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปพรรณสัณฐานของพยานเป็นการส่วนตัว และจะต้องมีคำสั่งเกี่ยวกับการห้ามเผยแพร่พยานหลักฐานที่มีการนำเสนอในศาล เพื่อเป็นการประกันว่ารูปพรรณสัณฐานของพยานดังกล่าวจะไม่ถูกเปิดเผย

7) หากพยานที่ได้รับชื่อแสดงตนใหม่ บัตรแสดงตนให้ ภายใต้โครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติประสงค์ที่จะทำการสมรส จะต้องส่งหลักฐานให้แก่ ผู้บัญชาการตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้สามารถยืนยันได้ว่าอายุของผู้เข้าร่วมจะต้องอยู่ในเกณฑ์ที่ทำการสมรสได้ และรูปพรรณสัณฐานที่แท้จริงของผู้เข้าร่วม แต่หากปรากฏว่าผู้เข้าได้เคยสมรสมาก่อนแล้วให้ผู้เข้าร่วมจัดส่งหลักฐานให้แก่ผู้บัญชาการตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อแสดงว่าคู่สมรสคนก่อนถึงแก่ความตายหรือผู้เข้าร่วมได้หย่าขาดจากคู่สมรสคนก่อนแล้ว¹⁸⁹

8) หลังจากที่ได้รับชื่อใหม่แล้ว ผู้เข้าร่วมก็ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยชื่อและตัวตนเดิมให้กับบุคคลใดๆ ตามที่ถูกเรียกร้อง แม้จะมีกฎหมายแห่งเครือจักรภพกำหนดไว้ก็ตาม ผู้เข้าร่วมสามารถกล่าวอ้างชื่อแสดงตัวใหม่ ว่าเป็นชื่อแสดงตัวเพียงชื่อเดียว ในกระบวนการพิจารณาใดๆ หรือเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ตามกฎหมายแห่งเครือจักรภพ และให้ถือว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย การคุ้มครองพยานจะสิ้นสุดลงเมื่อ¹⁹⁰

¹⁸⁹ Witness Protection Act 1994 – SECT 14 Special provision in case of marriage of participant

¹⁹⁰ Witness Protection Act 1994 – SECT 18 Cessation of protection and assistance

(1) ผู้เข้าร่วมโครงการร้องขอเป็นลายลักษณ์อักษร และผู้บัญชาการตำรวจมีคำสั่งให้สิ้นสุด

(2) อาจสิ้นสุดลงโดยคำสั่งของผู้ช่วยบัญชาการตำรวจหากปรากฏว่า

ก. ผู้เข้าร่วมจงใจละเมิดข้อตกลงใดๆ ของบันทึกข้อตกลง ความเข้าใจหรือ

ข. ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจพบว่าผู้เข้าร่วมจงใจให้ข้อมูลที่เบี่ยงหรือบิดเบือนสาระสำคัญแก่ผู้บัญชาการตำรวจ หรือ

ค. หากผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจเห็นว่าพฤติกรรมของผู้เข้าที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้น จะทำให้เสื่อมเสียต่อหลักการและเจตนารมณ์ของโครงการ ให้ความคุ้มครองพยานแห่งชาติ หรือ

ง. เมื่อสถานการณ์อันก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องให้ความคุ้มครอง และความช่วยเหลือสำหรับผู้เข้าร่วมสิ้นสุดลง หรือ

จ. เมื่อผู้เข้าร่วมจงใจละเมิดข้อตกลงใดๆ รวมถึงข้อตกลงที่จะต้องให้พยานหลักฐานให้แก่เครื่องจักรภาพ มลรัฐ หรือราชอาณาจักรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการ คุ้มครองพยานแห่งชาติ หรือ

ฉ. เมื่อผู้เข้าร่วมปฏิเสธหรือไม่ได้ลงนามลงในบันทึกข้อตกลง ความเข้าใจฉบับใหม่ เมื่อถูกขอร้องให้ลงนาม

ช. เมื่อผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจเห็นว่าไม่มีเหตุผลที่จะให้ผู้เข้าร่วมยังคงอยู่ในโครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติอีกต่อไป หรือ

ซ. ในกรณีที่ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจเห็นว่าภายในได้สถานการณ์ดังกล่าว ความคุ้มครองและความช่วยเหลือควรสิ้นสุดลง หากผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจเห็นว่าความคุ้มครองและความช่วยเหลือภายใต้โครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติควรสิ้นสุดลง ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจจะต้องดำเนินการตามที่จำเป็นในการแจ้งให้ผู้เข้าร่วมทราบ และแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบ นอกจากนี้ ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานฉบับนี้ยังได้มีการกำหนดโทษในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายฉบับนี้อีกด้วย กล่าวคือ¹⁹¹

1) ห้ามมิให้ผู้ใดเปิดเผยข้อมูล

(1) เกี่ยวกับชื่อแสดงตัวหรือแหล่งที่อยู่ของบุคคลที่เป็นหรือได้เป็นผู้เข้าร่วมแห่งเครื่องจักรภาพ หรือ

¹⁹¹ Witness Protection Act 1994 – SECT 22 Offences

(2) ที่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่ความปลอดภัยของบุคคลดังกล่าว
บทลงโทษ: คือจำคุก 10 ปี

2) บุคคลใดซึ่งเป็นหรือได้เป็นผู้เข้าร่วมแห่งเครื่องจักรภาพ หรือบุคคลใด
ผู้ซึ่งเคยผ่านการทดสอบประเมินผลเพื่อการระบุงานใน โครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติในฐานะ
ผู้เข้าร่วมจะต้องไม่เปิดเผย

(1) ข้อเท็จจริงที่ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นหรือเคยได้เป็นผู้เข้าร่วมหรือได้ผ่าน
การทดสอบประเมินผลเพื่อการระบุงานใน โครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติ หรือ

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานของ โครงการคุ้มครองพยาน
แห่งชาติหรือ

(3) ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บัญชาการตำรวจ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจ เจ้าหน้าที่
ตำรวจแห่งรัฐบาลกลาง หรือสมาชิกพิเศษของสำนักงานตำรวจแห่งรัฐบาลกลาง ผู้ซึ่งเกี่ยวข้อง
หรือได้เกี่ยวข้องกับ โครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติหรือ

(4) ข้อเท็จจริงที่ว่าบุคคลดังกล่าวได้ลงนามในบันทึกข้อตกลงความเข้าใจหรือ

(5) รายละเอียดเกี่ยวกับบันทึกข้อตกลงความเข้าใจที่บุคคลดังกล่าวได้
ลงนาม เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการตำรวจ ให้เปิดเผย หรือการเปิดเผยได้
กระทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการทำคำฟ้องหรือจัดทำข้อมูลให้แก่ผู้ตรวจการรัฐสภาภายใต้
พระราชบัญญัติผู้ตรวจการรัฐสภา ค.ศ. 1979 (Ombudsman Act 1979) บทลงโทษ: คือ จำคุก 5 ปี¹⁹²

3. การคุ้มครองพยานตามกฎหมายไทย

3.1 แนวคิดและที่มาของกฎหมายคุ้มครองพยานในประเทศไทย

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน จากการศึกษาพบว่าในกระบวนการพิจารณาคดี
ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการพิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา ระบบไต่สวน หรือระบบผสมที่นำเอา
กระบวนการ ทั้ง 2 ระบบข้างต้นมาผสมผสานและใช้อย่างเหมาะสมก็ดี กระบวนการพิจารณาคดี
ทั้งสามส่วนต่างจำเป็นต้องอาศัยคำเบิกความของพยานบุคคลทั้งสิ้น เนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดี
ในชั้นศาล ผู้ที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีคือผู้พิพากษา ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหน้าที่เป็นคนกลาง
ในการตัดสินคดี ผู้พิพากษาก็จะต้องอาศัยเครื่องมือที่จะนำมาประกอบการใช้ดุลยพินิจในการ
พิจารณาคดี เครื่องมือที่สำคัญก็คือพยานหลักฐาน ในคดี ซึ่งพยานที่มีความชัดเจนและน่าเชื่อถือ

¹⁹² ราเมศ พรหมเย็น, ปัญหาการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาศึกษากรณี: การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน
ในชั้นพนักงานสืบสวนสอบสวน, 2552, หน้า 92-96

และเป็นพยานที่สำคัญในคดีอาญาคือ พยานผู้เห็นเหตุการณ์หรือประสบพบเจอการกระทำความผิด ซึ่งถือว่าเป็นพยานที่ใกล้ชิดกับการกระทำความผิดมากที่สุด พยานดังกล่าวคือ พยานบุคคล ทั้งนี้การที่พยานบุคคลจำเป็นต้องมาเบิกความเป็นพยานต่อศาลนั้นอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีสัญญาประชาคม ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า ประชาชนทุกคนที่ยอมอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐย่อมมีสิทธิและหน้าที่ระหว่างประชาชนเองกับรัฐในทิศทางที่สอดคล้องและเกื้อกูลกัน กล่าวคือ รัฐมีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษาความสงบสุขของสมาชิก ในขณะที่เดียวกันสมาชิกของรัฐก็มีสิทธิในการได้รับการคุ้มครองนั้นและยังมีหน้าที่ในการรักษาและเคารพกฎระเบียบที่รัฐเป็นผู้กำหนด อีกทั้งสมาชิกของรัฐจะต้องมีหน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งความสงบสุขและคอยช่วยเหลือเป็นหูเป็นตาแก่รัฐอีกด้วย

ดังนั้น เมื่อมีการประสบพบเจอการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น สุจริตชนผู้พบเห็นเหตุการณ์จึงต้องทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีของรัฐ โดยการเสียสละตนเข้ามาเป็นพยานบุคคลในคดีอาญา แต่ทั้งนี้พยานบุคคลในคดีอาญาก็อาจถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือประทุษร้ายไม่ว่าจะแก่ชีวิตร่างกายก็ตาม เพื่อให้พยานนั้นไม่กล้ามาศาล หรือหากมาศาลแล้วก็จำเป็นต้องเบิกความต่อศาลในลักษณะที่บิดเบือนความเป็นจริง เพื่อรักษาชีวิตและสวัสดิภาพของตน หรือคนใกล้ชิดของตนไว้ ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากความยุติธรรมจะสูญเสียไป เพราะไม่อาจนำผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนย่อมจะเกิดความเสื่อมศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรมอันอาจก่อให้เกิดระบบกระบวนการยุติธรรมแบบชาวบ้านหรือศาลเตี้ยเกิดขึ้น ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาขึ้น

การคุ้มครองพยานในประเทศไทยเป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับได้มีการพยายามผลักดันให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 244 บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในคดีอาญาให้ได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พบว่า ประเทศไทยไม่มีกฎหมายหรือมาตรการใดๆ ที่เป็นเรื่องของรัฐกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาไว้โดยตรง ตลอดจนรัฐบาลก็ไม่มี การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนภารกิจเรื่องนี้ และไม่มีข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์แนวทางปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน โดยปรากฏแต่เพียงการให้ความสะดวกในการส่งหมายเรียกให้พยานของพนักงานอัยการ และการควบคุมติดตามของพนักงานสอบสวน เพื่อไม่ให้พยานหลบหนีก่อนนำตัวไปเบิกความต่อศาลเท่านั้น สำหรับกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานจะได้รับอันตรายหรือจะหลบหนี ซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการดำเนินการเพื่อให้พยานได้รับความปลอดภัย แต่พนักงานสอบสวนจะต้องมีหน้าที่รายงานชี้แจงเหตุผล เพื่อขอเบิกเบี้ยเลี้ยงเพื่อจัดหาสถานที่พักอาศัยชั่วคราวแก่พยาน แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีการฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีแล้ว พนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะต้องแจ้งให้พนักงาน

อัยการทราบ เพื่อให้มีการสืบพยานปากนั้นๆ โดยเร็วและเมื่อพยานเบิกความเสร็จแล้วก็ไม่มีมาตรการใดๆ เพื่อให้ความคุ้มครองต่อพยาน หรือบางกรณีพยานมักเป็นบุคคลภายนอกหรือบุคคลที่รู้เห็นเกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือประเภทสอดคล้องสอดคล้องเห็นเรื่องของคนอื่นเป็นส่วนมาก แต่ครั้งถึงเวลาที่จะมาเป็นพยานมักจะ ไม่กล้าแสดงตัวหรือเปิดเผยตัวออกมาเป็นพยาน เนื่องจากอาจมีเหตุผลบางประการ มาจากความหวาดกลัวอิทธิพล เกรงกลัวว่าจะไม่ได้รับความปลอดภัย หรือด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม ซึ่งพยานเหล่านี้ยังไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร ทั้งที่พยานมีความสำคัญต่อการพิสูจน์ความจริง ในอรรถคดีนั้นๆ เป็นเหตุให้เกิดผลเสียต่อระบบกระบวนการยุติธรรม โดยส่งผลให้ผู้กระทำความผิด รอดพ้นจากการถูกจับกุม หรือถูกลงโทษ

ดังนั้น จึงจำเป็นจะต้องมีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น โดยพระราชบัญญัตินี้มุ่งเน้นการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญา ตลอดจนจรรยา ภิรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน และบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานเป็นสำคัญ แต่ก็ไม่ลืม ความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ของพยานในการมาให้ข้อเท็จจริงในคดีอาญา เช่น ค่าป่วยการ ค่ายานพาหนะ เป็นต้น โดยพระราชบัญญัติได้กำหนดในส่วนของค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็น หน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่จะเข้ามาดูแลในส่วนนี้ เพื่อจะให้กฎหมายเกิดผลสัมฤทธิ์ในการ ที่จะนำคนผิดมาลงโทษ เนื่องจากพยานเป็นผู้ที่รู้เห็นหรือใกล้ชิดต่อเหตุการณ์ในการกระทำ ความผิดนั้นๆ

โดยสรุป สิทธิของบุคคลที่เป็นพยานในคดีอาญา รวมถึงผู้ใกล้ชิดของพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มีดังนี้

- 1) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย
- 2) สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนจากการมาให้ข้อเท็จจริงกับพนักงานสืบสวน สอบสวน พนักงานอัยการ หรือเบิกความต่อศาล
- 3) สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนความเสียหาย อันเนื่องมาจากการเป็นพยาน เช่น กรณีเกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เป็นต้น
- 4) สิทธิที่จะได้รับค่าใช้จ่ายกรณีเข้าสู่มาตรการคุ้มครองพยาน ทั้งมาตรการทั่วไป และมาตรการพิเศษ

3.1.1 การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

ด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติให้มีการ รับรองสิทธิของพยานบุคคลในคดีอาญา โดยให้มีสิทธิได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ¹⁹³ เพื่อเป็นการเพิ่มความคุ้มครองพยานในคดีอาญา

¹⁹³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 244

ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติดังกล่าวของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงมีการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน การให้ค่าตอบแทนจากการมาเป็นพยานและการให้ค่าใช้จ่ายแก่พยานระหว่างที่พยานอยู่ในการคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ การให้ความปลอดภัยแก่พยานและบุคคลใกล้ชิดเป็นสิ่งสำคัญเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่พยานและประชาชนในสังคมโดยรวม สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มีดังต่อไปนี้

1) ผู้ที่จะได้รับความคุ้มครอง

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้ให้นิยามของคำว่า พยาน ไว้ว่า หมายถึง “พยานบุคคลซึ่งจะมาให้ หรือ ได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มิให้หมายถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน”¹⁹⁴ แต่อย่างไรก็ตาม การที่พยานดังกล่าวได้ให้ถ้อยคำอาจทำให้สามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัยไปด้วย พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 จึงได้บัญญัติให้สามารถนำมาตรการคุ้มครองพยานมาใช้กับบุคคลดังกล่าวได้ด้วย หากพยานร้องขอและบุคคลเหล่านั้นให้ความยินยอม¹⁹⁵

โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้ให้นิยามคำว่า ความปลอดภัย ไว้มีความหมายว่า “ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยาน ทั้งก่อน ขณะ และหลังมาเป็นพยาน”¹⁹⁶

ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย ผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยาน ควรจัดให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นสมควรหรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอและ ในกรณีจำเป็นบุคคลดังกล่าวจะขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นให้ความคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็นแต่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้รับการคุ้มครองด้วย¹⁹⁷

¹⁹⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 3

¹⁹⁵ เรื่องเดียวกัน มาตรา 7 และมาตรา 11

¹⁹⁶ เรื่องเดียวกัน มาตรา 3

¹⁹⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 5 และมาตรา 7

2) มาตรการการคุ้มครองพยาน

การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แบ่งออกเป็น 2 มาตรการดังนี้

(1) มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน¹⁹⁸

ก. มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน มีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

ก) พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย ไม่ว่าจะความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยานทั้งก่อน ขณะ และหลังการเป็นพยาน¹⁹⁹

ข) พนักงานสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยานแล้วแต่กรณีเห็นเองอาจจัดให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร หรือตามที่พยานหรือบุคคลใดๆ ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอและ ในกรณีจำเป็นบุคคลดังกล่าวจะขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้ความคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็น²⁰⁰

ค) ในกรณีที่สามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย พยานชอบที่จะร้องขอ ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณานำมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้²⁰¹

ง) การคุ้มครองพยานให้พยานได้รับความปลอดภัยนั้น ให้รวมถึงการจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย โดยพยานต้องให้ความยินยอมและการปกปิดมิให้มีการเปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานและลักษณะของคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง²⁰²

จ) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการคุ้มครองพยานได้ต่อเมื่อบุคคลผู้จะได้รับความคุ้มครองให้ความยินยอมด้วย²⁰³

¹⁹⁸ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 6

¹⁹⁹ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 3

²⁰⁰ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 6

²⁰¹ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 7

²⁰² “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 6

²⁰³ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 6

ข. ขั้นตอนการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป

ขั้นตอนการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปแบ่งออกเป็น 4

ขั้นตอนดังนี้

ก) การร้องขอ

เมื่อมีพฤติการณ์ที่พยานหรือสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยาน อาจไม่ได้รับความปลอดภัย ซึ่งตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยหลักเกณฑ์การแจ้ง วิธีการให้ความคุ้มครอง และการสิ้นสุดการคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปแก่พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551 ได้ให้นิยามคำว่า ผู้ร้องขอ หมายความว่า บุคคลหรือหน่วยงานที่ร้องขอให้มีการคุ้มครองแก่ผู้รับ ความคุ้มครอง ซึ่งได้แก่พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล หรือหน่วยงานอื่น หรือพยาน หรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์ เกี่ยวข้อง²⁰⁴ อาจร้องขอให้สำนักงานคุ้มครองพยานจัดให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความคุ้มครอง ตามมาตรการทั่วไปตามความจำเป็นและตามที่เห็นสมควร โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้รับ ความคุ้มครอง โดยการร้องขอสามารถกระทำได้ 3 กรณีคือ²⁰⁵

(ก) ให้ยื่นคำร้องขอพร้อมเอกสารหลักฐานด้วยตนเอง

(ข) ในกรณีเร่งด่วนและผู้ร้องขอไม่อาจมายื่นด้วยตนเองได้

ให้ทำเป็นหนังสือหรือจดหมายหรือทางเครื่องมือสื่อสารอื่น

(ค) ยื่นผ่านหน่วยงานอื่น

โดยการร้องขอด้วยวิธี (ข) และ (ค) นั้นจะต้องระบุชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ของผู้รับความคุ้มครอง ตลอดจนพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าผู้รับความคุ้มครอง อาจไม่ได้รับความปลอดภัยและลงลายมือชื่อหรือระบุชื่อผู้ร้องแล้วแต่กรณี

ข) การพิจารณาให้ความคุ้มครอง

เมื่อได้รับคำร้องขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งตามระเบียบ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยหลักเกณฑ์การแจ้ง วิธีการให้ความคุ้มครอง และการสิ้นสุด การคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปแก่พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของคำว่า พนักงานเจ้าหน้าที่ หมายถึง ข้าราชการของสำนักงาน ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้ง

²⁰⁴ ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยหลักเกณฑ์การแจ้ง วิธีการให้ความคุ้มครอง และการสิ้นสุด การคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปแก่พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551, ข้อ 3

²⁰⁵ ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยหลักเกณฑ์การแจ้ง วิธีการให้ความคุ้มครอง และการสิ้นสุด การคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปแก่พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551, ข้อ 11

ให้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งระเบียบได้กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวรับผิดชอบดำเนินการดังต่อไปนี้²⁰⁶

(ก) บันทึกปากคำผู้ร้องและคำยินยอมไว้เป็นหนังสือ
ตามแบบทำยระเบียบนี้

(ข) สืบสวน ตรวจสอบความถูกต้อง รวบรวมข้อเท็จจริงและ
พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง

(ค) บันทึกสรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ได้รับเกี่ยวกับ
ผู้ขอรับความคุ้มครองและเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ขอรับความคุ้มครองจะไม่ได้รับความปลอดภัยหรือจะ
ไปให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงาน
ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาหรือศาล พร้อมเสนอความเห็นต่อผู้อำนวยการโดยเร็ว ในการทำบันทึกสรุป
ข้อเท็จจริงให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเรียกผู้ร้องขอรับความคุ้มครองมาให้ถ้อยคำหรือมีหนังสือ
เรียกเอกสารหลักฐานเพื่อนำมาประกอบการพิจารณา มีความเห็นเกี่ยวกับการยกคำร้อง หรือมีความเห็น
ในการให้ความคุ้มครอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิธีการให้ความคุ้มครอง ระยะเวลาในการให้ความคุ้มครอง
เงื่อนไขการปฏิบัติตัวของพยานระหว่างอยู่ในความคุ้มครอง อาวุธ ยานพาหนะ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก
ความสะดวกต่างๆ รวมไปถึงงบประมาณและค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน²⁰⁷ โดยพนักงานเจ้าหน้าที่
ต้องรับนำคำร้องพร้อมความเห็นเสนอต่อผู้อำนวยการสำนักงานคุ้มครองพยาน โดยเร็ว

(ง) เมื่อผู้อำนวยการสำนักงานคุ้มครองพยานได้รับคำร้อง
พร้อมความเห็นของพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วให้เสนอคำร้องพร้อมความเห็นดังกล่าวต่ออธิบดีกรม
คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรือ ผู้ซึ่งอธิบดีฯ มอบหมายเพื่อพิจารณาโดยเร็ว โดยหากมีกรณีจำเป็น
จะต้องทำการคุ้มครองโดยด่วนระหว่างการขออนุมัติอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
หรือผู้ซึ่งอธิบดีฯ มอบหมาย ให้ผู้อำนวยการสำนักงานคุ้มครองพยานแจ้งหน่วยงานคุ้มครองพยาน
ซึ่งตามระเบียบฯ ได้ให้ความหมายของหน่วยงานคุ้มครองพยาน หมายถึง สำนักงาน หรือสำนักงาน
ตำรวจแห่งชาติและหน่วยงานที่สำนักงานได้ประสานการปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองพยาน²⁰⁸
ตามที่เห็นสมควรไปก่อน²⁰⁹

²⁰⁶ ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยหลักเกณฑ์การแจ้ง วิธีการให้ความคุ้มครอง และการสิ้นสุด
การคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปแก่พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551 ข้อ 13

²⁰⁷ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 14

²⁰⁸ ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยหลักเกณฑ์การแจ้ง วิธีการให้ความคุ้มครอง และการสิ้นสุด
การคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปแก่พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551 ข้อ 3

²⁰⁹ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 15

(จ) เมื่อมีคำสั่งให้คุ้มครองพยานจากอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรือผู้ซึ่งอธิบดีฯ มอบหมายให้คุ้มครองให้สำนักงานคุ้มครองพยานมีหนังสือแจ้งประสานขอความร่วมมือไปยังสำนักงานตำรวจแห่งชาติและหน่วยงานอื่นที่ให้ความคุ้มครองช่วยคุ้มครองพร้อมแจ้งการสนับสนุนงบประมาณ²¹⁰

(2) มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน²¹¹

การคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษนั้น ใช้กับพยานในคดีอาญาบางประเภท ซึ่งพยานจะมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่ได้รับความปลอดภัย โดยจะต้องเป็นพยานในคดีหนึ่งคดีใดดังต่อไปนี้

ก. คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

ข. คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา

ค. คดีความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือพาไปเพื่อการอนาจาร เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็กหรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี หรือความผิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดการกิจการค้าประเวณี หรือสถานการค้าประเวณีหรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

ง. คดีความผิดเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม ได้แก่ ความผิดฐานอั้งยี่และซ่องโจรตามประมวลกฎหมายอาญา และให้หมายความร่วมมือถึงความผิดอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการกระทำร่วมกัน โดยกลุ่มอาชญากร ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบและมีการวางเครือข่ายเป็นขบวนการหรือองค์กรลับอย่างซับซ้อนและเป็นสัดส่วน

จ. คดีความผิดที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้อำนาจตั้งแต่สิบปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น

ฉ. คดีซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานเห็นสมควรให้ความคุ้มครองพยานซึ่งมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

²¹⁰ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 23

²¹¹ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 8

ก) เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าพยานจะไม่ได้รับ
ความปลอดภัย

ข) พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง พนักงาน
สืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา
อาจยื่นคำร้องขอให้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายได้ โดยการยื่นคำร้องดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมจากพยานด้วย

ค) ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย
พิจารณาสั่งการ โดยควันทหากมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานจะไม่ได้รับความปลอดภัย ให้สั่งให้ใช้มาตรการ
พิเศษในการคุ้มครองพยาน

ง) กรณีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย
สั่งให้ใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการเพื่อคุ้มครอง
พยานตามมาตรการพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้²¹²

(ก) ย้ายที่อยู่หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม

(ข) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความ
อุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาครั้งละ
ไม่เกินสามเดือนแต่ไม่เกินสองปี

(ค) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการ
เปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุลและหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อส่
ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย

(ง) ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพหรือให้มีการศึกษาอบรม
หรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม

(จ) ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ

(ฉ) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลา
ที่จำเป็น

(ช) ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับ
ความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

จ) ในกรณีที่สามมี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคล
อื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย
พยานจะร้องขอให้นำมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวก็ได้

²¹² พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10

ฉ) การใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานจะดำเนินการได้ ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่จะได้รับการคุ้มครองนั้น

ช) หากเกิดเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ขึ้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายอาจสั่งให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษสิ้นสุดลงได้²¹³

(ก) พยานร้องขอ

(ข) พยานไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงหรือระเบียบของกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ

(ค) พฤติการณ์เกี่ยวกับความปลอดภัยของพยานเปลี่ยนแปลงไป และกรณีไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษอีกต่อไป

(ง) พยานไม่ให้การเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร

(จ) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จ อันเนื่องมาจากการเป็นพยานในคดีที่พยานได้รับความคุ้มครอง

อำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษอยู่ในการดูแลของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

3) การอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน

การอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าพนักงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน และมีอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาหรือศาลทหารชั้นต้นที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นหรือที่บุคคลนั้นมีที่อยู่ภายใน 30 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับคำสั่งข้าง นี้โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียม โดยการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวเป็นการบังคับตามคำสั่งของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองพยาน

การพิจารณาอุทธรณ์ดังกล่าว ศาลต้องพิจารณาลับและให้เฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าฟังและให้มีคำสั่งให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ เว้นแต่มีเหตุอันควรจะขยายเวลาได้ตามจำเป็นแต่ต้องรายงานไว้ คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด²¹⁴

²¹³ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 12

²¹⁴ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 19

4) ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน

ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายที่พยานมีสิทธิได้รับสามารถพิจารณาได้ดังนี้

(1) ตอบแทนจากการมาเป็นพยานและได้รับค่าเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดแก่ตัวพยานเองหรือสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเพราะเหตุว่ามีการกระทำผิดโดยเจตนาเนื่องมาจากการเป็นพยาน ทั้งนี้ จะได้รับตามความจำเป็นและตามสมควร ตามที่ระเบียบกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง²¹⁵

(2) หากการที่ได้รับความเสียหายนั้นเกิดจากการที่พยานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ปฏิเสธการรับการคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษ บุคคลนั้น ไม่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน ความเสียหาย

(3) เมื่อพยานมาให้การแล้ว พยานมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนจากการ มาเป็นพยานตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ส่วนค่าตอบแทนในคดีที่เป็นพยานโจทก์ในคดีความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งผู้เสียหายเป็นโจทก์หรือ พยานจำเลยเป็นคุณพินิจของศาลแต่ไม่เกินอัตราที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบ จากกระทรวงการคลัง²¹⁶

(4) ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน จะมีการกำหนดโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรม กำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง²¹⁷

5) การเรียกค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย

ในกรณีที่พยานไม่มาหรือไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่เบิกความเป็นพยาน โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งความเท็จ หรือเบิกความเท็จ หรือทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในคดีที่บุคคลนั้นเป็นพยาน ผู้นั้นต้องคืน หรือชดใช้ค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องแก่รัฐเท่าที่จ่ายจริง ภายใน 30 วันนับแต่วันที่รับคำสั่งจากสำนักงานคุ้มครองพยาน²¹⁸

²¹⁵ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 15

²¹⁶ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 17

²¹⁷ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 18

²¹⁸ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 19

6) โทษทางอาญา

เมื่อดำเนินการตามกฎหมายคุ้มครองพยาน ผู้ใดเปิดเผยความลับเกี่ยวกับสถานที่อยู่ ชื่อตัว ชื่อสกุล ภาพหรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งได้มีการดำเนินการเพื่อให้เกิดความปลอดภัยโดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวข้างต้นไม่ได้รับความปลอดภัยจะต้องโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

หากการกระทำนั้นเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวข้างต้นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือได้รับอันตรายสาหัส หรือถึงแก่ความตาย ผู้เปิดเผยความลับดังกล่าวจักต้องได้รับโทษหนักขึ้นแล้วแต่กรณี²¹⁹

3.1.2 การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554

เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน คำให้การ คำเบิกความของพยานบุคคลที่ปราศจากการปรุงแต่ง บิดเบือนข้อเท็จจริง อันจะนำไปสู่การพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในความคิดเกี่ยวกับการทุจริตที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังนั้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงได้ให้ความสำคัญกับมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน เพื่อปกป้องให้ถ้อยคำของพยานบุคคลมีคุณค่ามากที่สุดทางคดี และเพื่อให้การบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญได้บัญญัติถึงคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยให้มีรูปแบบการจัดการองค์กรตลอดจนอำนาจหน้าที่แตกต่างไปจากองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร องค์กรตุลาการ โดยเป็นองค์กรที่มีอำนาจกึ่งบริหาร (อำนาจปกครอง) และอำนาจกึ่งตุลาการ (อำนาจวินิจฉัยชี้ขาด) โดยเรียกว่าเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ²²⁰

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ใ้สอบสวนข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจในกรณีที่มีการร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดำรงตำแหน่งในระดับสูงออกจากตำแหน่งหรือดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และใ้สอบสวนวินิจฉัยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ รวมถึงการกระทำอันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม

²¹⁹ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 21-23

²²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 12 องค์กรอิสระ ส่วนที่ 4 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

โดยในการทำหน้าที่ดังกล่าวของคณะกรรมการ ป.ป.ช. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้บัญญัติให้มีสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือสำนักงาน ป.ป.ช. เป็นส่วนราชการที่เป็นหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญและมีฐานะเป็นนิติบุคคล²²¹ โดยมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของคณะกรรมการ ป.ป.ช. งานธุรการ การศึกษา รวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ศึกษาและสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการทุจริตในวงราชการและการเมือง รวมถึงปฏิบัติการอื่นตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย²²² และให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอิสระในการออกระเบียบหรือประกาศในการบริหารงานทั่วไป บริหารงานบุคคล การงบประมาณ การเงิน ทรัพย์สิน รวมถึงการดำเนินการของสำนักงาน ป.ป.ช.²²³ ที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม บัญญัติไว้เช่นนี้เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอิสระในการทำงาน ปราศจากการครอบงำจากองค์กรใดๆ เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การทำหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้นไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีเกี่ยวกับการปราบปรามการทุจริต การรื้อรายผิดปกติกติและการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน สิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งก็คือ ถ้อยคำของพยานบุคคล ดังนั้น เพื่อให้ถ้อยคำของพยานบุคคลบริสุทธิ์และเป็นจริงที่สุด คณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงมีมาตรการหนึ่งเข้ามาดูแลพยานบุคคลเพื่อมิให้เกิดการคุกคาม ข่มขู่ หรือทำให้เกิดความหวาดกลัว อันอาจส่งผลกระทบต่อถ้อยคำของพยานนั้น มาตรการนั้นเรียกว่า “มาตรการการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน”

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติให้อำนาจแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่า คดีใดสมควรจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือแก่ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์ กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การรื้อรายผิดปกติกติ หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้มีมาตรการในการคุ้มครอง

²²¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 104

²²² “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 105

²²³ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 107

บุคคลดังกล่าว โดยให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นพยานที่มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา²²⁴

ตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ได้ให้นิยามคำว่า “พยาน” หมายความว่า ผู้ร้องขอที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ รวมทั้งบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาที่อาจถูกกันไว้เป็นพยานตามประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยเรื่องหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการกันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี และคำว่า “ผู้ร้องขอ” หมายความว่า ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำหรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การรั่วรัยผิดปกติ และการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และให้หมายความรวมถึงสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของผู้ร้องขอ และบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ร้องขอ²²⁵

ในกรณีที่ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำหรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 รวมถึงบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหา รายใดซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหา รายอื่น หรือแจ้งเบาะแส หรือข้อมูล อันเป็นสาระสำคัญในการที่จะใช้เป็นพยานหลักฐาน ในการวินิจฉัยชี้มูลการกระทำความผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐรายอื่นนั้น โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควรให้กันผู้นั้นไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดีอาญา²²⁶

1) การคุ้มครองช่วยเหลือพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ

(1) การคุ้มครองช่วยเหลือพยานที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้โดยไม่ถูกกั้นแกล้งหรือได้รับการปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม หากพยานเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อบุคคลนั้นได้ร้องขอต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าหากยังคงปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดเดิมต่อไป

²²⁴ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 103/2

²²⁵ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ข้อ 3

²²⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103/6

อาจถูกกลั่นแกล้งหรือได้รับการปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากการกล่าวหาหรือการให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลนั้น และคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่ามิพยานหลักฐานเบื้องต้นอันควรเชื่อได้ว่าน่าจะมีเหตุดังกล่าว ให้เสนอต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งการให้ได้รับความคุ้มครองหรือมีมาตรการอื่นใดตามที่เห็นสมควรต่อไป²²⁷

(2) การคุ้มครองพยานบุคคลให้ได้รับความปลอดภัย ในกรณีที่เกิดคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่า คดีใดสมควรจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือแก่พยานเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การร่ำรวยผิดปกติ หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้มีมาตรการในการคุ้มครองบุคคลดังกล่าว โดยให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นพยานที่มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

เพื่อให้การคุ้มครองพยานในคดีเกี่ยวกับการปราบปรามการทุจริต การร่ำรวยผิดปกติ และการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรมและบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต คณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงได้ออกระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554

2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน โดยให้ดำเนินการเป็นการลับ²²⁸ โดยมีหลักเกณฑ์และขั้นตอนดังต่อไปนี้

(1) บุคคลผู้มีสิทธิร้องขอให้มีการคุ้มครอง บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ต้องมีลักษณะตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ข้อ 3 กล่าวคือ

ก. เป็นผู้ร้องเรียน กล่าวคือ เป็นผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำหรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การร่ำรวยผิดปกติ และการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และให้หมายความรวมถึงสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของผู้ร้องขอ และบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ร้องขอ

²²⁷ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 103/5

²²⁸ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ข้อ 4

ข. เป็นพยาน คือ เป็นบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาที่อาจถูกกันไว้เป็นพยานตามประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการกันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี พ.ศ. 2554²²⁹

ทั้งนี้ ตามมาตรา 103/2 ระบุว่า ต้องปรากฏพฤติการณ์ แห่งความไม่ปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ของพยานและผู้ใกล้ชิด สืบเนื่องจากการดำเนินการหรือการให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแส หรือข้อมูล ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือตามมาตรา 103/5 ในกรณีบุคคลตามมาตรา 103/2 เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเมื่อบุคคลนั้นร้องขอต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าหาก ยังคงปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดเดิมต่อไป อาจถูกกั้นแกล้งหรือได้รับการปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากการกล่าวหาหรือการให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแส หรือข้อมูลนั้นและคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่า มีพยานหลักฐานเบื้องต้นอันควรดั่งนั้น จะเห็นได้ว่า มีการคุ้มครองพยานทั้งด้านความปลอดภัยในชีวิต (Safety) และความปลอดภัยจากการถูกกั้นแกล้งโดยไม่เป็นธรรม (Work - relateed)

(2) การยื่นคำร้อง ขอคุ้มครองช่วยเหลือพยานสามารถกระทำได้ดังต่อไปนี้

- ก. ยื่นคำร้องพร้อมเอกสารหลักฐานด้วยตนเองต่อสำนักงาน ป.ป.ช.
- ข. ยื่นคำร้องต่อหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานและให้หน่วยงานดังกล่าวประสานการปฏิบัติกับสำนักงาน ป.ป.ช.
- ค. กรณีเร่งด่วนและผู้ร้องขอไม่อาจมายื่นคำร้องด้วยตนเองได้ ให้ทำเป็นหนังสือหรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรืออาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นดำเนินการแทน
- ง. กรณีสำนักงาน ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นเป็นการสมควรให้บุคคลใดได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานโดยบุคคลดังกล่าวไม่ได้ร้องขอ ให้สำนักงานดำเนินการคุ้มครองช่วยเหลือพยานได้ แต่ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวให้ความยินยอมโดยเร็ว²³⁰

²²⁹ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ข้อ 3

²³⁰ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 6

(3) เมื่อสำนักงาน ป.ป.ช. ได้รับคำร้องให้คุ้มครองช่วยเหลือพยานแล้ว จะมอบหมายให้สำนักสืบสวนและกิจการพิเศษ สำนักงาน ป.ป.ช. ดำเนินการดังต่อไปนี้โดยเร็ว

ก. บันทึกปากคำผู้ร้องขอและความยินยอมไว้เป็นหนังสือ

ข. ตรวจสอบข้อเท็จจริง แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องอันมีเหตุควรเชื่อว่าผู้ร้องขอจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัยและเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อมีมติ

(4) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อมีมติ²³¹

(5) ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วมีมติว่าสมควรให้มีมาตรการ คุ้มครองช่วยเหลือพยานหรือไม่และแจ้งมติให้ผู้ร้องขอทราบ กรณีจำเป็นเร่งด่วนต้องจัดให้มีมาตรการ คุ้มครองช่วยเหลือผู้ร้องขอก่อนที่จะนำเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อมีมติ ให้สำนักงาน ป.ป.ช. จัดให้มีการคุ้มครองช่วยเหลือพยานเป็นการชั่วคราวตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา มาใช้บังคับโดยอนุโลม²³² ในกรณีนี้หากผู้ร้องขอประสงค์ให้สำนักงานดำเนินการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือบุคคลดังกล่าวตามสมควร²³³

ก. กรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ให้สำนักงาน ป.ป.ช. แจ้งให้สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน โดยให้มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ประสานงานและติดตามผลด้านการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน กับหน่วยงานนั้นๆ²³⁴

ข. กรณีคณะกรรมการมีมติไม่ให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ไม่ตัดสิทธิผู้ร้องขอที่จะยื่นคำร้องขอคุ้มครองช่วยเหลือพยานใหม่

โดยในการปฏิบัติงานตามระเบียบนี้ให้สำนักงาน ป.ป.ช. ติดตาม ประเมินผลและรายงานให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบทุก 3 เดือน²³⁵

²³¹ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 7

²³² “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 9

²³³ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 10

²³⁴ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ข้อ 8

²³⁵ “เรื่องเดียวกัน”, ข้อ 13

(6) การประสานการปฏิบัติงาน

ก. เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยานรายใด เป็นหน้าที่ของสำนักสืบสวนและกิจการพิเศษในการประสานการปฏิบัติกับหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานหลักในการดำเนินการตามภารกิจดังกล่าวคือ สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ²³⁶

ข. มาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ได้บัญญัติให้การดำเนินการเป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546²³⁷

ก) การจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย (Safe House) และจัดเจ้าหน้าที่ให้การคุ้มครองตลอด 24 ชั่วโมง

ข) การจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย

ค) การจัดเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยที่บ้านพักพยาน

ง) การจัดส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ (สายตรวจ) เข้าตรวจตราความเรียบร้อยที่บ้านพักพยาน (เฉพาะกรณีพฤติการณ์ความไม่ปลอดภัยไม่รุนแรงมากนัก)

จ) การดำเนินการปกปิดมิให้มีการเปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้

ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้การยินยอมของบุคคลผู้ขอรับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานเป็นสำคัญ²³⁸

²³⁶ ปัจจุบันสำนักงาน ป.ป.ช. ได้มีการลงนามบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ระหว่างสำนักงาน ป.ป.ช. กับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ แล้วเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2556 ในส่วนของการจัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือพยานระหว่างสำนักงาน ป.ป.ช. กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ นั้น เนื่องจากที่ผ่านมากกระทรวงยุติธรรมมีนโยบายให้โอนภารกิจงานด้านการคุ้มครองพยานของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ไปเป็นภารกิจหนึ่งของกรมสอบสวนคดีพิเศษ และให้ยุบสำนักงานคุ้มครองพยานในกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ไปตั้งขึ้นที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ แต่ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมได้ยกเลิกนโยบายดังกล่าวแล้ว ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการประสานงานเพื่อดำเนินการจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันต่อไป

²³⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103/2

²³⁸ วิทยพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์ และอังสุธร ศรีสุทธิสอาด โครงการเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการให้เบาะแสในประเทศไทย และการส่งเสริมความร่วมมือในระดับพื้นที่เพื่อป้องกันปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐ หน้า 119 - 120

(7) การกันพยาน

อีกกระบวนการสำคัญในการคุ้มครองพยานและผู้แจ้งเบาะแส คือ การกันบุคคลไว้เป็นพยาน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 103/6 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2554 ความมุ่งหมายของกฎหมาย ป.ป.ช. มาตรา 103/6 คือ “เพื่อให้เจ้าหน้าที่ระดับล่าง ได้ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการให้เบาะแสข้อมูลสำคัญที่จะนำไปสู่การลงโทษเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่กระทำคามผิดด้วย”²³⁹

ก. คุณสมบัติของบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาที่อาจถูกกันไว้เป็นพยาน ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยาน โดยไม่ต้องดำเนินคดี พ.ศ. 2554 ข้อ 4 ระบุว่า บุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาที่อาจถูกกันไว้เป็นพยาน ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

ก) เป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้อง หรือมีส่วนร่วม ในการกระทำผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ระหว่างการตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือระหว่างการ ดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานก่อนการไต่สวนข้อเท็จจริง หรือระหว่าง การไต่สวนข้อเท็จจริง

ข) เป็นผู้ที่ได้ให้ถ้อยคำอันเป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบ ข้อเท็จจริง หรือการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน และการไต่สวนข้อเท็จจริง หรือให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลอันเป็นสาระสำคัญจนสามารถใช้เป็นพยานหลักฐาน ในการวินิจฉัยชี้มูลการกระทำผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐรายอื่นที่เป็นตัวการสำคัญนั้น

ค) เป็นผู้ที่มีเจตนาที่จะให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูล ตาม (ข) และรับรองว่าจะไปเบิกความเป็นพยานในชั้นศาลตามที่ให้การหรือให้ถ้อยคำไว้

ข. การกันไว้เป็นพยาน

ข้อ 5 แห่งประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการ ทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกันบุคคล หรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยาน โดยไม่ต้องดำเนินคดี พ.ศ. 2554 ระบุว่า การกันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้กระทำได้ในระหว่างขั้นตอนการตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือการแสวงหาข้อเท็จจริง

²³⁹ ที่มา : <http://www.isranews.org/component/content/article/57-isranews-news/26128-wongsak.html>

และรวบรวมพยานหลักฐานก่อนการไต่สวนข้อเท็จจริง หรือระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.²⁴⁰

ค. การคุ้มครองผู้ที่ถูกกักไว้เป็นพยาน

ส่วนข้อ 11 แห่งประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกักบุคคล หรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยาน โดยไม่ต้องดำเนินคดี พ.ศ. 2554 ระบุว่า เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้กักบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหา รายใดไว้เป็นพยานแล้วย่อมถือว่าบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นอยู่ในฐานะพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคดีที่ได้รับไว้พิจารณานั้น และอาจได้รับการคุ้มครองหรือจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือ ตามกฎหมายหรือระเบียบว่าด้วยการนั้นสำหรับบุคคลเหล่านั้นด้วย²⁴¹ ทั้งนี้ ตามประกาศดังกล่าว พยาน หมายความว่า บุคคลผู้ซึ่งยังมิได้ถูกแจ้งข้อกล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหารายใดที่ได้ให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลอันเป็นสาระสำคัญในการที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานในการวินิจฉัยชี้มูล การกระทำผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กักไว้เป็นพยาน โดยไม่ต้องดำเนินคดี ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

3.1.3 พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551

1) การร้องขอให้มีการคุ้มครองพยาน

(1) บุคคลผู้มีสิทธิร้องขอให้มีการคุ้มครอง

บุคคลผู้มีสิทธิร้องขอให้มีการคุ้มครองพยานตามมาตราเบื้องต้น ต้องมีลักษณะตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 ข้อ 6 ดังนี้

²⁴⁰ ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกักบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยาน โดยไม่ต้องดำเนินคดี พ.ศ. 2554 ข้อ 5 “การกักบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้กระทำได้ในขั้นตอนดังต่อไปนี้

- (1) การตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 103/18 (3)
- (2) การแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานก่อนการไต่สวนข้อเท็จจริงตามหมวด 4
- (3) การไต่สวนข้อเท็จจริงตามหมวด 4”

²⁴¹ เรื่องเดียวกัน ข้อ 11

ก. เป็นพยานที่สามารถให้ข้อมูลหรือจะมาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ

ข. มีพฤติการณ์แสดงให้เห็นว่า พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัยหรือถูกข่มขู่คุกคาม ก่อน ขณะ หรือหลังจากที่ให้ถ้อยคำ แจ้งเบาะแสหรือให้ข้อมูล

(2) การยื่นคำร้องขอให้มีการคุ้มครองพยาน

ก. การร้องขอทั่วไป

ก) กรณีพยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องยื่นคำร้องขอเป็นหนังสือ พร้อมเอกสารหลักฐานต่อเจ้าพนักงานตามแบบ คบ. 1 หรือ คบ. 2 แล้วแต่กรณี

ข) กรณีพยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องมีคำร้องขอด้วยวาจาให้เจ้าพนักงานบันทึกใจความตามแบบ คบ. 1 หรือ คบ. 2 แล้วแต่กรณี แล้วให้ผู้ร้องขอลงลายมือชื่อไว้

ค) กรณีที่เจ้าพนักงานเห็นเองในกรณีมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย หรือถูกข่มขู่ คุกคาม เนื่องจากการกล่าวหา ร้องทุกข์กล่าวโทษ ให้ถ้อยคำ หรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐ ให้เจ้าพนักงานแจ้งพยาน หรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องยื่นคำร้องขอเป็นหนังสือ พร้อมเอกสารหลักฐานต่อเจ้าพนักงานตามแบบ คบ. 1 หรือ คบ. 2 แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะทางคดีและพฤติการณ์ความปลอดภัยของพยานเป็นสำคัญ

ข. การร้องขอเร่งด่วน

ก) กรณีเร่งด่วนและผู้ร้องขอมายื่นคำร้องขอด้วยตนเองได้ ให้ใช้แบบ คบ. 1 หรือ คบ. 2 โดยพิจารณาจากสถานะของผู้ร้องขอว่าเป็นพยานหรือเป็นบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง ลักษณะทางคดี และพฤติการณ์ความปลอดภัยของพยาน

ข) กรณีเร่งด่วนและผู้ร้องขอไม่อาจมายื่นคำร้องขอด้วยตนเอง ให้ทำเป็นหนังสือหรือจดหมาย หรือทางเครื่องมือสื่อสารอื่น ได้แก่ โทรศัพท์ โทรสาร หรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรืออาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นดำเนินการแทน ทั้งนี้ การร้องขอกรณีดังกล่าวต้องระบุชื่อตัว ชื่อสกุล หรือที่อยู่ของผู้ร้องขอ ตลอดจนพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ร้องขออาจไม่ได้รับความปลอดภัย กับต้องลงลายมือชื่อหรือระบุชื่อผู้ร้องขอแล้วแต่กรณี แล้วให้เจ้าพนักงานบันทึกรายละเอียดตามแบบ คบ. 3

(3) การรับฟังข้อเท็จจริง

เมื่อผู้ร้องขอมายื่นคำร้องขอให้มีการคุ้มครองพยาน ให้เจ้าพนักงานรับฟังข้อเท็จจริงทั้งหมดพร้อมจับประเด็นและความประสงค์ของพยาน ซึ่งข้อเท็จจริงนั้นๆ ควรปรากฏประเด็นสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

ก. พิจารณาว่าผู้ร้องขออยู่ในฐานะอะไร เป็นผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแส ซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริง เบาะแส หรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐ หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินการ ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และให้ หมายความร่วมมือถึงบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาซึ่งได้รับการกันไว้เป็นพยานด้วย

ข. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีทุจริตในภาครัฐ

ก) ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง สังกัด ของผู้ถูกกล่าวหา

ข) ข้อกล่าวหาการกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ค) บรรยายการกระทำความผิด ได้แก่ การกระทำความผิดเกิดขึ้นเมื่อใด มีขั้นตอนหรือรายละเอียดการกระทำความผิดอย่างไร มีพยานบุคคลรายอื่นรู้เห็นเหตุการณ์หรือไม่ ได้มีการร้องเรียน และ/หรือร้องขอให้มีการคุ้มครองพยานต่อหน่วยงานใดมาก่อนหรือไม่ เมื่อใด และผลเป็นประการใด

ค. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติการณ์ความไม่ปลอดภัยมีลักษณะเช่นไร และ/หรือพฤติการณ์การข่มขู่คุกคามมีลักษณะอย่างไร ผู้กระทำเป็นใคร สามารถระบุได้หรือไม่ ความเสียหายที่ได้รับเป็นอย่างไร หลังเหตุการณ์ข่มขู่คุกคามได้มีการแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องแล้วหรือไม่อย่างไร

(4) สารสำคัญที่บันทึกในแบบคำร้องขอคุ้มครองพยานเบื้องต้น

ในการบันทึกปากคำพยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการบันทึกปากคำพยาน หรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องกับพยานโดยละเอียด ซึ่งข้อมูลที่จะต้องนำมาลงในบันทึกตามแบบ (คป. 1 - คป. 3) อย่างน้อยต้องมีข้อความดังต่อไปนี้

ก. ข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงและหลักฐานแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพยาน ได้แก่ ชื่อตัว ชื่อสกุล ชื่อเล่น รูปถ่าย กำหนดวันประสูติ อายุ ที่อยู่ อาชีพ นิสัย ความประพฤติ การศึกษา ศาสนา ญาติ เพื่อนฝูง ศัตรู ชื่อเสียง ฐานะ ทรัพย์สิน กิจกรรม ประวัติการกระทำผิด ประวัติการรักษาพยาบาล ตลอดจนข้อมูลอื่นอันอาจเป็นประโยชน์ในการคุ้มครอง โดยเฉพาะความเกี่ยวพัน และความสำคัญของพยานที่มีต่อรูปคดี

ข. ข้อมูลเกี่ยวกับคดีทุจริตในภาครัฐ ให้บันทึกข้อความที่ได้จากการรับฟังข้อเท็จจริงดังที่กล่าวมาในข้อ ข.

ค. ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติการณ์ความไม่ปลอดภัย เช่น ภัยคุกคามที่พยานหรือผู้ใกล้ชิดได้รับเป็นอย่างไร ระดับความรุนแรงสูงหรือไม่ โดยพิจารณาจากการอยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อภัยคุกคาม หรืออยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ อาจพิจารณาจากคุณกรณีว่าเป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ นักการเมืองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ต้องหา/จำเลย หรือเป็นผู้ใกล้ชิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือไม่ เป็นต้น

ง. กรณีพยานถูกคุกคาม ให้สอบถามต่อไปว่า ผู้ใกล้ชิดถูกคุกคามหรือไม่ และพยานประสงค์ให้คุ้มครองความปลอดภัยของผู้ใกล้ชิดด้วยหรือไม่ อย่างไร ให้บันทึกรายละเอียด

จ. รูปแบบวิธีการดำเนินการคุ้มครอง พยานมีความประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการอย่างไร (ถ้ามี) ให้บันทึกรายละเอียดตามระเบียบฯ หมวด 3 ข้อ 15

ฉ. เอกสารประกอบการยื่นคำร้องตามแบบ คบ. 1 และ คบ. 2 อย่างน้อยต้องมี

ก) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน/บัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหลักฐานแสดงตนที่ทางราชการออกให้ (รับรองสำเนาถูกต้อง)

ข) สำเนาทะเบียนบ้าน

ค) สำเนาเอกสารแสดงถึงความเกี่ยวข้องกับเรื่องกล่าวหาหรือเรียน เช่น หมายเรียก (ถ้ามี)

ง) สำเนาเอกสารหลักฐานแสดงความเสียหาย เช่น ใบรับรองแพทย์ (ถ้ามี)

ช. เมื่อบันทึกปากคำและตรวจสอบเอกสารหลักฐานเสร็จแล้วให้พยานอ่านข้อความและเงื่อนไขในการคุ้มครองพยาน ตามที่ปรากฏในแบบบันทึกคำร้องขอใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานจนเข้าใจ ก่อนลงลายมือชื่อในแบบดังกล่าวทุกฉบับ

(5) การแจ้งสิทธิของพยาน

การร้องขอให้มีการคุ้มครองพยานทุกกรณีที่กำลังกล่าวมาเมื่อรับฟังข้อเท็จจริงครบถ้วนแล้ว ให้เจ้าพนักงานดำเนินการแจ้งสิทธิขั้นพื้นฐานที่พยานพึงจะได้รับ เมื่อเข้ารับการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมาย ได้แก่ 1) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย 2) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม และ 3) สิทธิที่จะได้รับเงินค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย รวมทั้งการยินยอมปฏิบัติ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่สำนักงาน ป.ป.ท. กำหนด และแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียด

ในระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 หมวด 4 การสิ้นสุดการคุ้มครอง และหมวด 5 อุทธรณ์ ด้วย เมื่อเจ้าพนักงานได้แจ้งสิทธิของพยานแล้วให้บันทึกการรับทราบสิทธิและเงื่อนไขการคุ้มครองพยานเบื้องต้น ตามบันทึกแนบท้าย แบบ คบ. 1 หรือ คบ. 2 แล้วแต่กรณี²⁴²

2) การพิจารณาคำร้องขอให้มีการคุ้มครองพยานและเอกสารหลักฐานประกอบและแนวทางการคุ้มครองชั่วคราวไปพลางก่อนในกรณีจำเป็นเร่งด่วน

เมื่อเจ้าพนักงานได้รับคำร้องขอให้มีการคุ้มครองพยานแล้วให้เร่งดำเนินการเสนอเรื่องต่อผู้อำนวยการ โดยมีแนวทางในการพิจารณา 2 กรณี ดังนี้

(1) กรณีคำร้องขอทั่วไป

ก. ข้อเท็จจริงเพียงพอ

ก) ในการพิจารณาคำร้องขอ ให้ผู้อำนวยการหรือเจ้าพนักงานซึ่งผู้อำนวยการมอบหมาย หรือคณะทำงานซึ่งผู้อำนวยการแต่งตั้งตรวจสอบคำร้องขอ ตลอดจนเอกสารและหลักฐานต่างๆ โดยคำนึงถึงเรื่อง ดังต่อไปนี้

(ก) เหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย

(ข) ความจำเป็นและสมควรในการคุ้มครองพยาน

(ค) เงื่อนไขและระยะเวลาที่สมควรให้ความคุ้มครองแก่พยาน

²⁴² การร้องขอให้มีการคุ้มครองพยาน ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่ได้รับการคุ้มครอง หรือผู้มีอำนาจให้ความยินยอมแทนด้วย การให้ความยินยอมของผู้รับความคุ้มครองนั้นต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมลงลายมือชื่อของผู้ที่จะได้รับการคุ้มครองด้วย ในกรณีที่ผู้ที่จะได้รับการคุ้มครองไม่อาจให้ความยินยอมได้ให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้ให้ความยินยอมแทน

1. กรณีผู้ที่ได้รับการคุ้มครองเป็นผู้เยาว์

1.1 ให้บิดาและมารดาเป็นผู้ให้ความยินยอม

1.2 ให้บิดาหรือมารดาในกรณีที่มารดาหรือบิดาตาย หรือ ไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาคนหนึ่งคนใดได้

1.3 ให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้ให้ความยินยอมกรณีมารดาหรือบิดาตาย หรือ ไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอมหรือโดยพฤติการณ์ไม่อาจให้ความยินยอมได้

2. กรณีผู้ที่จะได้รับการคุ้มครองเป็นผู้ไร้ความสามารถให้ผู้อนุบาลเป็นผู้ให้ความยินยอม

3. กรณีผู้รับความคุ้มครองเป็นผู้เสมือน ไร้ความสามารถให้ผู้พิทักษ์เป็นผู้ให้ความยินยอม

(ง) ความเห็นของพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือศาล แล้วแต่กรณี (ถ้ามี)

(จ) ความยินยอมเข้ารับการคุ้มครองโดยชัดแจ้ง

(ฉ) งบประมาณค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน

ข) เมื่อข้อเท็จจริงเพียงพอให้ผู้อำนวยการจัดทำรายงานพร้อมความเห็นเสนอต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. โดยเร็ว

ข. ข้อเท็จจริงไม่เพียงพอ

ผู้อำนวยการหรือเจ้าพนักงานซึ่งผู้อำนวยการมอบหมายหรือคณะทำงานซึ่งผู้อำนวยการแต่งตั้ง อาจสอบถามข้อมูลและขอรายละเอียดเพิ่มเติมที่จำเป็นจากเจ้าพนักงานหรือผู้ยื่นคำร้องขอ หรือบุคคลใดๆ ตามที่เห็นสมควร รวมทั้งอาจแสวงหาข้อเท็จจริงใดๆ ที่จำเป็นแก่การพิจารณาเกี่ยวกับการคุ้มครอง แล้วบันทึกลงในแบบ คบ. 4

(2) กรณีคำร้องขอจำเป็นเร่งด่วน

กรณีมีเหตุแห่งพฤติการณ์ที่พยานจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองผู้อำนวยการอาจดำเนินการตามความเหมาะสมเพื่อให้พยานได้รับการคุ้มครองชั่วคราวไปพลางก่อนก็ได้ ข้อควรคำนึงในการพิจารณาคำร้องขอจำเป็นเร่งด่วน ให้ผู้อำนวยการพิจารณาลักษณะทางคดีและพฤติการณ์แห่งความไม่ปลอดภัยของพยานเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงกรณีต่างๆ ดังนี้

ก. มีภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายอันเป็นผลสืบเนื่องจากการที่มาให้ข้อมูลหรือจะมาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ

ก) ภัยอันตราย หมายถึง ภัยที่เป็นความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยาน อันเป็นผลสืบเนื่องจากการที่มาให้ข้อมูลหรือจะมาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ

ข) ภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย หมายถึง ภัยอันเกิดจากการกระทำของบุคคลโดยไม่มีอำนาจทำได้ตามกฎหมาย

ค) เป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง หมายถึง ภัยอันตรายนั้นเกิดขึ้นเฉพาะหน้าหรือเป็นภัยอันตรายที่เกิดขึ้นแล้วและยังดำเนินอยู่ ดังนั้น ภัยอันตรายที่ห่างไกล หรือภัยอันตรายที่ผ่านพ้นไปแล้วไม่ใช่ภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง

ง) ภัยอันตรายนั้นผู้ร้องขอไม่ได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดอื่นของตน

ข. พฤติการณ์ของผู้ร้องขอ ผู้ร้องขอมีพฤติการณ์หวาดกลัวอย่างเห็นได้ชัดจากภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย เช่น ไม่อาจทนอยู่ในเคหสถานได้ การที่ผู้ร้องขอหลบหนีจากภัยอันตรายมาพบเจ้าพนักงานและไม่กล้าเดินทางกลับเคหสถาน เป็นต้น

ค. ความเห็นจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐอื่นที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ มีความเห็นจากพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ว่าสมควรจัดให้มีการคุ้มครองพยานเป็นการเร่งด่วน

(3) แนวทางการคุ้มครองชั่วคราวไปพลางก่อนในกรณีจำเป็นเร่งด่วน

จากข้อ 2 ที่กล่าวมา ผู้อำนวยการอาจดำเนินการตามความเหมาะสม เพื่อให้พยานได้รับการคุ้มครองชั่วคราวไปพลางก่อน เช่น นำวิธีการคุ้มครองในหมวด 3 ตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 มาบังคับใช้ โดยอนุโลม การดำเนินการอื่นใดอันเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราวซึ่งระเบียบนี้มีได้กำหนดไว้ ให้ผู้อำนวยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการคุ้มครองชั่วคราวได้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนเพื่อการคุ้มครองชั่วคราว ผู้อำนวยการอาจขออนุมัติด้วยวาจาต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวไปพลางก่อนก็ได้

แนวทางการคุ้มครองชั่วคราว เมื่อได้รับคำร้องขอให้มีการคุ้มครองพยานหรือเจ้าพนักงานเห็นเอง ให้เจ้าพนักงานดำเนินการคุ้มครองชั่วคราวไปพลางก่อน แล้วจึงดำเนินการดังต่อไปนี้

ก. ให้เจ้าพนักงานรับฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้ร้องขอ

ข. เมื่อผู้อำนวยการได้รับฟังข้อเท็จจริงครบถ้วนในเบื้องต้นแล้ว ให้พิจารณาใช้ดุลพินิจอนุมัติให้ใช้วิธีคุ้มครองชั่วคราวไปพลางก่อน โดยมอบหมายให้เจ้าพนักงานไปดำเนินการคุ้มครอง

ค. เจ้าพนักงานเมื่อได้รับการมอบหมายแล้ว ให้วางแผนกำหนดรูปแบบวิธีการและมาตรการในการคุ้มครองพยานตามที่ได้รับการอนุมัติจากผู้อำนวยการ

ง. ก่อนเจ้าพนักงานดำเนินการคุ้มครองพยาน ให้แจ้งคำสั่งของผู้อำนวยการรวมทั้งชี้แจงวิธีการคุ้มครองให้พยานทราบ พร้อมกับให้พยานลงนามยินยอมให้คุ้มครอง

จ. ให้เจ้าพนักงานจัดทำรายงานพร้อมคำสั่งแต่งตั้งชุดคุ้มครองชั่วคราว ตามแบบ คบ. 5 เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นพร้อมเสนอความเห็นว่ายานควรได้รับการคุ้มครอง เบื้องต้น ทั้งให้พยานและผู้ได้รับการคุ้มครองชั่วคราวลงนามยินยอมรับการคุ้มครองก่อน เริ่มการคุ้มครองด้วย

ฉ. หากกรณีมีการสิ้นสุดการคุ้มครองชั่วคราวให้ดำเนินการ ดังนี้

ก) กรณียุติการคุ้มครองชั่วคราว ไม่ตัดสิทธิพยานในการร้องขอ การคุ้มครองพยานเบื้องต้น

ข) กรณีจำเป็นต้องดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตรการคุ้มครอง พยานเบื้องต้น ให้เจ้าพนักงานแจ้งยุติการคุ้มครองชั่วคราวแก่พยาน พร้อมนำพยานเข้าสู่การคุ้มครอง เบื้องต้นตามที่ได้รับอนุญาต

ค) กรณีพยานขอยุติการคุ้มครองชั่วคราว ให้ทำเป็นหนังสือตามแบบ คบ. 6 และเจ้าพนักงานจัดทำบันทึกรายงานการปฏิบัติเสนอผู้อำนวยการ โดยให้พยานลงลายมือชื่อ ไว้เป็นหลักฐานด้วย

ช. ดำเนินการคุ้มครองชั่วคราว เช่น นำวิธีการคุ้มครองในหมวด 3 ตามระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ท.๑ มาบังคับใช้โดยอนุโลม หรือการดำเนินการอื่นใดอันเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราว ซึ่งระเบียบนี้มิได้กำหนดไว้ตามที่ผู้อำนวยการใช้ดุลพินิจ ให้ดำเนินการเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองชั่วคราว การดำเนินการควรดำเนินการอย่างเข้มงวดตลอดเวลา หรือบางครั้ง หรือบางเวลาก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยาน ลักษณะ ของคดีที่เกี่ยวข้อง พฤติการณ์ความไม่ปลอดภัยของพยาน และความยินยอมของพยาน

กรณีผู้อำนวยการนำวิธีการประสานหน่วยงานอื่นในการคุ้มครอง ความปลอดภัยแก่พยาน ให้สำนัก/กอง/ศูนย์ และหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่คุ้มครอง พยานทำบันทึกการรับ-ส่งมอบพยานตามมาตรการเบื้องต้นไว้ด้วย

ซ. เมื่อเจ้าพนักงานตามคำสั่งชุดคุ้มครองชั่วคราวได้ดำเนินการคุ้มครอง พยานแล้วจึงจะมีสิทธิได้รับค่าใช้จ่ายตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

ฅ. เมื่อการคุ้มครองชั่วคราวสิ้นสุดลง ให้เจ้าพนักงานแจ้งเป็นหนังสือ ให้พยานทราบว่าสิ้นสุดการบังคับใช้มาตรการคุ้มครองชั่วคราว พร้อมระบุเหตุแห่งการนั้น โดยเจ้าพนักงาน จะต้องนำพยานไปอยู่ในสถานที่ปลอดภัย และให้ผู้ประกอบการจัดทำรายงานเสนอต่อเลขาธิการ คณะกรรมการ ป.ป.ท.

3) การรายงานผลการพิจารณาคำร้องขอพร้อมความเห็นเสนอต่อเลขาธิการ
คณะกรรมการ ป.ป.ท.

(1) แนวทางการรายงานผลการพิจารณาคำร้องขอพร้อมความเห็น

ก. กรณีทั่วไปเพื่อการคุ้มครองพยาน เมื่อผู้อำนวยการเห็นว่าข้อเท็จจริงครบถ้วนให้จัดทำรายงานผลการพิจารณาคำร้องขอพร้อมความเห็น²⁴³ และเอกสารประกอบเสนอต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. โดยเร็ว พร้อมสำเนารายงานฉบับดังกล่าวแจ้งสำนักคุ้มครองและป้องกันเพื่อบันทึกข้อมูลในทะเบียนกลางการคุ้มครองพยานตามมาตรการเบื้องต้น

หากผู้ยื่นคำร้องขอไม่ยื่นพยานหลักฐานและรายละเอียดเพิ่มเติมภายในกำหนดเวลาที่แจ้งโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้ทราบ ให้ผู้อำนวยการรวบรวมพยานหลักฐานเท่าที่มี และจัดทำรายงานผลการพิจารณาคำร้องขอพร้อมความเห็นและเอกสารประกอบเสนอต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. โดยเร็ว พร้อมสำเนาฉบับดังกล่าวแจ้งสำนักคุ้มครองและป้องกันเพื่อบันทึกข้อมูลไว้ด้วย

ข. กรณีจำเป็นเร่งด่วนเพื่อการคุ้มครองพยาน เมื่อดำเนินการคุ้มครองพยานชั่วคราวไปแล้ว ให้ผู้อำนวยการจัดทำรายงานการพิจารณาคำร้องขอพร้อมความเห็นและเอกสารประกอบเสนอต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. พร้อมสำเนาฉบับรายงานดังกล่าวแจ้งสำนักคุ้มครองและป้องกันเช่นเดียวกับกรณีทั่วไปในทันทีที่สามารถดำเนินการได้

(2) สาระสำคัญของรายงานผลการพิจารณาคำร้องขอพร้อมความเห็น

รายงานผลการพิจารณาคำร้องขอพร้อมความเห็นและเอกสารประกอบต้องมีสาระสำคัญ ดังนี้

ก. ความเกี่ยวพันและความสำคัญของพยานที่มีต่อรูปคดี พฤติการณ์แห่งความไม่ปลอดภัยและความจำเป็นในการคุ้มครอง

ข. วิธีการคุ้มครองที่เหมาะสม พร้อมรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่แผนที่สังเขป ระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดการให้ความคุ้มครอง งบประมาณและค่าใช้จ่าย เจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบยานพาหนะ อาวุธ²⁴⁴ และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ใช้ในการคุ้มครองพยาน²⁴⁵

²⁴³ ความเห็นมีได้ใน 2 แนวทาง ได้แก่ มีความเห็นเกี่ยวกับการยกคำร้องขอหรือมีความเห็นให้ความคุ้มครอง

²⁴⁴ สำหรับการเบิกจ่ายและการปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบที่เกี่ยวข้องว่าด้วยกรณีนั้น

²⁴⁵ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในการคุ้มครองพยานรวมถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นำมาใช้ในการคุ้มครองพยาน

4) คำสั่งจัดให้มีวิธีการคุ้มครองพยานและแนวทางการคุ้มครองพยาน
ตามมาตรการ คุ้มครองเบื้องต้น

เมื่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้รับรายงานผลการพิจารณา คำร้องขอพร้อมความเห็นและเอกสารประกอบแล้ว จะพิจารณามีคำสั่งตามระเบียบคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่า ด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 ได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. มีคำสั่งจัดให้มีวิธีการคุ้มครองพยาน
2. มีคำสั่งไม่ให้พยานได้รับการคุ้มครองหรือการคุ้มครองยุติลง
3. มีคำสั่งจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือแก่พยานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ซึ่งจะอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

(1) กรณีคำสั่งจัดให้มีวิธีการคุ้มครองพยาน

ก. เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย เนื่องจากการที่พยานจะมาหรือได้มาให้ข้อเท็จจริง เบาะแส หรือข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำทุจริต ในภาครัฐ ให้เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีคำสั่งจัดให้มีวิธีการคุ้มครองพยาน ตามที่กำหนด ในระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยมาตรการคุ้มครอง เบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 หมวด 3 โดยกำหนดระยะเวลาการคุ้มครองพยานตามที่เห็นสมควร คราวละไม่เกิน 3 เดือน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 6 เดือน เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบฯ หมวด 2 ข้อ 13

ข. เมื่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีคำสั่งจัดให้มีวิธีการ คุ้มครองพยานตามมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ได้รับมอบหมายดำเนินการ²⁴⁶ ดังนี้

ก) การออกคำสั่งแต่งตั้งชุดคุ้มครองความปลอดภัยให้กับพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน²⁴⁷ ตามแบบ คบ. 8 พร้อมสำเนาคู่มือฉบับเจ้าพนักงานคุ้มครอง และป้องกันบันทึกข้อมูลในทะเบียนกลาง

²⁴⁶ การมอบหมายให้เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานหรือสั่งการให้เจ้าพนักงานดำเนินการคุ้มครองพยานให้กระทำ เป็นลายลักษณ์อักษร เว้นแต่กรณีจำเป็นเร่งด่วนจะกระทำด้วยวาจาหรือเครื่องมือสื่อสารก็ได้ แต่ต้องบันทึกการมอบหมาย หรือสั่งการดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษร ในทันทีที่สามารถกระทำได้

²⁴⁷ บุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในที่นี้ เป็นบุคคลซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความ ปลอดภัยและพยานได้ร้องขอให้เจ้าพนักงานพิจารณานำมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ตามความจำเป็น ที่เห็นสมควร เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะไม่ให้ความยินยอม

ข) แจ้งคำสั่งให้ผู้ร้องขอทราบการแจ้งคำสั่งให้ทำเป็นหนังสือ และด้วยวิธีที่เหมาะสม

(ก) ให้เจ้าพนักงานไปส่งมอบให้แก่ผู้ร้องขอโดยตรง

(ข) จัดส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนก่อนดำเนินการแจ้งเป็นหนังสือ อาจแจ้งคำสั่งโดยทางเครื่องมือสื่อสารล่วงหน้าก่อนได้ แต่ต้องกระทำโดยระมัดระวังให้เกิดความปลอดภัยแก่พยาน แล้วจึงดำเนินการแจ้งภายหลัง ในโอกาสที่จะกระทำได้

ค) จัดให้พยานและผู้ที่มีความคุ้มครองลงนามในหนังสือยินยอมรับการคุ้มครองก่อนเริ่มการคุ้มครอง ตามแบบ คบ. 9

ง) ดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตรการเบื้องต้นอย่างหนึ่งอย่างใด²⁴⁸ เช่น

(ก) คุ้มครองความปลอดภัยให้กับพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานโดยชุดคุ้มครองพยานซึ่งเป็นเจ้าพนักงาน

(ข) จัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมอันเป็นที่อยู่อาศัยประจำของพยานหรือของบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจหรือที่ส่วนราชการของสำนักงานซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานกำหนด โดยให้พยานได้รับความปลอดภัยมากที่สุด

(ค) ปกปิดและรักษาความลับที่เกี่ยวกับชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานในการคุ้มครองความปลอดภัยพยาน

(ง) ดำเนินการอื่นใดเพื่อให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร โดยอาจประสานกับหน่วยงานอื่นในการคุ้มครองพยาน

ทั้งนี้ การดำเนินการให้การคุ้มครองความปลอดภัยให้คำนึงถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยาน และลักษณะของคดีที่เกี่ยวข้อง พฤติการณ์แห่งความไม่ปลอดภัยของพยานและความยินยอมของพยาน

²⁴⁸ คำว่า “อย่างหนึ่งอย่างใด” ทำให้เกิดปัญหาในการตีความโดยฝ่ายหนึ่งเห็นว่า กฎหมายให้เลือกวิธีการคุ้มครองเพียงวิธีการเดียวจากหลากหลายวิธีการตามที่กำหนดไว้ ในขณะที่อีกฝ่ายเห็นว่า สามารถเลือกวิธีการอย่างเดียวหรือหรือหลายอย่างในการคุ้มครองพยานก็ได้ ซึ่งปัญหาในการตีความในลักษณะดังกล่าวนี้ มีกรณีเทียบเคียงของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ คณะกรรมการกฤษฎีกาได้เคยให้ความเห็นว่า สำนักงานคุ้มครองพยานจะเลือกวิธีการอย่างเดียวหรือหลายอย่างในการคุ้มครองพยานก็ได้ ดังนั้น จึงเป็นข้อสรุปได้ว่าสำนักงานคุ้มครองพยานจะกำหนดวิธีการคุ้มครองพยาน โดยวิธีการเดียวหรือหลายวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เพื่อใช้ในการคุ้มครองพยานให้ได้รับความปลอดภัย

ค. การปฏิบัติที่เหมาะสมกับพยาน เจ้าพนักงานฟังให้เกียรติแก่พยาน ใช้วาจาสุภาพ ปฏิบัติต่อพยานอย่างมีอัธยาศัยไมตรี ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม คำนึงถึงวัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ อีกทั้งให้เจ้าพนักงานตามคำสั่งแต่งตั้งชุดคุ้มครองปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบ รัศกุ่ม และเคร่งครัด โดยให้ฟังตระหนักว่าพยานเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพิสูจน์ความจริงในทางอรรถคดี

ง. เมื่อเจ้าพนักงานตามคำสั่งแต่งตั้งชุดคุ้มครองได้ดำเนินการคุ้มครองพยานแล้ว จึงจะมีสิทธิได้รับค่าใช้จ่ายตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

จ. ให้ผู้อำนวยการรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ได้รับการคุ้มครองวิธีการคุ้มครอง รวมทั้งให้มีการประเมินการคุ้มครอง โดยรายงานให้เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. ทราบในเวลาใดๆ ก็ได้

ฉ. เจ้าพนักงานมีหน้าที่รายงานผลการปฏิบัติต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. ทราบ เดือนละหนึ่งครั้งและรายงานเหตุอื่นใดที่สำคัญต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. เช่น การยุ่งเหยิงกับพยาน พยานหลบหนี หรือการฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุ้มครองพยาน เป็นต้น ตามแบบ คบ. 10 โดยรายงานผ่านผู้อำนวยการพร้อมสำเนาฉบับแจ้งสำนักคุ้มครองและป้องกัน ไว้ด้วย

ช. หากพฤติการณ์แห่งคดีเปลี่ยนแปลงไป หรือมีการฝ่าฝืนข้อกำหนดดังต่อไปนี้

ก) พยานยื่นคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรให้ยุติการคุ้มครองตามแบบ คบ. 6

ข) เมื่อกำหนดระยะเวลาในการคุ้มครองพยานสิ้นสุดลง

ค) เมื่อพยานได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ให้เจ้าพนักงานเสนอเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกวิธีการคุ้มครองพยานทั้งหมดหรือบางส่วนต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. ผ่านผู้อำนวยการ พร้อมสำเนาฉบับส่งสำนักคุ้มครองและป้องกัน

ง) เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. สั่งให้ยุติการคุ้มครองพยานเมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(ก) เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าไม่มีเหตุ ที่จะให้การคุ้มครองพยานต่อไปแล้ว

(ข) เมื่อพยานฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข หรือข้อกำหนดในการปฏิบัติโดยไม่มีเหตุอันควร เช่น ไปเดินห้างสรรพสินค้า ไปดูภาพยนตร์ หรือไปนั่งรับประทานอาหารตามที่สาธารณะ ฯลฯ เป็นต้น

(ค) เมื่อการคุ้มครองพยาน ไม่ได้เป็นไปตามคำสั่งเลขที่การคณะกรรมการ ป.ป.ท. หรือไม่ได้เป็นไปอย่างคุ้มค่า

(ง) เมื่อพฤติการณ์ หรือสถานภาพของพยานเปลี่ยนแปลงไป และไม่มีความจำเป็นจะต้องให้การคุ้มครองหรือไม่อาจให้การคุ้มครองได้อีกต่อไป

(จ) เมื่อพยานไม่ยอมให้ถ้อยคำ ข้อเท็จจริง หรือข้อมูล โดยไม่มีเหตุอันควร ให้เจ้าพนักงานเสนอเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกวิธีการคุ้มครองพยานทั้งหมดหรือบางส่วน ต่อเลขที่การคณะกรรมการ ป.ป.ท. ผ่านผู้อำนวยการ พร้อมสำเนาฉบับส่งสำนักคุ้มครองและป้องกัน

ข. เมื่อการคุ้มครองพยานสิ้นสุดลง ให้เจ้าพนักงานแจ้งเป็นหนังสือ ให้พยานทราบว่า สิ้นสุดการบังคับใช้มาตรการคุ้มครองเบื้องต้น พร้อมระบุเหตุแห่งการนั้น โดยเจ้าพนักงานจะต้องนำพยานไปอยู่ในสถานที่ปลอดภัย และให้เจ้าพนักงานจัดทำรายงานการคุ้มครองพยาน หรือสรุปผลการดำเนินการคุ้มครองพยานเสนอต่อเลขที่การคณะกรรมการ ป.ป.ท. ทราบ ผ่านผู้อำนวยการ และสำเนาฉบับแจ้งสำนักคุ้มครองและป้องกัน เพื่อบันทึกข้อมูลในทะเบียนกลางการคุ้มครองพยานตามมาตรการเบื้องต้นไว้ด้วย

(2) กรณีมีคำสั่งไม่ให้พยานได้รับการคุ้มครองหรือการคุ้มครองยุติลง

กรณีเลขที่การคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีคำสั่งไม่ให้พยานได้รับการคุ้มครอง หรือการคุ้มครองยุติลงตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ในภาครัฐ ว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 ให้ผู้เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้

ก. เจ้าพนักงาน แจ้งคำสั่งไม่ให้พยานได้รับการคุ้มครองหรือการคุ้มครองยุติลง

คำสั่งดังกล่าวข้างต้นให้ทำเป็นหนังสือ และอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก) ชื่อตัว ชื่อสกุล ของผู้ร้องขอและผู้รับการคุ้มครอง

ข) วัน เดือน ปี ที่มีคำสั่ง และวัน เดือน ปี ที่คำสั่งมีผลบังคับ

ค) เหตุที่มีคำสั่ง

ง) สิทธิและเงื่อนไขการอุทธรณ์คำสั่ง

การแจ้งคำสั่งให้เจ้าพนักงานดำเนินการ ดังต่อไปนี้

ก) แจ้งให้พยานทราบโดยตรง

ข) จัดส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ

ค) แต่หากจำเป็นเร่งด่วน อาจแจ้งทางโทรสารหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นก็ได้ แล้วจึงดำเนินการแจ้งภายหลังในโอกาสที่จะกระทำได้

ข. ผู้ยื่นคำร้องขอ มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งต่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้ภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับแจ้งคำสั่ง การอุทธรณ์คำสั่งจะทำได้ด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้ ในกรณีที่อุทธรณ์ด้วยวาจาให้เจ้าพนักงานบันทึกรายละเอียดไว้เป็นหลักฐานและให้ผู้อุทธรณ์ลงลายมือชื่อไว้

ค. คณะกรรมการ ป.ป.ท. เมื่อได้รับอุทธรณ์แล้ว ให้พิจารณาและมีคำสั่งโดยเร็ว คำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ท. ให้เป็นที่สุด ซึ่งเป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 ข้อ 23

(3) กรณีเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. เห็นว่าเรื่องกล่าวหาใดสมควรจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือแก่พยานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ให้สำนักคุ้มครองและป้องกัน เสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. เพื่อแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการให้มีมาตรการในการคุ้มครองพยาน โดยให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นพยานที่มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ทั้งนี้ ให้เสนอความเห็นด้วยว่าสมควรใช้มาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญาสำหรับบุคคลดังกล่าวด้วย

5) การประสานหน่วยงานอื่นในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน

ในการดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตรการเบื้องต้นตามระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ท. ข้อ 15 (4) หากข้อเท็จจริง สำนักงาน ป.ป.ท. พิจารณาแล้วเห็นว่าควรดำเนินการคุ้มครอง โดยขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น เช่น สำนักงานคุ้มครองพยานกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ฯลฯ ให้เจ้าพนักงานดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) สำนักงาน ป.ป.ท. โดยสำนักคุ้มครองและป้องกัน มีหนังสือประสานขอความร่วมมือ พร้อมแจ้งการสนับสนุนงบประมาณไปยังหน่วยงานอื่นที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน เพื่อดำเนินการให้มีการคุ้มครองพยานตามมาตรการคุ้มครองเบื้องต้น (ทั้งนี้ ให้สำนักงาน ป.ป.ท. ตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยานตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยการจ่ายค่าตอบแทน

และค่าใช้จ่ายดังกล่าว ให้เบิกจ่ายจากงบประมาณของสำนักงาน ป.ป.ท. ตามระเบียบและวิธีการที่สำนักงาน ป.ป.ท. กำหนด และให้สำนักงาน ป.ป.ท. จัดทำหลักฐานการจ่ายเงินตามระเบียบของทางราชการ)

กรณีมีความจำเป็นเร่งด่วนให้เจ้าหน้าที่ทำการประสานอย่างไม่เป็นทางการไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อน

(2) สำหรับระยะเวลาการคุ้มครอง การกำหนดเจ้าพนักงานคุ้มครองและวิธีการคุ้มครอง ให้หน่วยงานที่ได้รับการประสานส่งต่อพยานพิจารณาดำเนินการตามระเบียบของหน่วยงานนั้นๆ

หากหน่วยงานนั้นๆ ไม่รับดำเนินการคุ้มครองพยาน ให้สำนักคุ้มครองและป้องกันเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. พิจารณาต่อไป

(3) สำนักคุ้มครองและป้องกัน และหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่คุ้มครองพยานจะทำบันทึกการรับ-ส่งมอบพยาน ตามแบบ คบ. 7 และร่วมกันปฐมนิเทศให้กับพยาน โดยเป็นการทำความเข้าใจและให้ข้อมูลเกี่ยวกับพยานเพื่อให้มาตรการคุ้มครองมีประสิทธิภาพรวมทั้งแจ้งให้พยานทราบถึงสาระสำคัญเกี่ยวกับข้อจำกัดด้านสิทธิของพยานเมื่อเข้าสู่มาตรการคุ้มครองและวิธีปฏิบัติตนของพยาน เมื่ออยู่ในมาตรการคุ้มครอง และให้พยานลงนามยินยอมรับการคุ้มครองตามวิธีการที่ได้รับอนุมัติ

(4) ระหว่างการคุ้มครองความปลอดภัยพยาน หน่วยงานที่ดำเนินการคุ้มครองพยานจะต้องรายงานผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งปัญหาอุปสรรคให้สำนักงาน ป.ป.ท. ทราบ ผ่านสำนักคุ้มครองและป้องกัน เพื่อพิจารณาเสนอความเห็นต่อเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. เดือนละ 1 ครั้ง จนกว่าจะปฏิบัติภารกิจแล้วเสร็จ ทั้งนี้ หากเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนให้ดำเนินการดังกล่าวข้างต้นทันที

(5) ในระหว่างการคุ้มครองพยาน หากมีความจำเป็น สำนักงาน ป.ป.ท. อาจมอบหมายให้พนักงาน ป.ป.ท. เป็นผู้ร่วมปฏิบัติงานหรือทำหน้าที่ประสานการปฏิบัติงานกับเจ้าพนักงานของหน่วยงานที่ดำเนินการคุ้มครองพยานอย่างใกล้ชิด จนกว่าจะเสร็จสิ้นภารกิจ

(6) ในกรณีที่สำนักงาน ป.ป.ท. พิจารณาเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดีเปลี่ยนแปลงไป ให้เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. แจ้งให้หน่วยงานที่ดำเนินการคุ้มครองพยานทราบเพื่อประกอบการพิจารณายกเลิก หรือเปลี่ยนแปลงวิธีการหรือเงื่อนไขในการคุ้มครองพยานทั้งหมดหรือบางส่วน หรือมีคำสั่งประการใดตามความเหมาะสมได้ แล้วแจ้งเจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบหรือหน่วยงานอื่นตามข้อ 15 (4) ทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำสั่งนั้น โดยประสานให้หน่วยงานนั้นๆ ทราบในเบื้องต้นก่อนมีคำสั่งไม่น้อยกว่า 15 วัน

3.2 หน่วยงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยาน

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 13 กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นในสังกัดกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ (1) การคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ (2) การปฏิบัติที่เหมาะสม (3) ประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน

3.2.1 อำนาจหน้าที่ของสำนักงานคุ้มครองพยาน

ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ประกาศตามราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 119 ตอนที่ 103 ก ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2545 โดยให้สำนักงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่

- (1) ดำเนินการคุ้มครองพยานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา
- (2) ประสานงานกับพนักงานสอบสวนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยาน
- (3) พัฒนาระบบและมาตรการคุ้มครองพยานให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด
- (4) เสนอแนะปรับปรุงและแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบหรือข้อบังคับ ตลอดจน

มาตรการต่างๆ ในการคุ้มครองพยาน

- (5) ติดตามและประเมินผลการดำเนินการคุ้มครองพยาน
- (6) ปฏิบัติงานร่วม

3.2.2 หน่วยงานร่วมรับผิดชอบในการคุ้มครองพยาน คือ

- (1) กระทรวงกลาโหม (กองนิติธรรมทหาร)
- (2) กรมสอบสวนคดีพิเศษ (หน่วยงานคุ้มครองพยาน)
- (3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (กองคดีอาญา)
- (4) กรมการปกครอง (สำนักงานสอบสวนและนิติกรรม)
- (5) สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (กองกฎหมายและคดียาเสพติด)
- (6) กรมราชทัณฑ์ (กองนิติการ/เรือนจำ/สถานกักขัง)
- (7) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการนำมาตรการพิเศษมาใช้ ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานบุคคลในคดีทุจริต

จากการศึกษาปัญหาการนำมาตรการพิเศษมาใช้ในการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พยานในคดีทุจริต โดยเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย ผู้ศึกษาขอแนะนำประเด็นดังต่อไปนี้มาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองพยานของไทยให้มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการคุ้มครองพยานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

กรณีมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พยานก่อนที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ จะมีมติให้คุ้มครองช่วยเหลือพยาน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ไม่ได้บัญญัติในเรื่องนี้ไว้ แต่กำหนดไว้ในระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ข้อ 9 ว่า “ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนต้องจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือผู้ร้องขอก่อนที่จะนำเสนอคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อมีมติให้สำนักงานจัดให้มีการคุ้มครองช่วยเหลือพยานเป็นการชั่วคราวตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ให้เลขาธิการรายงานเหตุผลและความจำเป็นต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีมติโดยเร็ว การคุ้มครองช่วยเหลือพยานเป็นการชั่วคราวตามวรรคหนึ่งให้นำวิธีการคุ้มครองพยานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม”

เมื่อไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานในกรณีจำเป็นเร่งด่วนไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 จึงเกิดปัญหาในการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือพยาน เนื่องจากการกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานในกรณีจำเป็นเร่งด่วนไว้ในระเบียบฯ นั้น ไม่มีผลบังคับทางกฎหมายให้หน่วยงาน

ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประสานการปฏิบัติงานต้องปฏิบัติ ตาม เป็นเพียงการประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการเท่านั้น เช่น การประสานเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในพื้นที่ที่พยานพักอาศัยอยู่ให้ช่วยคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานเป็นการเร่งด่วน การประสาน สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้ช่วยดำเนินการคุ้มครองความปลอดภัย แก่พยานเป็นการเร่งด่วน เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวจะไม่ให้ความร่วมมือก็ได้หากมีเหตุผล และความจำเป็นที่ไม่อาจให้ความร่วมมือได้ จึงทำให้ขาดประสิทธิภาพในการดำเนินการคุ้มครอง พยานที่เป็นผู้กล่าวหาหรือเรียนต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ รวมถึง ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วย ทำให้ในอนาคตบุคคลที่รู้เห็น หรือทราบข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตไม่กล้าออกมากล่าวหาหรือเรียนหรือให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือมีจำนวนน้อยที่จะให้ความร่วมมือ เพราะเกรงว่าตน และบุคคลในครอบครัวจะไม่ได้รับความปลอดภัย ซึ่งหากเปรียบเทียบกับการคุ้มครองพยาน ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ แล้วจะเห็นว่า มีการบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นไว้ในพระราชบัญญัติมาตรการ ของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกฎหมายในระดับ พระราชบัญญัติ จึงมีผลทำให้การประสานการปฏิบัติงานในการคุ้มครองช่วยเหลือพยานกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องมีประสิทธิภาพมากกว่า เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ได้รับการประสานงาน ให้ดำเนินการคุ้มครองพยานในเบื้องต้นเกิดความเกรงใจที่จะอำนวยความสะดวกในการคุ้มครอง พยานเพื่อให้ภารกิจคุ้มครองพยานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ บรรลุวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ. 2551

นอกจากนี้ ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 ก็ยังไม่มีบทบัญญัติเรื่องการ คุ้มครองพยานในกรณีจำเป็นเร่งด่วนไว้ จึงเกิดปัญหาในกรณีที่จะต้องมีการคุ้มครองพยานในกรณี จำเป็นเร่งด่วนว่าจะต้องดำเนินการโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติใด มีหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขอย่างไร

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กับกฎหมายไทย

2.1 การกำหนดตัวบุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ยังกำหนดในเรื่องตัวบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองไม่ครอบคลุมตามที่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กำหนด กล่าวคือ ไม่ได้กำหนดให้ผู้เสียหายอยู่ในฐานะพยานเอาไว้ แม้อาจจะตีความได้ว่า “พยาน” น่าจะหมายถึงผู้เสียหายที่อยู่ในฐานะพยานด้วยก็ตาม แต่เพื่อมิให้เกิดปัญหาในการตีความจะต้องกำหนดไว้ให้ชัดเจนในเรื่องนี้ และนอกจากนี้ยังไม่ได้บัญญัติให้พยานที่มาจากรัฐอื่นที่รัฐนั้นๆ ขอให้ประเทศไทยให้ความคุ้มครองด้วย เนื่องจากไม่ใช่พยานซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาล

2.2 การกำหนดคดีความผิดที่ได้รับความคุ้มครอง

การกำหนดคดีความผิดที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ได้พิจารณาจากความเสี่ยงภัยของคดีความผิดเป็นหลัก หากเป็นคดีความผิดที่มีความเสี่ยงภัยค่อนข้างสูงจะกำหนดเป็นความผิดเฉพาะให้ได้รับความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษ เช่นกรณี พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ของไทย กำหนดไว้ตามมาตรา 8 ว่า พยานในคดีอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ อาจได้รับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษ ได้แก่ คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือกฎหมายว่าด้วยศุลกากร คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา ฯลฯ และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กำหนดไว้ในข้อ 24 ว่า ความผิดที่ครอบคลุมอันนำไปสู่การคุ้มครองพยานต้องเป็นการกระทำที่มีลักษณะข้ามชาติและเกี่ยวข้องกับกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชญากรรมที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร การฟอกเงิน การนอราชฎ์บังหลวง ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ก็เปิดโอกาสให้คดีความผิดเฉพาะดังกล่าว หากปรากฏว่า มีความเสี่ยงภัยค่อนข้างต่ำหรือปานกลาง ก็สามารถพิจารณาใช้มาตรการทั่วไปได้ เพราะบางคดีแม้จะเป็นคดีความผิดเฉพาะข้างต้น

จำเลยหรือองค์กรอาชญากรรมอาจจะคุกคาม ช่มชู้ ทำร้ายพยานไม่ถึงขั้นรุนแรงก็ได้ แต่เป็นไปได้ น้อยมาก

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ยังกำหนดคดีความผิด ไม่ครอบคลุมหรือ ไม่มีความชัดเจนในความผิดเฉพาะที่มีความเสี่ยงภัยค่อนข้างสูงกรณีใช้มาตรการพิเศษ ตามที่อนุสัญญาฯ กำหนด มี 4 อย่าง คือ 1. การขัดขวางความยุติธรรม 2. การกระทำอาชญากรรมร้ายแรง ซึ่งมีโทษกำหนดในกฎหมายให้จำคุกขั้นสูงสุดเป็นเวลาอย่างน้อย 4 ปี ขึ้นไป หรือโทษที่รุนแรงกว่า (พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดโทษหนักกว่าเนื่องจากกำหนดคดี ความผิดที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น) 3. การลักลอบ การผลิตและการค้าอาวุธ โดยผิดกฎหมาย และ 4. การลักลอบขนผู้ย้ายถิ่นโดยทางบก ทางทะเล และทางอากาศ ดังนั้น พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 จึงยังไม่สอดคล้องกับการ กำหนดคดีความผิดที่ได้รับความคุ้มครองตามอนุสัญญาฯ กำหนดในคดีความผิด 4 อย่างข้างต้น

2.3 การกำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครอง

การกำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครองทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ได้กำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครองไว้ 2 อย่าง เหมือนกันคือ มาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ โดยพิจารณาจากความเสี่ยงภัยและประเภทคดี ประกอบกัน หากในคดีนั้นมีความเสี่ยงภัยค่อนข้างต่ำหรือปานกลาง จะใช้มาตรการทั่วไป แต่ถ้าคดีนั้น มีความเสี่ยงภัยค่อนข้างสูงจะใช้มาตรการพิเศษ

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ยังบัญญัติไม่ครอบคลุม หรือบทบัญญัติยังไม่มีความชัดเจนตามอนุสัญญาฯ กำหนด สำหรับการกำหนดมาตรการทั่วไป 1 อย่างคือ การจัดให้มีกฎเกณฑ์ทางพยานหลักฐานที่ทำให้พยานมีความปลอดภัยในการให้การ เช่น การอนุญาตให้ให้การผ่านการใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสาร เช่น การติดต่อผ่านวิดีโอทัศน์ หรือวิธีการอื่น โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดไว้แต่เพียง การดำเนินการอื่นตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานและลักษณะคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ การให้ความคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ยังขาดบทบัญญัติหรือบทบัญญัติไม่มีความชัดเจนตามอนุสัญญาฯ กำหนด สำหรับการ กำหนดมาตรการพิเศษอีก 1 อย่างคือ การจัดทำความตกลงหรือข้อตกลงกับรัฐอื่นในการย้ายถิ่นที่อยู่ ไปอยู่รัฐต่างประเทศ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศ

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา (Whistleblower Protection Act of 1989) กับกฎหมายไทย

3.1 ผู้ที่ได้รับความคุ้มครอง

ตาม Whistleblower Protection Act of 1989 นั้นให้ความคุ้มครองเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น ส่วนเจ้าหน้าที่ด้านข่าวกรอง เช่น FBI หรือผู้ปฏิบัติงานให้กับรัฐสภาหรือเจ้าหน้าที่ของศาล ซึ่งจะได้รับคุ้มครองตามกฎหมายฉบับอื่น ส่วนพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 นั้นให้ความคุ้มครองบุคคลซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ ซึ่งเป็นการให้ความคุ้มครองบุคคลทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่หมายความรวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน

3.2 ข้อมูลที่ได้รับความคุ้มครอง

ตาม Whistleblower Protection Act of 1989 ให้ความคุ้มครองข้อมูลใดก็ตามซึ่งเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของรัฐมีเหตุผลเชื่อว่าการกระทำผิดกฎหมาย หรือกฎระเบียบ ใช้จ่ายงบประมาณไม่ถูกต้อง ปฏิบัติราชการไม่ถูกต้อง ใช้อำนาจโดยไม่ชอบ หรือมีการกระทำซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของประชาชน ส่วนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 และพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 จะให้ความคุ้มครองข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

3.3 วิธีการเปิดเผยข้อมูล

ตาม Whistleblower Protection Act of 1989 ผู้ให้ข้อมูลสามารถรายงานต่อผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานภายนอกก็ได้ เช่น การให้ข้อมูลกับหนังสือพิมพ์ ส่วนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ต้องกล่าวหา ร้องเรียน แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 ต้องกล่าวหา ร้องเรียน แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ

3.4 มลเหตุจูงใจในการเปิดเผยข้อมูล

ตาม Whistleblower Protection Act of 1989 ผู้เปิดเผยข้อมูลต้องกระทำโดยสุจริต หรือมีเหตุผลเชื่อว่าการกระทำมีความผิดตามกฎหมายจริง ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานของไทยนั้น ไม่ได้กำหนดเรื่องมลเหตุจูงใจในการเปิดเผยข้อมูลไว้

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายเรื่องที่ Whistleblower Protection Act of 1989 กำหนดไว้ ที่เกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูล แต่ในกฎหมายคุ้มครองพยานของประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดไว้ เช่น การกำหนดให้มีหน่วยงานตรวจสอบและกลั่นกรองการเปิดเผยข้อมูล มีบทลงโทษทางวินัย แก่ผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้าง (ภาครัฐ) ที่ขัดขวางการเปิดเผยข้อมูล การสนับสนุนผู้เปิดเผยข้อมูล ที่ไม่ระบุชื่อ การให้ความคุ้มครองบุคคลผู้ที่กำลังจะเปิดเผยข้อมูล ฯลฯ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า การที่กฎหมาย เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานของไทยไม่ได้กำหนดเรื่องบทลงโทษทางวินัยแก่ผู้บังคับบัญชาที่ขัดขวาง การเปิดเผยข้อมูลไว้ ก่อให้เกิดปัญหาคือ ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลการทุจริต ที่ตน ได้พบเห็น ในหน่วยงานของตนหรือหน่วยงานอื่นใด เนื่องจากเกรงกลัวว่าจะถูกผู้บังคับบัญชา กลั่นแกล้งในการปฏิบัติงาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การไม่บัญญัติบทลงโทษทางวินัยแก่ผู้บังคับบัญชา จะทำให้ผู้บังคับบัญชาไม่เกรงกลัวต่อการขัดขวาง ไม่ให้ผู้ได้บังคับบัญชานำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต ไปเปิดเผยต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ และการที่กฎหมายคุ้มครองพยานของไทยไม่ได้กำหนด เรื่องการให้ความคุ้มครองบุคคลผู้ที่กำลังจะเปิดเผยข้อมูลไว้ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาคือ หากบุคคล ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตซึ่งยังไม่ได้เปิดเผยข้อมูลการทุจริตดังกล่าว อยู่ระหว่างกำลังจะเปิดเผย ข้อมูล แต่ถูกข่มขู่คุกคามจากผู้เกี่ยวข้องกับการทุจริตดังกล่าวก็อาจทำให้บุคคลที่จะเปิดเผยข้อมูล การทุจริตไม่กล้าออกมาแจ้งเบาะแสหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตต่อคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ

4. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการพิเศษตามที่ปรากฏในมาตรา 10 แห่ง พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

มาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 นั้นมี 7 มาตรการพิเศษ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่ามาตรการการย้ายที่อยู่หรือการจัดหาที่พักอันเหมาะสมให้แก่พยาน ถือเป็นแนวทาง ที่ดีและเหมาะสมอย่างยิ่งกับสังคมไทย เพราะการย้ายที่อยู่หรือการหาที่อยู่ใหม่ให้กับพยาน สอดคล้องกับที่นานาประเทศได้กระทำกัน สำหรับประเทศไทยยิ่งการย้ายที่อยู่ของพยานถือเป็นการ ลดการเผชิญหน้าระหว่างกัน ก็ยังเป็นทางออกที่ดีสำหรับทุกๆ ฝ่าย สังคมไทยนั้นเป็นที่ทราบกันดี

ว่ากลุ่มอาชญากรรมที่จะติดต่อหรือจะล้างแค้นถึงขนาดติดตามไปทุกหนทุกแห่งค่อนข้างน้อย ดังนั้น การย้ายที่อยู่จึงเป็นเรื่องที่ดี

สำหรับมาตรการอื่นๆ ที่มีปัญหาในทางปฏิบัติคือ การเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่ระบุตัวตนได้ การคุ้มครองพยาน โดยดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวตนตามมาตรการพิเศษตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10 (3) นั้น กฎหมายเพียงแต่บัญญัติให้สำนักงานคุ้มครองพยาน “ประสานงาน” กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น จึงทำให้การดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนดังกล่าวยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานอื่นๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงชื่อตัว ชื่อสกุล ซึ่งปรากฏอยู่ในโฉนดที่ดิน ก็ต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดิน การเปลี่ยนหลักฐานการศึกษา หลักฐานในการรับสวัสดิการ หรือการรักษาพยาบาล เป็นต้น ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ค่อนข้างรัดกุม แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนหรือการเปลี่ยนแปลงชื่อ ชื่อสกุล จะกระทำได้ แต่ต้องระบุชื่อ ที่อยู่เดิมที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลักฐานการเปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ต้องการให้มีการตรวจสอบไปถึงชื่อ ชื่อสกุล หรือที่อยู่ใหม่ของพยาน ดังนั้น กระบวนการทั้งหมดตามกฎหมาย และระเบียบที่เป็นอยู่ไม่อาจทำให้การเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุลของพยานตามวัตถุประสงค์ของโครงการคุ้มครองพยานในมาตรการพิเศษบรรลุวัตถุประสงค์ได้เลย เพราะเมื่อทำการเปลี่ยนแปลงแล้วยังต้องคงไว้ซึ่งร่องรอยของชื่อเดิมของพยาน และสามารถติดตามว่าชื่อใหม่ของพยานเป็นอย่างไร

เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยมิได้มีบทบัญญัติที่กำหนดให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงชื่อ ชื่อสกุล และการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนอย่างอื่นที่ดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว หรือชื่อสกุลตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องไม่ต้องรับผิดชอบในทางอาญาทางแพ่งและทางวินัย ในกรณีที่ได้ดำเนินการขัดต่อการดำเนินการตามกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีชื่อตัว ชื่อสกุลใหม่ ดังนั้น หากดำเนินการเปลี่ยนแปลงในหลักฐานชื่อสกุล หรือหลักฐานทางทะเบียน เจ้าพนักงานอาจไม่กล้ากระทำเพราะเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีอาญา คดีแพ่งหรือถูกดำเนินการทางวินัยจากการฝ่าฝืนดังกล่าว และการที่จะดำเนินการโดยผ่านขั้นตอนปกติก็จะทำให้ความลับในการดำเนินการคุ้มครองถูกเปิดเผยและเป็นผลร้ายแก่ความปลอดภัยของพยาน รวมถึงหากเจ้าพนักงานที่รับผิดชอบได้รับหมายเรียกจากเจ้าพนักงานหรือศาลเพื่อสอบถามความเป็นมาของบุคคลที่ใช้ชื่อใหม่ หรือความเชื่อมโยงของชื่อพยานใหม่กับชื่อพยานเดิม ก็ต้องปกปิดเป็นความลับด้วย ดังนั้น เจ้าพนักงานจึงต้องมีหลักประกันในการดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงชื่อพยานตามโครงการโดยไม่ได้ดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมาย โดยไม่ถือว่าเป็นการปฏิบัติงานที่มีชอบด้วยหน้าที่ ทั้งนี้ เพราะหากไม่มีบทบัญญัติที่ยกเว้นความผิดดังกล่าว เจ้าพนักงานที่ดำเนินการเปลี่ยนแปลง

ทางทะเบียน อาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งได้บัญญัติเอาผิดกับทั้งเจ้าหน้าที่และพยานที่เกี่ยวข้องด้วย ได้แก่

- 1) ความผิดฐานเจ้าพนักงานปลอมเอกสาร ตามมาตรา 161
- 2) ความผิดฐานเจ้าพนักงานรับรองหลักฐานเท็จ ตามมาตรา 162
- 3) ความผิดฐานทำคำรับรองอันเป็นเท็จ ตามมาตรา 269
- 4) กลุ่มความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม ตามมาตรา 264 - 269

ส่วนในกรณีที่ปกปิดข้อมูลที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ระหว่างชื่อใหม่กับชื่อเดิม หากได้รับหมายจากเจ้าพนักงานหรือศาลให้แจ้งข้อมูล หรือการดำเนินการเพื่อให้พยานได้รับสิทธิเกี่ยวกับสวัสดิการในชื่อใหม่ หากไม่มีกฎหมายกำหนดยกเว้นความรับผิดไว้ เจ้าพนักงานอาจมีความรับผิดทางอาญาเกี่ยวกับการแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงานได้

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนระเบียบการที่ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนการแก้ไขเปลี่ยนแปลงชื่อหรือการเปลี่ยนแปลงข้อมูลเกี่ยวกับหลักฐานทางทะเบียนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นทะเบียนราษฎร ทะเบียนที่ดิน ทะเบียนประวัติ หลักฐานเกี่ยวกับการศึกษา หลักฐานเกี่ยวกับการแสดงตนเพื่อรับการตรวจเลือกทหาร จะต้องมีกระบวนการตรวจสอบที่มาของการเปลี่ยนแปลงและบันทึกข้อมูลเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลงไว้เป็นหลักฐานเพื่อการตรวจสอบติดตาม จึงไม่เอื้อต่อการที่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทางทะเบียนต่างๆ จะให้ความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนเหล่านั้น เพราะอาจทำให้ตนเองต้องมีความรับผิดทางอาญาได้²⁴⁹

²⁴⁹ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณณ์ โครงการพัฒนากฎหมายคุ้มครองพยานในคดีอาญา ปี 2554, 2555, หน้า 82 - 83

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ เป็นองค์กรที่มีหน้าที่และอำนาจในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการใช้อำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ในการตรวจสอบการทุจริต ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกลาง เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบทรัพย์สิน และหนี้สิน การดูแลคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การป้องกันและปราบปรามการทุจริตให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

การดำเนินการ การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน การปราบปรามการทุจริตของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ นั้น เป็นการดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับสูง ระดับผู้บริหาร ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ส่วนคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐมีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับต่ำกว่าผู้บริหารระดับสูง หรือข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าผู้อำนวยการกองลงมา ซึ่งการทำงานของระบบราชการ การทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจทำให้สำเร็จได้ด้วยคนเพียงคนเดียว แต่ต้องเกิดจากการร่วมมือกันของบุคคลหลายคนหลายฝ่าย การทุจริตคอร์รัปชันจึงเป็นที่ทราบกันดีในหมู่เจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันและเป็นที่รับรู้ในหมู่ประชาชน แม้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นต่อกันอย่างแพร่หลาย แต่กลับมีประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวนน้อยที่ให้ความร่วมมือในการร้องทุกข์กล่าวโทษ แจ้งเบาะแส ให้ข้อมูล เข้าเป็นพยาน หรือส่งมอบหลักฐานแก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐเนื่องจากเกรงกลัวอำนาจอิทธิพลของเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าว โดยเกรงว่าตนและครอบครัวอาจไม่ได้รับความปลอดภัย หรือเกรงว่าอาจจะถูกกลั่นแกล้งเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชน ไม่กล้ากล่าวหาหรือเรียน แจ้งเบาะแส ให้ข้อมูล หรือมอบหลักฐานแก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม

การทุจริตในภาครัฐ เนื่องจากเชื่อว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐไม่อาจดูแลคุ้มครองช่วยเหลือคน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องให้พ้นจากอำนาจอิทธิพลของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งถูกกล่าวหาหรือเรียนได้นั้นเอง จึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการใช้มาตรการพิเศษในการดำเนินการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและมั่นใจให้แก่บุคคลที่จะเข้ามาเป็นพยานในคดีทุจริต ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษา เกี่ยวกับมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน โดยศึกษาเปรียบเทียบกันระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย ซึ่งได้วิเคราะห์ในประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการคุ้มครองพยานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐกับการคุ้มครองช่วยเหลือพยานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

1.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กับกฎหมายไทย

1.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา (The Whistleblower Protection Act of 1989) กับกฎหมายไทย

1.4 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการพิเศษตามที่ปรากฏในมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษามาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานบุคคลในคดีทุจริตโดยการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย ผู้ศึกษาขอเสนอแนะดังนี้

2.1 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103/2 โดยแทรกข้อความดังต่อไปนี้ระหว่างวรรคหนึ่งและวรรคสองของมาตรา 103/2

“ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนต้องจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือผู้ร้องขอก่อนที่จะนำเสนอคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อมีมติ โดยให้สำนักงานจัดให้มีการคุ้มครองช่วยเหลือพยานเป็นการชั่วคราวตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ ให้เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ รายงานเหตุผลและความจำเป็นต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

มีมติโดยเร็ว” เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในกรณีจำเป็นเร่งด่วนไว้ในมาตรา 6/1 ดังนี้

“ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนต้องจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน ให้สำนักงานคุ้มครองพยานจัดให้มีการคุ้มครองช่วยเหลือพยานเป็นการชั่วคราวตามที่เห็นสมควร”

2.2 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ที่จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้และสอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ข้อ 24 มีดังนี้

2.2.1 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 3 ความหมายของ “พยาน” ในส่วนที่ยังขาดอยู่ตามที่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กำหนด โดยบัญญัติให้ผู้เสียหายอยู่ในฐานะพยานด้วย และให้รวมถึงพยานที่มาจากรัฐอื่นที่รัฐนั้นๆ ขอให้ประเทศไทยให้ความคุ้มครองด้วย เพื่อรองรับการขอความร่วมมือในการคุ้มครองพยาน โดยย้ายถิ่นที่อยู่ไปอยู่ที่รัฐอื่นตามอนุสัญญาฯ ด้วย เพราะหากไม่มีการกำหนดไว้ประเทศไทยซึ่งเป็นภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ก็ไม่สามารถให้ความคุ้มครองพยานดังกล่าวได้ เนื่องจากไม่ใช่พยานซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาล

2.2.2 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 โดยเพิ่มคดีความผิดในส่วนที่ยังขาดอยู่ 4 อย่างตามที่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กำหนดเป็นคดีความผิดที่ได้รับการคุ้มครองโดยใช้มาตรการพิเศษ ดังนี้

- 1) การขัดขวางความยุติธรรม
- 2) การกระทำอาชญากรรมร้ายแรง ซึ่งมีโทษกำหนดในกฎหมายให้จำคุกขั้นสูงสุดอย่างน้อย 4 ปี หรือโทษที่รุนแรงกว่า (บัญญัติแทนที่มาตรา 8 (5))
- 3) การลักลอบการผลิตและการค้าอาวุธ โดยผิดกฎหมาย
- 4) การลักลอบขนผู้ย้ายถิ่นโดยทางบก ทางทะเล และทางอากาศ

2.2.3 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 10 (1) เป็นว่า “ย้ายที่อยู่ ทั้งในราชอาณาจักรและย้ายที่อยู่ไปยังรัฐอื่น และจัดหาที่พักอันเหมาะสม ”

2.3 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 ดังนี้

2.3.1 เห็นควรบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 120/1 ความว่า “ผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดขัดขวางมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ

ซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของตนดำเนินการเปิดเผยข้อมูลหรือแจ้งเบาะแสการทุจริตในหน่วยงานของตน หรือหน่วยงานอื่นใด ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ส่งเรื่องให้หน่วยงานต้นสังกัดของบุคคลนั้นพิจารณาดำเนินการทางวินัยต่อไป” และเห็นควรบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ มาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 มาตรา 64/1 โดยมีข้อความในลักษณะทำนองเดียวกันความว่า “ผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดขัดขวางมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของตนดำเนินการเปิดเผยข้อมูลหรือแจ้งเบาะแสการทุจริตในหน่วยงานของตนหรือหน่วยงานอื่นใด ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐส่งเรื่องให้หน่วยงานต้นสังกัดของบุคคลนั้นพิจารณาดำเนินการทางวินัยต่อไป”

2.3.2 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103/2 วรรคหนึ่ง โดยเพิ่มเติมผู้ที่กำลังจะเปิดเผยข้อมูลให้ได้รับความคุ้มครองด้วยดังนี้

“ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เห็นว่า คดีใดสมควรจัดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือแก่ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูล หรือกำลังจะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การร่ำรวยผิดปกติหรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้มีมาตรการในการคุ้มครองบุคคลดังกล่าว โดยให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นพยานที่มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ทั้งนี้ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเสนอความเห็นด้วยว่าสมควรใช้มาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษตามกฎหมายดังกล่าวสำหรับบุคคลเหล่านั้นด้วย”

เมื่อแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 103/2 วรรคหนึ่ง แล้ว ก็ต้องแก้ไขระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554 ในส่วนของบทนิยามในมาตรา 3 คำว่า “ผู้ร้องขอ” โดยแก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า “ผู้ร้องขอ” หมายความว่า ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำหรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูล หรือกำลังจะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การร่ำรวยผิดปกติ และการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และให้หมายความรวมถึงสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของผู้ร้องขอ และบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ร้องขอ

นอกจากนี้ เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหาร ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551 มาตรา 53 โดยเพิ่มเติมผู้ที่กำลังจะเปิดเผยข้อมูล ให้ได้รับความคุ้มครองพยานด้วย ดังนี้

“เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ สำนักงานอาจจัดให้มี มาตรการคุ้มครองเบื้องต้นสำหรับผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแส หรือข้อมูล หรือกำลังจะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐหรือข้อมูลอื่น อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตในภาครัฐกำหนด”

2.4 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10 เนื่องจากกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนระเบียบที่ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนการแก้ไข เปลี่ยนแปลงชื่อหรือการเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับหลักฐานทางทะเบียนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นทะเบียน ราษฎร ทะเบียนที่ดิน ทะเบียนประวัติ หลักฐานเกี่ยวกับการศึกษา ฯลฯ จะต้องมีกระบวนการตรวจสอบ ที่มาของการเปลี่ยนแปลงและบันทึกข้อมูลเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลงไว้เป็นหลักฐานเพื่อการตรวจสอบ ติดตาม จึงไม่เอื้อต่อการที่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทางทะเบียนต่างๆ จะให้ความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลง ทางทะเบียนเหล่านั้น เพราะอาจทำให้ตนเองต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาได้

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา ซึ่งให้อำนาจนายรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อการนี้ให้อำนาจออกกฎกระทรวง วางระเบียบการงาน ตามหน้าที่กับให้อำนาจในการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติกรตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วน ที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละกระทรวง ดังนั้น ในการดำเนินการเพื่อเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนให้แก่พยานตามมาตรา 10 (3) ซึ่งให้อำนาจสำนักงานคุ้มครองพยาน ในการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุลและหลักฐานทางทะเบียน ที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย หากมี การกำหนดกฎกระทรวงกำหนดวิธีการในการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และการประสานงาน ตามมาตรา 10 (3) ดังกล่าว และพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการตามที่กำหนดไว้จะเป็นหลักกฎหมาย ที่สามารถให้หลักประกันในการที่จะทำให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายต่างๆ ซึ่งดำเนินการตามกฎหมาย และยกเว้นการดำเนินการตามกฎหมายเฉพาะนั้น เพื่อเปลี่ยนแปลงชื่อตัว ชื่อสกุล หรือหลักฐาน ทางทะเบียนเพื่อให้พยานได้รับสิทธิตามชื่อใหม่หรือไม่ ผู้ศึกษาเห็นว่า กฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 5 ดังกล่าว มีขอบเขตในเรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ในการประสานงานเพื่อให้มีการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนเท่านั้น แต่การที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์

ทางกฎหมายก็ยังคงเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล หรือการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายเพื่อกำหนดการรองรับการดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่ยกเว้นหลักเกณฑ์ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และให้หลักประกันให้แก่เจ้าพนักงานที่ดำเนินการตามโครงการคุ้มครองพยานว่าสามารถยกเว้นการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ปกติได้ โดยถือว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย และได้รับการยกเว้นความรับผิดทางอาญา ทางแพ่งและทางวินัยจากการกระทำความผิดดังกล่าว ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าควรกำหนดบทบัญญัตินี้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แทนที่จะแก้ไขกฎหมายเฉพาะเรื่อง เพราะจำเป็นต้องเสนอกฎหมายหลายฉบับ อย่างไรก็ตาม การที่จะกำหนดบทยกเว้นความรับผิดดังกล่าวไม่อาจทำได้โดยอาศัยกฎกระทรวง เพราะกฎกระทรวงเป็นกฎหมายลำดับรอง จึงไม่อาจกำหนดให้เป็นเหตุยกเว้นความรับผิดตามกฎหมายในกรณีที่เจ้าพนักงานไม่ปฏิบัติตามกฎหมายตามโครงการคุ้มครองพยานได้

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยถือว่าเป็นการแก้ไขและกำหนดมาตรการพิเศษเฉพาะกรณีที่เป็นการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรการพิเศษเฉพาะการคุ้มครองพยาน จึงสามารถยกเว้นมาตรการทั่วไปในเรื่องดังกล่าวได้ แม้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน การเปลี่ยนหลักฐานทางทะเบียนจะมีระดับกฎหมายที่เป็นระดับเดียวกับกฎหมายคุ้มครองพยานในคดีอาญาก็ตาม

ผู้ศึกษาเสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 10 โดยเพิ่มเติมข้อความในวรรคสาม ดังนี้ “ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง หรือการดำเนินการเพื่อให้พยานได้สิทธิตามชื่อตัว ชื่อสกุลใหม่ หรือการปกปิดข้อมูลในชื่อเดิม หรือชื่อใหม่ของพยาน เพื่อรักษาความลับตามวรรคสอง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำต่อเจ้าพนักงานหรือหน่วยงานอื่นใด มิให้ถือเป็นการกระทำที่เป็นความผิด และเจ้าพนักงานได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับผิดทางอาญา ทางแพ่งและทางวินัย” เพื่อให้เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการแก้ไขชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานที่ปรากฏทางทะเบียนไม่มีความผิดตามกฎหมาย

นอกจากนี้ เพื่อให้เกิดการรับรองอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในการกำหนดหลักเกณฑ์ที่สามารถสั่งให้เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดดำเนินการแก้ไขชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานที่ปรากฏทางทะเบียนโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้ศึกษาเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 10 (3) ดังนี้ “ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการยื่นและการพิจารณาคำร้องขอใช้
มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2548.
- คำธร คำประเสริฐ และสุเมธ จานประดับ. (2543). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก*.
(ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เข้มชัย ชุตินวงศ์. (2557). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร:
เนติบัณฑิตยสภา.
- คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2555). รายงานผลการศึกษาลบสัมบูรณ์ โครงการพัฒนา
กฎหมายคุ้มครองพยานในคดีอาญา ปี 2554. 82 – 83.
- คณิต ฌ นคร. (2528). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน”.
วารสารนิติศาสตร์ 15, 3 (กันยายน 2528).
_____. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- จิตติ เจริญน้ำ. (2538). *พยานในคดีอาญา*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร.
- จิตติ ดิงศักดิ์. (2543). *กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรม
ศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ชินนะพงษ์ บำรุงทรัพย์ และคณะ. (2546). *การคอร์รัปชันในการซื้อขายตำแหน่งในระบบราชการ*.
นนทบุรี: สำนักงาน ป.ป.ช.
- ชุมพล กฤษณสุวรรณ. (2550). *ทัศนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติงานคุ้มครองพยาน
ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กรณีศึกษาของบัญชาการ
ตำรวจภูธร ภาค 5*. (สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ณรงค์ ไชหาญ, อุทัย อาทิวา และปกป้อง ศรีสนิท. (2551). *รายงานผลการศึกษาลบสัมบูรณ์
โครงการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติ
คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ปีงบประมาณ 2551*. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ณัฐพล อนุเมธางกูร. (2548). *การคุ้มครองสิทธิของพยานบุคคลในชั้นศาลตามประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.

- ดวงจิตต์ กำประเสริฐ. (2542). *ประวัติศาสตร์กฎหมาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 5) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นภวรรณ เจนกลาง. (2548). *มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานที่เป็นข้าราชการ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- บันทึกข้อความ สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักอำนวยการคณะกรรมการ ที่ สอก./ว. 0005 ลงวันที่ 28 มิถุนายน 2560 เรื่อง คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจในการไต่สวนและวินิจฉัยเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับตำแหน่ง.
- ประพงษ์ แผลมแจง. (2556). *แนวให้ความสำคัญคุ้มครองพยาน แจ้งเบาะแส จับทุจริต พิชิต โกง*. สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.dailynews.co.th/Content/Article/159970>.
- ประมุข สุวรรณสร. (2526). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ.
- ประชัย เปี่ยมสมบุรณ์. (2535). “สิทธิที่เหนืออาชญากรรมพึงได้รับจากกระบวนการยุติธรรม” *วารสารสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์* 32, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2535).
- พงศ์เทพ จารุสุตินธุ์. (2547). *การคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการภาครัฐ (Whistleblower Protection) ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2560, จาก www.lawreform.go.th.
- พงศ์วัฒน์ ฉายาพันธุ์. (2537). *ความรู้เบื้องต้นการสืบสวนอาชญากรรม*. กรุงเทพมหานคร: ศิลป์สยามพิมพ์.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2536). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: รัชดา.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (ม.ป.ป.) *ความหมายของคอร์รัปชัน*. สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2560, จาก government.polsci.chula.ac.th/Article/corruption.doc.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546.
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554.
- พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551.
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 และที่แก้ไขเพิ่มเติม.
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 และที่แก้ไขเพิ่มเติม.
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 และที่แก้ไขเพิ่มเติม.
- ไพจิตร ปุญญพันธุ์. (2544). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานบางเรื่อง*. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.

- ไพโรจน์ นิยมเดชา. (2551). พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546: ศึกษากรณี
ปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย. (สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.
- ภูมิทร์ โสสิงห์. (2553). การทุจริตคอร์รัปชันและผลประโยชน์ของบุคคล. สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2560,
จาก <http://13nr.org/posts/350177>.
- มนชัย จงไกรรัตนกุล. (2557). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครอง
พยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- รวมกฎหมายต่อต้านทุจริตระหว่างประเทศ. (2556). สืบค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2560,
จาก <http://tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=3610>.
- ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยหลักเกณฑ์การแจ้ง วิธีการให้ความคุ้มครอง และการ
สิ้นสุดการคุ้มครองตามมาตรการทั่วไปแก่พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2551
- ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.ocsc.go.th/ocsc/th/uploads/file/kumkrongpayan.pdf>.
- ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้น
ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554.
- ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. 2554.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.
- รามศ พรหมเย็น. (2552). ปัญหาการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญา : ศึกษากรณีการปฏิบัติที่เหมาะสม
ต่อพยานในชั้นพนักงานสืบสวนสอบสวน. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- เรวัต ต้นดายนนท์. (2559). Whistleblower ผู้เป่านกหวีดสัญญาณเตือน. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2561,
จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/638384>.
- วรรณวิภา เมืองถ้ำ. (2551). การคุ้มครองพยานและผู้เสียหายตามอนุสัญญาสหประชาชาติ
ว่าด้วยการต่อต้านองค์การอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000:
การปรับปรุงกฎหมายและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานและผู้เสียหาย
ของประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

- วิษณุพงษ์ โพธิพิรุฬห์ และอังศุธร ศรีสุทธีสอาด. (2561). โครงการเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการให้เบาะแสในประเทศไทยและการส่งเสริมความร่วมมือในระดับพื้นที่เพื่อป้องกันปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐ. (ม.ป.ท.).
- วีรวิท คงศักดิ์. (2554). การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน. สืบค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2560, จาก http://www.moralcenter.or.th/ewt_news.php?nid=529&filename=index.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ (2537) โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการระบบงานคุ้มครองพยานของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส. (2551). การให้ความคุ้มครองข้าราชการผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อราชการในคดีคอร์รัปชัน. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2560, จาก <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/301244>.
- สมทรัพย์ อำนวย. (2541). บทบาทของศาลในชั้นพิจารณาเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- สัญญา บัวเจริญ. (2544). หลักกฎหมายทั่วไปว่าด้วยการสอบสวน. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร. สำนักงาน ป.ป.ป. (2527). รายงานผลการปฏิบัติราชการของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ประจำปี 2526 กรุงเทพมหานคร สำนักงาน ป.ป.ป.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2561, จาก www.pacc.go.th/index.php/home/about/12.
- สุทธิพล ทวีชัยการ. (2545). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการจัดตั้งลักษณะองค์กร (ระยะที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด.
- สุพจน์ สุโรจน์. (2540). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานยุติธรรมทางอาญา” วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมมาธิราช 5, (2540): 96.
- แสวง ชีระสวัสดิ์. (2530). หลักการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา. (ม.ป.ท.).
- โสภณ รัตนกร. (2553). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ.
- อรรถกร วิเชียรรัตน์. (2550). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546: ศึกษากรณีผู้กระทำผิดเป็นผู้ทรงอิทธิพล. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.

- อักษรพร จุฬารัตน์. (2547). *ประมวลกฎหมายปกครอง*. กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการสำนักงานศาลปกครอง.
- อรรถพร ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. (2534). *ความหมายของเหยื่ออาชญากรรม*
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาทร เพชรรักษ์. (2526). *เทคนิคการสอบสวนและเปรียบเทียบคดีอาญา*. กรุงเทพมหานคร: อักษรสานส์
การพิมพ์.
- อุทัย อาทิวา. (2550). *สาระเบื้องต้นเกี่ยวกับการทุจริตต่อราษฎร์บังหลวงและมาตรการป้องกันและ
ปราบปราม*. (ม.ป.ท.).
- Kendra Cherry. (Maslow's Needs Hierarchy). (online). Retrieved December 17, 2017,
from http://psychology.about.com/od/theoriesofpersonality/ss/maslows-needs-hierarchy_3.htm.
- Nora V. Demleitner. (1998). "Witness protection in criminal cases : anonymity, disguise or other
options." *American Journal of Comparative Law*, vol. 46.
- Stephen M. Kohn (The Whistle - Blowers of 1777) (online). Retrieved December 15, 2017,
from https://www.nytimes.com/2011/06/13/opinion/13kohn.html?_r=0.
- United Nations. (2008). *Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings
Involving Organized Crime 2008*. New York.
- United Nations office on drugs and Crime, "United Nations model witness protection bill"
[online] A available from: www.unodc.org/unodc/en/legal-tools/Model.html
[2009, March 6].
- UNODC. (United Nations Convention against Corruption Signature and Ratification Status as
of 2 April 2014). (online). Retrieved December 17, 2017, from
<http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/signatories.html>.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายกฤษฎา เจือละออง
วัน เดือน ปีเกิด	12 เมษายน 2532
สถานที่เกิด	อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2555 เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 66 ปีการศึกษา 2556
สถานที่ทำงาน	สำนักงาน ป.ป.ช.
ตำแหน่ง	นักสืบสวนคดีทุจริตปฏิบัติการ

